

**МИНИСТАРСТВО СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ И ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

2016

ГОДИШЊИ ИЗВЈЕШТАЈ

**ИЗ ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ, ИСХРАНЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА
ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ**

МАЈ, 2017. ГОДИНЕ

САДРЖАЈ

Извори података и допринос у припреми извјештаја	3
Скраћенице	5
Листа табела	6
Листа графикана	6
Предговор	8
1. ЗНАЧАЈ И ДОПРИНОС ПОЉОПРИВРЕДНОГ СЕКТОРА ПРИВРЕДИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	11
1.1. Значај пољопривредног сектора у стварању БДВ и запошљавању	11
1.2.	
1.3. Број и структура гарздинстава	13
1.4. Земљишни ресурси, оранице и пожњевене површине	14
2. ТРЕНДОВИ У ПОЉОПРИВРЕДНОЈ ПРОИЗВОДЊИ	16
2.1. БИЉНА ПРОИЗВОДЊА	17
2.1.1. ЖИТАРИЦЕ	17
2.1.2. УЉАРИЦЕ	20
2.1.3. ДУВАН	23
2.1.4. КРОМПИР И ПОВРЋЕ	25
2.1.5. ВОЋАРСКА ПРОИЗВОДЊА	30
2.1.5.1. МАЛИНЕ И ЈАГОДЕ	33
2.1.6. ГРОЖЂЕ	35
2.2. БРОЈНО СТАЊЕ СТОКЕ И ПЕРАДИ	37
2.3. ПРОИЗВОДЊА И ПЕРЕРАДА МЛИЈЕКА	38
2.4. ПРОИЗВОДЊА МЕСА	42
2.4.1. Производња говеђег меса	44
2.4.2. Производња свињског меса	47
2.4.3. Производња овчијег меса	49
2.4.4. Производња меса перади	50
2.5. Производња јаја	52
2.6. Производња меда	54
3. ПРЕХРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	55
4. ПОЉОПРИВРЕДНА ПОЛИТИКА И ПОЛИТИКА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА	56
4.1. Правни и институционални оквир пољопривредне политике и политике руралног развоја	57
5. ПОДРШКА ПОЉОПРИВРЕДИ И РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	58
5.1. Укупна издвајања за пољопривреду и рурални развој у БиХ	60
5.2. Поређење мјера подршке у БиХ са Европском унијом и земљама региона, и ниво достигнуте хармонизације са Заједничком пољопривредне политике Европске уније	61
5.3. Анализа структуре буџетске подршке по групама мјера	63
5.3.1. Мјере директне подршке произвођачима/производњама	64
5.3.2. Мјере руралног развоја	65
5.3.3. Мјере тржишно-цјеновне политике	65
5.3.4. Мјере општих услуга у пољопривреди	66
5.3.5. Неалоцирано (остало)	67
5.4. Структура подршке по производима/производњама	67
5.5. Кантоналне подршке и њихова provedбена политика	69

5.6. Претприступни инструмент помоћи ЕУ намијењен пољопривреди и руралном развоју – IPARD	70
6. РЕАЛИЗАЦИЈА МЈЕРА И ПРИОРИТЕТА У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ, ИСХРАНЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У 2016. ГОДИНИ	71
7. СПРОВОЂЕЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ СПОРАЗУМА У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ	93
7.1. Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП)	93
7.2. CEFTA (Central European Free Trade Agreement)	95
8. СПОЉНОТРГОВИНСКА РАЗМЈЕНА ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА	97
8.1. Географска структура у спољнотрговинској размјени пољопривредно-прехрамбених производа	99
8.2. Робна размјена између Европске уније и БиХ	100
8.2.1. Размјена пољопривредним производима Босне и Херцеговине са Републиком Хрватском	100
8.3. Размјена пољопривредним производима Босне и Херцеговине и CEFTA	101
8.3.1. Робна размјена са Републиком Србијом	102
8.4. Размјена пољопривредним производа Босне и Херцеговине и EFTA	102
8.5. Размјена пољопривредним производима БиХ и Турске	103
9. БЕЗБИЈЕДНОСТ ХРАНЕ	104
10. ВЕТЕРИНАРСТВО	110
11. ЗАШТИТА ЗДРАВЉА БИЉА	114
12. РИБАРСТВО	121
13. ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА/ДОНАТОРСКА ПОМОЋ	123
13.1. Планирање и координација међународне помоћи у сектору пољопривреде, прехране и руралног развоја	124
14. МЈЕРЕ И ПРИОРИТЕТИ У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ, ИСХРАНЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА 2017. ГОДИНУ	125

Извори података и допринос у припреми извјештаја

Годишњи извјештај из области пољопривреде, исхране и руралног развоја за Босну и Херцеговину за 2016. годину (Извјештај) је десети по реду извјештај који је израдило Министарство спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, Министарством пољопривреде, водопривреде и шумарства Федерације БиХ, и Одјељења за пољопривреду, шумарство и водопривреду Дистрикта Брчко БиХ.

Извјештај представља cjеловит документ у БиХ у којем је приказано стање у пољопривредно-прехранбеном сектору и имплементирани мјере пољопривредне политике, ниво новчаних средстава која су издвојена с циљем подизања нивоа производности и јачања конкурентности домаће пољопривреде, развоју пољопривреде и села, те очувања природе и рационалним газдовањем природним ресурсима.

С обзиром да се ради о десетом извјештају настојало се приказати детаљно стање у пољопривредно прехранбеном сектору у последњих десет година са фокусом на трендове у производњи и трговини за најзначајније секторе у Босни и Херцеговини. Приказани су економски и производни показатељи за 2016. годину у односу на просјек из претходних година. У суштини, у документу су представљени основни показатељи макроекономског амбијента, расположиви земљишни ресурси, обим и структура у пољопривредно - прехранбеној производњи, откупне цијене пољопривредних производа, спољнотрговинска размјена пољопривредно прехранбених производа, те структура робне размјене по производима и трговинским партнерима. Такође, посебно поглавље је посвећено актуелној пољопривредној политици, мјерама и подршци намијењеној пољопривреди и руралном развоју. У изради извјештаја настојало се дати cjеловит преглед стања на тржишту пољопривредно-прехранбених производа у Босни Херцеговини, Републици Српској, Федерацији БиХ и Дистрикту Брчко БиХ за период од десет година. Озбиљан проблем у изради анализа као и квантификацији закључака у вези производњи представљао је недостатак тачних и поузданих података. Осим тога, и тешкоће у прикупљању података и информација, релевантност и разлике у погледу врсте и структуре података које достављају надлежни органи ентитета и Дистрикта Брчко БиХ још су увијек значајне. Анализе које су урађене у извјештају су базиране на статистичким подацима, изузев дијела који се односи на подршке у пољопривреди обзиром на недостатак података из административних извора тј. надлежних министарстава пољопривреде ентитета. Иако је Одјељење за пољопривреду Брчко Дистрикта доставило сет података у вези производње током обраде је утврђено да подаци нису репрезентативни и нису могли да се уклопе у укупне вриједности.

Посебан дио овог Извјештаја чини поглавље европских интеграција и међународна сарадња, реализација и потписивање међународних споразума, имплементација донаторских пројеката а све у циљу испуњавања услова за прикључење Европској унији, као и преглед мјера и приоритета за 2017. годину.

Документи који су кориштени у изради извјештаја су:

- * Извјештај о раду Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске за 2016. годину, (Анекс I);
- * Извјештај/Подаци о сектору пољопривреде Федералног министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства за 2016. годину, (Анекс II);

- * Подаци о пољопривредној производњи и прехранбеној индустрији у Дистрикту Брчко за 2016. годину које је доставило Одјељење за пољопривреду, шумарство и водопривреду Дистрикта Брчко БиХ, (Анекс III);
- * Извјештај о реализованој подршци пољопривреди и руралном развоју у Босни и Херцеговини за 2016. годину, Канцеларије за хармонизацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју,
- * Извјештај о напретку БиХ за 2016. годину, Дирекција за европске интеграције БиХ.

Скраћенице

APC	Анкета радне снаге
БДВ	Бруто додата вриједност
БДП	Бруто друштвени производ
ВНАС	Агенција за статистику БиХ
РЗСРС	Завод за статистику Републике Српске
ФЗС	Федерални завод за статистику
МСТЕО БИХ	Министарство спољне трговине и економских односа БиХ
МПШВ РС	Министарство пољопривреде, шумарства и водпривреде Републике Српске
ФМПВШ	Федерално министарство пољопривреде, водпривреде и шумарства
FVO	Food and Veterinary Office
CEFTA	Central European Free Trade Agreement
WTO	World Trade organization
EFTA	European Free Trade Agreement
УоСТ	Уговор о слободној трговини
FAO	Food and Agriculture Organization of United Nations
FADN	Farm Accountancy Data Network
SWG RRD	Regional Rural Development Standing Working Group
JICA	Japan International Cooperation Agency
USAID	U.S. Agency for International Development
FARMA	Fostering Agriculture Markets Activity
ПГ	Пољопривредно газдинство
ППГ	Породично пољопривредно газдинство
ПДВ	Порез на додату вриједност
РПГ	Регистар пољопривредних газдинстава
РК	Регистар клијената
ГВИП	Гранични прелази са ветеринарском инспекцијом
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance
IPA RD	Instrument for Pre-Accession Assistance for Rural Development
ИПС	Информационо прогнозна служба
DG SANCO	Directorat of General for Health and Consumer Protection
RASFF	Rapid Alert System for Food and Feed
INFOSAN	The International Food Safety Authorities Network
ADNAOM IS	Animal Disease Notification and Outbreak Management Information System
РС	Република Српска
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
WB	World Bank
CAP	Common Agriculture Policy
EK	Европска комисија
SIDA	Sweedish International Development Cooperation Agency
IFAD	International Fund for Agriculture Development
UNDP	United Nations Development Programm
OIV	International Organization for Vine and Wine
ITPGR FA	International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture
УЗЗБ БиХ	Управа за заштиту здравља биља Босне и Херцеговине
SPO	Senior Project Officer
TAIEX	Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission.
GIZ	Њемачко друштво за међународну сарадњу
НАССР	Hazard analysis and critical control points
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
GFCM	General Fisheries Commission for the Mediterranean
MFN	Most favored nation
ТБ	Тарифни број
MRL	Maximum Residue Limit
BTSF	Better Training for Safer Food
TRACES	Trade Control and Expert System

Листа табела

- Табела 1. Бруто додана вриједност пољопривреде, лова и риболова у укупном БДП-у за 2013-2015. година
- Табела 2. Број и структура запослености у пољопривредној дјелатности у Федерацији БиХ, Републици Српској и Брчко Дистрикту у периоду 2006.-2016. година
- Табела 3. Број домаћинстава која обављају пољопривредну активност у Републици Српској, Федерацији БиХ и Дистрикту Брчко БиХ
- Табела 4. Број регистрованих газдинстава, у Федерацији БиХ, Републици Српској и Дистрикту Брчко БиХ у 2016. години
- Табела 5. Пожњевене површине најзначајнијим усјевима у БиХ 2015 и 2016. године
- Табела 6. Производња и принос житарица 2015-2016. година
- Табела 7. Увоз и извоз житарица за 2015-2016. годину (тона)
- Табела 8. Производња и принос уљарица 2015-2016. година
- Табела 9. Увоз и извоз уљарица у тонама
- Табела 10. Производња и принос дувана 2015-2016. година
- Табела 11. Увоз и извоз дувана за 2015-2016. годину (тона)
- Табела 12. Производња и принос поврћа и кромпира
- Табела 13. Увоз и извоз поврћа (у тонама)
- Табела 14. Производња и принос јабуке, крушке и шљиве (у тонама)
- Табела 15. Производња и принос јагоде и малине за 2015-2016. годину у тонама
- Табела 16. Увоз и извоз грожђа у тонама
- Табела 17. Клање стоке и перади у клаоницама у БиХ (2015-2016. година)
- Табела 18. Пољопривредни буџети у БиХ (2008-2016) у 000 КМ
- Табела 19. Пољопривредни буџети земаља региона у 2016. години (ЕУР)
- Табела 20. Дистрибуција подршки по производима/групамa производа (%)
- Табела 21. Преглед кантоналних издвајања у 2015 и 2016 години (КМ)

Листа графикана

- Графикон 1. БДВ пољопривреде, шумарства, лова и рибарства у БиХ у периоду 2006-2015. година (000 КМ)
- Графикон 2. Запослени у пољопривредној дјелатности у БиХ у периоду 2006-2016. година (000)
- Графикон 3. Однос кориштених ораница и угара/необрађених ораница у периоду 2006-2016. година (000 ха)
- Графикон 4. Пожњевене површине житарица у периоду 2006-2016. година (000 ха)
- Графикон 5. Производња житарица у периоду 2006-2016. година (000 тона)
- Графикон 6. Откупна цијена пшенице и кукуруза за период 2006-2016. година (КМ/тона)
- Графикон 7. Спољнотрговинска размјена житарица за период 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 8. Пожњевене површине уљарица у периоду 2006-2016. године (000 ха)
- Графикон 9. Производња уљарица у периоду 2006-2016. године (000 тона)
- Графикон 10. Откупне цијене уљане репице и соје 2006-2016. година (КМ/тони)
- Графикон 11. Спољнотрговинска размјена соје, сунцокрета и уљане репице 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 12. Пожњевене површине дувана за период 2006-2016. година (000 ха)
- Графикон 13. Производња дувана у периоду 2006-2016. година (000 тона)
- Графикон 14. Спољнотрговинска размјена дувана у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 15. Пожњевене површине кромпира за период 2006-2016. година (000 ха)
- Графикон 16. Производња кромпира за период 2006-2016. година (000 тона)
- Графикон 17. Откупна цијена кромпира у периоду 2006-2016. година (КМ/тони)
- Графикон 18. Спољнотрговинска размјена кромпира у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 19. Пожњевене површине поврћем у периоду 2006-2016. година (000 хектара)
- Графикон 20. Производња најзначајнијих повртних врста у периоду 2006-2016. година (000 тона)
- Графикон 21. Спољнотрговинска размјена свјежим поврћем у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 22. Производња воћа у периоду 2006-2016. година (000 тона)
- Графикон 23. Производња јабуке, крушке и шљиве у периоду 2006-2016. година (000 тона)
- Графикон 24. Број родних стабала јабуке, крушке и шљиве у периоду 2006-2016. година (милиона)
- Графикон 25. Откупна цијена јабуке, крушке и шљиве (КМ/тони)
- Графикон 26. Спољнотрговинска размјена свјежег воћа у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 27. Пожњевене површине јагоде и малине у периоду 2006-2016. година (000 ха)
- Графикон 28. Производња јагоде и малине у периоду 2006-2016. година (000 тона)
- Графикон 29. Спољнотрговинска размјена смрзнуте јагоде 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 30. Спољнотрговинска размјена смрзнуте малине 2006-2016. година (Мил. КМ)
- Графикон 31. Број родних чокота грожђа у периоду 2006-2016. година (у милионима)
- Графикон 32. Производња грожђа у периоду 2006-2016. године (000 тона)
- Графикон 33. Откупне цијене грожђа 2006-2016. година (КМ/тони)
- Графикон 34. Спољнотрговинска размјена грожђа 2006-2016. година (Мили. КМ)
- Графикон 35. Бројно стање говеда, крива и стених јуница 2006-2016. година (000 грла)
- Графикон 36. Бројно стање свиња, крмача и супрасних назимица

Графикон 37. Бројно стање оваца и оваца за приплод 2006-2016.година (000 грла)
Графикон 38. Бројно стање перади 2006-2016.година (000 комада)
Графикон 39. Тренд производње сировог крављег млијека (Мил. Лит)
Графикон 40. Тренд производње козијег и овчијег млијека (Мил. лит)
Графикон 41. Производња и откуп сировог млијека 2006-2016.година (Мил. лит)
Графикон 42. Откупна цијена млијека (КМ/литри)2006-2016.година
Графикон 43. Производња конзумног млијека, јогурта и осталих ферментисаних производа 2006-2016.година (000 литара)
Графикон 44. Производња павлаке, сира и маслаца 2006-2016.године (тона)
Графикон 45. Спољнотрговинска размјена млијека и млијечних производа 2006-2016.година (Мил. КМ)
Графикон 46. Тренд нето производње меса у периоду 2006-2016.година (000 тона)
Графикон 47. Број закраних говеда у клаоницама (000 грла)
Графикон 48. Нето маса закраних говеда (Мил. кг)
Графикон 49. Откупна цијена јунади и телади за клање 2006-2016.година (КМ/кг)
Графикон 50. Вриједност и количина увоза говеђег меса 2006-2016.године
Графикон 51. Број закраних свиња у клаоницама (000 грла)
Графикон 52. Нето маса закраних свиња (Мил. кг)
Графикон 53. Откупне цијене прасади и товних свиња 2006-2016. (КМ/кг)
Графикон 54. Вриједност и количина увоза свињског меса 2006-2016.година
Графикон 55. Број закраних оваца 2006-2016.година (000 грла)
Графикон 56. Нето производња овчијег меса 2006-2016.година (Мил. кг)
Графикон 57. Откупна цијена јагњади 2006-2016.година (КМ/кг)
Графикон 58. Вриједност и количина увоза овчијег меса 2006-2016.година
Графикон 59. Број закране перади 2006-2016.година (000 комада)
Графикон 60. Нето производња меса перади 2006-2016.година (тона)
Графикон 61. Откупна цијена товљене пилаци (бројлера) 2006-2016.година (КМ/кг)
Графикон 62. Спољнотрговинска размјена меса перади и јестиви кланични производи од меса перади 2006-2016.година (Мил. КМ)
Графикон 63. Број кока носилица 2006-2016.година (000 комада)
Графикон 64. Производња јаја 2006-2016.година (000 комада)
Графикон 65. Откупна цијена јаја 2006-2016.године(КМ/комаду)
Графикон 66. Спољнотрговинска размјена јаја перади у љусци 2006-2016.година (Мил. КМ)
Графикон 67. Број кошница 2006-2016.година (000 комада)
Графикон 68.Производња меда 2006-2016.година (тона)
Графикон 69. Спољнотрговинска размјена меда 2006-2016.година (Мил. КМ)
Графикон 70. Пољопривредни буџети у БиХ за период 2008-2016.године (у милионима КМ)
Графикон 71. Структура пољопривредног буџета у БиХ
Графикон 72. Буџет за Заједничку пољопривредну политику ЕУ (ЦАП)
Графикон 73: Структура пољопривредног буџета у БиХ за период 2012–2016 по групама мјера подршке (у милионима КМ)
Графикон 74. Мјере директне подршке производњи у БиХ – структура (у милионима КМ)
Графикон 75. Мјере руралног развоја у БиХ – структура (у милионима КМ)
Графикон 76. Мјере тржишно-цјеновне политике у БиХ (у милионима КМ)
Графикон 77. Мјере општих услуга у пољопривреди у БиХ – структура (у милионима КМ)
Графикон 78. Структура трансфера према везаности за производ/групу или све производе
Графикон 79. Буџет подршке за пољопривреду из кантона у 2016. години
Графикон 80. Алокација IPARD средстава по земљама корисницама за период 2014 – 2020.
Графикон 81. Географска структура увоза пољопривредних производа у 2016.години
Графикон 82. Географска структура извоза пољопривредних производа у 2016.години
Графикон 83. Производња конзумне рибе у БиХ 2006-2016.година (тона)

ПРЕДГОВОР

Током 2016. године у пољопривредном сектору у Босни и Херцеговини надлежне институције у области пољопривреде су спроводиле активности на реализацији кључних приоритета, а прије свега усвајање и имплементацију стратешких докумената, развој пољопривредне политике и политике развоја руралних средина, побољшање и унапређење политике подстицаја, провођење процеса усклађивања домаћих прописа са регулативом Европске уније, имплементације хармонизованих прописа, провођења реформи у контексту европских интеграција и међународну сарадњу.

У цјелини гледано, секторски показатељи пољопривреде током 2016. године не биљеже значајне промјене у односу на претходне године. Учешће запослених у пољопривреди у укупном броју запослених незнатно је смањено и то око 2%, док је учешће БДВ, остварене у сектору пољопривреде, у укупном БДП на нешто нижем нивоу у односу на 2014. годину с обзиром на то да је износио 7,6%. Према подацима који су добијени Пописом становништва, домаћинстава и станова, а који је спроведен у БиХ 2013. године, укупан број домаћинстава која обављају пољопривредну дјелатност у БиХ износи 363.394 од којих је 56.609 или 16% комерцијалних, односно тржишно орјентисаних газдинстава.

Укупно засијане површине износиле су око 530 хиљада ха, угари и необрађене оранице чине око 481 хиљаду ха, а расадници и остало на ораницама око 3 хиљаде ха. Структура кориштеног пољопривредног земљишта се не мијења већ дужи низ година, а житарице и даље имају највећи удио у засијаним површинама од 58%, затим крмно биље 26%, поврће 14% и индустријско биље око 2%. Што се тиче пожњевених површина, структура најзначајнијих усјева и у 2016. години је остала непромијењена, али се код већине усјева, а посебно оних код којих се примјењује механизовано убирање урода, биљежи повећање пожњевених површина, а нарочито соје (66%), хељде (59%), тритикалеа (40%), јечма (27%), пшенице и уљане репице (18%), грахорице и грашка (11%).

У 2016. години је остварена производња житарица од 1,7 милиона тона, уљарица од 23 хиљаде тона, поврћа 357 хиљада тона, грожђа 37 хиљада тона; нето производња меса перади од 59 хиљада тона што је и највећи забиљежени ниво производње у последњих десет година у БиХ.

Према статистичким подацима о бројном стању стоке за 2016. годину укупан број говеда је остао на истом нивоу од 455 хиљада грла као и претходне године, док је бројно стање музних крава и стеоних јуница мањи за 17.000 грла или 6% у односу на прошлу годину. Такође, и укупан број свиња је мањи је за 19 хиљада комада, а од тога крмача и супрасних назимица за 3.000 грла или 4%. Бројно стање оваца је остало непромијењено, односно на нивоу од 1.016 хиљада грла, док се у живинарству биљежи нешто мањи број перади и то за 9% у поређењу са претходном годином.

Укупна производња сировог млијека у 2016. години је износила 701 милион литара и остала је на истом нивоу производње као и претходне године, док је откуп сировог млијека од 236 милиона литара незнатно већи у односу на откуп из претходне године. Нето производња меса у 2016. години је износила око 86 хиљада тона и већа је у односу на претходну годину око 4%, док је остварена производња јаја у 2016. години од 689 милиона комада мања за 5%.

Иако је број кошница већи за 17 хиљада или око 4% у поређењу с претходном годином производња меда је мања за 36%.

Спољнотрговинска размјена пољопривредно-прехранбених производа у 2016. години забиљежила је раст извоза (14,3%), раст увоза (2,04%), и пад спољнотрговинског дефицита

(1,79%). Око 33% извоза пољопривредно-прехранбених производа се пласира на тржиште CEFTA-е, 33% у Турску и 28% на тржиште ЕУ. На тржишту БиХ највише је пласирано пољопривредно-прехранбених производа поријеклом из ЕУ око 52% , а из земаља CEFTA-е око 31%.

Годину дана након што је и званично ступио на снагу Споразум о стабилизацији и придруживању, завршени су и преговори и адаптиран Привремени споразум, што је био један од приоритета али и услова БиХ на путу ка придруживању Европској унији. Додатни протокол уз Споразум о стабилизацији и придруживању је парафиран 18. јула у Сарајеву и потписан у Бриселу 15. децембра 2016. године.

Приоритетне активности на којима се у сектору пољопривреде интензивно радило свакако су оне везане за осигурање несметаног наставка извоза пољопривредних роба, а посебно млијека и млијечних производа, говеђег меса, воћа и поврћа. Позитивном оцјеном Акционог плана за извоз млијека и млијечних производа на тржиште ЕУ проширена је листа извозника на тржиште Европске уније на десет мљекара. С обзиром да се трговинска сарадња између БиХ и Турске показала обострано корисном, Савјет министара Републике Турске је продужио трајање Одлуке о увозу свјежег, охлађеног и смрзнутог говеђег меса и за 2016. годину извозом око шест хиљада тона.

Потписивањем Протокола за осигурање фитосанитарних захтјева између Министарства спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине и Федералне службе за ветеринарски и фитосанитарни надзор Руске Федерације испуњени су сви услови за стављање ван снаге привремено уведене забране увоза производа биљног поријекла високог фитосанитарног ризика из Босне и Херцеговине у Руску Федерацију. На овај начин је омогућен несметан наставак извоза воћа и поврћа на ово велико тржиште.

Након и формалног ступања на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању са Европском унијом, у 2016. години одржан је први састанак Пододбора за пољопривреду и рибарство између Европске комисије и Босне и Херцеговине. На састанку су разматране активности на усклађивању прописа и развоју институционалних капацитета у области пољопривреде и руралног развоја, рибарства, фитосанитарне политике, сигурности хране и ветеринарства. Констатовано је да у области пољопривредне политике и политике руралног развоја није остварен очекивани напредак када је ријеч о кључним приоритетима. Наиме, иако су реализоване бројне активности ипак није израђен Нацрт стратешког плана руралног развоја БиХ, нити је ревидирани план за хармонизацију пољопривреде, хране и руралног развоја, нису усвојени закони о вину и органској производњи. Када је ријеч о легислативи из области безбједности хране, иако су израђени и усклађени текстови Нацрта Закона о храни, Нацрт Закона о ветеринарству у Босни и Херцеговини и Нацрт Закона о измјенама Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, исти још увијек нису упућени у процедуру разматрања и усвајања. Такође, није постигнут договор о успостављању IPARD имплементацијске структуре и законског оквира за спровођење пољопривредног пописа.

У области ветеринарства усвојени су додатни подзаконски акти о контроли, превенцији и искорјењивању преносивих болести животиња. Као редовне активности спроведена су мјере за контролу здравља животиња, између осталог и оних за откривање бруцелозе и туберкулозе говеда, те вакцинација против бруцелозе и бјеснила. БиХ је успјешно завршила петогодишњи програм контроле и искорјењивања бјеснила, тако да у последње двије године нема појаве ове болести на територији БиХ. Додатно су реализоване активности јачања лабораторијских капацитета и план праћења резидуа. Капацитети лабораторија су побољшани у погледу опреме, а повећан је и број акредитованих лабораторијских метода за дијагностиковање болести животиња. План мониторинга резидуа се спроводи у континуитету.

Подзаконски акти, који су почетком године усвојени у дијелу фитосанитране области, довели су до побољшања регистрације производа за заштиту биља. Континуирано се врши регистрација одговарајућих произвођача, увозника, извозника и дистрибутера у јединственом фитосанитарном регистру. Рад службених дијагностичких лабораторија и контрола на граничним прелазима спровођен је углавном у складу са *acquis*-ем ЕУ.

Када је ријеч о области безбједности хране постигнут је напредак у реализацији препорука Акционог плана за производњу и прераду млијека и млијечних производа као и извоз на ЕУ тржиште. Такође се континуирано спроводи и план праћења (мониторинга) безбједности хране. Усвојени су проведбени прописи за јачање система за процјену ризика и за усклађивање и одржавање база података о безбједности хране. БиХ је и у 2016. години наставила са учешћем у систему брзог упозоравања ЕК за храну и храну за животиње уз спровођење инспекције и извјештава Комисију о резултатима. Повећан је број акредитованих лабораторија за дијагностику, чиме су побољшане основе за службене контроле хране и хране за животиње. Међутим, централна база података службеног система за контролу хране и хране за животиње није у потпуности функционална. Интензивирано је спровођење прописа о генетски модификованим организмима, при чему је у 2016. години издато 16 рјешења, којима се одобрава и ставља генетски модификована и храна за животиње на тржиште БиХ. Регистар генетски модификоване хране и хране за животиње је у потпуности функционалан; поштују се принципи контроле и транспарентности и правилно праћење и означавање тих производа.

Иако су током 2016. године реализоване бројне обавезе и активности, те остварен одређен напредак у области безбједности хране, ветеринарства и фитосанитарне политике, ипак у предстојећем периоду Босна и Херцеговина би посебно требала да:

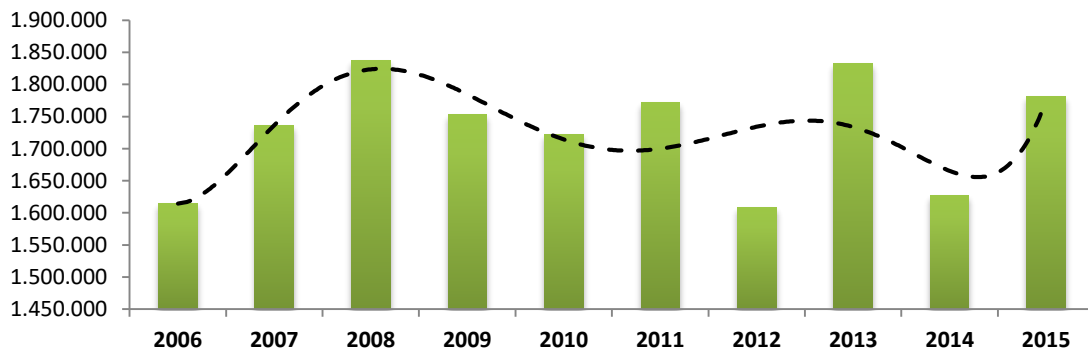
- изради цјеловит Стратешки план руралног развоја и успостави потребне структуре за коришћење средстава кроз Инструмент за предприступну помоћ за пољопривреду и рурални развој;
- усклади систем службених ветеринарских и фитосанитарних контрола са европским стандардима;
- оснажи административне капацитете, посебно у погледу инспекцијских служби и лабораторија.

1. ЗНАЧАЈ И ДОПРИНОС ПОЉОПРИВРЕДНОГ СЕКТОРА ПРИВРЕДИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

1.1. Значај пољопривредног сектора у стварању БДВ и запошљавању

Значај пољопривредног сектора у БиХ се огледа у стварању укупне бруто додате вриједности, трговинској размјени, запошљавању и обезбјеђењу прехранбене сигурности становништва. Удио пољопривредног сектора у структури БДВ привреде у БиХ у 2015. години износио је 7,6%. Евидентно је да је бруто додана вриједност пољопривреде у периоду од десет година варијала на начин да биљежи раст са 1,61 милијарду КМ, колико је износила 2006. године, на 1,83 милијарде КМ 2008. године. Бруто додана вриједност пољопривредног сектора, као и њеног учешћа у укупној БДВ је у 2009. и 2010. години била мања за 5%, односно за 6% у поређењу бруто додатом вриједности из 2008. године. Иако је бруто додана вриједност 2011. године биле нешто већа у поређењу са претходне двије године, ипак није достигла ниво вриједности из 2008. године. Пољопривредни сектор је најмању бруто додату вриједност од 1,60 милијарди КМ остварио 2012 и 2014. године, што је и последица изузетно неповољних временских услова (екстремна суша и поплава), који су десетковали производњу и извоз пољопривредних производа, а самим су утицали и на остваривање прихода. Највећа остварена бруто додана вриједност пољопривредног сектора је забиљежена у 2008. и 2013. години у висини од 1,83 милијарде КМ.

Графикон 1. БДВ пољопривреде, шумарства, лова и рибарства у БиХ у периоду 2006-2015. година (000 КМ)

Посматрајући удио сектора пољопривреде у укупном БДП и БДВ ентитета и Дистрикта евидентно је да је Републици Српској удио пољопривреде и допринос у стварању БДП значајнији с обзиром на то да износи око 10%, с тим што је у 2014. и 2015. години смањен на 9,5%, односно 9,3%, док БДВ учествује у просјеку око 11%. Допринос пољопривреде, лова и шумарства укупној бруто доданој вриједности у апсолутном износу у просјеку за три последње године у Републици Српској је око 870 милиона КМ.

Што се тиче Федерације БиХ, удио пољопривреде у укупном БДП у 2015. години износио је 4,6% и нешто је већи у поређењу са претходном годином. Удио пољопривредног сектора у укупној БДВ Федерације БиХ износио је 5,53%. Допринос пољопривредног сектора Федерације БиХ, у укупној бруто додатој вриједности у апсолутном износу за посматрани трогодишњи период, је у просјеку око 821 милиона КМ.

Допринос пољопривредног сектора за Брчко Дистрикт Босне и Херцеговине има јако велики значај у стварању укупне бруто додате вриједности с обзиром на то да у просјеку износи око 51 милион КМ, док је највећи вриједносни допринос од 69 милиона КМ забиљежен 2015. године и већи је чак за 81% у поређењу са доприносом из 2014. године који је због катастрофалних поплава био најмањи у десетогодишњем периоду. Удио у пољопривредног сектора у укупној

економији Дистрикта је значајан и висок, у 2015. години је у укупном БДП износио 9,9%, а у стварању БДВ Брчко Дистрикта учествовао је са 12,5%.

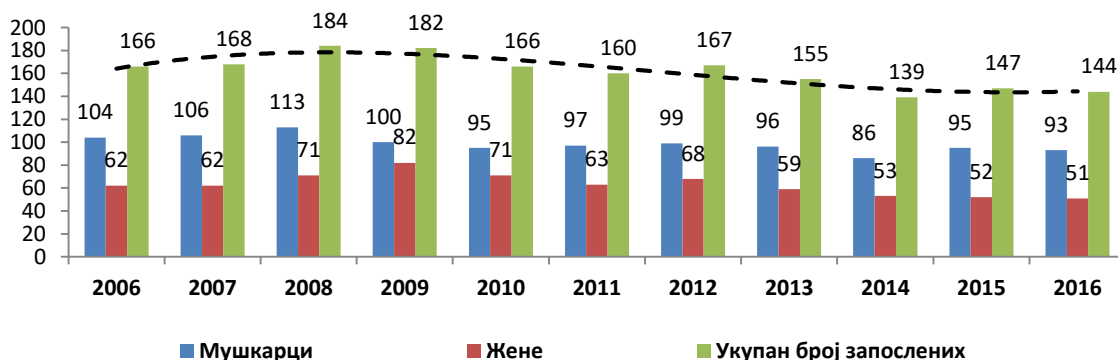
Табела 1. Бруто додана вриједност пољопривреде, лова и риболова у укупном БДП-у за 2013-2015. година

Година	2013.	2014.	2015.
Федерација БиХ			
БДВ пољопривреде, шумарства и риболова (000 КМ)	866.481	741.900	856.825
Удио у укупној БДВ	6,20	5,0	5,53
Удио у укупном БДП Федерације БиХ (%)	5,1	4,2	4,6
Република Српска			
БДВ пољопривреде, шумарства и риболова (000 КМ)	916.226	837.926	855.523
Удио у укупној БДВ	12,7	11,5	11,4
Удио у укупном БДП Републике Српске (%)	10,4	9,5	9,3
Дистрикт Брчко БиХ			
БДВ пољопривреде, лова и шумарства (000 КМ)	46.073	38.189	69.104
Удио у укупној БДВ	9,7	7,8	12,5
Удио у укупном БДП Дистрикта Брчко (%)	7,2	5,9	9,9
Укупно БиХ			
БДВ пољопривреде, шумарства и риболова у БДП БиХ (000 КМ)	1.828.780	1.618.015	1.781.452
Удио у укупној БДВ	8,44	7,20	7,60

Извор: Агенција за статистику БиХ, Завод за статистику Републике Српске и Федерални завод за статистику

Пољопривредни сектор у БиХ представља један од најзначајнијих сектора за запошљавање с обзиром да удио пољопривредне дјелатности у укупној запослености износи око 19%. У просјеку, у пољопривредној дјелатности је за последњих десет година ангажовано око 162.000 запослених лица, а од тога, по процјенама, око 61% мушкараца и 39% жена. Број запослених лица у пољопривредној дјелатности током посматраног десетогодишњег периода се кретао између 139.000 и 184.000. Током десетогодишњег периода у прве три године број запослених је повећан са 166 хиљада, колико је било запослено лица 2006. године, на 184 хиљаде у 2008. години, да би се у наредним годинама, односно од 2009. до 2012. године смањило за 12%. Пад привредних активности, као и учешће пољопривреде и вриједности пољопривредне производње утицао је и на смањење броја запослених у пољопривредним дјелатностима нарочито у последње четири године за 14%, с тим што је број запослених мушкараца смањен за 6.000, док је број запослених жена константно опадао и смањен је за 17.000 или 25%. Висок процент смањења учешћа жена у пољопривредним дјелатностима указује на отежане услове рада и слабије могућности за запошљавање и зараду. Укупан број запослених у 2016. години је износио 144 хиљаде и мањи је за 2% у поређењу са бројем запослених из претходне године.

Графикон 2. Запослени у пољопривредној дјелатности у БиХ у периоду 2006-2016. година (000)

Посматрајући податке о запослености у пољопривредној дјелатности у Федерацији БиХ за период од десет година, примјетно је смањење запослених особа са 72 хиљаде, колико их је

било запослено 2006. године, на 51 хиљаду у 2016. години, што је за 21 хиљаду мање или 29%. Учешће пољопривредне дјелатности у укупној запослености Федерације је такође смањено са 14,3% (2006) на 9,3% (2016), што указује на немогућност одржавања производње на мањим породичним имањима пред јаким притиском тржишне конкуренције.

Табела 2. Број и структура запослености у пољопривредној дјелатности у Федерацији БиХ, Републици Српској, и Брчко Дистрикту у периоду 2006.-2016. година

Година	Федерација БиХ		Република Српска		Брчко Дистрикт	
	Број (000)	%	Број (000)	%	Број (000)	%
2006.	72	14,3	93	31,2	2	15,6
2007.	61	12,2	106	31,2	1	11,0
2008.	72	13,7	110	31,3	1	10,3
2009.	68	13,5	112	32,6	2	16,1
2010.	61	12,2	104	31,5	1	9,2
2011.	53	11,0	106	32,6	1	10,4
2012.	66	13,5	99	31,7	2	17,7
2013.	64	12,7	90	29,1	2	15,1
2014.	44	9,0	93	30,4	2	13,8
2015.	53	10,6	91	29,1	3	24,6
2016.	51	9,3	89	29,0	4	27,6

Извор: Анкета о радној снази 2006-2016. година

Удио пољопривредне дјелатности у укупној запослености у Републици Српској је јако висок и у просјеку износи око 30%. Број запослених особа у Републици Српској је на почетку десетогодишњег периода биљежио континуиран раст и у 2009. години достигао број од 112 хиљада запослених што је у поређењу са бројем запослених из 2006. године више за 19 хиљада или 20%. Након тога, у пољопривредној дјелатности Републике Српске, за период од шест година (2011-2016), број запослених особа смањен за 17 хиљада или 16%. Посебан пад броја запослених је изражен у последње три године.

Број запослених особа у Дистрикту Брчко, у периоду од 2006. до 2014. године, је био око 2 хиљаде, да би 2015. године, тај број био већи за хиљаду особа, односно за 50% у односу на претходну годину. Тренд је настављен и највећи број запослених особа у пољопривредној дјелатности Брчко Дистрикта од 4 хиљаде лица је забиљежен 2016. године, што је свакако утицало и на висок удио ове дјелатности од око 27% у укупној запослености у Дистрикту Брчко.

1.1. Број и структура пољопривредних газдинстава

Према подацима који су добијени Пописом становништва, домаћинстава и станова, а који је спроведен у БиХ 2013. године укупан број домаћинстава која обављају пољопривредну дјелатност у БиХ износи 363.394 од којих је 56.609 или 16% комерцијалних, односно тржишно оријентисаних.

Табела 3. Број домаћинстава која обављају пољопривредну активност у Републици Српској, Федерацији БиХ и Дистрикту Брчко БиХ

	Домаћинства која обављају пољопривредну дјелатност	Домаћинства која су тржишно оријентисана (комерцијална)
Федерација	217.061	30.089
Република Српска	141.629	25.395
Брчко Дистрикт БиХ	4.704	1.125
Укупно	363.394	56.609

Извор: Агенција за статистику БиХ

Према подацима приказаним у табели евидентно је да око 60% пољопривредних домаћинстава је локацијски на подручју Федерације БиХ, 39% на подручју Републике Српске и око 1% у Брчко Дистрикту БиХ. Када је ријеч о комерцијалним газдинствима у односу на укупан број пољопривредних газдинстава, око 53% комерцијалних газдинстава регистровано у Федерацији БиХ, нешто мање и то око 45% у Републици Српској и око 2% у Брчко Дистрикту.

Према подацима из Регистра пољопривредних газдинстава ентитетских министарстава и Одјељења за пољопривреду Брчко Дистрикта БиХ укупан број газдинстава, који остварује право на подстицајна средства у 2016. години износио је 100.693 од чега: 64.534 газдинства у Федерацији БиХ, 34.965 газдинства у Републици Српској и 3.194 газдинства у Брчко Дистрикту БиХ. Број регистрованих газдинстава је у 2016. години већи за 6% у поређењу са бројем газдинстава из претходне године, а чему је допринијело повећање броја регистрованих газдинстава у Републици Српској за 4.961 и Федерацији БиХ за 2.932. У Дистрикту је у 2016. години забиљежен мањи број регистрованих газдинстава и то за 1%.

Табела 4. Број регистрованих газдинстава, у Федерацији БиХ, Републици Српској и Дистрикту Брчко БиХ у 2016. години

	2015	2016	Индекс 2016/2015
Федерација БиХ	61.602	64.534	105
Република Српска	30.004	34.965	117
Брчко Дистрикт БиХ	3.215	3.194	99
Укупно	94.943	102.693	108

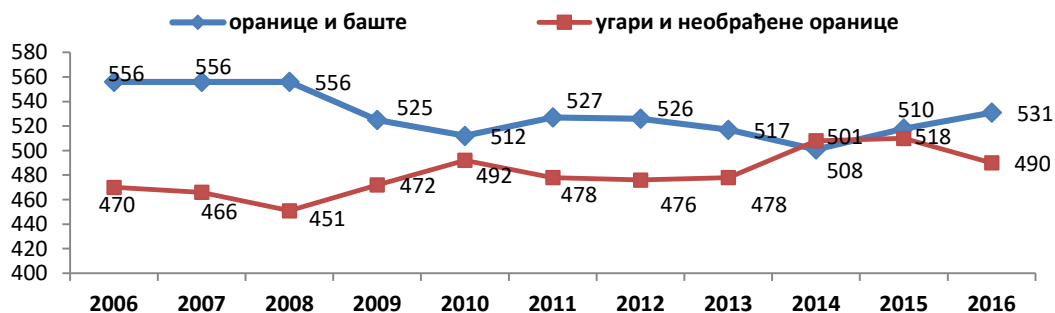
Извор: ФМПВШ, МПШВ РС, ОзПШВ БД БиХ

1.2. Земљишни ресурси оранице и угари, пожњевене површине

Пољопривредно земљиште у БиХ се као јавно добро већ дуже вријеме не користи у складу са општим друштвеним интересом, а значајне површине обрадивог земљишта остају необрађене и запуштене. Међу најважнијим узроцима недовољне производње основних пољопривредних производа у БиХ је и тај што се у протеклом периоду нису довољно, а поготову не интензивно користили постојећи производни пољопривредни капацитети. Процјењује се да у БиХ укупне ораницно земљиште заузима око милион ха.

У 2016. години је засијана 531 хиљада ха, што је за 13 хиљада ха или 2,5% више у односу на засијане површине из претходне године. Необрађене оранице и угари су мањи за 20 хиљада хектара или 4% у поређењу са претходном годином.

Графикон 3. Однос кориштених ораница и угара/необрађених ораница у периоду 2006-2016. година (000 ха)

Укупно засијане површине у просјеку износе око 530 хиљада ха, угари и необрађене оранице чине око 480 хиљаду ха, а расадници и остало на ораницама око 3 хиљаде ха.

Посматрајући податке о коришћеним ораницама и угарима (необрађеним ораницама) евидентно је да су коришћене оранице заступљеније него угари с тим што је однос коришћених и некоришћених ораница 2014. и 2015. године био у истом односу тј. 50:50. Тај омјер у 2016. години је износио 52:48% и иде у корист кориштеним ораничним површинама.

Просјек коришћених ораничних површина у Федерацији БиХ за период од десет година износио је 194.000 ха, односно 48,6% укупних ораничних површина, док је више од половине или 205.000 ха остало као угар или необрађено земљиште. У Републици Српској стање је било нешто боље с обзиром да је просјек искоришћених ораничних површина износио око 324.000 ха или 55,4%, док је 44,6% или 261.000 неискоришћено. Просјек коришћених површина у Дистрикту износи око 30 хиљада хектара од којих је око 48% површина засијано, 30 угари и 22% су необрађене оранице.

Сјетвена структура на коришћеном пољопривредном земљишту се не мијења већ дужи низ година, а житарице имају највећи удио у засијаним површинама од чак 58%, затим крмно биље 26%, поврће 14% и индустријско биље око 2%. Што се тиче пожњевених површина најзначајнијих усјева структура је и у 2016. години остала непромијењена, иако се код већине усјева биљежи повећање пожњевених површина. Значајније повећање пожњевених површина у поређењу са претходном годином је забиљежено код усјева попут соје (66%), хељде (59%), тритикалеа (40%), јечма (27%), пшенице и уљане репице (18%), грахорице и грашка (11%).

Табела 5. Пожњевене површине најзначајнијим усјевима у БиХ 2015. и 2016. године

Усјеви	2015.	2016.	Индекс (2016/2015)
Пшеница	60.407	71.394	118
Раж	3.761	4.035	107
Јечам	20.129	25.631	127
Зоб	9.287	9.743	105
Тритикале	11.179	15.690	140
Кукуруз укупно	193.707	191.719	99
Хељда	897	1.056	159
Уљана репица	1.008	1.669	118
Соја	7.368	7.022	166
Дуван	1.696	1.465	95
Кромпир- укупно	35.653	35.267	86
Мрква	1.841	1.753	99
Лук црни	4.828	4.928	95
Лук бијели	1.704	1.774	102
Грах	7.206	7.976	104
Грашак	1.514	1.542	111
Купус	4.993	4.868	98
Парадајз	3.486	3.548	102
Паприка	3.378	3.513	104
Краставац	2.849	3.060	107
Зелена салата	920	918	100
Лубеница	915	958	105
Шпинат	695	737	106
Дјетелина	36.122	35.830	99
Луцерка	29.522	29.280	99
Грахорица	578	643	111
Травно - дјетелинске масе	28.070	28.413	101
Зелени кукуруз-за силажу	32.161	33.569	104
Сточна репа	947	885	94

Извор:Агенција за статистику БиХ

2. ТРЕНДОВИ У ПОЉОПРИВРЕДНОЈ ПРОИЗВОДЊИ

Генерално посматрајући, пољопривредна производња у БиХ има одлике екстензивне производње и у великој мјери зависна од временских прилика. Карактеристике пољопривредног сектора су: ниска продуктивност, неповољна структура фарми, недовољна и лоша технолошка опремљеност, зависност од увоза углавном свих инпута потребних за производњу, како сјеменског материјала, заштитних средстава и минералних ђубрива тако опреме и пољопривредне механизације. Такође, резултати анализа показују да пољопривредна производња у БиХ није, а ни у скорој будућности неће бити цјеновно конкурентна, бар док се не повећа њена производност и продуктивност. Додатно, пољопривредни сектор у БиХ у изградњи одрживих конкурентских предности мора усмјерити снаге на унапређење квалитета и производњу посебних (типичних и традиционалних) високо вриједних производа, односно производа са додатом вриједношћу.

Као што је већ поменуто, структура засијаних површина се не мијења већ дуги низ година. Највеће учешће у укупно засијаним површинама од 58% имају житарице, затим крмно биље 26%, поврће око 15%, и индустријско биље свега 1%. Потенцијали пољопривредне производње у БиХ који се огледају у повољним агроклиматским условима, великом броју најразличитијих пољопривредних култура, квалитетном пољопривредном земљишту, производима доброг квалитета и традиције, великом броју аутохтоних и изворних производа, традицији, знању и труду пољопривредних произвођача, нису ни издалека кориштени у односу на расположиве могућности.

Временски период од 2006. до 2016. године обиљежила су појава екстремних временских услова. Наиме, као посљедице промјене климе, од последњих 10 година, 7 су означене као сушне, а неке од њих, као што су 2008, 2010, и 2012. екстремно сушне, и катастрофалне поплаве у мају 2014. године нанијеле су пољопривредној производњи и прерађивачкој индустрији огромне штете, како смањењем укупних приноса тако и квалитета производа.

Сточарска производња, а нарочито производња меса у БиХ, у претходних неколико година се сусреће са бројним проблемима. Имајући у виду мале производне јединице и низак ниво производње млијека по музном грлу, тренутна ситуација у узгоју стоке не гарантује довољан развој у предстојећем периоду и не може се осигурати конкурентност сточарског сектора на отвореном тржишту. Сточарска производња у укупној вриједности пољопривреде учествује са око 37%. Ово учешће је доста ниско и указује на структурне проблеме са којима се сектор суочава. Такође је смањен број расплодне стоке и товних грла. Осим тога, недостатак сточне хране из домаћих извора, десетковане неповољним временским условима, те високе цијене увозне сточне хране и компоненти за производњу концентроване сточне хране, поскупиле су и производњу у сточарству, а нарочито тов свих врста и категорија стоке. Уједно, мањи број товних грла као мање закланих грла у клаоницама одразио се и на мању производњу меса. У сектору сточарства доминира велики број газдинстава са ниским интензитетом производње, која треба да повећају производњу и побољшају квалитет производа. У производњи црвеног меса (говеда, овце и козе), десетогодишњи тренд показује пад у производњи говеђег меса, што резултира мањом укупном производњом меса. Газдинства која се баве производњом меса нису специјализована и не користе могућности које пружају велике површине под пашњацима (низак квалитет пашњака), и уопште, квалитет коришћене сточне хране није на одговарајућем нивоу. Други кључни проблеми су лоши услови складиштења хране за животиње и објеката за чување стоке. Пад производње црвеног меса се дјелимично компензује значајним порастом производње и потрошње живинског меса. Сектор говедарства карактерише ограничени број великих товних фарми и велики број релативно малих мјешовитих фарми које производе млијеко и месо.

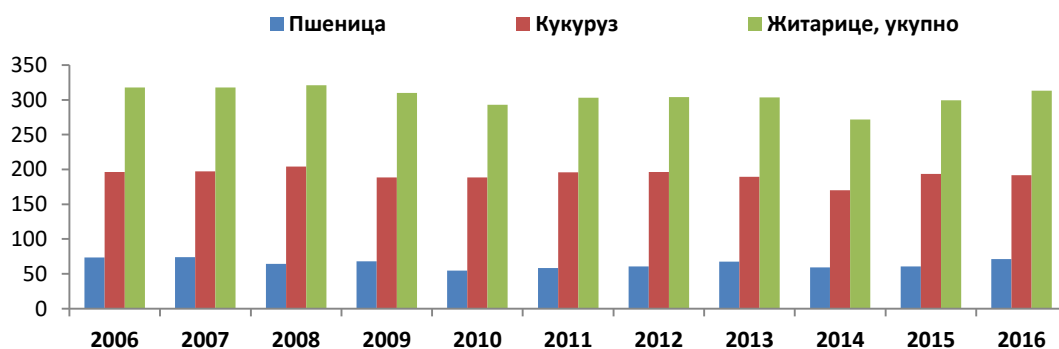
Када је ријеч о производњи млијека, то једна је од најважнијих грана сточарске производње која је ипак у нешто повољнијем положају у односу на производњу меса. Што се тиче производње осталих производа анималног поријекла (јаја, вуна и мед) и ту су забиљежена смањења или варирање обима производње.

2.1. БИЉНА ПРОИЗВОДЊА

2.1.1. ЖИТАРИЦЕ

Производња житарица представља један од важнијих сегмената пољопривредне производње, као и у укупној структури ратарске производње с обзиром да представља основу прехранбене сигурности становништва. Колики значај у производњи имају житарице у БиХ показују и подаци да се у посматраном десетогодишњем периоду житарице сију на површини која у просјеку износи око 306 хиљада хектара, што представља 55 - 60% удјела у укупно засијаним обрадивим површинама.

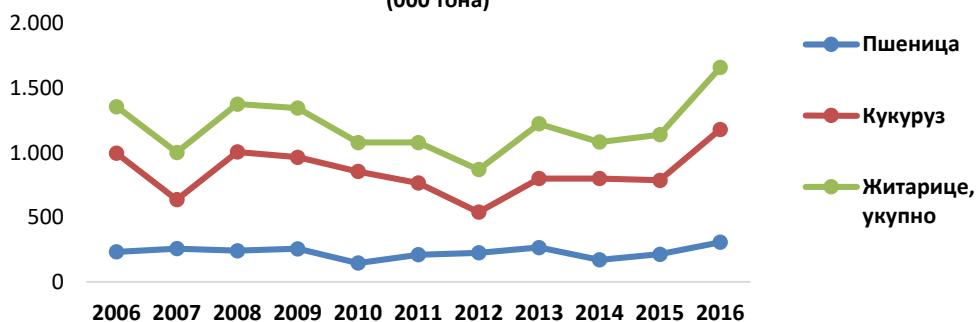
Графикон 4. Пожњевене површине житарица у периоду 2006-2016. година (000 ха)

У 2016. години пожњевене површине житарицама износиле су око 319 хиљада хектара, а највеће учешће у пожњевеним површинама под житима стандардно имају кукуруз (60%) и пшеница (22%). Током јесење сјетве 2016. године житарицама је засијано 99.307 хектара од чега озимом пшеницом 65.181 ха и 34.048 хектара осталим озимим житима.

Домаћа производња житарица креће се између 1.200.000 и 1.400.000 тона. Највећа производња житарица у последњих десет година од 1.657.556 тона је остварена 2016. године што је у поређењу са производњом из претходне године више за 520.000 тона или за 46% чему је највећи допринос имала рекордна производња кукуруза од 1.178.423 тоне.

Графикон 5. Производња житарица у периоду 2006-2016. година (000 тона)

Кукуруз је ратарска врста број један у Републици Српској јер се кукурузом сваке године засије више од 40% сјетвене површине, пшенице око 44 хиљада хектара и између 25 и 30 хиљада хектара осталим житима. Остварена производња кукуруза у 2016. години је износила 880.998 тона што је за 57% више од прошлогодишње производње, пшенице 194.311 тоне што је за 52% више, затим ражи за 35%, тритикалеа 34%, јечма за 28% и зоби за 15,5%.

Када је ријеч о производњи житарица у Федерацији такође кукуруз заузима највеће засијане површине и то око 50 хиљада хектара са којих се оствари производња од око 200 хиљада тона. Производња кукуруза је најзаступљенија у Федерацији, у 2016. години је износила 243.760 тона и већа је за 30% у односу на прошлогодишњу. Пшеница је на другом мјесту с просјеком засијаних површина од 20 хиљада хектара и просјеком производње од 50 до 70 хиљада тона. Остварена производња пшенице у 2016. години је износила 86.732 тона што је за 20,6% више од остварене производње у 2015. Такође, и забиљежено је повећање и производње и код осталих жита, односно производња ражи већа је за 22,1%, јечма за 10,4% и зоби за 15,6% у односу на претходну годину.

У Дистрикту Брчко БиХ остварена производња кукуруза 54.488 тона, пшенице 6.210 тона, јечма 888 тону, тритикала 324 тона и зоби 732 тоне.

Стабилност пољопривредне производње и висина остварених приноса житарица у Босни и Херцеговини у великој мјери зависе од временских услова. Као посљедице промјене климе у периоду од 10 година, чак 7 година су означене као сушне, а неке од њих као што су биле 2008, 2010. и 2012. екстремно сушне, док су у 2014. години забиљежене катастрофалне поплаве које су наносиле пољопривредној производњи и самим произвођачима огромне штете, смањењем укупних приноса и квалитета производа. На укупно остварену производњу житарица највећи допринос има производња кукуруза, што се може видјети и из претходног графикона. Наиме, неповољни временски услови, који су се јављали током 2008, 2010, 2012, и 2014. године негативно су утицали на производњу кукуруза и принос што је утицало и на ниво укупне производње житарица.

Кукуруз је у 2016. години засијан на површини од 192 хиљаде хектара са којих је захваљујући повољним временским условима и добром распореду падавина остварена производња од 1.178.423 тоне, и већа је у поређењу са прошлогодишњом производњом за чак 50%. Уједно производња кукуруза је већа и у поређењу са вишегодишњом просјечном производњом која износи око 814 хиљада тона. Принос кукуруза је износио 6,1 тону по хектру и већи је у поређењу са прошлогодишњим за 49%.

Табела 6. Производња и принос житарица 2015-2016. година

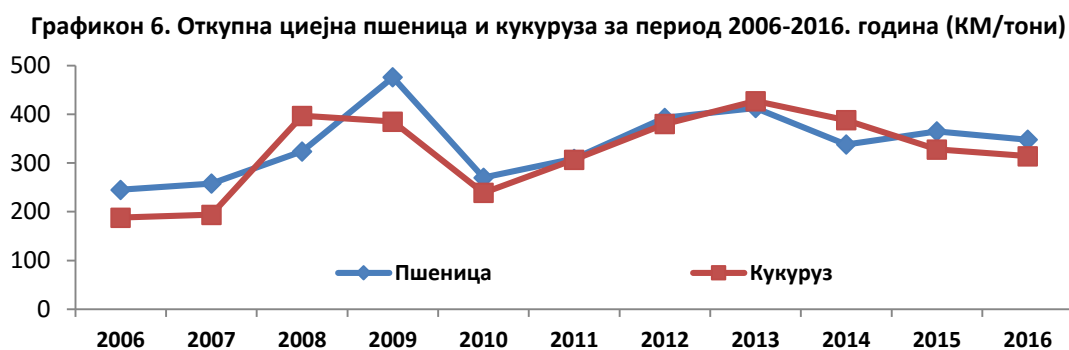
	2015		2016	
	Производња (тона)	Принос (т/ха)	Производња (тона)	Принос (т/ха)
Пшеница	213.015	3,5	306.605	4,3
Раж	10.497	2,8	13.279	3,3
Јечам	63.194	3,1	77.294	3,0
Зоб	24.035	2,6	29.651	2,9
Тритикале	39.753	3,6	52.174	3,3
Кукуруз	785.701	4,1	1.178.423	6,1
Хељда	1.041	1,2	1.130	1,1

Извор:Агенција за статистику БиХ

Осим кукуруза и остале житарице биљеже већу производњу и то пшеница за 44%, раж за 27%, јечам за 22%, зоб 19%, тритикале за 31% и хељда за 9%.

Што се тиче пласмана произведених житарица и њихове финалне употребе, зрно се највећим дијелом продаје млиновима за мљевање брашна и производњу сточне хране, или се користе исхрану стоке на имањима произвођача.

Откупне цијене пшенице и кукуруза варирале су у посматраном периоду. Откупна цијена пшенице у 2016. години износила је 348 КМ по тони и мања је за 5% у поређењу са откупном цијеном из претходне године. Најнижа откупна цијена пшенице је забиљежена 2006. године када је за тону пшенице издвајано 245 КМ, док је највећа откупна цијена од 393 КМ забиљежена 2012. када је због суше остварена и мања производња што је довело и до мање понуде ове житарице на домаћем тржишту.

Откупна цијена кукуруза у 2016. години износила је 314 КМ и нижа је за 4% у поређењу са откупном цијеном из претходне године.

Најнижа откупна цијена кукуруза у посматраном периоду од 188 КМ забиљежена је 2006. године, а највећа откупна цијена од 388 КМ 2014. када су због поплаве приноси ове житарице били значајно умањени.

Када је ријеч о спољнотрговинској размјени житарица евидентан је константно велики ниво увоза током цјелокупног посматраног десетогодишњег периода. Босна и Херцеговина у спољнотрговинској размјени житарица остварује дефицит од око 200 милиона КМ. Увоз житарица је у поређењу са извозом у смислу вриједности и количине пет пута већи. У просјеку се у БиХ увезе између 500 и 600 милиона кг житарица у вриједности између 200-220 милиона КМ. Из БиХ се у просјеку извезе око 40 хиљада тона жита у вриједности око 18 милиона КМ. Карактеристично је да у посматраном периоду у области извоза житарица постоје велика варирања како у вриједности тако и количини.

На количине житарица које се извозе у великој мјери утичу расположиве тржишне количине жита и остварене домаће производње, и увоза.

У структури увоза житарица, око 60% је заступљена пшеница, затим кукуруз са учешћем од 33%, рижа 4% и јечам 3%. У извозу је такође најзаступљенија пшеница, и то око 63%, кукуруз 36%, и остале житарице 1%. Што се тиче земаља из којих се у БиХ увозе житарице око 99% увоза је из четири државе и то Србије (60%), Мађарске (27%), Хрватске (13%) и Италије (1%), а земље у које се извозе житарице из БиХ су Турска (98%), Србија (1%) и Хрватска(1%).

За 2016. годину је карактеристично и то да је остварен количински највећи увоз житарица од 752 милиона кг, али и највећи извоз који је износио 129 милиона кг. У 2016. години увезено је скоро 400 милиона кг пшенице, 303 милиона кг кукуруза и 50 милиона кг осталих житарица. Количина пшенице која је увезена у 2016. години је већа за 9%, кукуруза за 17% и осталих житарица за 5%. Извоз житарица биљежи позитивна кретања с обзиром да је на турско тржиште извезено скоро 82 милиона кг пшенице, што је за 174% више у поређењу са оствареним извозом из претходне године. Код извоза кукуруза се биљежи мањи извоз од око 2%.

Табела 7. Увоз и извоз житарица за 2015-2016. годину (тона)

	2015.		2016.	
	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз
Пшеница	366.964	29.877	398.756	83.144
Кукуруз	258.521	47.870	303.078	46.761
Остале житарице	47.702	158	50.315	377
Укупно	673.187	77.905	752.149	129.043

Извор:Агенција за статистику БиХ

Пшеница која се увози у БиХ поријеклом је из Мађарске (59%), Хрватске (26%) и Србије (15%), а кукуруз из истих земаља као и пшеница, с тим што је удио у увозу различит па је око 94% укупног увоза кукуруза поријеклом из Србије, 5% из Хрватске и Мађарске око 1%.

Што се тиче извоза пшенице око 90% ове житарице извезе се у Турску, с тим што је 2016. године скоро цијели род извезен у Турску. Од осталих земаља у које се извози пшеница то су Хрватска (8%) и око 1% у остале земље у мањим количинама.

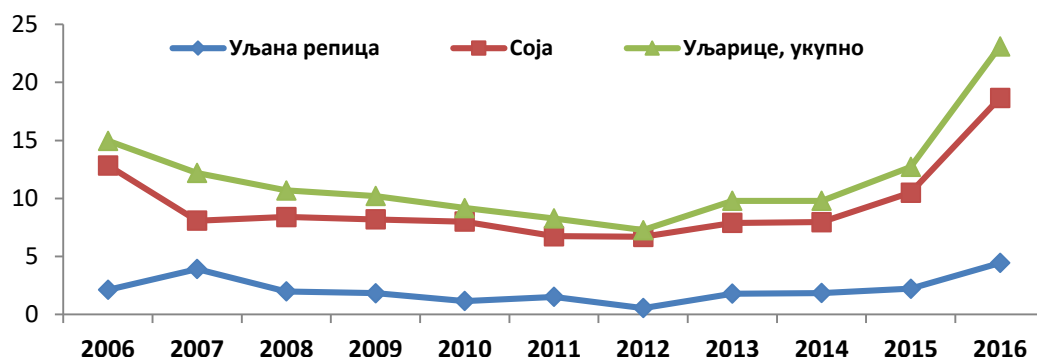
Кукуруз се извози на тржишта истих земаља као и пшеница, с тим што је и у случају кукуруза Турска главно извозно тржиште гдје се пласира око 96% извоза, а незнатне количине у Хрватску и Србију.

2.1.2. УЉАРИЦЕ

У 2016. години уљарице су пожњевене на површини од скоро 9 хиљада хектара са којих је остварена производња од 23 хиљаде тона. На повећање укупно пожњевене површине уљарица утицало је повећање пожњевених површина уљане репице и то за 67% у поређењу са прошлом годином, док се код соје биљежи повећање пожњевених површина за 5%. Пожњевене површине уљарицама у БиХ у последњих десет година износе око 6 хиљада хектара са којих се у просјеку произведе око 13 хиљада тона најзначајних уљарица са просјеком приноса од око 2 тоне по хектару. Пожњевене површине уљарицама су варирале у посматраном периоду од 5 до 9 хиљада хектара, а производња од 7 хиљада до 23 хиљаде тона. У структури пожњевених површина под уљарицама, соја је на првом мјесту са учешћем у приносу од 86% и са учешћем од око 76% у укупној производњи уљарица. Веома је битно констатовати да се површине засијане сојом повећавају из године у годину, што је веома битно као основа за повећање сточарске производње. Ништа мање није важна и чињеница да сва произведена соја у Босни и Херцеговини није генетски модификован (ГМО free) што јој даје посебан квалитет и основу за коришћење у производњи генетски немодификованих сточарских производа; млијека, меса и јаја. У нешто мањем учешћу од 14% у пожњевеним површинама и са 24% удјела у укупној

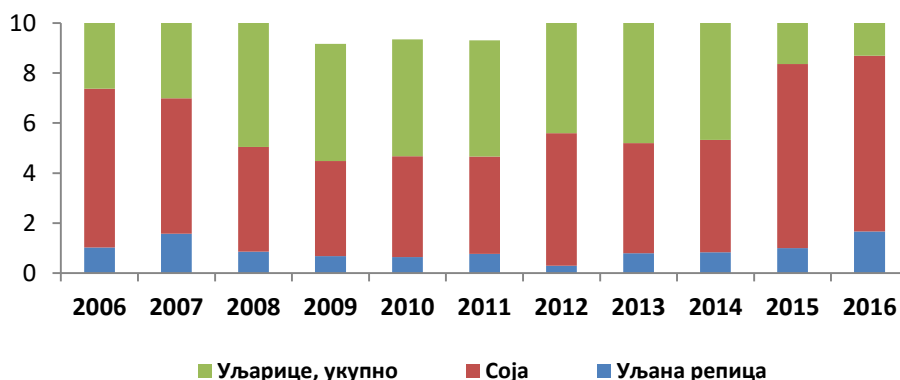
производњи уљарица заступљена је уљана репица. Сунцокрет је заступљен у структури сјетве спорадично, углавном као производња сјеменског усјева, и то у незнатном проценту те није ни укључен у податке о пожњевеним површинама, производњи и приносу уљарица.

Графикон 8. Производња уљарица у периоду 2006-2016. година (000 тона)

Највећа производња уљарица у последњих десет година забиљежена је последње двије године, и износила је 23.105 тона. На висок ниво остварене производње 2016. године утицала је знатно већа производња соје и то за 8 хиљада тона или 78% у поређењу са производњом из претходне године, и уљане репице за 2.216 тона што је 100% више у односу на производњу из претходне године.

Графикон 9. Пожњевене површине уљарица за период 2006-2016. година (000 ха)

Производња соје је у посматраном десетогодишњем периоду варирала тако да је са 13 хиљада тона, колико је забиљежена производња 2006. године, смањена на око 7 хиљада колико је произведено 2012 што је за 6 хиљада тона или 48% мање. Неповољни временски услови 2010 као и 2012 године су утицали на мању производњу овог усјева. Ипак производња ове уљарице је у наредном временском периоду почела да се повећава из године у годину и са производњом од 8 хиљада тона колико је износила 2013 достигла рекордну производњу од око 19 хиљада тона у 2016. Просјечан принос соје по хектару износи око 2 тоне а у посматраном периоду од десет година варирао је у распону од 1,3 до 2,7 тона/ха. Када је ријеч о уљаној репици мање је заступљена у структури производње уљарица и то око 20%. Што се тиче тренда производње у периоду од 2006 до 2012 варирала је у распону од 2 до 4 хиљаде тона, с тим да је производња биљежила континуиран раст са 600 тона колико је износила 2012 и достигла производњу од 4.400 тона у 2016. години. Принос уљане репице по хектару кретао се у распону од 2 до 2,7 тона.

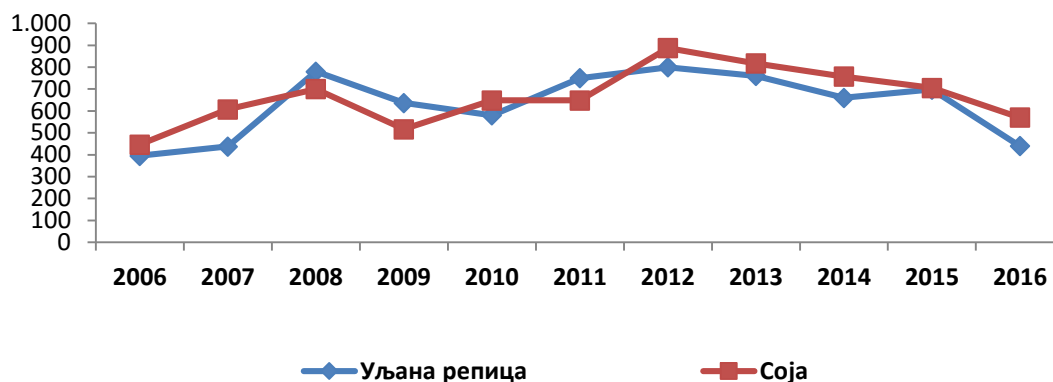
Табела 8. Производња и принос уљарица 2015-2016. година

	2015.		2016.	
	Производња (тона)	Принос (т/ха)	Производња (тона)	Принос (т/ха)
Соја	10.497	1,4	18.662	2,7
Уљана репица	2.227	2,2	4.443	2,7

Извор: Агенција за статистику БиХ

Откупна цијена соје у 2016. години је износила 570 КМ/т, и у поређењу са откупном цијеном из претходне године мања је за 136 КМ или 19%. Посматрајући ниво откупних цијена соје у претходном периоду примјетно је варирање, с тим што је највећа откупна цијена соје од 887 КМ забиљежена 2012, а најнижа од 446 КМ 2006. године. Уљана репица је у 2016. години откупљивана по цијени од 440 КМ по тони и која је за 37% нижа у поређењу са откупном цијеном из претходне године која је износила 698 КМ. Исто као што је забиљежено код соје, највиша откупна цијена уљане репице од 800 КМ је забиљежена 2012. а најнижа од 395 КМ 2006. године.

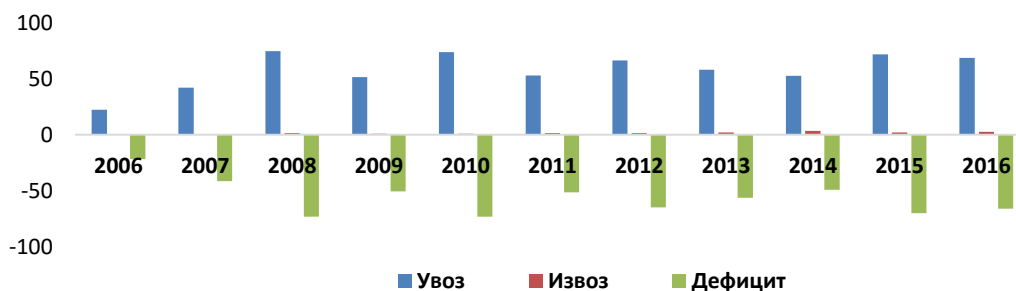
Графикон 10. Откупне цијене уљане репице и соје 2006-2016. година (КМ/тони)

Када је ријеч о спољнотрговинској размјени три најзначајније уљарице, евидентан је значајан ниво увоза током цјелокупног посматраног десетогодишњег периода. У 2016. години увезено је 103.332 тоне соје, сунцокрета и уљане репице у вриједности од око 69 милиона КМ. Увоз је количински био на нивоу увоза из претходне године док је вриједност увоза била мања за 3 милиона КМ или за 5%. Трговински дефицит код уљарица је износио око 66 милиона КМ и мањи је за 4 милиона или 6% у односу на вриједност дефицита из претходне године који је износио 70 милиона КМ.

У исто вријеме, извоз три најзначајније уљарице из БиХ уљане репице, соје и сунцокрета је скроман; извезе се око 690 тона у вриједности око 1,7 милиона КМ. У 2016. години извоз ове три уљарице је износио око 3 милиона и највећа је вриједност извоза у посматраном периоду од десет година.

Графикон 11. Спољнотрговинска размјена соје, сунцокрета и уљане репице 2006-2016. година (Мил.КМ)

У 2016. години увезено је 16.300 тона соје у вриједности од око 11 милиона КМ. Није остварен извоз соје у овој години. Уљана репица је извезена у количини од 9.396 тона у вриједности од 6,2 милиона КМ, а извезена у количина 2.061 тона. Иако БиХ не остварује значајнију производњу сунцокрета, увезена је количина од 77.635 тона у вриједности од око 51 милион КМ, док је на страни извоза та количина износила свега 144 тоне.

У структури увоза уљарица, око 75% је заступљен сунцокрет, затим соја са учешћем од 16% и уљана репица 9%. У извозу доминира уљана репица. У 2016. години БиХ је увезла око 16.300 тона соје, што је за око 52% мање него у прошлој 2015. години, али је зато повећан је увоз сунцокрета за око 12%, и износио је је око 77.636 тона, док је увоз уљане репице повећан за чак 85% и износио је 9.396 тона

Табела 9. Увоз и извоз уљарица у тонама

	2015.		2016.	
	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз
Соја	34.480	533	16.300	0
Уљана репица	1.441	0	9.396	2.061
Сунцокрет	69.288	132	77.635	144

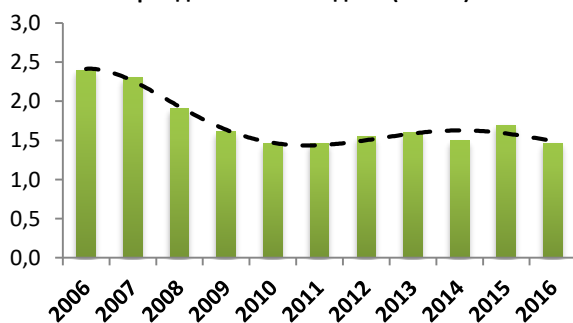
Извор: Агенција за статистику БиХ

Највећи проценат увезених уљарица у 2016. години је из Србије и Хрватске, и то сунцокрета из Србије (80%) и Хрватске (15%), соје из Хрватске (80%) и Србије (18%) и уљане репице из Хрватска (60%) и Србија (40%).

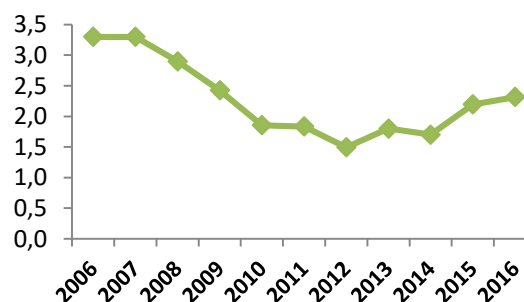
2.1.3. ДУВАН

Дуван је индустријска култура, која се у БиХ узгаја на веома малим површинама, и у просјеку износе око 1.700 хектара са којих се произведе око 2.300 тона дувана годишње. Принос дувана се креће у распону од 1,1 до 1,6 тона по хектару. Пожњевене површине дувана су у последњих десет година биљежиле смањење са 2.400 хектара колико је пожњевено 2006. године, на 1.500 хектара у 2016. Осим што су смањене пожњевене површине такође и производња је током периода 2006. до 2012. године преполовљена, односно са 3.300 тона, колико је износила 2006. године смањена на 1.500 тона, колико је забиљежена производња 2012. године. Иако се у годинама након значајног смањења производња опоравила и повећавала и у 2016 достигла ниво од 2.300 тона, ипак није успјела да се врати на ниво производње из 2006.

Графикон 12. Пожњевене површине дувана за период 2006-2016. година (000 ха)

Графикон 13. Производња дувана у периоду 2006-2016. година (000 тона)

Разлози за мању производњу и узгој дувана се огледају у смањењу тражње од стране прерађивачке индустрије и њена оријентација на увоз сировина, ниже откупне цијене и скромни новчани подстицаји за ову врсту производње. Остварени обим производње дувана у 2016. години износио је 2.315 тона и већи је за 5,4% у поређењу са прошлом годином. Што се тиче откупних цијена дувана у периоду од десет година кретале су се у распону од 2,44 КМ по килограму што је и најнижа забиљежена откупна цијена дувана сувог листа до максималних 2,68 КМ.

Табела 10. Производња и принос дувана 2015-2016. година

	2015.		2016.	
	Производња (тона)	Принос (т/ха)	Производња (тона)	Принос (т/ха)
Дуван	2.196	1,3	2.315	1,6

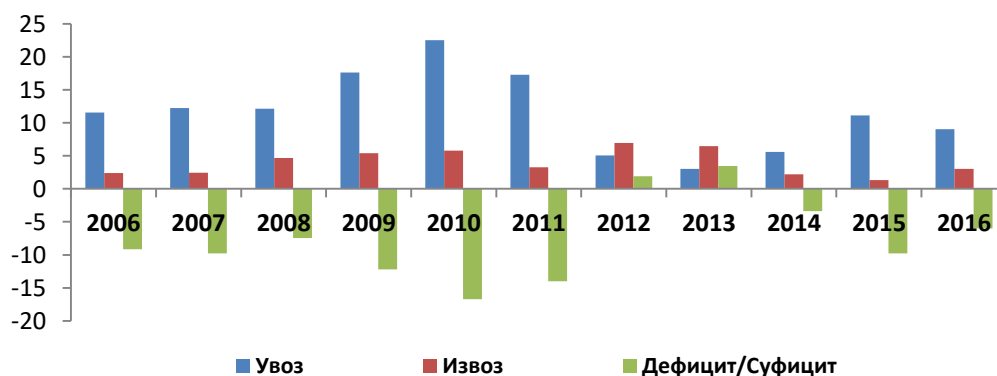
Извор: Агенција за статистику БиХ

Производња дувана у Федерацији БиХ се одвија у посавском кантону и на нешто мањим површинама у Херцеговини. Дуван се гаји на површини која у просјеку износи око 664 хектара са којих се оствари просјечна производња од 650 тона. Производња дувана у 2016. години у Федерацији је износила 491 тону и мања је у односу на производњу из претходне године за 13%.

Што се тиче производње дувана у Републици Српској површине за производњу у просјеку износе око 1.028 хектара са којих се произведе око 1.590 тона дувана. Производња дувана у 2016. години је износила 1.824 тоне и већа је за 12% у поређењу са прошлогодишњом која је износила 1.628 тона.

Спољнотрговинска размјена дувана у посматраном периоду од десет година резултира негативним спољнотрговинским билансом. Количина дувана која се увезе у БиХ у просјеку износи око 2.163 тоне за које се издвоји око 12 милиона КМ. Што се тиче извоза дувана количински и вриједносно је мањи за 50% у поређењу са количином и вриједности увоза.

Графикон 14. Спољнотрговинска размјена дувана у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)

Дефицит у спољнотрговинској размјени дувана у просјеку износи око 7-8 милиона КМ с тим што је највећа вриједност дефицита од око 17 милиона КМ забиљежена 2010. године. Суфицит у спољнотрговинској размјени дувана је забиљежен 2012 и 2013. године обзиром да је извоз дувана био већи 37%, односно 116% у поређењу са вриједности увоза. Тренд увоза као и извоза је варирао у посматраном периоду, с тим што се на страни увоза биљежи пад од 2011 до 2016. године, док се пад извоза биљежи у три последње године. Количина дувана која је извезена

2016. године је за 107% или 2 пута већа у поређењу са извезеном количином из претходне године, док у смислу вриједности разлика износи 1,7 милиона КМ или 125%.

Табела 11. Увоз и извоз дувана за 2015-2016. годину (тона)

	2015.		2016.	
	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз
Дуван	2.351	460	1.981	953

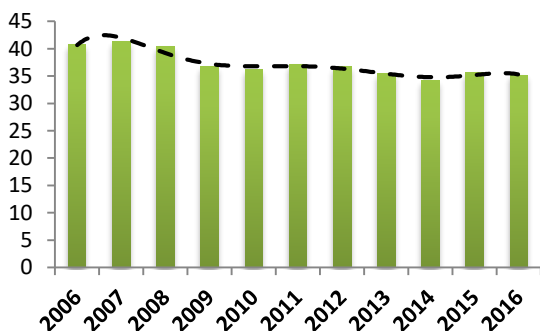
Извор: Агенција за статистику БиХ

2.1.4. КРОМПИР И ПОВРЋЕ

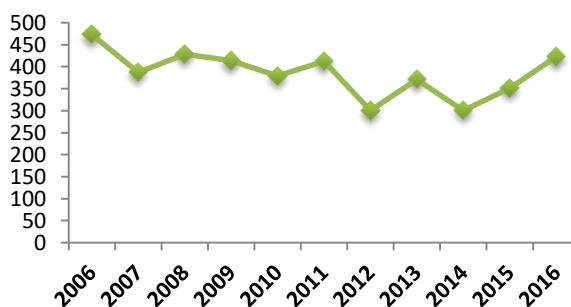
Производња поврћа представља једну од најзаступљенијих и економски најисплативијих грана у пољопривреди. За повртарску производњу је карактеристична разноликост врста као и самог начина узгоја и производње. Иако је домаћа производња поврћа у односу на потребе и могућности још увијек недовољна, поврће у производњи и потрошњи па и извозу пољопривредних производа заузима значајно мјесто. Ниво производње поврћа, висину приноса, стабилност производње и висину цијена на тржишту у великој мјери одређују временски услови који су нарочито током последњих десетак година значајно промијењени. Трендови у производњи односно понуда и снабдјевеност БХ тржишта поврћем из домаћих извора директно се одражава на повећање или смањење количина које се извозе и увозе. У структури укупно засијаних површина кромпир и поврће имају удио у просјеку од око 15%, с тим што је однос засијаних површина кромпиром и осталих повртних врста 49:51% и иде у корист већих површина засијаних осталим повртним врстама.

Босна и Херцеговина има велики потенцијал и дугу традицију узгоја кромпира. Просјек пожњевених површина кромпиром током десет посљедњих година износи 37.300 хектара с тим се пожњевене површине кромпира мијењају током десетогодишњег периода и крећу у распону од 34 до 37 хиљада хектара. Пожњевене површине кромпиром у 2016. години су на истом нивоу од око 35 хиљада хектара као и претходне године.

Графикон 15. Пожњевене површине кромпира за период 2006-2016. година (000 ха)

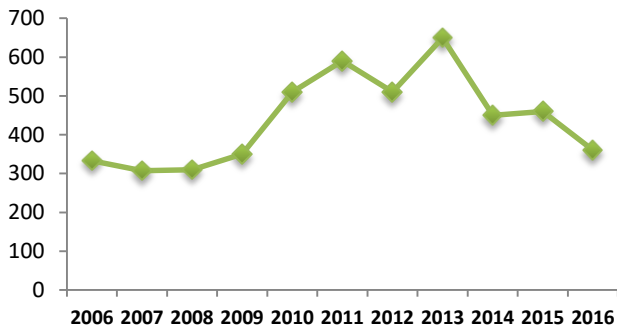
Графикон 16. Производња кромпира за период 2006-2016. година (000 тона)

Просјечна домаћа годишња производња кромпира у периоду од десет година износи око 385 хиљада тона са просјеком приноса од око 10 тона по хектару. Варирање у производњи и приносима кромпира у великој мјери су условљени климатским условима имајући у виду да су 2008., 2010., и 2012. екстремно сушне, те 2014 са поплавама нанијеле штете и смањење укупних приноса и квалитета кромпира. Тако је нпр. највећа количина кромпира од 473 хиљаде тона произведена 2006. године, а најмања 2012 и то 299 хиљада тона и 2014 од 300 хиљада тона што

је резултат екстремне суше и поплаве које су смањиле приносе кромпира за 37%, односно 36% у поређењу са производњом из 2006. годину. Иако се у 2015. години производња опоравила и повећала за неких 17%, у 2016 је била већа за 20% у поређењу са претходном годином, чиме је враћена на ниво производње од 400 хиљада тона из претходних година. Откупна цијена кромпира у 2016. години је износила 360 КМ по тони и нижа је за 22% у поређењу са откупном цијеном кромпира из 2015. године.

Графикон 17. Откупна цијена кромпира у периоду 2006-2016. година (КМ/тони)

Посматрајући откупне цијене кромпира у десетогодишњем периоду евидентно је да је откупна цијена кромпира од 2009. до 2013. године биљежи континуирано повећање са 450 на 650 КМ/тона кромпира, што представља повећање од 48%. Ипак, откупна цијена се 2014. године смањила на 450 КМ/тони или за 31% у поређењу са откупном цијеном кромпира из претходне године. Најнижа откупна цијена кромпира од 306 КМ је забиљежена 2006. године.

Производња кромпира у Федерацији се одвија на површини која у просјеку износи око 22.260 хектара с којих се произведе око 212 хиљада тона кромпира. Остварена производња кромпира у 2016. години износила је 228 хиљада тона и већа је у поређењу са производњом из претходне године за 12,6%. Производња је периоду од посљедњих година, као и сјетвене површине била на нивоу просјека и није значајно варијала.

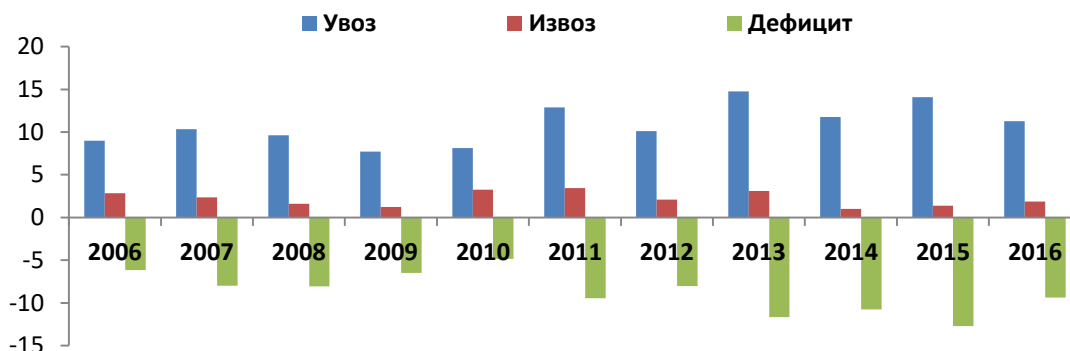
Када је ријеч о производњи кромпира у Републици Српској, она у просјеку износи око 160 хиљада тона с тим што у посматраних десет година знатно варира и то у распону од 120 до 190 хиљада тона. У 2016. години остварена производња кромпира је износила 192,5 хиљада тона и већа је за 32% у поређењу са прошлогодишњом.

Просјек производње кромпира у Дистрикту износи око 3.000 тона, с тим што је, по прикупљеним подацима, у 2016. години производња била мања за 38% у поређењу са производњом из претходне године.

Увоз кромпира у БиХ током периода од десет година износио је у просјеку око 18 хиљада тона у вриједности од 11 милиона КМ док су на страни извоза знатно мања количина која у просјеку износи 5 хиљада тона и вриједност извоза од 2 милиона У укупном увозу кромпира заступљени су сејменски, са учешћем од око 50%, конзумни кромпир око 42% и 8% млади кромпир. Увоз кромпира како количински тако и вриједносно варирао је у посматраном периоду од десет година с тим што је са количине од 16 хиљада тона и вриједности од 9 милиона КМ колико је забиљежен увоз 2006 достигао количину од 29 хиљада тона и вриједност увоза од 14 милиона КМ у 2015.

Увоз кромпира у 2016. години је био за 20% вриједносно, односно количински за 44% мањи у поређењу са оствареним увозом из претходне године.

Графикон 18. Спољнотрговинска размјена кромпира у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)

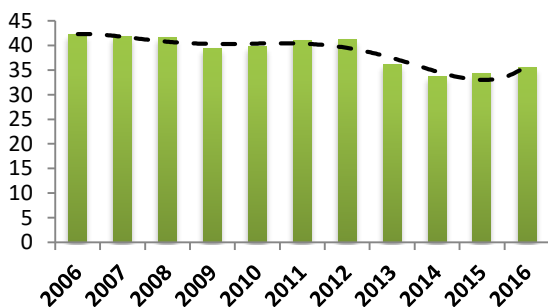
Извоз кромпира из БиХ је доста уједначен у цијелом посматраном периоду од десет година, и креће су у распону од 1,2 до 3,4 милиона КМ са просјечном количином од 5 хиљада тона. Хрватска је била једно од водећих извозних тржишта за домаћи кромпир, али измјеном услова у трговини и немогућности извоза, као и неповољних временских услова у 2014. години је извезена најмања количина кромпира од 2.000 тона у вриједности од 1 милион. У извозу кромпира око 70-75% укупног извоза чини извоз младог кромпира, око 20-25% извоз осталог конзумног кромпира и у незнатним количинама сјеменски кромпир.

Дефицит у спољнотрговинској размјени кромпира је евидентан током целокупног периода посматрања с тим што је највећа вриједност, од око 13 милиона КМ забиљежена, 2015. године с обзиром на то да је тада остварена највећа вриједност увоза овог производа, док је вриједност извоза била 10 пута мања.

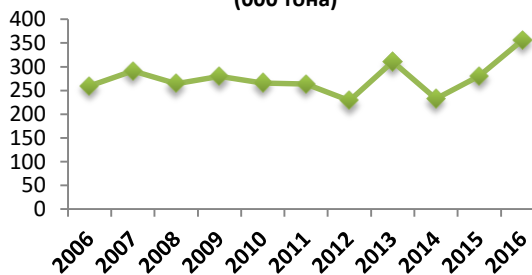
Пожњевене површине поврћем су у посматраном периоду од десет година смањење за око 6 хиљада хектара. У структури пољњевених површина најзаступљенији су грах (22%), купус (14%), лук црни (14%), парадајз (10%), паприка (10%), краставац (9%), мрква (5%), лук бијели (5%), грашак (4%), зелена салата (3%), лубеница (3%) и шпинат (2%).

Што се тиче количине, у производњи поврћа учешће појединих врста је другачије у односу на пољњевене површине. Наиме, према оствареној производњи на првом мјесту су купус и кељ (23%), парадајз (16%), паприка (15%), црни лук (13%), краставац (12%), и остале повртне врсте (22%).

Графикон 19. Пољњевене површине поврћем у периоду 2006-2016. година (000 ха)

Графикон 20. Производња најзначајнијих повртних врста у периоду 2006-2016. година (000 тона)

Производња поврћа варира током периода од десет година на начин да се производња у једној години повећа, а у наредној смањи. Блажи континуиран раст производње је примјетан током последње три године при чему је производња са 232 хиљаде тона, колико је износила 2014, повећана на 357 хиљада тона у 2016. године. Количински највећа остварена производња поврћа за цјелокупни период посматрања од 357 хиљада тона забиљежена је 2016. и у поређењу са производњом из 2015. је већа за 27%, односно за 54% у поређењу са производњом из 2014. године.

Табела 12. Производња и принос поврћа и кромпира

	2015.		2016.	
	Производња (тона)	Принос (т/ха)	Производња (тона)	Принос (т/ха)
Мрква	17.102	9	17.575	10
Лук црни	37.718	8	44.996	9
Лук бијели	5.690	3	7.259	4
Грах	10.018	1	13.247	2
Грашак	4.708	3	5.673	4
Купус	62.536	13	80.398	17
Парадајз	41.182	12	57.070	16
Паприка	37.177	11	53.169	15
Краставац	30.431	11	41.691	14
Зелена салата	6.616	7	6.393	7
Лубеница	22.055	24	23.887	25
Шпинат	4.958	7	5.272	7
Укупно	280.191		356.630	

Извор: Агенција за статистику БиХ

Топ пет повртарских врста које се највише производе у БиХ су: купус и кељ, парадајз, паприка, краставац и црни лук.

Купус и кељ су по оствареном обиму производње ранжирани на прво мјесто са учешћем од 23% у укупној производњи свјежег поврћа. Остварена производња у 2016. години је износила 80 хиљада тона и већа је за 29% у односу на производњу из претходне године. На овако висок ниво производње утицао је већи остварени принос купуса и кеља по хектру који је износио је 17 тона што је у поређењу са прошлогодишњим приносом више чак за 32%.

Парадајз је ранжиран као друга значајна повртарска врста која се узгаја, и има удио у производњи од око 16%. Уједно, парадајз је један од најзначајних сезонских производа у повртарској производњи. Производња парадајза у 2016. години износила је 57 хиљада тона и већа је за 39%, а принос парадајза за 36% у поређењу са производњом и приносом из претходне године. Највеће количине парадајза се производе на отвореном пољу те је самим тим и принос у великој мјери условљен временским условима.

Паприка у укупној производњи свјежег поврћа има удио од око 15% те је по количини производње ранжирана на треће мјесто. Током 2016. године остварена производња је износила 53 хиљаде тона и већа је за 43% у односу на производњу из претходне године која је износила око 37 хиљада тона. Принос паприке по хектру је износио 15 тона и већи је за 37% у односу на принос из претходне године.

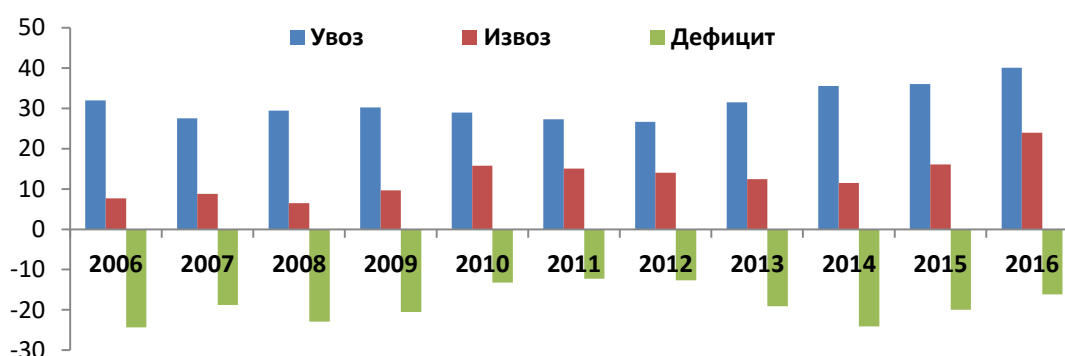
Пожњевене површине под усјевом **црног лука** износе око 5 хиљада ха. У структури производње црни лук је заступљен око 13% и ранжиран је као четврти производ по обиму и значају производње поврћа у БиХ. Остварена производња црног лука у 2016. години износила је 45 хиљада тона и већа је за 19% у поређењу са производњом из претходне године. Принос црног

лука по хектру је износио 9 тона и око тону је већи у односу на остварени принос из претходне године.

Краставац, је рангиран као пети по оствареној производњи од 42 хиљаде тона у 2016. години и удјелом од 12% у укупној производњи свјежег поврћа. Принос краставца износио је 12 тона по хектру и већи је за 27% у поређењу са приносом из прошле године.

Када је ријеч о спољнотрговинској размјени свјежег поврћа трендови за десетогодишњи период посматрања показују да се у просјеку увози око 46 хиљада тона, за које се издвоји око 32 милиона КМ. Увоз свјежег поврћа је варирао током посматраног периода с тим што се од 2012. године биљежи раст количине са 40 хиљада тона и вриједности од 27 милиона КМ на количину од скоро 55 хиљада тона и вриједност увоза од 40 милиона КМ у 2016. години.

Графикон 21. Спољнотрговинска размјена свјежим поврћем у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)

Што се тиче извоза свјежег поврћа, десетогодишњи просјек износи око 9 хиљада тона у вриједности од око 13 милиона КМ. Количина и вриједност извоза свјежег поврћа је варирала с тим што се током последње три године биљежи тренд раста извоза. Највећа количина свјежег поврћа од 18 хиљада тона у вриједности од 24 милиона КМ је извезена 2016. године што је у поређењу са извозом из претходне године више за 45% количински, или 49% вриједносно.

БиХ у робној размјени свјежег поврћа биљежи дефицит током свих десет година, с тим што је највећи дефицит забиљежен 2006. и 2014. године у износу од 24 милиона КМ. с обзиром да је увоз био 4, односно 3 пута већи у поређењу са извозом.

Табела 13. Увоз и извоз поврћа (у тонама)

	2015.		2016.	
	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз
Парадајз	14.903	321	19.111	873
Лук (празилук, бијели, влашац)	9.214	100	7.375	155
Купус	5.299	429	3.938	342
Салата	304	910	305	922
Мрква	5.201	0	6.404	86
Краствц	1.818	8.037	2.435	11.968
Махунасто поврће	61	1	129	2
Јестиве гљиве	24	175	14	434
Остало свјеже поврће	13.350	868	15.121	930
Укупно	50.174	10.841	54.833	15.711

Извор: Агенција за статистику БиХ

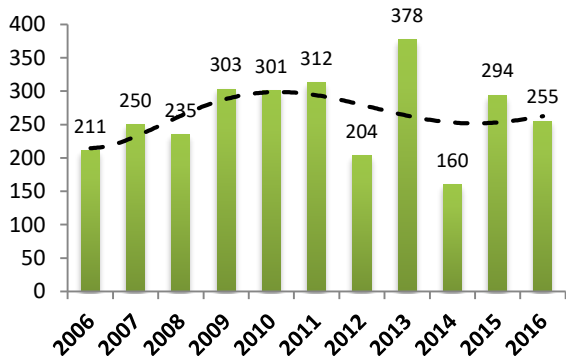
У структури увоза свјежег поврћа са учешћем од 34% заступљен је парадајз, затим паприка (26%), лук (18%), мрква и краставци (6%), купус (5%). Када је ријеч о извозу свјежег поврћа, на првом мјесту је краставац, за који је карактеристично да је од 2013. године са учешћем од 30% достигао удио у извозу свјежег поврћа од 66% у 2016. години. На другом мјесту по заступљености од 18% су јестиве гљиве, салата (8%), паприке (5%), затим парадајз, купус (4%) и лук (3%).

2.1.5. ВОЋАРСКА ПРОИЗВОДЊА

Иако има воћњака у којима је заступљен квалитетан асортимент и примијењена савремена технологија гајења, генерално посматрано воћарска производња у БиХ има карактеристике екстензивне производње са сортиментом који није интересантан за тржиште, са превазиђеним и неекономичним системима гајења, неорганизованом и већим дијелом слабо контролисаном расадничком производњом. Тржиште воћем у БиХ није организовано и у највећој мјери га карактерише трговина са робом ван стандарда или лошијег квалитета.

Производња воћа у БиХ се одвија на површинама које према процјени износе око 101 хиљаду ха на којима је засађено просјечно око 24 милиона родних стабала. Број родних стабала од 2006. године биљежи раст са 18,6 милиона стабала на 24,5 милиона у 2016. години што је повећање од 31%.

Графикон 22. Производња воћа у периоду 2006-2016. година (000 тона)

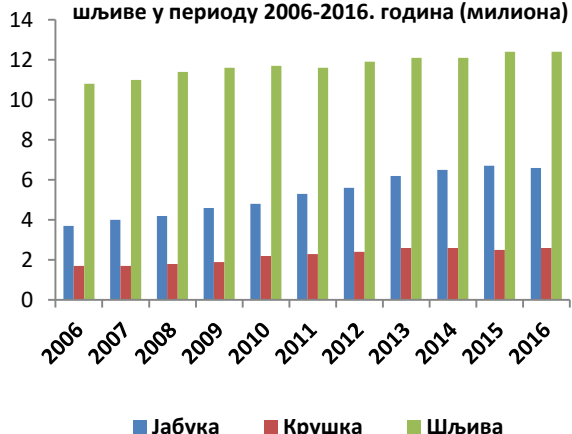

Просјечна годишња производња воћа за период од десет година износи око 264 хиљаде тона.

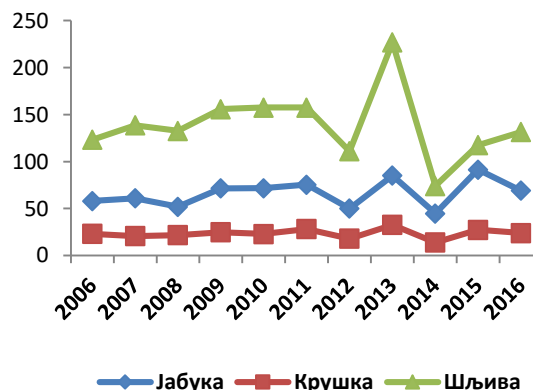
У периоду посматрања 2013. године забиљежена је рекордна производња воћа од 378 хиљада тона, а најмања у 2014. са 160 хиљада тона. На ниво производње, приносе воћа и стабилност производње у великој мјери утичу временски услови који су током последњих неколико година значајно промјењени, а посебно све чешће појаве касних прољетњих мразева.

Осим касних мразева, у току вегетационог периода се све чешће појављују и други веома неповољни утицаји климе и то у најосјетљивијим фазама воћа јављају у виду екстремне суше, града или јаких вјетрова.

Графикон 23. Број родних стабала јабуке, крушке и шљиве у периоду 2006-2016. година (милиона)

Графикон 24. Производња јабуке, крушке и шљиве у периоду 2006-2016. године (000 тона)

Трендови у производњи, односно понуда и снабђивеност БиХ тржишта воћем из домаћих извора, директно су зависни од климатских услова, а што се директно одражава на висину извоза и увоза. У воћарској производњи Босне и Херцеговине највише су заступљене шљива (53,4%), јабука (24%) и крушка (10%), мада се узгаја и велики број других воћних врста.

Шљива је по броју родних стабала као и производњом рангирана на прво мјесто. Производња шљиве у БиХ чини 53% укупне воћарске производње и по броју родних стабала од 12 милиона заузима прво мјесто у воћарској производњи. Просјечна годишња производња шљиве износи око 147 хиљада тона са просјечним приносом од 12 кг по стаблу.

Остварена производња шљиве у 2016. години је износила 132 хиљаде тона и већа је за 12% у поређењу са производњом из претходне године.

Рекордна производња шљиве је остварена током 2013. године и то од 227 хиљада тона док је због неповољних временских услова десеткована производња у 2014. години с обзиром да је произведено само 74 хиљаде тона. Домаћа производња задовољава чак 99% потреба за овом воћном врстом.

Број родних стабала **јабуке** у БиХ је у посматраном десетогодишњем периоду биљежио раст са 3 милиона и 700 хиљада колико их је било 2006. године и достигао број од 6 милиона и 600 хиљада 2016. што је за 3 милиона стабала или чак 78% више.

Што се тиче производње јабуке, у просјеку она износи око 66 хиљада тона и задовољава од 70 до 75% домаћих потреба. У посматраном десетогодишњем периоду производња варира, с тим што је 2015. године остварена највећа производња јабуке од 91 хиљаду тона. Производња јабуке у 2016. години је износила 69 хиљада тона и мања је за 24% у односу на рекордну производњу из 2015. године.

Крушка је треће рангирана воћна врста по броју родних стабала као и количини производње. Број родних стабала крушке из године у годину биљежи константно повећање при чему је са милион и 700 хиљада родних стабала колико их је било 2006. године повећан на 2 милиона и 600 хиљада родних стабала у 2016. години. Што се тиче количине произведене крушке, у посматраном десетогодишњем периоду иста је варирала у распону од 14 до 24 хиљаде тона, с тим што је најмања производња од 14 хиљада тона забиљежена 2014, а највећа од 24 хиљаде тона 2016. године. Принос крушке по стаблу у просјеку за десет година износио је 11 кг.

Остварена производња јабуке и крушке у 2016. години је мања за 24%, односно за 12% с обзиром да је принос јабуке и крушке мањи за 24% и 16% у поређењу са претходном годином. Производња шљиве је 2016. године у односу на претходну годину већа за 12%, а принос шљиве био већи за 12%.

Табела 14. Производња и принос јабуке, крушке и шљиве (у тонама)

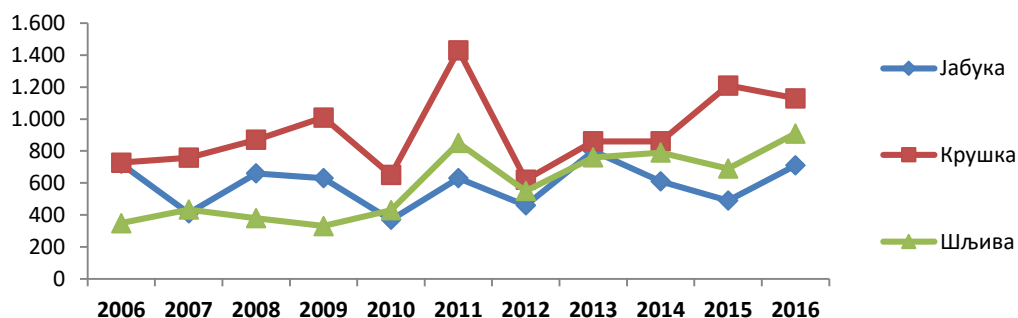
	2015.		2016.	
	Производња (тона)	Принос (кг по стаблу)	Производња (тона)	Принос (кг по стаблу)
Јабуке	91.471	13,6	69.092	10,4
Крушке	27.371	11,0	24.003	9,3
Шљиве	117.465	9,5	131.579	10,6

Извор: Агенција за статистику БиХ

Што се тиче откупних цијена јабуке, крушке и шљиве исте су варирале, и то код јабуке од 370 до 800 КМ по тони, крушке од 620 до 1.430 КМ по тони, и шљиве од 330 до 910 КМ по тони.

Графикон 25. Откупне цијене јабуке, крушке и шљиве 2006-2016. година (КМ/тони)

У Федерацији БиХ број родних стабала шљиве износи око 5,4 милиона родних стабала, на другом мјесту је јабука са 2,5 милиона родних стабала и крушка са 1,2 милион стабала. У укупној производњи шљива у просјеку доприноси са 47.720 тона, јабука са 25.240 тона, а крушка са 8.680 тона убраног воћа. У 2016. години производња јабуке је износила 33.200 тона и била је мања за 23%, крушке 9.439 тона и мања је за 15% и шљиве 42.655 тона већа је за 7% у поређењу са производњом из претходне године.

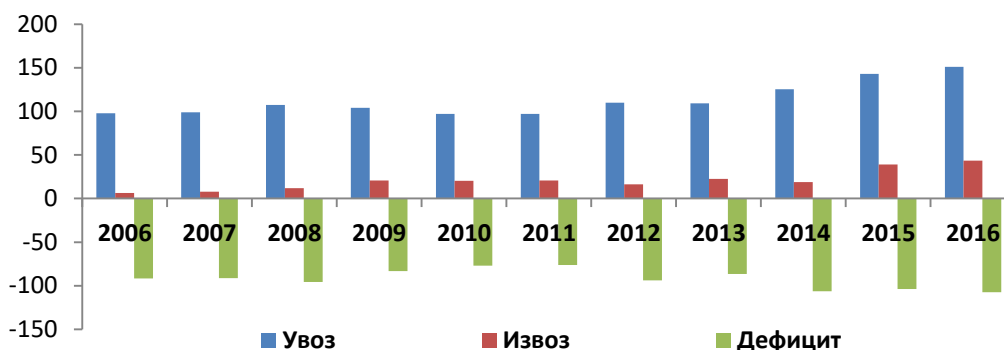
Шљива је и у Републици Српској на првом мјесту по броју родних стабала од 5,8 милиона и просјеком производње од 82.030 тона је на првом мјесту, затим јабука са 2,6 милиона родних стабала и просјеком производње од 41.290 тона и крушка са око милион родних стабала и производњом од 14.300 тона. Производња шљиве је у 2016. години износила 82.700 тона и већа је за 23%, док је мања производња јабуке за 26% с обзиром да је износила 33.200 тона у односу на прошлогодишњу. Остварена производња крушке је износила 14.200 тона и мања је за 11%.

У Дистрикту Брчко БиХ просјечан број родних стабала шљиве износи око 410 хиљада, са којих се произведе у просјеку око 10 хиљада тона, јабуке 86 хиљада стабала са којих се произведе 937 тона, и крушке 54 хиљаде стабала и просјеком производње око 1.030 тона. Остварена производња шљиве у 2016. години је већа за 10%, јабуке за 2% и крушке за 12%.

У БиХ се годишње у просјеку увози око 145 хиљада тона разног воћа у вриједности од око 113 милиона КМ. Иако је од 2006. до 2010. године тренд увоза воћа биљежио варирање, од 2010. биљежи константан раст и достигао је у 2016. години количину од 179 хиљада тона у вриједности од 151 милион КМ. Када је ријеч о извозу, у посматраном периоду количина као и вриједност извоза биљежи раст, са изузетком 2012. и 2014. године, када је остварен мањи извоз због изразито неповољних временских услова. Извоз је са 9.700 тона и вриједности од 12 милиона КМ, колико је износио 2008. године, повећан на количину од 30.570 тона и вриједност извоза од 43 милиона КМ колико је износио извоз 2016.

Дефицит у спољнотрговинској размјени воћа је присутан у цјелокупном периоду од десет година с тим што је највећа вриједност дефицита од 108 милиона КМ забиљежена 2016. године с обзиром на вриједност увоза од 151 милион КМ и вриједност извоза од 43 милиона.

Графикон 26. Спољнотрговинска размјена свјежег воћа у периоду 2006-2016. година (Мил. КМ)

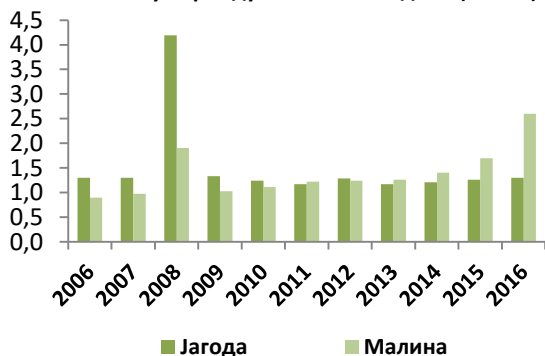
Воће се увози нарочито у зимском периоду и то углавном тропско и суптропско воће, и то банане које у увозу имају учешће око 27% и цитруси 33%. Осим јужног воћа и агрума, у увозу су значајније заступљени јабука (17%), диње и лубенице (11%) и орашаста плодови (9,5%). Када је ријеч о извозу свјежег воћа ту су свакако доминантне шљиве са учешћем од 32 %, јабуке 30% и орашаста плодови 20%.

Тржишта на која се пласирају ове три врсте воћа су Руска Федерација, Србија и земље чланице ЕУ.

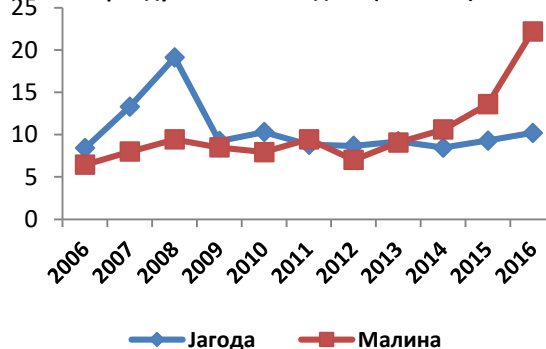
2.1.5.1. МАЛИНЕ И ЈАГОДЕ

Производња јагодичастиг воћа у Босни и Херцеговини посљедњих година доживљава снажну експанзију а нарочито малине и јагоде. Просјек продуктивних површина под јагодом и малином износи око 3 хиљаде хектара с тим што је однос производних засада под наведеним културама до 2013. године ишао у корист јагоде, да би од 2013. био промијењен у корист већих површина под малином. Производне површине јагода кретале су се у распону од 1.200 до 4.200 хектара, а малине од хиљаду до 2.600 хектара.

Графикон 27. Производне површине јагодеи малине у периоду 2006-2016. година (000 ха)

Графикон 28. Производња јагоде и малине у периоду 2006-2016. година (000 тона)

Што се тиче производње јагоде у периоду од десет година, до 2013. године примјетно је варирање количине произведене јагоде у распону од 8.400 до 19.100 тона, с тим што је производња од 19.100 тона остварена 2008. године. Током последње три године јагода биљежи повећање производње са 8.500 тона колико је износила 2014 на 10.220 тона у 2016 што је за 20% више. Просјечан принос јагоде кретао се у распону од 5 до 10 тона по хектару.

Производња јагоде у 2016. години је због лоших временских прилика и обилних падавина била за 10% мања у поређењу са оствареном производњом из претходне године.

Када је ријеч о производњи малине, као и код јагоде примјетно је варирање у распону од 6 до 9 хиљада тона до 2012. године, да би се у наредне четири године производња стабилизовала и биљежила континуиран раст при чему је са 9 хиљада тона, колико је износила производња 2009, достигла ниво производње од 22.160 тона у 2016. години. Принос малине се у посматраном периоду кретао у распону од 5 до 8 тона по хектру. Производња малине у 2016. години од 22.160 тона је највећа остварена производња током последњих десет година и већа је у поређењу са производњом из претходне године за 63%, док је у поређењу са производњом из осталих година та разлика и знатно већа. Повољни временски услови као и значајно повећање површина под малином и јагодом, утицали су на остваривање веће производње.

Табела 15. Производња и принос јагоде и малине за 2015-2016.годину у тонама

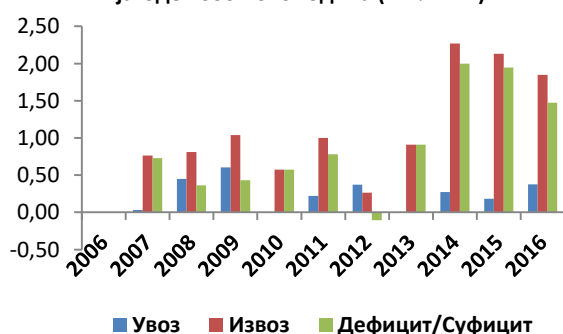
	2015.		2016.	
	Производња (тона)	Принос (т/ха)	Производња (тона)	Принос (т/ха)
Јагоде	9.306	7,4	10.222	7,7
Малине	13.631	8,1	22.160	8,4

Извор: Агенција за статистику БиХ

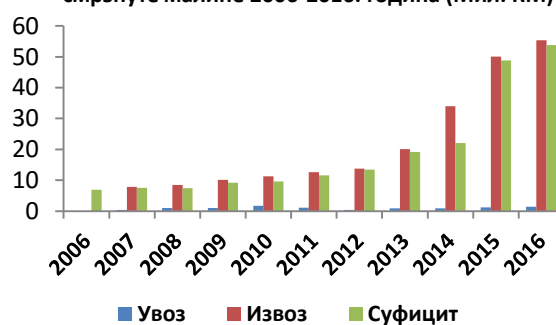
Малина се у Федерацији БиХ узгаја на површини од око 460 хектара са којих се просјечно произведе 3.520 тона. Принос малине износи око 7,7 тона по хектру. Површине за узгој јагоде су веће и у просјеку износи око 695 хектара, са којих се у просјеку произведе око 6.290 тона јагоде. У Републици Српској малина заузима површину од 694 хектара, а јагоде 510 хектара. Просјечна производња малине у Републици Српској износи око 5.190 тона, а јагоде 2.455 тона. По достављеним подацима, Дистрикт Брчко располаже са око 72 хектара под јагодом са којих се производи око 72 тоне и око 20 хектара под малином с којих се производе од 20 тона.

Спољнотрговинска размјена је приказана за увоз и извоз смрзнуте јагоде и малине с обзиром да се у свјежем стању ове двије воћне врсте веома мало увозе и извозе. Позитивно је истаћи да се у спољнотрговинској размјени смрзнутим малинама и јагодама остварује суфицит с обзиром да је извоз већи у поређењу са увозом. Извоз малине је из БиХ са количине од 3.300 тона и вриједности од 7 милиона КМ, колико је износио 2006. године, у 2016. години достигао количину од 11.750 тона и вриједност извоза од 55 милиона КМ. Тренд извоза смрзнуте малине карактерише константан раст извоза како количински тако и вриједносно.

Графикон 29. Спољнотрговинска размјена смрзнуте јагоде 2006-2016.година (Мил. КМ)

Графикон 30. Спољнотрговинска размјена смрзнуте малине 2006-2016. година (Мил. КМ)

Извоз смрзнуте јагоде је у посматраном периоду од десет година варирао у распону од 0,3 милиона КМ до милион, али у три последње године је примјетан пад извоза са 2,3 милиона КМ

и количине од 713 тона колико је износио извоз 2014. године на 327 тоне и вриједност извоза од 1,9 милиона у 2016.

Дефицит у робној размјени од 0,11 милиона КМ је једино забиљежен 2012. године с обзиром да је увоз овог производа био већи у поређењу са извозом.

Тржишта на која се пласирају смрзнуте малине и јагоде су Србија, Турска, земље чланице ЕУ и ЕФТА.

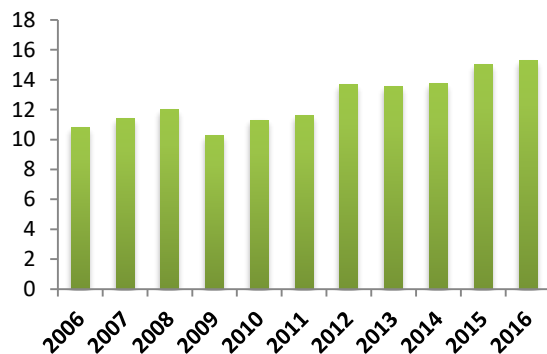
2.1.6. ГРОЖЂЕ

Укупне површине под виноградима према процјенама заузимају око 3.665 хектара. Број родних чокота винове лозе се кретао у распону од 10 до 14 милиона комада до 2012. године да би у наредним годинама услједило повећање броја родних чокота, те је 2016. године тај број достигао 15 милиона и 300 хиљада. Производња грожђа прати бројно стање родних чокота. Производња грожђа је у истом периоду варирао у распону од 21 до 26 хиљада тона, а од 2014. услједило је значајно повећање са 26 хиљада тона на око 37 хиљада тона колико је произведено грожђа у 2016. години.

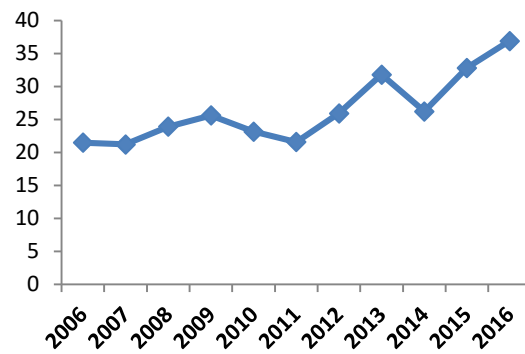
Просјечан принос грожђа по родном чокоту износи око 2 кг.

Рекордна производња грожђа је остварена 2016. године и већа је за 13% у поређењу са производњом из претходне године. На овако висок ниво производње је утицало повећање приноса грожђа по родном чокоту и то за 9% као и веома повољни временски услови за производњу грожђа.

Графикон 31. Број родних чокота грожђа 2006-2016. година (у милионима)

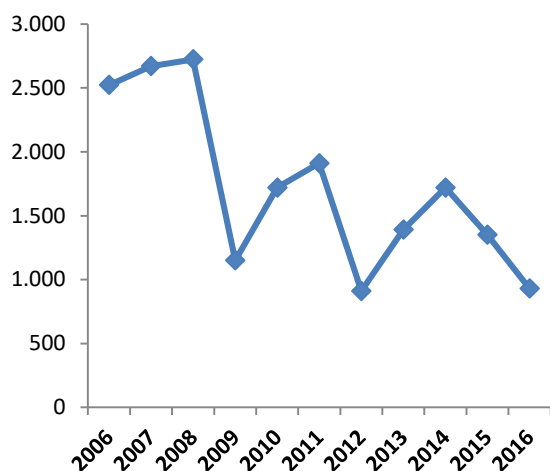
Графикон 32. Производња грожђа 2006-2016. година (000 тона)

Број родних чокота винове лозе у Федерацији БиХ достигао 13,6 милиона комада што је и највећи број чокота регистрованих у последњих десет година. Остварена производња је износила 32.990 тона и већа је у поређењу са производњом из претходне године за 9%. Принос грожђа по родном чокоту износио је 2,5 кг што је уз повећање броја родних чокота утицало на овако висок ниво производње.

У Републици Српској такође је у 2016. години регистровано 1,6 милиона, што је највећи број засађених родних чокота у последњих десет година. Свакако да су повећање броја родних чокота као и приноса грожђа по чокоту од 26% утицао на остварену производњу од 3.910 тона која је за 34% већа у односу на прошлогодишњу.

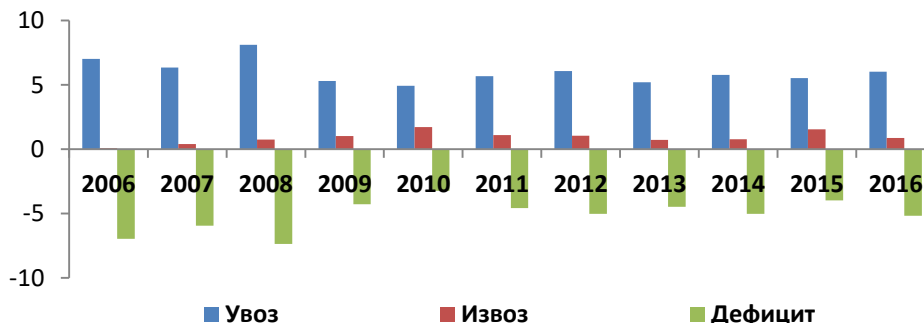
Графикон 33. Откупне цијене грожђа 2006-2016. (KM/тони)

Откупна цијена грожђа у периоду од 2006. до 2016. године значајно варирала. Током прве три године откупна цијена је биљежила раст са 2.520 KM у 2006. години на 2.720 KM, колико је износила тона грожђа 2008, да би у 2009. години пала више од половине, чак на 1.150 KM/тони. Откупна цијена је у 2010. поново започела да расте и достигла 1.910 KM/тони по којој се откупљивала у 2011. години. Међутим, наредне 2012. године је услиједио нови пад и откупна цијена грожђа је износила само 910 KM/тоне. Исти тренд варирања откупних цијена је примјетан и у наредним, годинама с тим што се откупна цијена грожђа са 1.720 KM колико је износила 2014. године смањила на 1.350 KM у 2015, односно на 930 KM колико је било потребно издвојити за откуп тоне грожђа у 2016. години.

Увоз грожђа се у посматраном периоду од десет година кретао у распону од 6.637 до 9.000 тона односно, од 5 до 8 милиона KM. У односу на увоз, извоз грожђа је количински и вриједносно мањи и био је у просјеку око 633 тона, или вриједносно 916 хиљада KM. С обзиром на стално варирање вриједности увоза и извоза и дефицит је варирао, с тим што је његова највећа вриједност од 7,4 милиона KM забиљежена 2008. године, а 2010. године најмања од 3 милиона KM.

Графикон 34. Спољнотрговинска размјена грожђа 2006-2016. година (Мил. KM)

Посматрајући спољнотрговинску размјену грожђа у 2016. години, евидентно је да је увоз количински био већи за 2%, а вриједност увоза за 9% у поређењу са оствареним увозом из претходне године. На страни извоза је ситуација другачија и извоз грожђа биљежи значајно смањење и то за 41% количине и вриједности извоза за 43% у односу на остварени извоз из претходне године.

Табела 16. Увоз и извоз грожђа у тонама

	2015.		2016.	
	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз
Грожђе	7.560	1.125	7.741	662

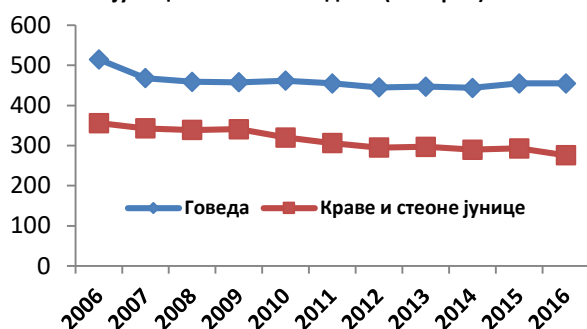
Извор: Агенција за статистику БиХ

Највећи проценат увезеног грожђа је поријеклом из Италије (49%) и Македоније (39%), а у мањој мјери грожђе је увозено из Јужне Африке (4%), Црне Горе, Шпаније и Србије (2%). Босна и Херцеговина извози грожђе у Хрватску (78%), Литванију (10), Србију (6%), Црну Гору (4%) и Русију (3%).

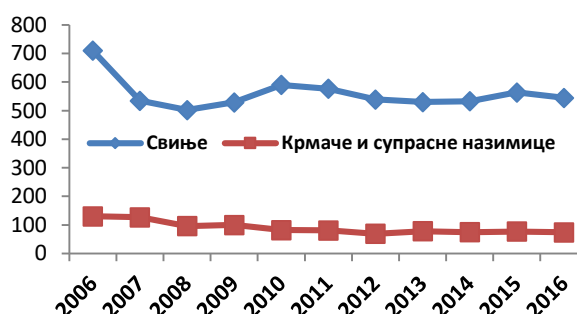
2.2. БРОЈНО СТАЊЕ СТОКЕ И ПЕРАДИ

Према статистичким подацима о бројном стању стокe за 2016. годину укупан број говеда је остао на истом нивоу од 455 хиљада грла као и претходне године. Уједно, заустављено је континурано смањење броја говеда које је обиљежило период 2010-2014 у којем је број био смањен за 18.000 грла говеда. Међутим, посматрајући бројно стање крава и стеоних јуница у 2016. години евидентиран је значајнији пад броја крава и стеоних јуница у поређењу са претходном годином, и то чак за 17.000 грла или 6%. Бројно стање крава и стеоних јуница посматрајући дужи временски период карактеришу негативна кретања од 2006. године обзиром да је број крава и стеоних јуница са 356 хиљада грла, колико их је било у 2006. години, смањен на 276 у 2016.

Графикон 35. Бројно стање говеда, крава и стеоних јуница 2006-2016. година (000 грла)

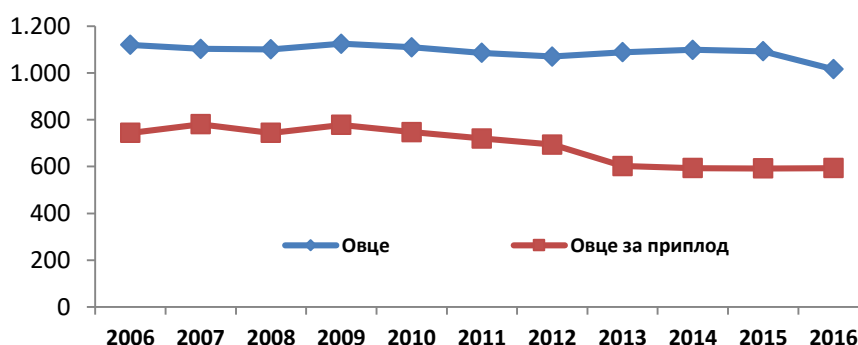
Графикон 36. Бројно стање свиња, крмача и супрасних назимица 2006-2016. година (000 грла)

У 2016. години је за 19 хиљада комада забиљежен и мањи број свиња у поређењу са претходном годином. Такође, и број крмача и супрасних назимица је мањи за 3.000 грла или 4%. Број свиња је претходним годинама варирао у распону од 502 до 710 хиљада грла на начин да се број свиња у једној години незнатно повећа, а већ у наредној се смањи. Када је ријеч о бројном стању крмача и супрасних назимица тренд биљежи смањење ове категорије свиња од 2006. до 2016. године са 130 хиљада грла на 74 хиљаде, с тим што је ипак најмањи број ове категорије свиња од 69 хиљада забиљежен 2012.

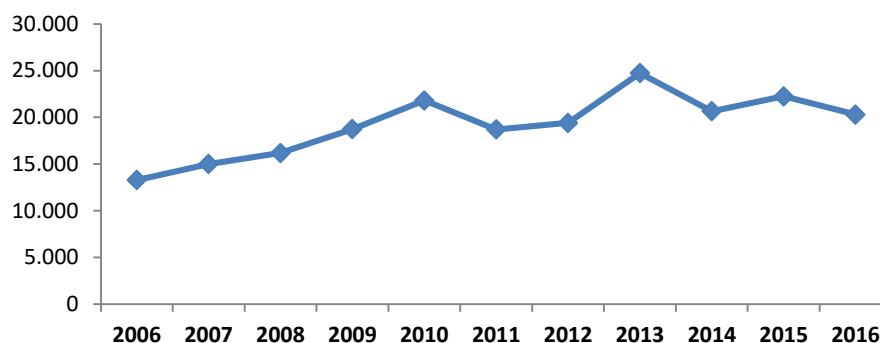
Овце су категорија животиња код којих бројно стање у односу на све друге категорије животиња показује најмања варирање и негативне трендове током цијелог десетогодишњег периода. Бројно стање оваца ни у претходном периоду није биљежило значајна одступања иако је варирао, с тим што је највећи број оваца од 1.125 хиљада грла забиљежен 2009. године. Посматрајући бројно стање оваца за приплод од 2006 до 2010. године, био је стабилан и кретао се између 744 и 781 хиљаду грла.

Графикон 37. Бројно стање оваца и оваца за приплод 2006-2016. година (000 грла)

Пад броја оваца за приплод је од 2011. године биљежио негативна кретања с обзиром да је смањен на 593 хиљаде колико их је било 2014. Овај број је остао непромијењен и у наредне двије године. Укупан број оваца у 2016. години износио је 1.016 хиљада грла и мањи је за око 1% у односу на бројно стање из претходне 2015. године.

Графикон 38. Бројно стање перади 2006-2016. година (000 комада)

Бројно стање перади у 2016. години је износило 20.290.000 комада и мање је за 9% у односу на број перади из претходне године. Међутим, треба нагласити да је број перади је у посматраном периоду од десет година, изузимањем година са екстремним временским условима, биљежио континуирано повећање.

Посматрајући бројно стање стоке и перади у Федерацији примјетно је варирање броја зависно од категорије. Број говеда у Федерацији БиХ у последњих десет година се кретао у распону од 215 до 233 хиљаде грла. Што се тиче 2016. године бројно стање је остало непромијењено у поређењу са претходном годином и износило је 216 хиљада грла. Када је ријеч о бројном стању оваца исти се кретао у распону од 514 до 550 хиљада грла с тим што је број оваца у 2016. смањен за 2% у односу на прошлу годину. Број свиња у 2016. години је мањи за 4,5%, перади за 11%, и коња за 16%.

Када је ријеч о бројном стању стоке у Републици Српској трендови су слични као и у Федерацији. Наиме број говеда у посматраном десетогодишњем периоду се кретао од 230 до 275 хиљада грла, свиња од 384 до 596 хиљада грла, оваца од 400 до 523 хиљада, коња од 10 до 16 хиљада, и перади од 7,3 до 12,3 милиона комада. Број говеда и коња је у 2016. години је остао на истом нивоу од 230 хиљада, односно 10 хиљада грла као и претходне године. Ипак број свиња је мањи за 2%, док је број оваца већи за 1%, перади 4%.

Што се тиче Брчко Дистрикта, варирања броја стоке су значајна, тако да се укупан број говеда кретао у распону од 5 до 10 хиљада грла, свиња од 5 до 36 хиљада комада, оваца од 21 до 73 хиљаде комада и перади од 26 до 100 хиљада комада.

2.3. ПРОИЗВОДЊА И ПРЕРАДА МЛИЈЕКА

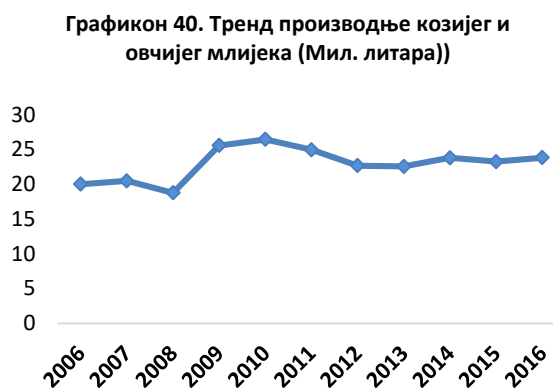
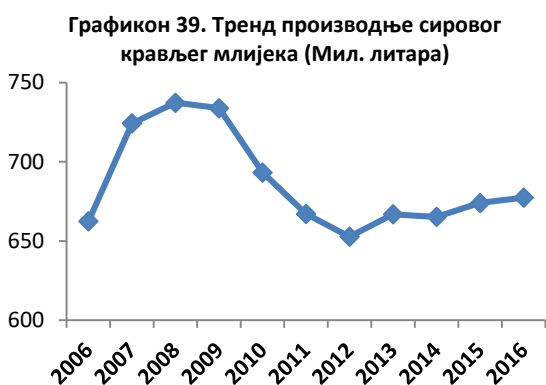
Мљекарска производња је стратешка грана пољопривреде у Босни и Херцеговини и основ развоја овог сектора с обзиром да између 13.000 и 14.000 хиљада пољопривредних произвођача производи млијеко за тржиште, чиме се из ове производње у цјелости или дјелимично остварују егзистенцијални приходи домаћинства. Евидентно је да се сточарска производња у цјелини, а самим тим и мљекарска производња, као њен најосјетљивији и најважнији сегмент, већ дужи период сусреће са проблемима. На овакво стање су утицали бројни фактори, али посебно треба истаћи да је економски положај примарних произвођача млијека у БиХ током неколико последњих година јако нестабилан и неповољан, првенствено ради неиспуњавања услова за

извоз млијека и млијечних производа, а тиме и губитком најважнијег тржишта Републике Хрватске. Обустављање извоза на Хрватско, а самим тим и на европско тржиште негативно се одразило и на пословање прерађивача млијека, а тиме и на погоршање сарадње млекара и произвођача млијека и појаву вишкова млијека на домаћем тржишту. Пад производње или осцилације у производњи сировог млијека и производног програма млекара, пад извоза млијека и млијечних производа нарочито у периоду 2013-2015.године, смањење увоза млијека и млијечних производа, те дефицит у спољнотрговинској размјени су основна обиљежја у производњи млијека и млијечних производа.

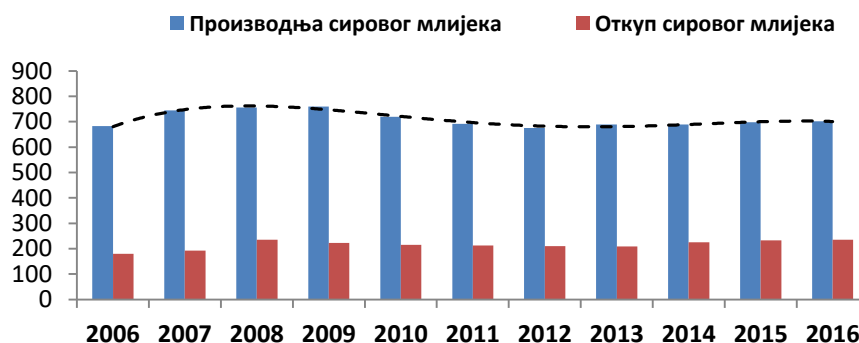
Позитивни помаци за произвођаче млијека и млијечних производа остварени су крајем 2015. године добијањем дозволе за извоз млијека и млијечних производа из Босне и Херцеговине на тржиште ЕУ за 4 млекара. У 2016. године тај број је повећан, тако да сада 10 млекара могу извозити млијеко у ЕУ, а БиХ произвођачи се морају квалитетом и цијеном изборити за конкурентност на захтијевном, великом тржишту.

Што се тиче производње свјежег сировог млијека у БиХ, око 97% производње чини производња сировог крављег млијека, затим производња овчијег млијека око 2% и козијег млијека око 1%.

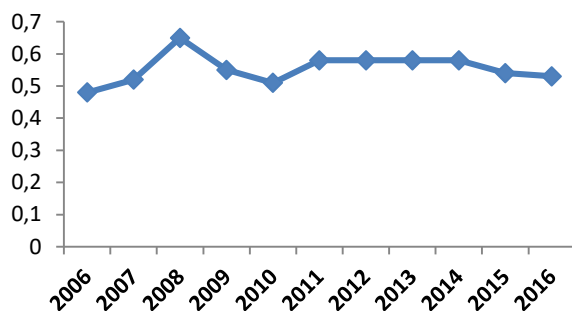
Укупна производња млијека у 2016. години је износила 701 милион литара и била је незнатно већа за свега 0,1% у поређењу са оствареном производњом из претходне године када је произведено 697,3 милиона литара. Када је ријеч о трендовима производње свјежег сировог млијека евидентно је да је производња у БиХ у периоду од 2006. до 2016. године варирала, тако да је њена најмања остварена производња забиљежена 2006. године и износила је 682 милиона литара, а највећа у 2009. години и износила је 759 милиона литара. На трендове укупне производње сировог млијека највећи утицај има производња сировог крављег млијека.

Графикон 41. Производња и откуп сировог млијека (Мил. литара)

Графикон 42. Откупна цијена млијека (KM/литри)
2006-2016. година

Откупна цијена млијека у последњих десет година је варијала од 0,49 KM до 0,65 KM по литри млијека. Иако је откупна цијена млијека била стабилна и задржала се на нивоу од 0,58 KM у периоду 2011-2014 године, у наредне двије године је снижена на 0,54, односно стабилизована на 0,53 KM. Откупна цијена литре млијека у 2016. години није показала значајније варирање и била је незнатно нижа за око 2% у поређењу са откупном цијеном из претходне године.

Када је ријеч о производњи млијека у Федерацији БиХ у просјеку она износи око 342 милиона литара што је око 52% укупне производње у БиХ. Остварена производња сировог млијека у 2016. години је износила 374 милиона литара и биљежи незнатно повећање од 2% у поређењу са прошлом годином. У укупној производњи млијека око 96% или 357 милиона литара млијека чини кравље млијеко, 3% или 11 милиона литара отпада на производњу овчијег млијека и 1% или око 5 милиона литара је производња козијег млијека.

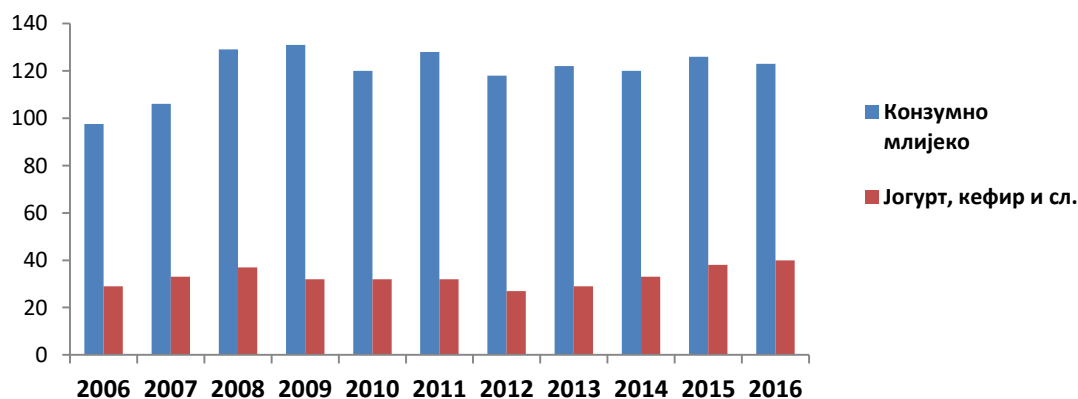
Што се тиче производње сировог млијека у Републици Српској просјек износи око 365 милиона литара. Током 2016. године произведено је 314 милиона литара крављег млијека што је око 98% укупне производње сировог млијека, затим 4 милиона овчијег млијека и око 2 милиона литара козијег млијека.

Просјек производње сировог млијека у Дистрикту Брчко износи око 7 милиона литара с тим што у производњи доминира производња крављег млијека а значајно мање су заступљени овчије и козије млијеко. Остварена производња крављег млијека за 2016. години износила је 6,1 милиона литара, овчијег 340 хиљада литара и козијег 52 хиљаде литара.

Откуп и прерада млијека

У Босни и Херцеговини послује 17 тржишно релевантних мљекара, чији капацитети производње износе 10.000 до 100.000 литара дневно. Све мљекаре у Босни и Херцеговини од произвођача млијека годишње откупе и око 230 милиона литара свјежег сировог млијека за прераду.

Графикон 43. Производња конзумног млијека, јогурта и осталих ферментисаних производа
2006-2016. година (000 литара)

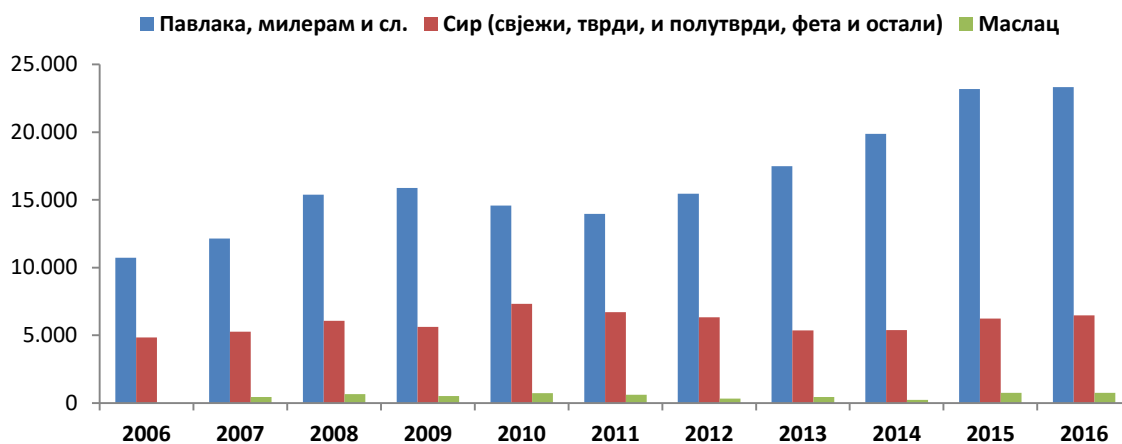

Откуп сировог млијека у посматраном десетогодишњем периоду биљежи варирање између 209 и 236 милиона литара. За 2016. годину је карактеристично да је као и 2008. откупљена највећа количина сировог млијека од 236 милиона литара, те је у поређењу са откупљеном количином млијека из претходне године незнатно већа.

Конзумно млијеко је водећи производ што се тиче производње као и извоза. Просјек производње овог производа износи око 120 милиона литара, с тим што је количина производње варијала у посматраном периоду од десет година између 98 и 131 милиона литара. Остварена производња конзумног млијека у 2016. години од 123 милиона литара је незнатно мања у односу на претходну годину.

Производња јогурта и осталих ферментисаних напитака је друго рангирани производ са просјеком производње од 33 милиона литара. Највећа остварена производња ове групе производа од око 40 милиона литара је забиљежена 2016. године и око 4% је већа у односу на производњу из претходне године.

Графикон 44. Производња павлаке, сира и маслаца 2006-2016. година (тона)

Просјечна производња павлаке у посматраном периоду од 2006-2016. године износила је 16.540 тона. Производња се у посматраном периоду кретала између 10.715 и 23.320 тона. Позитивно је истаћи да производња ове врсте производа биљежила константно повећање у периоду 2011-2016. година при чему је са 14.000 тона колико је износила 2011 достигла количину од 23.320 тона у 2016 што је за око 67% више.

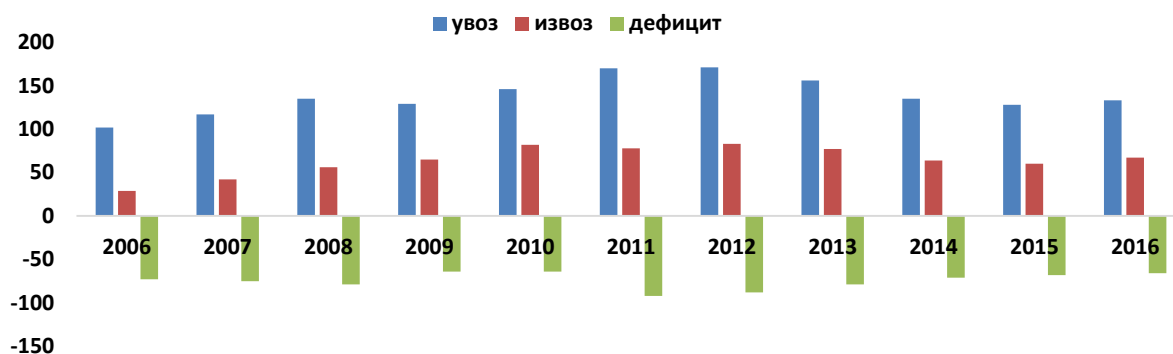
Што се тиче производње сира (свјежи, тврди и полутврди) кретала се у распону од 4.840 тона што је и најмање остварена производња забиљежена 2006. године до 7.320 тона колико је остварена рекордна производња у 2013. Количина произведеног сира у 2016. години од 6.462 тоне била је већа у поређењу са производњом из претходне године за 241 тону односно за 4%.

Маслац као и млијечни намази су у односу на друге поменуте млијечне производе мање заступљени у производњи. Просјек производње ове врсте млијечног производа износи око 542 тоне, с тим што је највећа количина од 750 тона забиљежена 2015, а најмања од 231 тону 2014. Иако је у 2016. години остварена производња од 734 тоне незнатно мања и то за 2,1% у односу на 2015, али је у поређењу са производњом из претходних година значајно је већа.

Што се тиче спољнотрговинске размјене млијека и млијечних производа, без обзира на повећање извоза, БиХ и даље биљежи дефицит. Просјек увоза млијека и млијечних производа износи око 65 милиона кг у вриједности од 152 милиона КМ. Иако је увоз млијека и млијечних

производа од 2006. године како вриједносно тако и количински растао, у периоду 2012-2015 године се биљежи пад са 165 милиона КМ на 128 милиона КМ. Увоз млијека и млијечних производа у 2016. години од око 47 милиона кг је већи за 6% количински односно за 4% у смислу вриједности обзиром да је износио око 133 милиона КМ. У увозу млијека и млијечних производа највише су заступљени сир са удјелом од 38%, затим неконцентрисано млијеко и павлака (23%), јогурт и остали ферментисани производи око 21%, и маслац 11% .

Графикон 45. Спољнотрговинска размјена млијека и млијечних производа 2006-2016. година (Мил. КМ)

Што се тиче извоза млијека и млијечних производа у посматраном периоду, исти је варирао од 29 до 83 милиона килограма, а десетогодишњи просјек износи око 59 милиона кг, а вриједносно око 70 милиона КМ. Остварени извоз млијека и млијечних производа у 2016. години износио је око 67 милиона КМ и већи је за 7 милиона КМ или 11% у односу на вриједност извоза из претходне године. На раст укупног извоза у 2016. години највише је утицало повећање извоза сира и скуте за 130%, млијека и павлаке за 9%, млијека и павлака неконцентрисаних без додатка шећера за 46%, а маслаца и намаза чак за 10 пута.

У извозу млијека и млијечних производа око 74% укупног увоза чини неконцентрисано млијеко и павлака, затим 13% извоза чини сир, 7% јогурт и остали ферментисани производи, и 6% отпада на остале производе.

Дефицит у трговини млијеком и млијечним производима је за десет година износио просјечно око 82 милиона КМ с тим што је најмања вриједност дефицита од 63 милиона забиљежена 2010. и прошле 2016 године.

2.4. ПРОИЗВОДЊА МЕСА

Сточарство као и сточарска производња у цјелини, а посебно производња меса у Босни и Херцеговини у претходних неколико година сусреће се са бројним проблемима. Праћењем десетогодишњег тренда производње меса видљив је пад производње свих категорија као и дебаланс равнотеже између нивоа понуде домаће производње и тржишних потреба. Значајно је смањен број расплодне стоке и товних грла што је узроковало и велико смањење броја закраних грла у клаоницама. Осим тога, усљед недостатка сточне хране из домаћих извора, узроковане неповољним временским условима, али и високе цијене увозне сточне хране поскупиле су и производњу грла за тов. Поскупљење производње товних животиња утицало је и на раст њихове откупне цијене због чега су домаћа месопрерађивачка индустрија и кланице умјесто из домаћих извора, своје потребе подмиривале увозом живе стоке или меса. Последњих година су цијене увозне стоке за клање и тов такође биле незнатно више или скоро на истом нивоу увозних цијена меса, тако да се уназад три последње године смањио увоз живих грла, на

рачун увоза меса по ниским увозним цијенама, углавном из Европске уније. Овим је додатно смањен број закланих грла чиме је оператива домаће клаоничке индустрије доведена на руб опстанка.

Све претходно наведено је имало за посљедицу пад домаће производње меса и недостатка меса на домаћем тржишту и то првенствено свјежег меса, као и сировина за месопрепађивачку индустрију која је задовољење својих произвођачких капацитета у великој мјери већ била базирала на сировинама из увоза. Још једна од чињеница која указује на недостатак меса из домаће производње су подаци о извозу према којима се на инострано тржиште пласира углавном месо перади, а тек задњих пар година и извоз говедине и то искључиво на тржиште Турске.

У сектору сточарства доминира велики број малих, слабо конкурентних газдинстава са ниским интензитетом производње, која треба да повећају ниво производњу и побољшају квалитет производа. Посебно је то видљиво у дијелу производње црвеног меса (говеда, овце и козе) гдје тренд показују значајан пад у производњи, посебно говеђег меса. Пољопривредна газдинства која се баве производњом меса нису специјализована и не користе правилно пашњаке (низак квалитет пашњака), и уопште, квалитет припремљене и коришћене сточне хране није на одговарајућем нивоу. Други кључни проблеми су лоши услови складиштења хране за животиње али и објеката за узгој стоке. Ветеринарске услуге, посебно оне у контроли заразних болести морају бити побољшане.

Нето производња свих категорија меса је у 2016. години износила око 85 хиљада тона и већа је у односу на претходну годину око 4%. На већи ниво укупне нето производње меса утицала је производња меса перади која је била за 10 хиљада тона или 21% већа него претходне године. За разлику од меса перади остале категорије меса биљеже мању остварену нето производњу и то говеђе месо чак за 30%, овчије месо за 6% док је производња свињског меса остала на истом нивоу производње од 8,6 хиљада тона. На мању производњу меса првенствено говеђег, утицао је мањи број закланих говеда и то 25% у поређењу са бројем закланих говеда из претходне године, док је код оваца тај броја незнатан и износи око 3%.

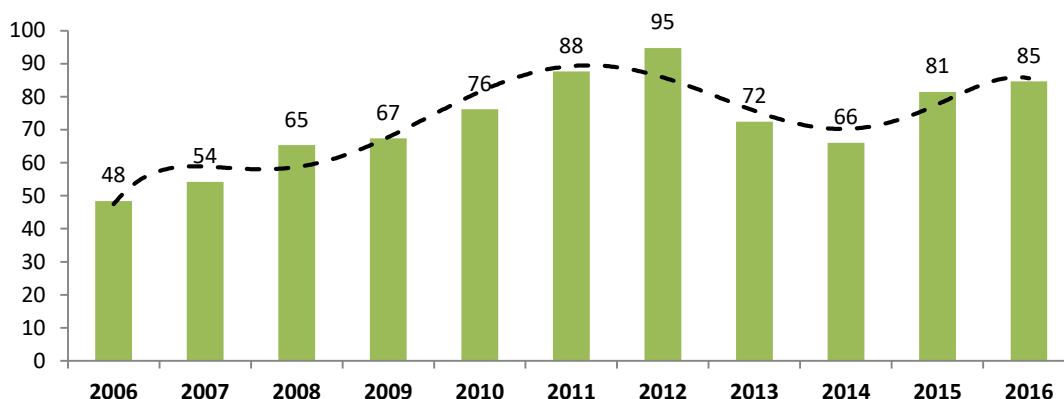
Табела 17. Клање стоке и перади у клаоницама у БиХ (2015-2016. година)

Категорија	2015.		2016.	
	Број грла/комада	Нето тежина (тона)	Број грла/комада	Нето тежина (тона)
Говеда, укупно	96.962	22.848	72.641	15.960
Овце, укупно	89.024	1.366	86.066	1.278
Свиње, укупно	122.240	8.532	119.976	8.522
Перад, укупно (хиљада)	32.140	48.704	38.591	58.912

Извор: Агенција за статистику БиХ

Тренд укупне производње меса у БиХ је јако варирао у посматраном периоду од десет година. Наиме, у периоду од 2006. до 2012. године забиљежен је континуиран раст при чему је производња са 48 хиљада тона, колико је износила 2006. године, достигла количину од око 95 хиљада тона, колико је износила нето остварена производња меса 2012. године. Током 2013, а нарочито 2014. године, производња меса је смањена на 72, односно на 66 хиљада тона, а у наредној години повећана на 81 хиљаду тона. Нето производња меса у 2016. години је износила 85 хиљада тона и у поређењу са претходном годином већа је за 5%.

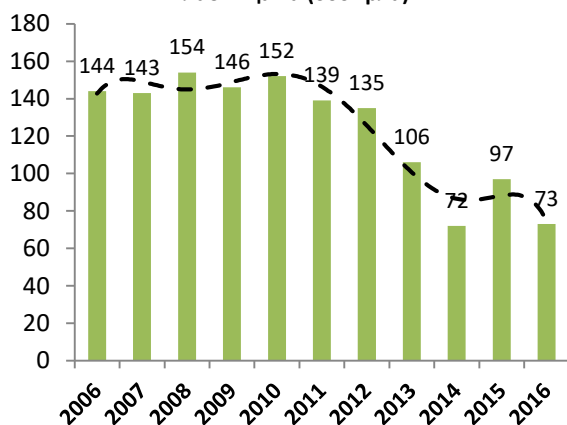
Графикон 46. Тренд нето производње меса у периоду 2006-2016. година (000 тона)

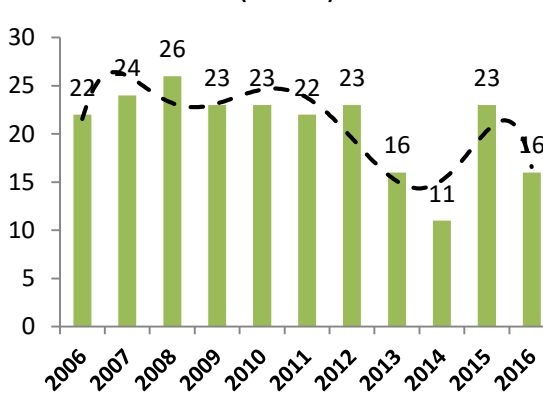
У структури укупне нето производње меса око 50% укупне производње чини производња меса перади, другорангирна са 30% учешћа је производња говеђег меса, свињско месо 15% и овчије месо око 2%.

2.4.1. Производња говеђег меса – Анализом и праћењем нивоа производње говеђег меса у БиХ од десет година, видљив је стални дебаланс између нивоа домаће примарне пољопривредне производње и потреба, повећање количине увоза меса и пад броја увезених живих грла. Додатно, суша из 2012, те штете причињене мајским поплавама из 2014. године, нестабилност тржишта и висока цијена компоненти сточне хране, слаба организованост произвођача, високе цијене капитала пословних банака као и ограничено тржиште, утицале су на смањење производње говеђег меса.

Графикон 47. Број закраних говеда у клаоницама (000 грла)

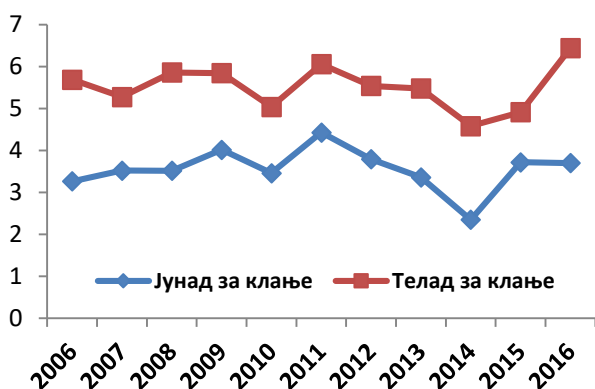
Графикон 48. Нето маса закраних говеда (Мил. Кг)

Просјечан број свих категорија говеда која се кољу за период од десет година износио је око 124 хиљаде грла на годишњем нивоу, с тим што је тај број варирао између 143 и 154 хиљаде грла у периоду 2006 – 2011. Негативни тренд, односно смањење броја закраних говеда је од 2011. до 2016. пао чак за 66 хиљада, а најмањи број закраних говеда од 72 хиљаде грла забиљежен 2014. године.

Просјечна откупна цијена јунади за клање износила је 3,56 КМ/кг и телади 5,52 КМ. Цијене и једне и друге категорије говеда за клање имају варирајући тренд с тим што је 2016. године забиљежена највиша откупна цијена телади од 6,44 КМ.

Графикон 49. Откупне цијене јунади и телади за клање 2006-2016. година (KM/кг)

Што се тиче откупне цијене јунади највиша откупна цијена од 3,8 KM је забиљежена 2012, док је 2015. и 2016. године била на истом нивоу од 3,7 KM. У једном периоду повећане потражње за откуп живе стоке ради извоза у Турску, цијена живе стоке је достигла цијену од 4,0 KM, али се веома кратко задржала и поново пала на 3,7 – 3,8 KM по кг живе ваге.

Међутим, тренд јасно показује да је остваривањем извоза говедине у Турску, цијена домаћих јунади за клање престала падати, стабилизована и благо порасла.

Оно што је посебно забрињавајуће у целокупној говедарској производњи, свакако је константно смањење броја расплодне стоке од 2006. до 2016. године са 356 хиљада грла на 293 хиљаде што је око 64 хиљаде грла мање којим се осигуравају грла потребна за тов. Свакако да скупа сточна храна, као и високе цијене сточне хране која се увози, узрокују и веће трошкове у тову и несигурност производње това, што доводи до клања великог броја телади и чиме се директно утиче на смањење укупно произведене говедине. Поскупљење производње товних грла утицало је и на раст њихове откупне цијене због чега су домаћа месопрерађивачка индустрија и клинице умјесто откупа домаће стоке, потребе подмиривале увозом живе стоке и све већих количина меса.

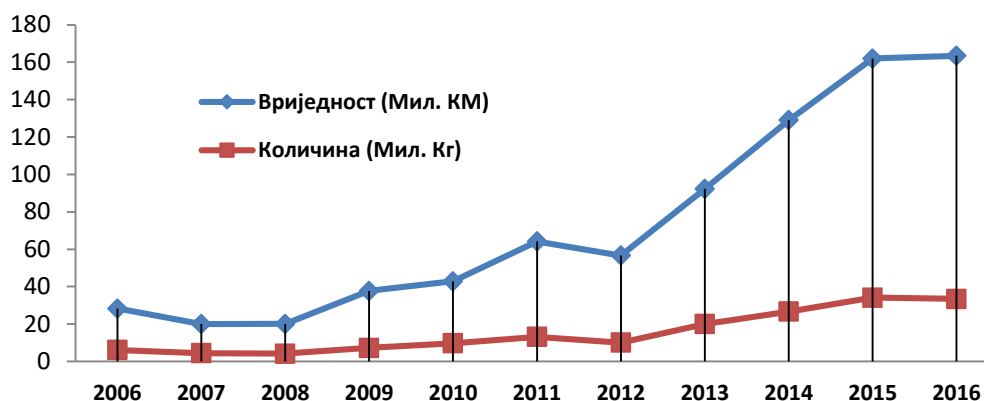
Број закланих говеда, као и нето тежина говеђег меса у Федерацији БиХ има веома изражен пад и у периоду 2006. до 2014. године готово се преполовило, при чему је број закланих говеда смањен са 109 хиљада на 56 хиљаде грла, а производња меса са 16 хиљада тона на 8,2 хиљаде тона у 2014. години. Због повољног трговинског аранжмана са Турском у вези извоза говеђег меса у 2015. години је заклано око 84 хиљаде грла при чему је остварена производња од 20 хиљада тона. Ипак ситуација се мијења у 2016. години када је забиљежен мањи број закланих говеда и то за 27% те је и нето производња говедине мања за 35% у поређењу са прошлом годином. Обим производње говеђег меса у Федерацији БиХ не задовољава домаће потребе становништва и прехрамбене индустрије и допуњује се увозом. Ова производња се углавном одвија на малим газдинствима просјечне површине испод 2 ха пољопривредне површине. Слична је ситуација и у Републици Српској по питању производње говеђег меса. Број закланих говеда у РС биљежи константан пад, што кореспондира са смањењем укупног броја говеда. Током десет година број закланих говеда је мањи за 18 хиљада грла, а нето производња меса закланих говеда за 36%.

Посматрајући податке о увозу говеђег меса у БиХ за десетогодишњи период примјетно је континуирано повећање како количине тако и вриједности, која је издваја за увоз ове врсте меса на домаће тржиште. Увоз говеђег меса је за посматрани период са количине од 6 милиона кг и вриједности од 28 милиона KM, колико је износио увоз 2006. године, достигао количину од 33 милиона кг и вриједност увоза од 163 милиона KM у 2016.

У увозу говеђег меса заступљено је говеђе свјеже или расхлађено месо с тим што је омјер заступљености током прве три таква да је смрзнуто месо било више заступљено у увози и то око 80-90% а остатак је чинило свјеже или расхлађено месо. У наредном периоду у увозу је свјеже или расхлађено месо имало већи удио који се повећавао из године у годину и у 2016. остварио

удио од 94% док је удио смрзнутог меса би знатно мањи и то 6%. Ово је јасан показатељ недостатка домаће произведеног меса и да се дневно задовољење потреба становништва за свјежим месом све више остварује из увоза, чиме се додатно, јефтинијим увозним месом, смањује и са тржишта потискује домаћа производња.

Графикон 50. Вриједност и количина увоза говеђег меса 2006-2016. година

Посматрајући десетогодишњи тренд, први извоз говеђег меса из БиХ је реализован тек 2009. године кад је извезено око 24 хиљаде кг у вриједности од 181 хиљаду КМ, и наредне три године након тога није забиљежен извоз говеђег меса. Поновни извоз говеђег меса је забиљежен тек у 2013. када је извезена мања количина од 41 хиљада кг у вриједности од 330 хиљада КМ. Међутим, значајнији извоз говеђег меса започиње 2014. године добијањем дозволе за извоз на тржиште Републике Турске, како у повећању количине тако и вриједности говеђег меса, и који у 2015. години достиже количину од око 9 милиона кг и вриједност извоза од 86 милиона КМ. Ипак у 2016. години је извезена мања количина говедине у поређењу са претходном годином, око 6 милиона кг при чему је остварена вриједност извоза од 51 милион КМ. Погодни трговински услови за извоз говеђег меса на турско тржиште нису само утицали на повећање извоза меса из БиХ, него оживљавање и поновно враћање у функцију клаоничких капацитета у БиХ.

Када је ријеч о извозу говеђег меса доминира категорија свјежег или расхлађеног меса с тим што је у 2015. години у извозу било заступљено и смрзнуто месо са учешћем око 23%.

Земље из којих се највише увози свјеже говеђе месо, и то скоро 98% увоза су Холандија, Хрватска, Њемачка, Аустрија, Пољска и Италија. Земље из којих се највише увози смрзнуто говеђе месо, око 87% су: Аустрија, Њемачка, Бразила, Пољска, Аргентина, Аустралија, Италија, итд.

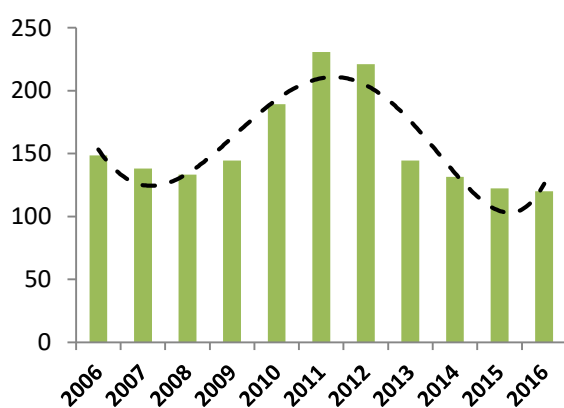
Када је у питању извоз меса, у периоду од 2006. до 2013. године, говеђе месо се углавном извозило у земље региона и то: свјеже у Хрватску у 2009. години, и свјеже и смрзнуто месо које је извезено 2013. године на Косово*.

У 2014. години је осим земља чланица СЕФТА-е заступљена и Турска што је и утицало на повећање извоза меса обзиром да је Турска у контексту помоћи БиХ након катастрофалних поплава 2014. године, одобрила извоз 15 хиљада тона по нултој стопи царине. Трговински аранжман за извоз говеђег меса у Турску је примијењен и у 2015. и 2016. години, при чему су количине меса пласиране на ово тржиште за пољопривреду у БиХ достигле веома значајне вриједности.

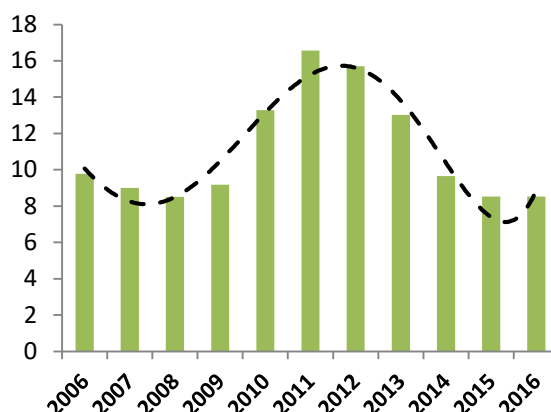

2.4.2. Производња свињског меса – Производња свињског меса као и бројно стање свиња нарочито оних за тов, у посматраном временском периоду од десет година карактеришу изразито негативни трендови. На почетку посматраног периода до 2011. године, нето производња свињског меса биљежила је позитивна кретања, односно производња је са 8.510 тона колико је износила 2008. године континуирано расла те у 2011. достигла ниво производње од 16.570 тона. Повећање и раст производње ове категорије меса утицао је и на већи број закраних свиња у који је са 133.290 грла, колико их је било закрано 2008. на 230.840 грла у 2012. години. Тренд производње од 2012. године се мијења на начин да је нето производња свињског меса биљежи пад са 15.690 тона на 8.520 тона у 2016. години што је мање за 48%. Осим што је смањена производња меса, такође је смањен и број закраних грла и то за 46% односно за 101.060 грла у периоду од последњих пет година.

Графикон 51. Број закраних свиња у клаоницама (000 грла)

Графикон 52. Нето маса закраних свиња (Мил. Кг)

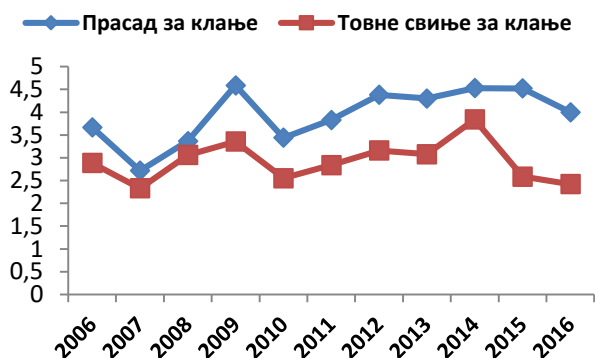
Производња свињског меса у Федерацији БиХ показује забрињавајући тренд. Чињеница је да се у периоду 2006 – 2016. године ова производња за 2,4 пута смањила и са 4,5 хиљада тона колико је било у 2006. години сведена је на свега 1,9 хиљада тона у 2016. години. Слична кретања су и када се говори о броју закраних свиња с тим што је 2006. године закрано 72 хиљаде, а у 2016. години свега 25 хиљада што је за 65% мање.

У Републици Српској производња свињског меса је такође варијала. Производња је биљежила константан раст од 2006. до 2011. године, при чему је са количине од око 6 хиљада тона достигла ниво производње 10 хиљада тона. Већа производња меса је утицала и на повећање закраних свиња и то за 72 хиљаде, односно за 122%. Негативни трендови у производњи меса обиљежили су период 2012 – 2016. године, при чему је број закраних свиња од 135 хиљада грла смањена на 65 хиљада грла, а нето производња меса са 9,6 хиљада тона на количину од око 6 хиљада тона.

Када је ријеч о производњи свињског меса, у Дистрикту Брчко подаци указују на сличне трендове као и у Републици Српској и Федерацији БиХ, с тим што су разлике у смањењу производње као и броја закраних грла нешто мање између година. Број закраних свиња у Дистрикту Брчко у 2016. години је износио 1.410 грла и мањи је за 35%, док је нето производња меса мања за 29% у односу на прошлу годину.

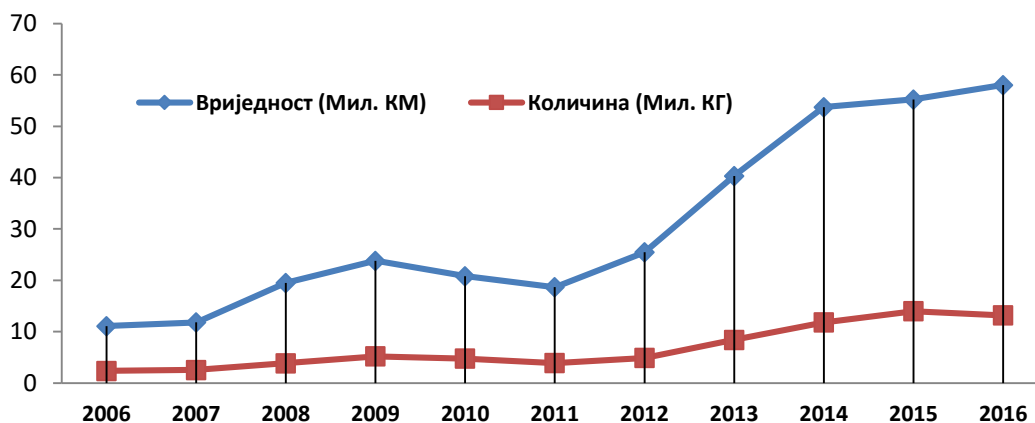
Графикон 53. Откупне цијене прасади и товних свиња 2006-2016. година (KM/кг)

Што се тиче откупних цијена категорија свиња за клање кретале су се у сљедећим распонима и то товних свиња од 2,33 до 3,84 KM по килограму, а прасади од 2,72 до 4,53 KM. Током три последње године биљежи се значајан пад цијена обје категорије свиња за клање. У посматраном периоду од десет година примјетно је да су више откупне цијене прасади и свиња за тов забиљежене током година са екстремно неповољним временским условима као што су то биле 2012. и 2014. године.

Што се тиче увоза свињског меса, просјек вриједности увоза током периода од последњих десет година износио је 32 милиона KM, с тим што од 2006. године увоз биљежи континуиран раст са 11 милиона KM и количине од 2,4 милиона кг на 58 милиона KM и количину од 13 милиона кг у 2016. години. Извоз свињског меса из БиХ готово и не постоји са изузетком појединих година када је и забиљежен али су вриједности као и количине занемариве у поређењу са увозним.

Графикон 54. Вриједност и колина увоза свињског меса 2006-2016. година

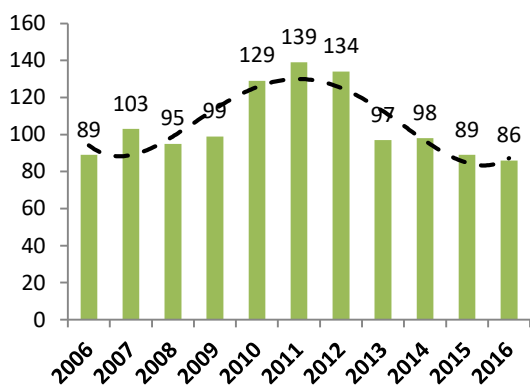
Посматрајући структуру увоза свињског меса, омјер свјежег и смрзнутог меса се мијењао током година али је у цјелини гледано, увоз смрзнутог меса ипак био нешто већи. Оно што је карактеристично, у 2012. години је омјер увоза свјежег и смрзнутог меса био 50:50, док је у 2013. и 2014. драстично промијењен омјер и то 65:35, односно 75:25, у корист увоза свјежег меса. Смрзнуто месо је увоз за потребе месопрерађивачке индустрије, док се свјеже месо увози и ради продаје у маркетиншким ланцима за дневне потреба потрошача. Током 2015. омјер је био сличан претходним година, с тим што је увоз обје категорије меса био скоро у истом омјеру и то 47% је био заступљен увоз смрзнутог и 53% свјеже месо, док у 2016. је удио смрзнутог меса бо већи и износио 62% док је удио свјежег меса око 38%.

Производња свињског меса у БиХ је у цјелини усмјерена за домаће тржиште, и то за потрошњу у свјежем стању и краткотрајним прерађевинама. Због провођења обавезне вакцинације против класичне куге свиња онемогућен је извоз живих утовљених животиња. На осцилације и тренд пада нивоа производње свињског меса у највећој мјери је утицао бесцарински увоз свињског меса из Европске уније у значајно већим количинама посебно ступањем на снагу ССП, и другим

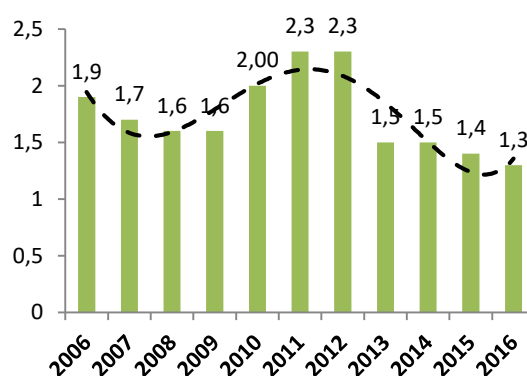
дијелом раст цијена сточне хране, нарочито соје и кукуруза. Производња свињског меса опада услед смањења тражње на тржишту и пада откупа живе стоке домаћих клаоница и месопрерађивача, а што је надомјештано значајним повећањем увоза меса из Европске уније. Ово је као резултат имало гашење производње, не само на мањим породичним фармама, него и специјализованих произвођача, како новоформираних, тако и они који су настављали рад на основама некадашњих великих предузећа за производњу живе стоке и меса.

2.4.3. Производња овчијег меса – Број закраних оваца у 2016. години је мањи за 2.960 грла у поређењу са бројем закраних оваца из претходне године. Такође и нето производња овчијег меса је мања за 7%. Тренд клања оваца у клаоницама у посматраном периоду од десет година је варирао на начин да се број закраних оваца у једној години повећа а у наредној смањи. Иако је број закраних оваца од 2008. до 2011. године биљежио раст од 2011. се константно смањује број клања са 139 хиљада грла на 86 хиљада колико их је закрано у 2016. години.

Графикон 55. Број закраних оваца у клаоницама (000 грла)

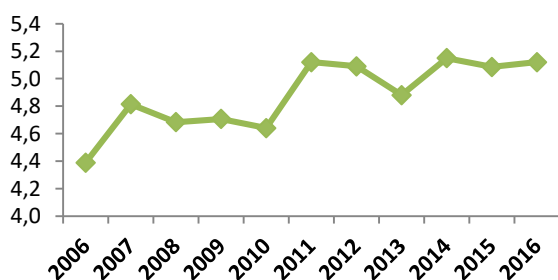
Графикон 56. Нето производња овчијег меса (Мил. КГ)

Домаћа нето производња овчијег меса у просјеку износи око 2 милиона кг, с тим што у зависно од броја закраних грла иста и варира у распону између 1,3 и 2,3 милиона кг. У 2016. години је остварена нето производња овчијег меса од 1,3 милиона кг што је и најмања забиљежена производња у цјелокупном периоду од десет година, узимајући у обзир да је мања и у односу на производњу из 2015. године за 6%, док је у поређењу са производњом из 2014. та разлика износи око 14%. Осим ових показатеља нивоа производње, мора се напоменути да у БиХ постоји традиција гајења и кориштења овчијег меса, повезан и са традиционалним начином клања и употребе меса. Ова кретања су такође већим дијелом тржишно орјентисана.

Тржишна вриједност јагњаци на БиХ тржишту износи око 5 КМ по килограму живе ваге док је тржишна вриједност оваца у просјеку око 3,5 КМ по килограму тјелесне масе.

Графикон 57. Откупна цијена јагњаци 2006-2016. година(КМ/кг)

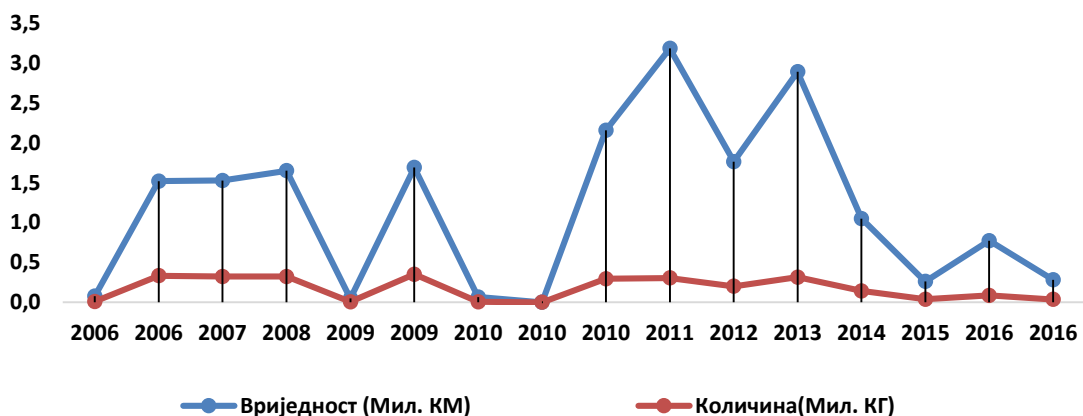
Откупна цијена килограма живе ваге јагњаци у 2016. години је износила 5,20 КМ што је и највиша забиљежена откупна цијена у посматраном периоду од десет година. На висину цијена оваца утицале су и више цијене сточне хране а самим тим је смањена потражња и захтјеви за откуп живе стоке домаћих кланица и прерађивача што је утицало и на пад броја закраних оваца и мању нето производњу меса грла која су закрана у кланицама.

У Федерацији укупна количина произведеног овчијег меса и броја закраних оваца је биљежила осјетан раст у периоду 2006 – 2011. године, да би у посљедњих четири године дошло до наглог пада. Укупна производња овчијег меса је са 2 хиљаде тона у 2011. години сведена на свега хиљаду тона у 2016. години.

У Републици Српској производња овчијег меса као и број закраних грла је варирала између 115 и 148 тона односно 6 и 9 хиљада грла у периоду 2006 – 2011. године, да би од 2011. до 2016. године производња меса, као и број закраних грла оваца биљежио константно смањење при чему је производња смањена са 282 тона и 17 хиљада закраних грла на производњу од 157 тона и 9 хиљада закраних грла. Просјечан број закраних оваца у кланицама у Дистрикту Брчко износи око хиљаду грла од којих се просјечно добије око 18 тона меса.

Овчије месо је заступљено у увозу али не и у извозу. Током 2016. године је увезено 37 тона овчијег меса у вриједности од 289 хиљада КМ. Количина и вриједност увоза ове категорије меса варира по годинама с тим што је 2011. године увезена највећа количина од 304 тона за коју је издвојено 3 милиона КМ. У суштини увози се смрзнуто овчије месо, док свјеже или расхлађено месо није регистровано у увозу.

Графикон 58. Вриједност и количина увоза овчијег меса 2006-2016. година

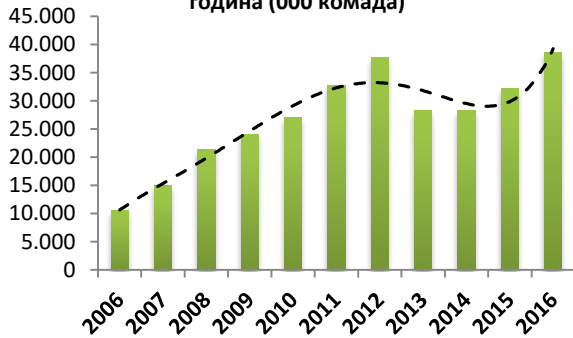

2.4.4. Производња меса перади - Производња перадарског меса једна је од водећих производњи меса у БиХ с обзиром да у укупној производњи свјежег меса има учешће од око 55%. Осим тога евидентно је и повећање производње ове врсте меса током неколико последњих година што указује и да су повећани капацитети производње и број перади која се кољу у клаоницама. Просјек нето производње меса перади у последњих десет година износи око 40.000 тона. Водећа производња је производња пилећег меса која чини око 99% укупне перадарске производње меса, док производња меса од остале перади чини око 1%. Укупни капацитети за производњу перадарског меса се крећу до 50.000 тона. Производња биљежи раст са 14.540 тона, колико је износила нето производња меса перади у 2006, на 53.840 тона у 2012. години, док је у 2013. производња смањена на количину од 41.550 тона. У наредним годинама производња је наставила да се повећава у континуитету и достигла рекордну производњу од 58.910 тона у 2016. години. Произведена нето количина перадарског меса у 2016. години је била већа за 10 хиљада тона односно 21% у односу на производњу из претходне године. Капацитети клања перади у БиХ се у просјеку крећу око 30 милиона комада на годишњем нивоу, с тим што се биљежи повећање, односно раст заклане перади од 2006. године са 10,6 милиона комада на 38 милиона комада у 2012, док се ситуација промијенила током двије последње године тј. 2013. и 2014. године када се и биљежи смањење броја заклане перади за 25% у односу на 2012. Неповољни временски услови, нарочито 2014, су утицали генерално на смањење укупног броја перади па и на клање.

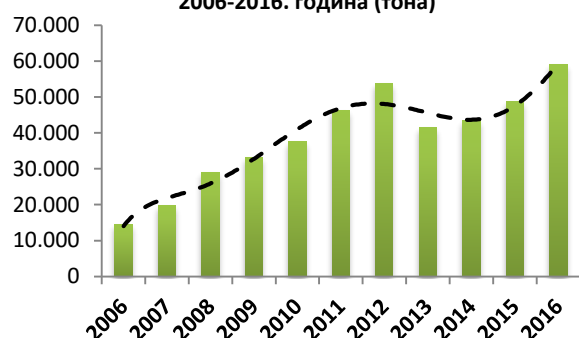
Ипак, иако је смањен број заклане перади 2014. године у поређењу са 2012. годином, тај број је остао скоро на нивоу клања из 2013, односно незнатно је мањи и то око 0,2%.

Ипак у наредне двије године тј. 2015. и 2016. године броја заклане перади је повећан на 32, односно 38 милиона комада. Број заклане перади од 38 милиона 2016. године се вратио на нивоу клања као и у 2012. Око 99% заклане перади су товљени пилићи, односно бројлери, а око 1% су остала перад.

Графикон 59. Број заклане перади 2006-2016. година (000 комада)

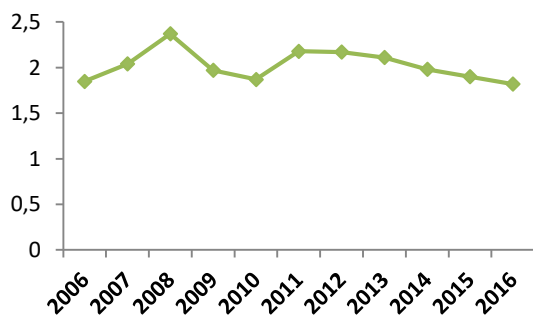
Графикон 60. Нето производња меса перади 2006-2016. година (тона)

Када је ријеч о перадарској производњи у Федерацији БиХ производња меса перади је у периоду 2006 – 2016. године порасла са 11,3 хиљаде тона на 44 хиљаде тона, а број заклане перади са 8,4 милиона на 29. Развоју перадарства у Федерацији БиХ, допринијели су интегрисани циклуси перадарске производње који повезују примарну сточарску производњу и финализацију производа перадског поријекла.

У Републици Српској је производња меса перади биљежила раст од 2006. до 2016. године са 3 хиљаде тона на 15 хиљада тона, док је број заклане перади повећан са 2 милиона на 19 милиона комада заклане перади.

Графикон 61. Откупна цијена товљених пилића (бројлера) 2006-2016. година (КМ/кг)

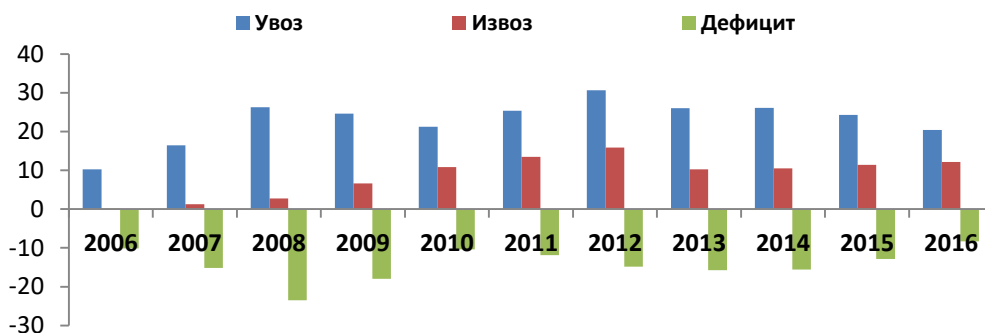

Око 97 % укупно заклане перади у клаоницама чине товљени пилићи што указује и на чињеницу да је око 97% нето производње меса перади чини производња меса утовљених пилића односно бројлера.

Откупна цијена утовљених пилића посматраном временском периоду се кретала у распону од 1,82 до 2,18 КМ по килограму. У 2016. години је откупна цијена килограма бројлера износила 1,82 КМ и то је и најнижа забиљежена откупна цијена бројлера. Она је у односу на откупну цијену из претходне године нижа за 4%.

Када је ријеч о спољнотрговинском промету живинским месом, укупном увозу меса перади у БиХ за период 2006 – 2016. године он је у просјеку износио око 11.700 тона у вриједности од 23 милиона КМ. Увоз је током периода 2006/2016. година биљежио константан раст при чему је са количине од 6.255 тона и вриједности од 10 милиона колико је износио 2006. године, достигао количину од 14.760 тона и вриједност од 26 милиона КМ у 2012. У четири наредне године биљежи се пад увоза, који је у 2016. години износио 9.510 тона у вриједности од 20 милиона КМ. У укупном увозу меса перади око 94% количински и 82% вриједносно чини увоз пилећег и кокошијег меса.

Графикон 62. Спољнотрговинска размјена меса перади и јестивих клаоничних производа од меса перади 2006-2016. година (Мил. КМ)

Извоз меса перади и јестивих клаоничких производа из БиХ биљежи позитивна кретања. Наиме, извоз је са количине од 41 тону и вриједности од 146 хиљада КМ у 2016. години достигао количину од 3.830 тона и вриједност извоза од 12 милиона КМ. Када посматрамо извоз, око 72% укупног извоза чини смрзнуто и 28% свјеже кокошије месо

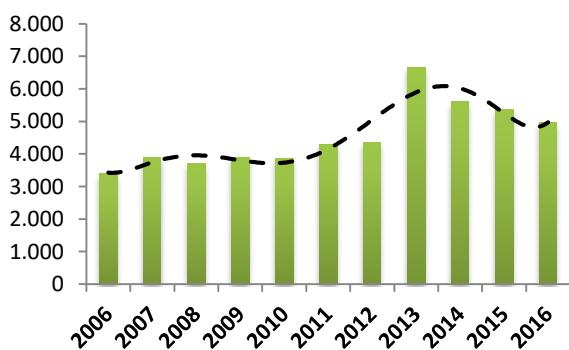
Иако извоз меса перади биљежи раст током посматраног периода од десет година у спољнотрговинској размјени дефицит је и даље присутан с тим што се смањило с обзиром да је увоз биљежи пад а извоз раст нарочито у периоду 2012 – 2016. година.

Кључна тржишта на која се пласира месо перади из БиХ су земље регије, Србија и Македонија

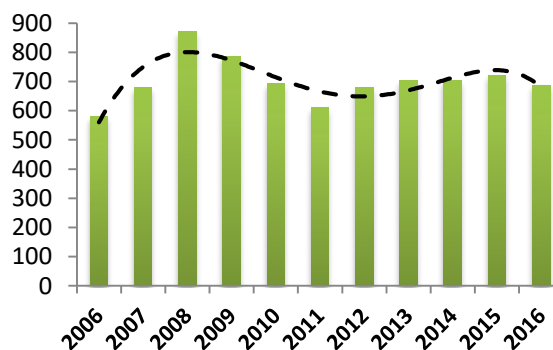
2.5. Производња јаја – Производња јаја је тржишно орјентисана и организована у великим производним јединицама гдје се примјењује савремена технологија производње у затвореним објектима. Осим тога, дио производње се налази на породичним газдинствима гдје се добивени производи (јаја и месо) већим дијелом користе за властите потребе. Оваква производња се одвија у екстензивним условима, прије свега у условно адаптираним објектима и једним дијелом слободног држања перади. Значај перадарске производње се огледа у капацитетима производње перадарског меса и јаја, броју заклане перади, као и извозу перадарског меса и јаја.

Просјечан број кока несилаца је од 2006. до 2010. године износио око 4 милиона да би у наредне три године се броја повећао и достигао 6 милиона и 700 хиљада колико их је забиљежено у 2013. години. Међутим, у наредним годинама услиједило је континуирано смањење броја кока несилаца, који је у 2016. години износио око 5 милиона комада и мањи је у поређењу са бројем из претходне године за 7%, односно 11% у поређењу са 2014. годином.

Графикон 63. Број кока несилаца 2006 -2016. година (000 комада)

Графикон 64. Производња јаја 2006-2016. година (000 комада)

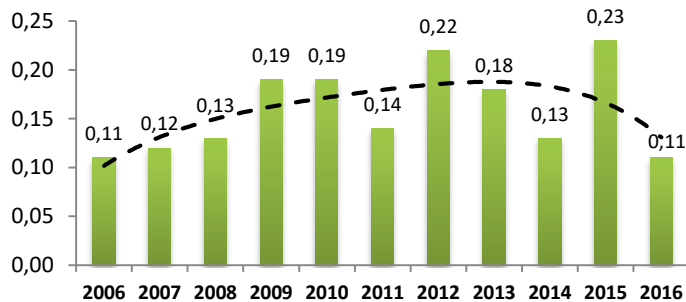

Што се тиче производње јаја варира је на начин да је биљежила раст током прве три године са 580 милиона комада колико је износила 2006. године на 873 милиона у 2008, а затим слиједи континуирано смањење до 2011. године, у којој је произведено 610 милиона комада. Производња је од 2011. године наставила да се повећава и у 2015. достигла број од 722 милиона комада. Остварена производња јаја у 2016. години од 689 милиона комада је мања за 5% у поређењу са производњом од 722 милиона колико је износила 2015.

Просјечна годишња производња конзумних јаја у Федерацији БиХ у анализираном периоду 2006 – 2015. године износила је 246 милиона комада као резултат држања у просјечних 1,6 милиона кокоши несилица. У 2006. години ниво производње је износио 256 милиона јаја, да би десет година касније ова производња била повећана на 302 милиона комада.

Годишња производња јаја у Републици Српској је задњих година у просјеку износи око 400 милиона комада с тим што је варирала у последњих десет година у распону од 311 до 664 милиона комада. Тржишна производња јаја је заснована на мањем броју високо специјализованих комерцијалних фарми од којих већина има предуслове за извоз јаја на европско тржиште.

Графикон 65. Откупна цијена јаја 2006 -2016. године (КМ/комаду)

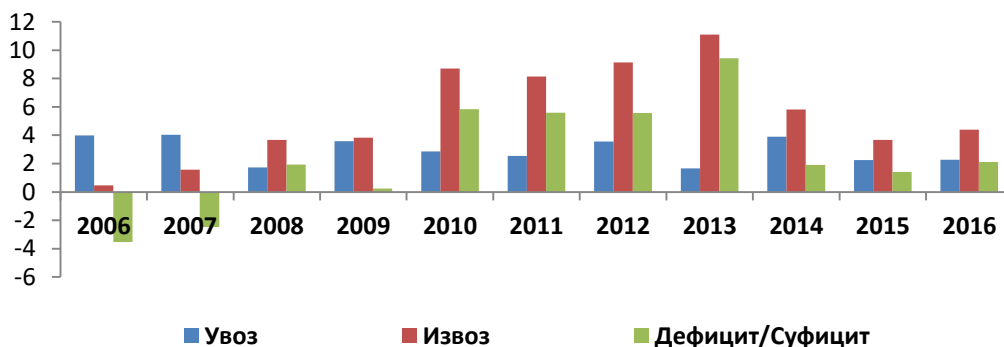

Откупна цијена јаја је варирала у распону од 0,11 до 0,23 КМ по комаду. Откупна цијена јаја у 2016. години је износила 0,11 КМ и мања је у поређењу са откупном цијеном из претходне године за 0,12 КМ односно за 52%.

Када је ријеч о спољнотрговинској размјени свјежих јаја перади битно је истаћи да БиХ остварује суфицит у размјени ових производа. Просјек извоза свјежих јаја у љусци за посматрани период износио је 2.000 тона у вриједности од 5,5 милиона КМ. Евидентно је да је извоз свјежих јаја, иако исти варира у посматраном периоду, ипак већи је у поређењу са вриједности увоза.

Извоз је константно биљежио раст са пола милиона КМ колико је износио 2006. и достигао вриједност извоза од 11 милиона у 2013. години. Ипак, у наредним годинама, а посебно 2014. тренд раста је прекинут првенствено због неповољних временских услова (катастрофалне поплаве), што је утицало и на извоз и у наредним годинама који је у 2016. години износио око 4,4 милиона КМ.

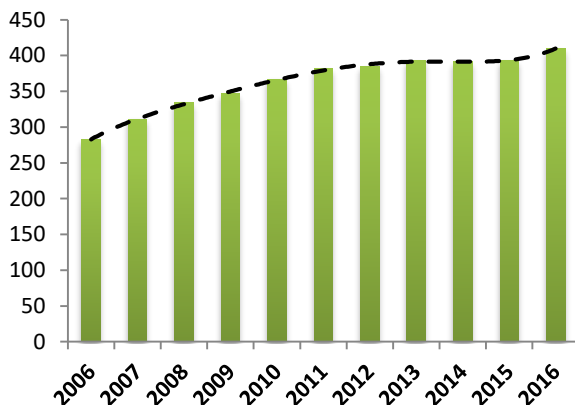
Графикон 66. Спољнотрговинска размјена јаја перади у љусци 2006-2016. година (Мил. КМ)

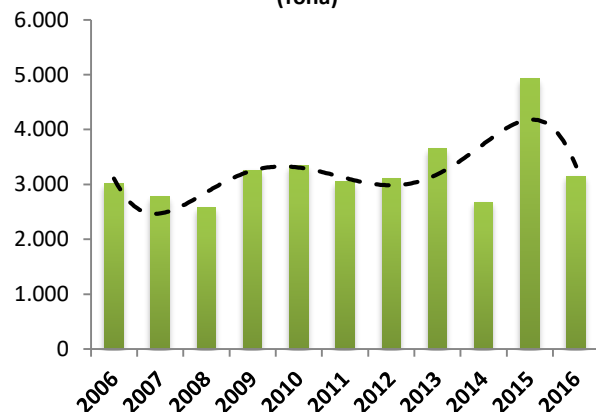
Што се тиче увоза свјежих јаја, вриједност и количина варирају с тим што се његова вриједност кретала у распону од 1,7 до максималних 4 милиона КМ. Просјек увоза свјежих јаја у љусци износио је око 653 тоне у вриједности од 2,8 милиона КМ.

2.6. Производња меда – Производња меда представља једну од перспективнијих грана пољопривреде у БиХ која је у експанзији даљег развоја. Током 2016. године дошло је до пораста броја кошница за 17 хиљада или око 4% у поређењу с претходном годином. Број кошница пчела иначе је у посматраном периоду биљежио континуиран раст што је резултирало рекордним бројем од 410 хиљада у 2016. години.

Графикон 67. Број кошница 2006-2016. годиа
(000 комада)

Графикон 68. Производња меда 2006-2016. година
(тона)

Просјечна производња меда у посматраном периоду од десет година је износила 3.230 тона, с тим што је најнижа остварена производња од 2.570 тона забиљежена 2008. године, а највиша 2015. године у количини од 4.925 тона. Иако је у 2016. години забиљежен највећи број кошница, остварена производња од 3.150 тона меда је у поређењу са претходном годином била мања за 36%. Велики број кишовитих дана и ниских температура током маја и јуна 2016. године утицали су на производњу меда и умањење приноса меда по кошници. Просјечан принос меда по кошници износи око 9 кг с тим што су најмањи просјечни приноси забиљежени 2014. године од 6,8 кг и 2016 од 7,7 кг по кошници. Највећи принос меда по кошници у посматраном периоду од десет година од 11 кг је забиљежен 2006. године.

У укупној производњи меда око 52% производње се остварује у Федерацији, 45% у Републици Српској и 3,2% у Дистрикту Брчко БиХ. У Федерацији БиХ се у просјеку годишње произведе 1.810 тона меда са око 201 хиљаду кошница при чему се постиже просјечан годишњи принос од 9 кг по кошници. Производња меда је у десетогодишњем периоду забиљежила раст за око 79% на што су утицали повећање броја кошница за 36% као и приноса меда по кошници за 32%.

Позитивна кретања у производњи меда су забиљежена и у Републици Српској с обзиром да је и број кошница пчела повећан за 50 хиљада током десет последњих година. Производња варира у распону између милион или два милиона кг.

Када је ријеч о производњи меда у Дистрикту Брчко производња меда биљежи континуирано повећање при чему је са производње од 15 тона колико је износила 2006, достигла рекордну производњу од 100 тона у 2016. години.

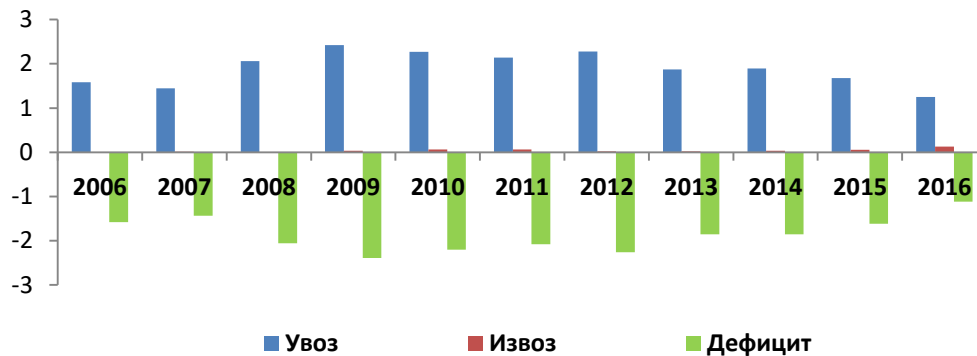
Откупна цијена меда у БиХ креће се у распону од 7,32 до 9,34 КМ по литру.

Мед један је од неколико производа анималног поријекла који имају дозволу извоза на ЕУ тржиште, али могућности извоза још нису у потпуности искориштене. Један од главних разлога

зашто мале количине квалитетног меда из БиХ заврше у земљама ЕУ јесу ограничене количине производа које су недовољне и за задовољење тражње домаћег тржишта, а други разлог је цијена, која није конкурентна са цијеном меда на европском тржишту.

Графикон 69. Спољнотрговинска размјена меда 2006-2016. година (Мил. КМ)

Посматрајући спољнотрговинску размјену меда у последњих десет година поврћује се чињеница о недовољно искористеним извозним могућностима. Наиме, извоз меда количински као и вриједносно у поређењу са увозом скоро занемарив. Извоз меда у просјеку износи око 2,9 тона у вриједности од 41 хиљаду КМ, док је увоз у просјеку износио 236 тона за које је у просјеку издвојено око 2 милиона КМ. За спољнотрговинску размјену је карактеристично да од 2012. године извоз биљежи континуирано повећање док се на страни увоза биљежи пад.

Извоз меда је од количине 0,7 тона и вриједности извоза од 16,5 хиљада КМ, колико је износио 2012, у 2016 достигао количину од 6.6 тона и вриједност од 130 хиљада КМ, док је увоз у истом периоду смањен са 271 тону и вриједности од 2,3 милиона КМ у 2012. години на 182 тоне и вриједност од 1,2 милиона КМ у 2016. години. С обзиром на вриједности увоза и извоза дефицит је евидентан током посматраног десетогодишњег периода.

3. ПРЕХРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У овом дијелу извјештаја је дат само генералан преглед стања у прехранбеној индустрији с обзиром на недостатак података за Федерацију и Републику Српску, а посебно оних о капацитетима производње и о производњи прехранбених производа за 2016. годину.

Прехранбена индустрија у БиХ се налази у развојној фази у којој морају унаприједити многи аспекти ефикасности пословања, али и оријентисаности ка тржишту, односно ка купцима. Када се говори о ефикасности пословања, оцјена је да компаније морају бити проактивније у грађењу и обликовању ефикасних ланаца вриједности и свих других видова пословног интересног повезивања и дијелења информација и ресурса, те почети активно радити на ефикасном трансферу знања и технологија. Главна карактеристика прерађивачке индустрије у БиХ је низак степен искористености постојећих капацитета за прераду и производњу прехранбених производа и то испод 50%.

Капацитети привредних друштава која се баве производњом прехранбених производа у Федерацији БиХ остали су на истом нивоу као и претходних година. Искориштеност капацитета у прехранбеној индустрији је испод 50%, изузимајући производњу безалкохолних пића гдје је искориштеност капацитета 54%, прераде млијека 56 %, те прераде воћа и поврћа 62%., док је посебно низак степен искориштености капацитета код производње минералних вода (16%), вина (16%) и код производње кекса и вафла (19%).

Велики проблем са којим се суочава прехранбена индустрија у Федерацији БиХ јесте неразвијеност пратећих индустрија што води томе да прехранбени сектор зависи о увозу већине потребних инпута, а врло често и основних улазних сировина.

У прехранбеној индустрији Републике Српске ситуација је слична као и у Федерацији с тим што је током неколико последњих година изражен процес окрупњавања (нпр. у мљекарској индустрији) уз истовремено отварање већег броја малих погона (нпр. прерада воћа и поврћа, зачина, вина). Без обзира што стање у прехранбеној индустрији Републике Српске није у складу са могућностима расположивих ресурса, она у вриједности продаје у тоталу привредног оквира Републике Српске учествује са 16,5% (и додатних 1,4% у производњи јаких пића, и 0,4% производњи дуванских производа). Искориштеност постојећих капацитета за прераду и производњу прехранбених производа код већине је испод 50% са изузетком мљекарске индустрије (60%).

Када је ријеч о прехранбеној индустрији Дистрикта она у стварању БДП Дистрикта има удио од око 7% што у смислу вриједности износи око 50 милиона КМ. Заступљене су за пољопривреду важне прерађивачке дјелатности прехранбене производње, посебно прерада уља и шећера, али и брашна, хљеба, пекарских производа, воћа, кекса, кафе и чаја и производња сточне хране.

Међу најзначајнијим предузећима у Дистрикту се издвајају:

- Фабрика за производњу уља „БИМАЛ“ д.д. која запошљава 225 особа, посједује капацитете за производњу 120 хиљада тона чија ја искориштеност 90%,
- Рафинерија шећера „СТУДЕН АГРАНА“ која запошљава 133 особе, има производни капацитет од 150.000 тона, чији је степен искориштености 94%,
- Предузеће „ЖИТОПРОМЕТ“ д.д. које производи брашно, има 4 запослена, и производни капацитет/млин 20.00 МТ/год.
- „БОСНАПЛОД“ д.д. предузеће за производњу и прераду воћа, које има 53 запослена, капацитет 10.000 тона, смрзнутог воћа, проведена приватизација, у стечају.
- „БИЉАНА“ д.д. - узгој и прерада љековитог биља, 40 запослених, искориштеност капацитета 60%, проведена приватизација.
- „НОВИ БИМЕКС“ д.д.- месна индустрија, проведена приватизација, у стечају.
- „ВОЂАР“ д.о.о. – приватно предузеће за производњу прехранбених производа, 44 запослена радника, производни капацитет 1000 т хране за 1 годину, искориштеност капацитета 77.2%.

4. ПОЉОПРИВРЕДНА ПОЛИТИКА И ПОЛИТИКА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА

У овом дијелу извјештаја дат је преглед спроведених активности у области пољопривреде, исхране и руралног развоја које су везане за усвајање законске регулативе, активности европских интеграција, израду и имплементацију стратешких докумената и планова, мјере и приоритете политике у пољопривреди и руралном развоју предложене у Извјештају из области пољопривреде за 2014. годину, те институционалне структуре и административни капацитети институција на свим нивоима власти у БиХ надлежних за спровођење мјера аграрне политике и развој сектора пољопривреде, исхране и руралног развоја.

4.1. Правни и институционални оквир пољопривредне политике и политике руралног развоја

На нивоу БиХ, Министарство спољне трговине и економских односа, БиХ је надлежно за обављање послова и задатака који се односе на дефинисање политике, основних принципа, координацију дјелатности и усклађивање планова ентитетских органа власти и институција на међународном плану у области пољопривреде.

У саставу овог Министарства управне организације су

- Канцеларија за ветеринарство БиХ,
- Управа БиХ за заштиту здравља биља,
- Канцеларија за хармонизацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју Босне и Херцеговине.

Кључне институције надлежне за управљање сектором пољопривреде и руралног развоја у Федерацији БиХ и Републици Српској су:

- Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске,

Надлежности ентитетских министарстава су:

Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства врши управне, стручне и друге послове из надлежности Федерације Босне и Херцеговине које се односе на: заштиту и коришћење пољопривредног земљишта, заштиту пољопривредног биља и производа од узрочника болести и штеточина и корова, производњу и промет сјемена и садног материјала, производњу и унапређење сточарства, здравствену заштиту животиња, прехранбену индустрију, контролу здравствене исправности сировог меса, рибе, млијека, јаја, те сточне хране, унапређење производње у шумарству, узгој, заштиту и уређење и унапређивање шума, стање дрвног фонда, експлоатацију шума, пошумљавање деградираних и изданачких шума, голети и крша, ловство и ловну привреду, водне изворе, планове и основне билансе вода, хватање и коришћење вода, осигурање вода за потребе водоснабдијевања становништва и индустрије и друге послове утврђене законом.

Правни акти на којима је базиран рад Федералног министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства су Устав Федерације БиХ и Устав Босне и Херцеговине, Закон о управи Федерације БиХ, Закон о пољопривреди, Закон о пољопривредном земљишту, Закон о новчаним подршкама, Закон о вину, Закон о сточарству, Закон о сјемену и садном материјалу и Законом ветеринарству у Федерацији БиХ.

У Федерацији БиХ надлежности у области пољопривреде имају и свих 10 кантона, а која се реализује путем успостављених институционалних капацитета за питања пољопривреде, развоја руралних подручја, ветеринарства, шумарства и водопривреде.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске је самостални орган управе који врши управне и друге стручне послове у складу са Законом о министарствима Републике Српске а који се односе на: заштиту и коришћење пољопривредног земљишта; заштиту пољопривредног биља и производа од узрочника болести, штеточина и корова; производњу и промет сјемена и садног материјала, едукацију пољопривредног произвођача, производњу и унапређење, узгој и селекцију сточарства; прехранбену индустрију; индустрију сточне хране; индустрију пића; ветеринарску дјелатност; здравствену заштиту и идентификацију животиња; контролу хигијенске исправности и квалитета сировина и производа животињског поријекла до момента стављања у промет, сточне хране, воде за напајање животиња;

унапређење производње у шумарству, узгој, заштиту, уређивање и унапређивање шума, стање дрвног фонда; експлоатацију шума; пошумљавање деградираних и изданаčkih шума, голети и крша; комуникацију у шумама; ловство и ловну привреду; интегрално управљање амбијенталним водама; припремање и доношење планова и основа; биланс вода; спровођење заштите од штетног дејства вода; одређивање услова и издавање дозвола за захватање и коришћење вода; спровођење и организовање контроле квалитета вода; предузимање мјера за обезбјеђење воде за потребе водоснабдијевања становништва и индустрије; хидромелиорације; функционисање републичког хидрометеоролошког завода и противградне заштите Републике Српске; пружање информација путем медија и других видова информисања о свом раду и врши друге послове у складу са законом и другим прописима Републике Српске и Босне и Херцеговине.

Основни закони на којима се базира рад Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде су: Устав Републике Српске и Устав БиХ, Закон о републичкој управи, Закон о државним службеницима, Закон о пољопривреде, Закон о пољопривредном земљишту, Закон о шумама, Закон о водама, Закон о ветеринарству у Републици Српској, Закон о храни, Закон о органској производњи, Закон о јаким алкохолним пићима, Закон о вину и дувану.

У Брчко Дистрикту БиХ, **Одјељење за пољопривреду, шумарство и водопривреду** је надлежно за послове пољопривреде и руралног развоја. Рад Одјељења за пољопривреду, шумарство и водопривреду Брчко Дистрикта БиХ везан је за развој и побољшање пољопривредне производње и узгајање стоке, заштиту и коришћење пољопривредног земљишта, ветеринарску и санитарну контролу здравља животиња и јавног здравља, примјену кредитне политике, заштите и рационалног коришћења пољопривредног земљишта, пружање савјетодавних услуга у пољопривреди и сточарству, обнављању шума, заштити од недозвољене сјече, одржавању структура за управљање водама. Прописи који су усвојени на нивоу Босне и Херцеговине у области пољопривреде се директно примјењују, а оне прописе који недостају а у оквиру су надлежности Брчко Дистрикта БиХ, (као што је нпр. прописи о подстицајима у пољопривреди), припрема и усваја Владе Брчко Дистрикта БиХ.

5. ПОДРШКА ПОЉОПРИВРЕДИ И РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Током 2016. године, подршка пољопривреди и руралном развоју на простору цијеле БиХ је реализована по истом приступу и сличним процедурама који су заступљени посљедњих година. Буџети за подршку су били мање више на истом као и у 2015. години. Механизми и начини имплементације подршке су остали непромијењени, забиљежене су мање измјене регулаторног оквира. Издвајања за пољопривреду су недовољна, буџети су били неликвидни тако да је било доста кашњења у исплати подстицаја. Плави дизел за пољопривреднике који је очекиван као једна од мјера ублажавања посљедица адаптације ССП-а није усвојен. Наравно све ово је довело до исказивања незадовољства пољопривредних произвођача на простору оба ентитета. Поред повећања издвајања на conto подршке пољопривреди, пољопривредници су тражили и увођење плавог дизела као и имплементацију заштитних механизма који су на располагању. Поред овога пољопривредници из Републике Српске, су тражили хармонизацију услова и начина имплементације подстицаја са Федерацијом БиХ (хармонизација мјера подршке и правилника за имплементацију). Додатно, пољопривредници су због генерално лошег стања у овом сектору тражили и смјене ресорних министара појединих ентитета и кантона.

Федерација Босне и Херцеговине: Као и претходних година, имплементација подршке пољопривреди и руралном развоју је реализована на основу „Програма новчаних подршке у пољопривреди и руралном развоју“, као и Правилника за сваки од модела подршке. Програм новчаних подршке у пољопривреди и руралном развоју за 2016. годину је усвојен у марту 2016. године. Укупна вриједност Програма је била 65.800.000 КМ, од чега је 10.300.000 КМ планирано за биљну производњу, 50.000.000 КМ за анималну, 2.000.000 КМ за капитална улагања, те 3.400.000 КМ за остале врсте подршке. Програмом за 2016. годину нису предвиђена средства за подршку руралном развоју, нити су предвиђена средства за исплату спорних дуговања за подршку руралном развоју из 2012. године. Мјере подршке планиране Програмом за 2016. годину су сличне мјерама подршке које су имплементирани претходних година. Оно што можемо истаћи као новину у односу на 2015. годину је интензивирање подршке производњи млијека. Наиме, током 2016. године, поред подршке производњи млијека по јединици мјере (односно по литру), Програмом је предвиђена и подршка овој врсти производње по музној крави (односно грлу). Такође, уведена је мјера подршке производњи говеђег меса од телади из увоза. Што се тиче регулаторног оквира, усвојен је измијењени „Правилник о условима и начину остваривања новчаних подршке по моделу осталих врста подршке“¹ док су постојећи Правилници за остале актуелне моделе подршке и даље на снази. Постојећи *Правилник о начину и условима остварења новчане подршке по моделу потицаја производњи*², измијењен је и допуњен Правилником о измјенама и допунама Правилника („Службене новине ФБиХ“, број: 76/16). Када говоримо о стратешком оквиру за пољопривреду и рурални развој у ФБиХ, током 2016. године још није био усвојен Програм руралног развоја ФБиХ за период 2013 – 2020. године.

Република Српска: Подршка пољопривреди и руралном развоју у Републици Српској је имплементирана по истом принципу који је на снази посљедњих година. Главни имплементирајући акти и даље су „План кориштења средстава за подстицање развоја пољопривреде и села“ и „Правилник о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде и села“. У марту 2016. године, Влада Републике Српске је донијела Одлуку о усвајању Плана кориштења средстава за подстицање развоја пољопривреде и села за 2016. годину. Према наведеној Одлуци, планирано је укупно 60.000.000 КМ за подстицање развоја пољопривреде и села, од чега 46.975.000 КМ за подршку текућој производњи, 10.885.000 КМ за подршку дугорочном развоју, те 2.140.000 КМ за остале мјере. У априлу 2016. године усвојен је и *Правилник о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде и села*. Форма Правилника је иста као и претходних година, са измјенама које су углавном везане за увођење нових мјера, износе подршке, те рокове за доставу захтјева за подршку. Правилником за 2016. годину су уведене двије новине везане за начин имплементације подршке развоју пољопривреде и села. Прва новина се односи на дефинисање рока за доношење рјешења по Захтјеву за подршку, што није случај ни у једној од претходних година. Наиме, Правилником за 2016. годину је дефинисан рок од 60 дана за доношење Рјешења по захтјеву за подршку развоју пољопривреде и села. Друга новина је везана за начин исплате подстицајних средстава. Правилником за 2016. годину је предвиђена исплата подстицајних средстава искључиво на трансакционе, односно жиро-рачуне корисника подстицаја преузете из базе података Регистра клијената. У претходним годинама, исплате су биле могуће и на рачуне примаоца потраживања, на захтјев корисника подстицаја, те уз обавезно достављање овјерене копије уговора о продаји или уступању потраживања. Што се тиче законодавног оквира за сектор пољопривреде и руралног развоја, током 2016. године проведене су јавне консултације „*Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју Републике Српске*“, који током године није био усвојен.

Брчко Дистрикт: Имплементација подршке пољопривреди и руралном развоју у Брчко Дистрикту се током 2016. године одвијала по устаљеном принципу од претходних година.

¹ („Службене новине Ф БиХ“) број: 86/16),

² („Службене новине ФБиХ“) број: 60/14 и 75/14)

Што се тиче регулаторног оквира, забиљежене су одређене измјене у Правилнику о начину и условима за подстицај пољопривредној производњи за 2016. годину. Главна новина је везана за рок за подношење захтјева за подршку. Наиме, за разлику од свих претходних година, Правилником за 2016. годину је дефинисан рок за подношење захтјева од 60 дана, од дана ступања на снагу Правилника. Надаље, Правилником за 2016. годину нису предвиђени максимални и гарантовани износи подстицаја. Предвиђени су износи подстицаја по јединици мјере. *Закон о подстицају пољопривреде и руралног развоја БД БиХ*, чија је радна верзија урађена у 2015. години, још увијек није усвојен.

5.1. Укупна издвајања за пољопривреду и рурални развој у БиХ

Анализа укупних подршки пољопривреди и руралном развоју у Босни и Херцеговини за период 2008 – 2016. године, показује наставак тренда њиховог варирања. Посматрајући анализирани период, видљиво је да 2012. година и даље остаје рекордна по висини издвајања као резултат повећаног издвајања са у она ентитета и Брчко Дистрикту. С друге стране, најскромнији буџет за поменути период евидентиран је у 2014. након чега је укупно издвајање за подстицаје у пољопривреди повећавано у просјеку по 5 милиона КМ у наредне двије године, прије свега у Федерацији БиХ и дијелом у Брчко Дистрикту, и достигао ниво око 155 милиона КМ.

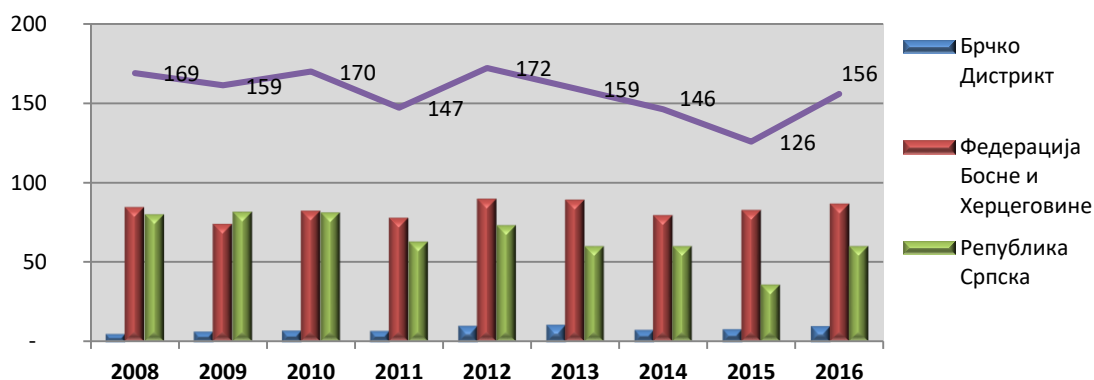
Табела. 18: Пољопривредни буџети у БиХ (2008-2016) у 000 КМ

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Брчко Дистрикт	4.930	6.229	6.843	6.776	9.620	10.417	7.370	7.759	9.541
Федерација БиХ ³	84.167	73.596	82.037	77.597	89.482	88.851	79.059	82.416	86.394
Република Српска	80.000	81.547	81.182	62.862	73.169	60.000	59.893	60.000	60.006
Укупно	169.097	161.332	170.002	147.239	172.271	159.268	146.322	150.175	155.941

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

С циљем што вјеродостојнијег увида у пољопривредну подршку у БиХ, у наставку је дат преглед ентитетских издвајања.

Графикон 70: Пољопривредни буџети у БиХ за период 2008-2016 (у милионима КМ)

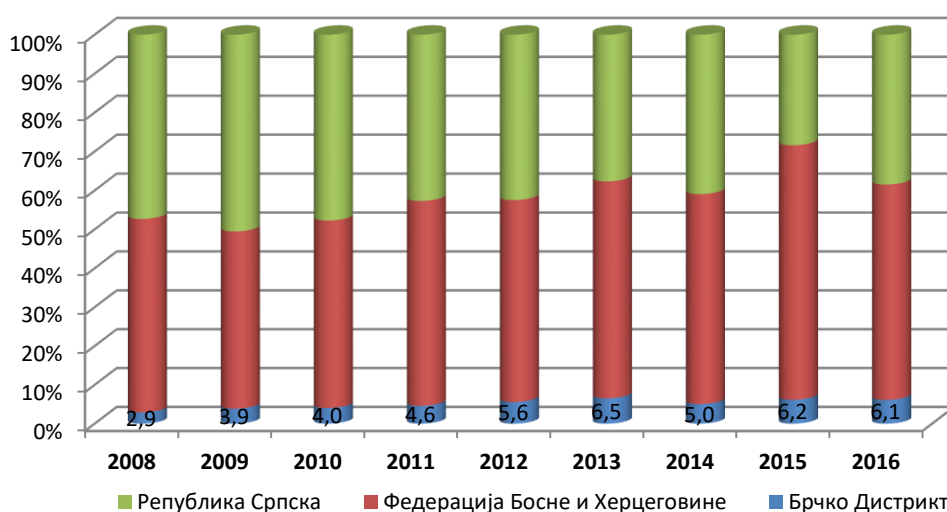

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

³ Подстицаји за ФБиХ укључују и подршку са кантоналних нивоа

Ако посматрамо учешће ентитета и БД у укупној подршци за пољопривреду и рурални развој, можемо констатовати да Федерација БиХ задњих пар година поново наставља са праксом континуираног повећање учешћа у укупном буџету. Федерација БиХ је за подршку пољопривреди и руралном развоју из свог буџета у 2016. години издвојила 86,4 милиона КМ, што је за 3,9 милиона КМ, или 4,82% више у односу на 2015. годину. Република Српска је у последње три године практично задржала исти ниво подстицаја у висини од 60 милиона КМ. Пораст издвајања биљежи и Брчко Дистрикт и то за 1,78 милиона КМ или 23%. На основу претходног, видљиво је да су у последње двије године у Босни и Херцеговини забиљежено повећање укупних издвајања средстава за подршку у пољопривреди и руралном развоју. Федерација БиХ и даље издваја највећи износ средстава за подршку пољопривреди и руралном развоју у БиХ. Издвајање Федерације БиХ у просјеку у укупном буџету БиХ износи 55,4%, а Републике Српске 38,5%. Брчко Дистрикт партиципира са просјечним учешћем од 6,1%.

Графикон 71: Структура пољопривредног буџета у БиХ

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

5.2. Поређење мјера подршке у БиХ са Европском унијом и земљама региона, и ниво достигнуте хармонизације са Заједничком пољопривредном политиком Европске уније

У овом дијелу Извјештаја урађена је компарација пољопривредних буџета земаља региона са буџетом намијењеним за пољопривреду и рурални развој у Босни и Херцеговини. Сврха поређења је да се прикаже гдје се БиХ налази када је у питању пољопривредна подршка. Избор земаља урађен је на основу нивоа издвајања као и са аспекта трговине. Као што је видљиво из табеле 19, највећи обим укупних издвајања за пољопривредну подршку и даље има Србија са око 217 милиона ЕУР-а. На другом мјесту је Македонија која је прошле године издвојила око 138,3 милиона ЕУР-а на име подршке својим пољопривредним произвођачима. Слиједи Босна и Херцеговина са 79,6 милиона ЕУР-а, док је и даље на посљедњем мјесту Црна Гора са издвојених 16,2 милиона ЕУР-а. Упоредивањем издвајања у 2016. години са претходном годином (136,5 милиона ЕУР-а), може се рећи да је Македонија имала благо повећање средстава у износу од 2,64%. Повећање подршке за пољопривреду и рурални развој биљежи и Србија (202,1 милион ЕУР-а у 2015 години) што представља раст за 7,3%.

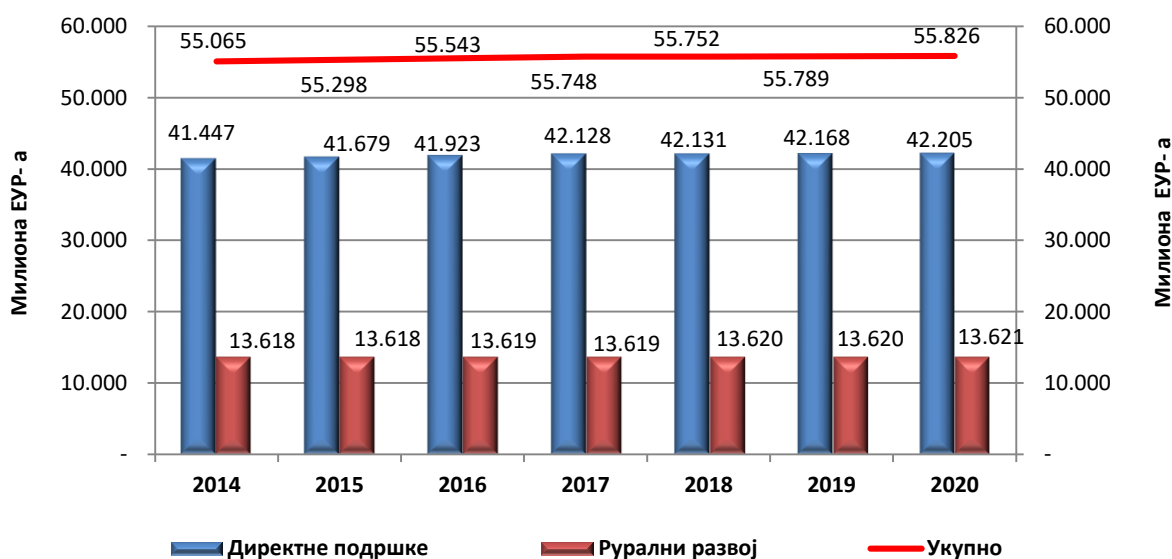
Табела 19: Пољопривредни буџети земаља региона у 2016. години (ЕУР)

	Србија	Македонија	Црна Гора	БиХ
Буџет у 2016.	217.050.695,62	138.331.590,32	16.218.746,70	79.621.450,78

Извор: Службени документи Србије, Македоније, Црне Горе и Босне и Херцеговине

Када су у питању издвајања за пољопривреду на нивоу Европске Уније, планирана издвајања за седмогодишњи период (2014-2020) износе 350 милијарди ЕУР-а, или 55 милијарди ЕУР-а на годишњом нивоу (графикон 72).

Графикон 72: Буџет за Заједничку пољопривредну политику ЕУ (САР)

Извор: EU Commission – Multiannual financial framework 2014-2020 and financing of the CAP

Анализом структуре буџета Европске уније видљиво је да је највећи обим средстава усмјерен за директна плаћања и мјере тржишно-цјеновне политике, и то око 75%. Други дио буџета намијењен је мјерама руралног развоја у висини од 25% укупног буџета. Оваква пројекција пољопривредног буџета доприноси сигурности пољопривредним произвођачима уз константан раст и унапређење пољопривредне производње.

Иако се годинама уназад мјере подршке САР ЕУ поједностављују, из перспективе БиХ ове мјере представљају изузетно комплексну цјелину која се доста разликује од мјера које су актуелне у нашој земљи. Да би пољопривредни произвођачи у ЕУ остварили право на подршке потребно је да испуне низ услова који се односе на здравље биљака и животиња те очување околиша. У нашој земљи, још увијек нити једна од институција надлежних за субвенционисање пољопривреде код остваривања права на подршку, не поставља горе наведене услове. Поред ове, постоји још низ различитости између подршке које се издвајају у нашој земљи и оних у ЕУ. Док се у БиХ највише пољопривредног буџета издваја за мјере на бази произведеног производа, односно остварене количине производње, у земљама ЕУ овакав вид подршке одавно не постоји, него се подршке издвајају по основу површине (хектара) и броја животиња (грла). Такође, да бисмо могли размишљати о усклађивању пољопривреде политике наше земље са политиком ЕУ, потребно је да претходно ускладимо мјере подршке између надлежних институција које издвајају средства за пољопривреду и рурални развој у БиХ. У складу са наведеним, а у циљу хармонизације усклађивања мјера подстицаја, припремљен је План хармонизације мјера

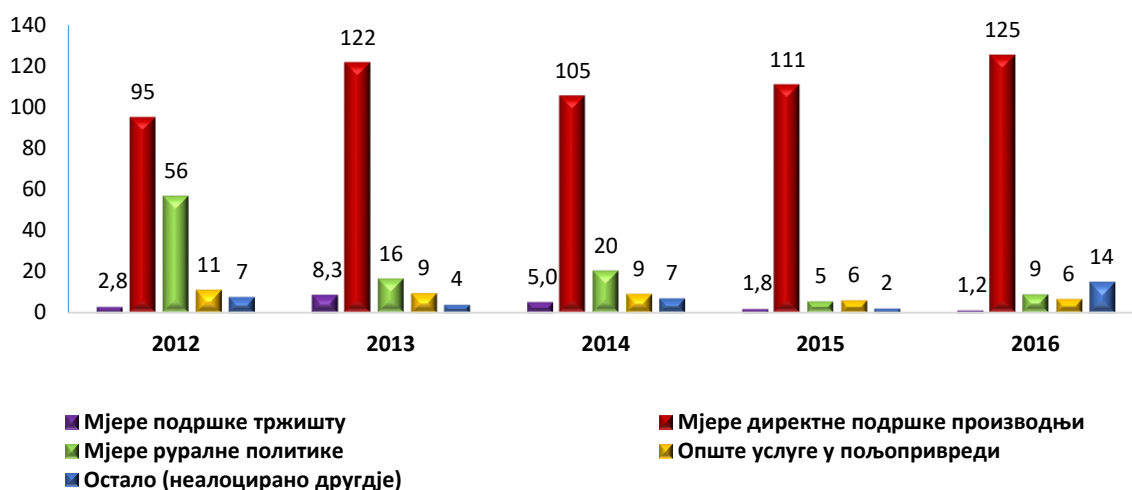

руралног развоја у БиХ, док је План хармонизације мјера директних подршке и тржишно-цјеновне политике у припреми.

5.3. Анализа структуре буџетске подршке по групама мјера

Буџет за мјере подршке пољопривреди и руралном развоју је у 2016. години износио око 155 милиона КМ и то је највећи износ који је издвојен у посљедње три године. Као и претходних година, и у прошлој години директне подршке се налазе на првом мјесту по висини издвојених средстава, за њих је усмјерено око 125 милиона КМ. Процентуално изражено, ова група мјера чини 80,2% укупног буџета за пољопривреду и рурални развој у 2016. години. Ово је највећи износ издвојен за ову групу мјера у посматраном периоду (2012-2016), у односу на 2014. годину у прошлој години је издвојено више за око 20 милиона КМ, а у односу на 2015. годину, око 14 милиона КМ. На другом мјесту по висини издвојених средстава у 2016. години налазе се мјере које спадају у групу остало, односно мјере које се по класификацији подршке не могу сврстати нити у једну другу групу мјера. За ове мјере је у прошлој години издвојено око 14 милиона КМ односно 9,3% од укупног буџета. И ова група мјера биљежи највећи издвојени износ у посматраном периоду, наиме, у 2015. години је за остале мјере издвојено око 2,2 милиона КМ, што је знатно мање у односу на прошлу годину.

Графикон 73: Структура пољопривредног буџета у БиХ за период 2012–2016 по групама мјера подршке (у милионима КМ)

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

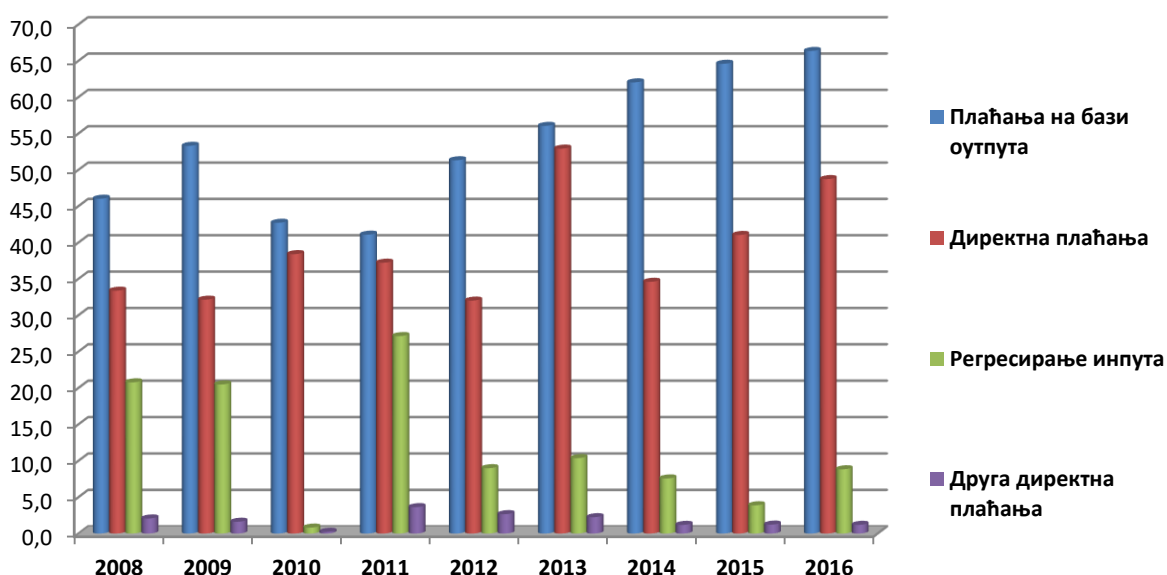
Мјере за рурални развој се по издвојеном износу у 2016. години налазе на трећем мјесту. За њих је издвојено око 8,7 милиона КМ односно око 5,6% укупног буџета. Истина, у односу на годину раније дошло је до благог повећања средстава усмјерених за рурални развој али ако се мисли на озбиљније улагање у ове сврхе, буџет за рурални развој требао би бити пуно већи. Ова група мјера највеће улагање забиљежила је у 2012. години када је издвојено око 56 милиона КМ. Сљедеће по висини издвојених средстава јесу мјере општих услуга у пољопривреди. За њих је издвојено око 4,1% пољопривредног буџета односно око 6,5 милиона КМ. Улагања у ове мјере се у односу на годину раније нису значајно промијенила. На посљедњем мјесту се налазе мјере подршке тржишту. Док су код свих осталих група мјера у прошлој години забиљежена већа издвајања у односу на годину раније, само је код мјера подршке тржишту дошло до умањења издвојених средстава. За ове мјере је у 2016. години издвојено око 1,2 милиона КМ, што је процентуално око 0,8% укупног буџета намијењеног пољопривреди и руралном развоју.

5.3.1. Мјере директне подршке произвођачима/производњама

Мјере директних подршки су у 2016. години као и у претходним годинама, на првом мјесту по висини издвојених средстава. За директне подршке је у прошлој години укупно усмјерено око 125 милиона КМ, и то је највећи износ издвојен за ову групу мјера у посматраном периоду (2008-2016). Процентуално изражено, за директне подршке је у 2016. години издвојено око 80,2% буџета намијењеног пољопривреди и руралном развоју у БиХ. Анализирајући групу мјера директних подршки (Графикон 73), на првом мјесту се налазе плаћања на бази производа. На њих је у прошлој години утрошено око 66,3 милиона КМ, што је око 53% буџета директних подршки производњи, односно око 42,5% укупног буџета за пољопривреду и рурални развој у БиХ. И даље је у оквиру плаћања по основу количине произведених производа, најзначајнији производ који се подржава кравље сирово млијеко, јер оба ентитета плаћања за овај производ издвајају по литру произведеног млијека.

Графикон 74: Мјере директне подршке производњи у БиХ – структура (у милионима КМ)

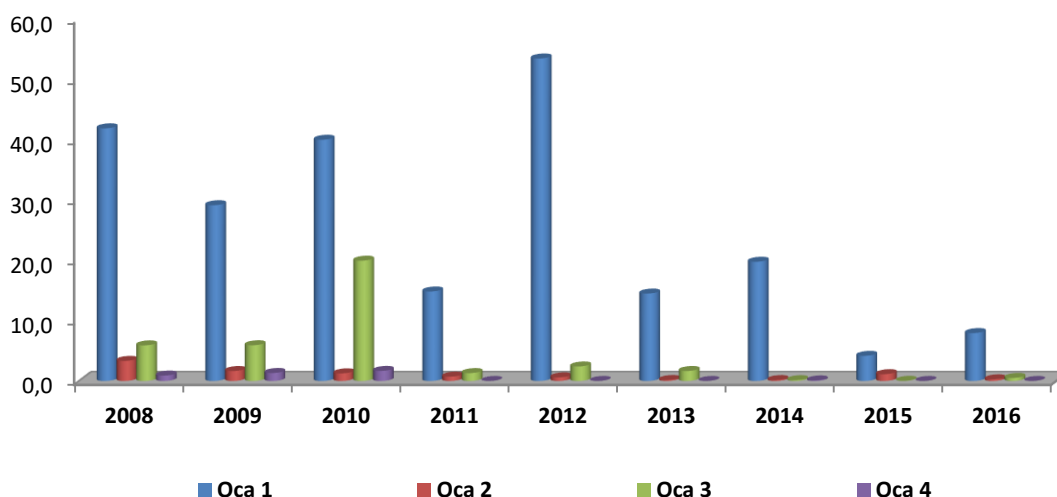
Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

На другом мјесту по висини издвојених средстава налазе се директна плаћања по грлу и хектару. У 2016. години за исте је издвојено око 48,7 милиона КМ. Процентуално изражено, за ове мјере је издвојено око 38,9% средстава групе директних подршки односно око 31,2% средстава од укупног буџета намијењеног пољопривреди и руралном развоју у БиХ у прошлој години. Упоредјујући висину износа директних плаћања, ово је други највећи издвојени износ, једини већи износ за директна плаћања је забиљежен 2013. године. У односу на 2015. годину, у прошлој години је за ове мјере издвојено око 7,5 милиона КМ више. На трећем мјесту по износу издвојених средстава у 2016. години су плаћања за регресирање инпута, за ову мјеру је издвојено око 8,8 милиона КМ, односно око 5,7% средстава за директне подршке. Издвајања за ове мјере из године у године варирају, у прошлој години је издвојено највише у односу на посљедње три године. На посљедњем мјесту по висини издвојених средстава су друга директна плаћања, за њих је у прошлој години издвојено око 1,2 милиона КМ.

5.3.2. Мјере руралног развоја

Током 2016. године, према висини издвојених средстава из укупног буџета за пољопривреду, мјере подршке руралном развоју су први пут током периода посматрања на трећем мјесту. Веће износе издвојених средстава су забиљежиле мјере директне подршке, те мјере које се према ЕУ класификацији не могу класификовати ни у једну групу мјера (неалоцирано, остало). У години која је иза нас, подршка руралном развоју је забиљежила повећање у односу на годину раније. Реализовано је 8,7 милиона КМ, односно 5,6% од укупног буџета за подршку пољопривреди и руралном развоју. Наведени износ подршке у 2016. години је за 3,4 милиона КМ или 64% већи у односу на годину раније.

Графикон 75: Мјере руралног развоја у БиХ – структура (у милионима КМ)

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

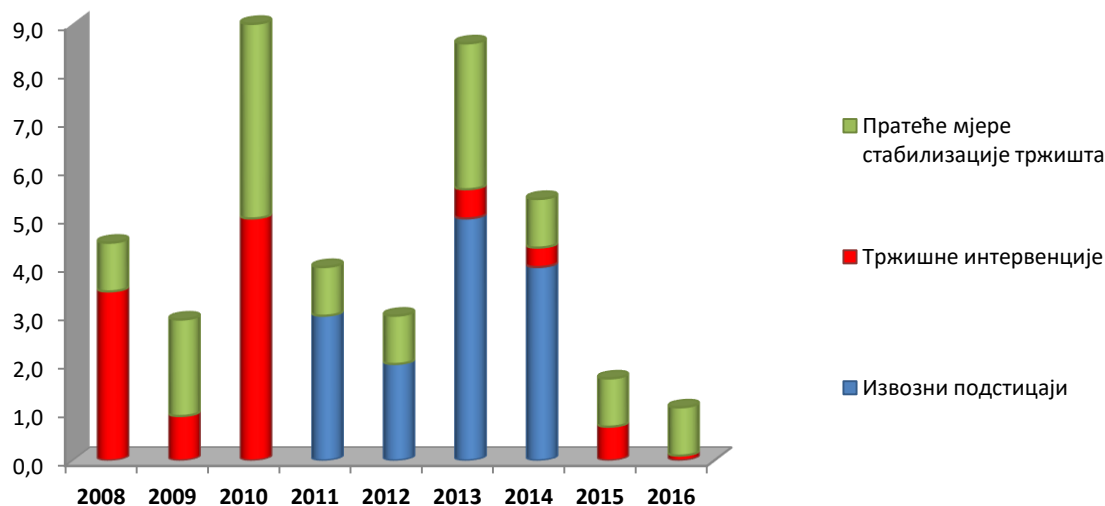
У оквиру групе мјера подршке руралном развоју током 2016. године, највећи износ средстава је као и током цијелог периода посматрања издвојен за мјере из *Осе 1*. Кроз мјере из ове осе, утрошено је 7,9 милиона КМ, што представља 91% буџета утрошеног за подршку мјерама руралног развоја. На другом мјесту су мјере из *Осе 3*, за које је издвојено око 500 хиљада КМ, односно 5,7% буџета за подршку руралном развоју. Према висини издвојених средстава, мјере из *Осе 2* су на посљедњем мјесту, њихово учешће у укупном буџету за подршку руралном развоју је 0,4%.

5.3.3. Мјере тржишно-цјеновне политике

Иако је познат њихов значај, и у 2016. години настављен је тренд смањења висине издвојених новчаних средстава из пољопривредног буџета у БиХ за мјере тржишно-цјеновне политике. У укупном буџету намијењеном подршци пољопривреди у БиХ удио мјера тржишно-цјеновне политике је у 2016. години износио 1,2 милиона КМ или 0,77% што је до сада најмањи забиљежени издвојени износ. У поређењу са претходном годином (2015. година 1,83 милиона КМ) то представља смањење за 34%. Ако посматрамо структуру групе (графикон 75), можемо видјети да су заступљене исте мјере као и претходне године. Највећи обим подршке у оквиру

мјера тржишно-цјеновне политике (као и 2015. године) одлази кроз мјеру стабилизације тржишта. За ову мјеру утрошено је 1,06 милиона КМ или 88% за ту мјеру намијењеног износа. На другом мјесту је мјера тржишне интервенције са учешћем у износу од 145 хиљада КМ или 12% буџета. Мјера извозни подстицаји и у 2016. години није имала финансијску подршку.

Графикон 76: Мјере тржишно-цјеновне политике у БиХ (у милионима КМ)

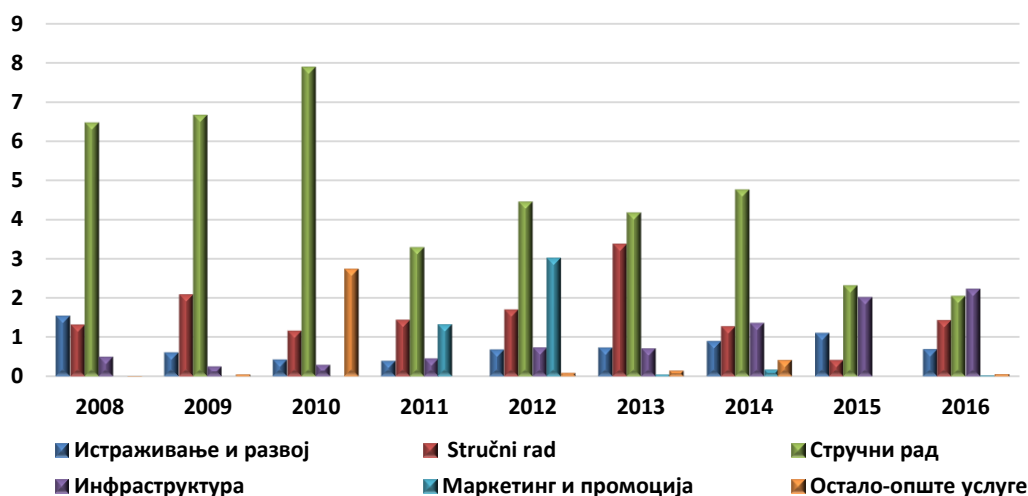
Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на бази података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

Наведени показатељи јасно указују на чињеницу да се у БиХ, односно њеним ентитетима, релативно мало и недовољно поклања пажња мјерама тржишно-цјеновне политике и да поменуте мјере имају *ad hoc* карактер, а не системско рјешење. У прилог наведеном говори и чињеница да је и даље актуелан проблем расцјепканог тржишта, изостанка подршке приватном складиштењу, додатној обради производа, потрошњи и сл. Мора се нагласити да су ово управо оне мјере којима се може повећати низак ниво конкурентности, продуктивности и ефикасности сектора пољопривреде.

5.3.4. Мјере општих услуга у пољопривреди

За мјере општих услуга у пољопривреди у 2016. години издвојено је укупно 6.466.416 КМ, што чини 4,15 % укупног буџета за пољопривреду у БиХ. У односу на 2015. годину, буџет усмјерен за ову групу мјера је повећан за око 630 хиљада КМ, односно за 9,73 %. Анализом појединих мјера у оквиру ове групе, видљиво је да је највише средстава утрошено на успостављање инфраструктуре квалитета. За ову мјеру је током 2016. године издвојено 2,2 милиона КМ, односно 34,34% од укупног буџета намијењеног за подршку општих услуга. Сљедећа мјера према висини издвојених средстава је подршка инспекцијским услугама за коју је утрошено 2,05 милиона КМ или 31,7% буџета за опште услуге у пољопривреди. Мјере за стручни рад су током прошле године подржане са 1,4 милиона КМ. На посљедњем мјесту према висини издвојених средстава у 2016. години биле су мјере намијењене подршци истраживању и развоју. Буџет за ове мјере је у прошлој години износио око 681 хиљаду КМ или нешто више од 10% буџета за опште услуге.

Графикон 77: Мјере општих услуга у пољопривреди у БиХ – структура (у милионима КМ)

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на бази података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

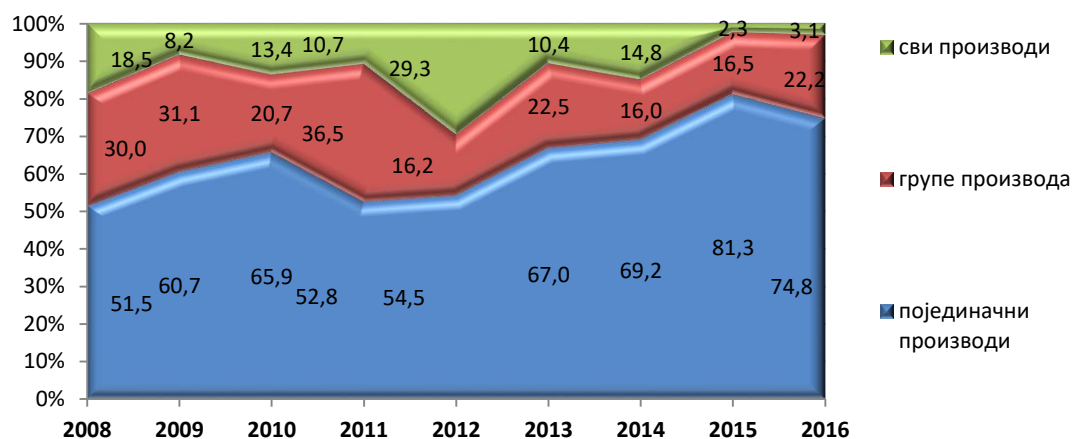
5.3.5. Неалоцирано (остало)

У ову групу се сврставају подршке које се према класификацији подршки пољопривреди и руралном развоју БиХ не могу класификовати ни у једну другу групу мјера. У 2016. години за подршку овој групи мјера утрошено је 14.453.156 КМ, што представља 4,15% од укупног буџета за подршку пољопривреди и руралном развоју у БиХ. У односу на годину раније, издвајања за ову групу мјера су повећана за око 12 милиона КМ.

5.4. Структура подршке по производима/производњама

Посматрајући структуру подршке према групама трансфера трансфери за појединачне производе су и прошле године водећи у структури укупног буџета са износом од 98,7 милиона КМ.

Графикон 78: Структура трансфера према везаности за производ/групу или све производе

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

Процентуално изражено, то је 74,8% буџета за подршку производњама. Трансфери за групе производа се налази на другом мјесту и износио је 29,7 милиона КМ односно 22,2% укупног буџета. За трећу групу, трансфери за све производе, издвојено је 4,05 милиона КМ односно 3,1% буџета.

Ако погледамо структуре група трансфера ситуација није пуно мијењана у односу на раније године. Трансфери за млијеко су и даље доминантни са 47,47%. Од осталих појединачних производа нешто значајније је подржан сектор говеђег меса и производње пшенице са преко 7% учешћа у подршци производњама. Остали појединачни производи су испод 2% учешћа.

Табела 20: Дистрибуција подршки по производима/групама производа (%)

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Млијеко (кравље)	37,98	42,03	46,23	55,86	47,47
Млијеко (овчије и козије)	0,37	0,37	0,43	0,20	0,07
Говеђе месо	3,15	6,20	4,63	5,23	7,01
Свињско месо	2,25	3,61	3,42	3,14	3,20
Овчије месо	0,07	0,09	0,20	0,11	0,15
Пилеће месо	1,40	1,32	1,56	1,85	1,97
Јаја	0,29	0,50	0,38	0,54	0,33
Мед	0,99	1,30	1,11	0,67	0,92
Риба	0,80	1,30	1,36	1,98	1,99
Ђурићи	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Коњи	0,00	0,00	0,27	0,00	0,03
Пшеница	2,60	4,38	3,72	5,25	7,08
Кукуруз	3,06	3,67	3,75	3,66	2,08
Јечам	0,03	0,08	0,03	0,28	0,51
Дуван	0,26	0,57	0,35	0,37	0,27
Кромпир	0,41	0,58	0,46	0,32	0,56
Соја	0,28	0,33	0,32	0,44	0,07
Грожђе	0,22	0,08	0,11	0,97	0,63
Гљиве	0,21	0,26	0,76	0,06	0,09
Љековито и ароматско биље	0,10	0,33	0,11	0,36	0,36
Групе производа					
Поврће	2,54	2,94	2,61	2,43	2,80
Воће	3,53	4,10	4,65	3,29	5,88
Житарице	0,20	0,09	0,07	0,17	0,31
Крмно и индустријско биље	0,33	0,49	0,43	0,44	1,06
Биљна производња уопштено	6,94	7,88	6,26	4,38	6,60
Млијеко и месо - говеда	1,50	0,11	0,66	0,78	0,60
Млијеко и месо овце/козе	1,15	6,92	1,34	4,96	4,92
Сви производи	29,33	10,45	14,80	2,26	3,07

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

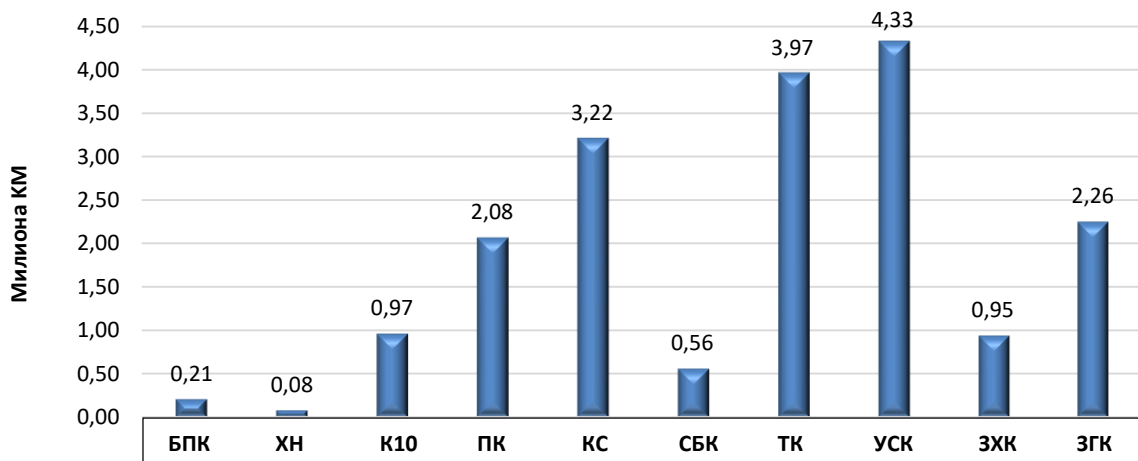
У оквиру трансфера за групе производа, у табели 3. се може видјети да су скоро све групе производа у 2016. години имале процентуално више учешће у укупном буџету у односу на годину раније. Унутар групе, и даље је на првом мјесту биљна производња-уопштено са 6,6%

учешћа док су подстицаји за воће тако износили близу 6% тачније 5,88%. Сљедеће групе по издвајањима су млијеко/месо овце са приближно 5% учешћа док се за остале групе издвојио доста мање средстава. Задња група су трансфери за све производе који су чинили 3,07% од укупне подршке производњама. Иако доста ниско учешће ипак биљежи повећање у односу на годину раније када је износио тек 2,26%.

5.5. Кантоналне подршке и њихова provedбена политика

У Федерацији БиХ, поред ентитетског нивоа, пољопривредници право на подршке остварују и са кантоналних нивоа. Иако се средства издвајају директно из кантоналних буџета, износи издвојени за подршке се у Извјештају о подршкама у пољопривреди и руралном развоју сумарно презентирају у укупним издвајањима Федерације БиХ. У 2016. години, са кантоналног нивоа је издвојено око 18,6 милиона КМ, што процентуално износи око 22,5% укупног буџета за подршке у Федерацији БиХ. Графикомом 78 су представљени износи које су кантони издвојили за подршке пољопривреди и руралном развоју у 2016. години. У прошлој години, највећи износ подршке имао је Унско Сански кантон, око 4,3 милиона КМ. Ставке на које је у 2016. години из овог кантона највише средстава издвојено јесу премије за јагодичасто воће око 1,3 милиона КМ и регреси за нафту око 1,5 милиона КМ. Тузлански кантон је следећи по висини издвојених средстава. У прошлој години, висина подршки пољопривреди и руралном развоју је износила око 3,9 милиона КМ, а од наведеног износа највише је издвојено на директне подршке за производњу поврћа у заштићеном простору, премије за воће и плаћања откупљивачима. Кантон Сарајево је за подршке у прошлој години издвојио око 3,2 милиона КМ. Овај кантон је највеће износе издвојио за сточарску производњу, односно за производњу млијека и узгој приплодних оваца и овнова. Сљедећи по висини издвојених средстава је Зеничко Добојски кантон. У овом кантону је између осталих производњи, највише средстава издвојено за производњу малине и за производњу бројлера. Буџет Посавског кантона за пољопривреду у прошлој години је износио мало више од 2 милиона КМ, по производњама, највише је издвојено за мјере руралног развоја и то за уређење одводних канала и руралну инфраструктуру. Кантон 10 је за пољопривреду и рурални развој издвојио око 968 хиљада КМ, од чега највише за премије за млијеко и за узгој основног стада оваца и коза. Западнохерцеговачки кантон је имао сличан буџет, а издвојено је око 946 хиљада КМ, од чега је највише издвојено за производњу меркантилног кромпира. Средњобосански кантон је за пољопривреду и рурални развој у 2016. години издвојио око 562 хиљаде КМ, од чега највише за плаћање за музна грла. Босанско Подрињски кантон је издвојио око 207 хиљада КМ, док је најмањи буџет имао Херцеговачко-неретвански кантон из којег је издвојено 80 хиљада КМ и тај износ је усмјерен на стручне сајмове.

Графикон 79: Буџет подршки за пољопривреду из кантона у 2016. години

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, на основу података ентитетских/кантоналних министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду БД

У наставку је дат табеларни преглед кантоналних издвајања у 2016. години уз паралелни приказ издвајања која су реализована у претходној години.

Табела 21: Преглед кантоналних издвајања у 2015. и 2016. години (КМ)

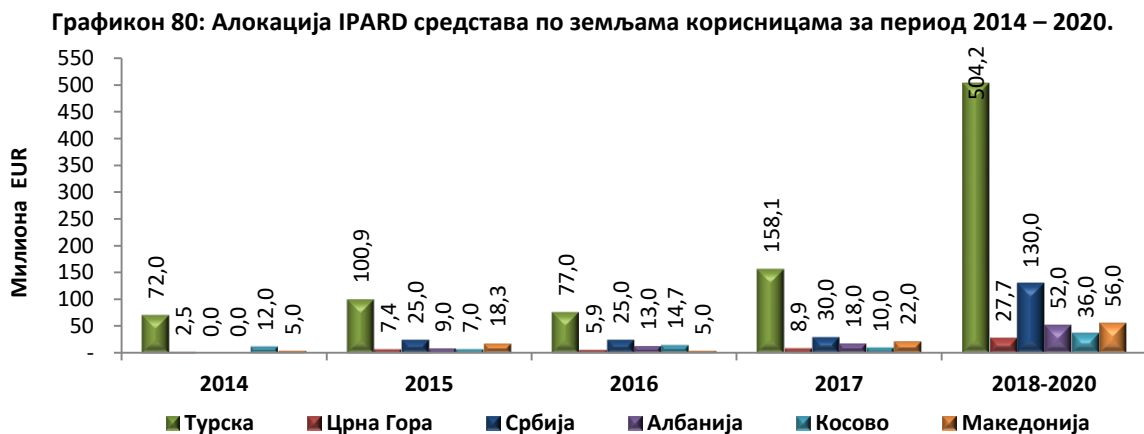
Кантон	2015	2016
Тузлански Кантон	3.266.426	3.955.350
Посавски кантон	1.334.016	1.995.743
Унско сански кантон	3.561.362	4.327.219
К-10	1.016.411	968.776
Херцеговачко неретвански кантон	50.000	80.000
Средње босански кантон	390.710	562.682
Зеничко добојски кантон	1.810.284	2.255.485
Босанско подрињски кантон	407.799	207.468
Сарајевски кантон	3.239.585	3.215.438
Западно херцеговачки кантон	951.945	946.332
Укупно	16.028.538	18.514.492

Извор: Канцеларија за хармонизацију и координацију система плаћања у пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ на основу података кантоналних министарства привреде/пољопривреде

5.6. Претприступни инструмент помоћи ЕУ намијењен пољопривреди и руралном развоју – IPARD

Када је ријеч о IPARD у Босни и Херцеговини није било значајнијих активности које би допринијеле отварању овог фонда за БиХ. Услови које је Европска комисија поставила пред власти у БиХ у погледу кориштења IPARD-а остају и даље исти, неопходно је урадити цјелодржавну стратегију за пољопривреду и рурални развој и успоставити IPARD оперативну структуру. Што се тиче израде цјелодржавне стратегије ту су предузете одређене конкретне активности (документ је у припреми) тако да се може очекивати да ће Комисија у оквиру Средњорочног прегледа IPA II инструмента имати основу за усмјеравање средства и за пољопривреду у БиХ.

Како је у графикону 11., приказано ЕУ је за претприступни период 2014 – 2020 за све земље приступнице, (потенцијалне кандидате и кандидате) за IPARD II планирала негдје око 11,45 милијарди ЕУР-а.

Извор: DG Engorgement- Indicative countru strategy paper 2014-2020.

Процјењује се да би се пољопривреди за период 2014 – 2020 могло усмјерити између 15 и 18% од укупних IPA II средстава намијењених Босни и Херцеговини, односно око 130 милиона ЕУР-а грант средстава. На овај износ треба додати и износ тзв. кофинасирања од стране државе и пољопривредника чиме се овај износ средстава за инвестирање у пољопривреди могао значајно увећати на више од 200 милиона ЕУР-а. Ако се има на уму да је прошле године за инвестиције у пољопривреди из националног буџета (сви нивои заједно) издвојено тек негдје око 4 милиона КМ или 2 милиона ЕУР-а онда је више него јасно колико су ова средства потребна БиХ пољопривредницима.

Иако је 1. јуна 2015. године ступио на снагу Споразум о стабилизацији и придруживању, што је требало бити додатан подстрек за договоре око IPARD оперативне структуре у БиХ, посебно ради чињенице да је Европска комисија инсистирала на додатној либерализацији БХ тржишта, а тиме и смањења постојећег нивоа заштита домаће пољопривредне производње, договор није постигнут⁴. Посебна опасност је што се сљедеће године врши такозвани средњорочни преглед инструмента IPA II од стране ЕК, те се поставља питање шта ће се десити са средстава за IPARD II за БиХ, ако се до тада не постигне договор. Према неким информацијама ЕК је спремна ова средства алоцирати другим земљама кандидатима ако се у БиХ не постигне договор о кључним питањима везаним за IPARD. Све ово говори о озбиљности ситуације тако да се треба што прије кренути у испуњавање задатих услова како би и БХ пољопривредници могли што прије користити IPARD II средства.

6. РЕАЛИЗАЦИЈА МЈЕРА И ПРИОРИТЕТА У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ, ИСХРАНЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У 2016. ГОДИНИ

Мјере и приоритети у области пољопривреде, исхране, и руралног развоја за 2016. годину везани су за активности које су кључне за напредак Босне и Херцеговине у контексту европских интеграција и провођења реформи, међународну сарадњу, усвајање и имплементацију стратешких докумената, побољшање и унапређење политике подстицаја, провођење процеса усклађивања домаћих прописа са регулативом Европске уније, имплементације хармонизованих прописа, развој пољопривредне политике и политике развоја руралних средина. Остваривање напретка Босне и Херцеговине у процесу приближавања Европској унији условљено је испуњавањем приоритетних услова и провођењем нужних реформи. У том смислу приоритети рада институција на свим нивоима власти у Босни и Херцеговини који су надлежни за пољопривреду, исхрану, шумарство и рурални развој, у 2016. години били су усмјерени на бржи и ефикаснији развој и интегрисање пољопривредног сектора у европско и свјетско тржиште.

У области **ЗАКОНОДАВСТВА** као једног од приоритетних подручја за спровођење реформи у сектору пољопривреде, исхране и руралног развоја, проводиле су се активности у вези:

Израде Закона о храни, Закона о ветеринарству и Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју

Наведена активност започела је у циљу реализације усвојених закључка Савјета министара БиХ, а Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је формирањем Interresorne радне групе за израду приједлога измјене и допуне Закона о храни, Закона о ветеринарству и Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју Босне и Херцеговине, приступило реализацији истог. Циљ израде нових прописа је био преузети ЕУ регулативу и имплементирати је у циљу

---

⁴ Адаптација ССП на коме је инсистирала ЕУ је завршена током 2015. године. Иако је преговарачки тим БиХ учинио јако пуно на ублажавању посљедица овог аранжмана, сигурно је за очекивати да ће се пољопривредници у БиХ наћи пред додатним изазовима. Европска унија препознаје ове изазове те је нашој земљи, односно домаћим властима сугерисала да се што прије ријеше проблеми који коче доступност IPARD средстава пољопривредницима у БиХ.

обезбјеђења неопходних услова за извоз свих пољопривредних производа, а посебно производа животињског поријекла из Босне и Херцеговине на тржиште Европске уније. Од самог почетка рада на реализацији закључка Савјета министара, од првих састанака Interresorne радне групе је идентификован велики број различитих захтјева представника укључених институција, предлагања рјешења која се разликују од правила ЕУ, измјене концепта у изради прописа, и сл. а што је као резултат имало сталну појаву нових отворених питања око којих се представници институција нису могли сложити. Преднацрти сва три прописа су достављени свим надлежним институцијама на коментаре и мишљења, преведени и достављени на увид и коментаре Европској комисији, упућен је и јавни позив свим заинтересованим странама, правним и физичким лицима преко интернет странице Министарства, одржани састанци са појединим заинтересованим странама, чиме су, у складу са правилима за консултације при изради правних прописа, широко покренуте и проведене консултације. Коментари и мишљења су запремљени од свих надлежних институција, Европске комисије, правних лица и појединаца. На састанку министара министарстава надлежних за пољопривреду одржаног у јулу 2015. године у Сарајеву, закључено је да се у циљу завршетка активности израде текста сва три прописа формира стручно, техничко тијело састављено од представника надлежних институција високог ранга службеника, који ће размотрити достављене коментаре и мишљења на преднацрте сва три прописа који су прикупљени у току јавних консултација након завршетка рада Interresorne радне групе. Стручни тим је формиран и након интензивног рада и шест одржаних састанака и три састанка министара, припремио Нацрт Закона о храни, Нацрт Закона о ветеринарству у Босни и Херцеговини и Нацрт Закона о измјенама Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју Босне и Херцеговине. Текст сва три прописа је усклађен са надлежностима у области пољопривреде у Босни и Херцеговини и прописима Европске уније у области хране у који су унесена сва рјешења припремљена Акционим планом на основу којег је добијен извоз млијека и млијечних производа на европско тржиште.

Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је исте упутило у процедуру прикупљања мишљења од надлежних институција 29. фебруара 2016. године. Такође, припремљене измјене три прописа су преведене и достављене Европској комисији на увид. До сада су пристигла мишљења и коментари Федералног министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства и Владе Брчко Дистрикта БиХ. Надлежно Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, осим најаве да ће детаљно размотрити достављене приједлоге сва три прописа, до сада није доставило тражено мишљење.

Законодавни оквир за развој и јачање органске производње у БиХ

Када је ријеч о изради Закона о органској производњи БиХ, осим проведених консултација о потреби и могућности израде документа, мапе пута за побољшање пословања у сектору органске производње које је рађен у сарадњи са Центром за економски и рурални развој CERD из Бања Луке, конкретних активности није било током 2016. године. Ипак, израђен је законодавни оквир који регулише органску производњу на нивоу ентитета, и то Закон о органској производњи у Републици Српској који је на снази од 2013. године и Закон о органској производњи у Федерацији БиХ који је ступио на снагу 2016.

Када је ријеч о активностима које су се спроводиле у Републици Српској у области органске производње битно је истаћи да је у оквиру сарадњи са Међународном финансијском корпорацијом (IFC) предложене одређене пројектне активности као што су јачање савјетодавне службе Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске и едукација потрошача и промоција органске хране (маркетинг органских производа), као и обука надлежних инспекцијских органа чија би реализација требала бити у 2017. години.

Израда Плана усклађивања и усвајања правне тековине Европске уније у области пољопривреде и руралног развоја, ветеринарства, безбједности хране и заштите здравља биља

Члан 70. Споразума о стабилизацији и придруживању дефинише обавезу усклађивања постојећег законодавства Босне и Херцеговине са законодавством Заједнице, као и његовог ефикасног провођења. Обавеза усклађивања и усвајања правних прописа је ступила на снагу датумом потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању/Привременог споразума 16. јуна 2008. године.

Усклађивање правних прописа се спроводи у складу са програмом који се треба договорити између БиХ и Европске комисије. Поменути програм усклађивања за цијелу БиХ није израђен и представља обавезу за БиХ коју је нужно реализовати у предстојећем периоду. Обзиром да Програм правног усклађивања за БиХ није израђен самим тим није израђен ни План усклађивања и усвајања правне тековине ЕУ у области пољопривреде руралног развоја, ветеринарства, безбједности хране и заштите здравља биља. Током 2016. године десили су се позитивни помаци на пољу ЕУ интеграција обзиром да је усвојена Одлука о механизму координације процеса европских интеграција као и Одлука о поступку усклађивања законодавства са *acquis-ом* ЕУ. Сљедећи кораци укључују усвајање државног плана за усклађивање са *acquis-ом* што би значило и израду Плана усклађивања правних прописа у области пољопривреде, руралног развоја, ветеринарства, безбједности хране и заштите здравља биља којим ће се дефинисати временски оквир, приоритети усвајања прописа и одредити институције одговорне за његову примјену.

Према Извјештају о напретку за БиХ за 2016. годину истакнуто је да су припреме усклађивања са Заједничком пољопривредном политиком у областима пољопривреде и рибарства у раној фази иако је постигнут је одређени напредак у области сигурности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике.

У дијелу обавеза које се вежу за **ИЗГРАДЊУ И ЈАЧАЊЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ КАПАЦИТЕТА** у сектору пољопривреде, исхране и руралног развоја, спровођене су следеће активности:

Унапређење пољопривредне статистике и Пољопривредног информационог система;

Пољопривредни информациони систем је скуп различитих компоненти, који у основи има електронско прикупљање, обраду, похрањивање и селективно презентирање информација као подршка управљању и одлучивању у надлежним институцијама. Поглавља правне стечевине ЕУ која обухватају Пољопривредни информациони систем су поглавља 10, 11, 12, 13 и 18. Босна и Херцеговина је на самом почетку припрема процеса придруживања Европској унији започела успостављање Пољопривредног информационог система, који треба да обезбједи валидне и сљедиве административне и статистичке податке којим се формирају разни регистри или подржавају други пословни процеси надлежних тијела. Истодобно, регистри су извор статистичких података потребних за свеобухватне анализе или административне потребе ЕУ, посебно када су у питању финансијска средства из подстицајних фондова ЕУ за пољопривреду.

У складу са ЕУ легислативом, главне компоненте информационог система у пољопривреди су:

- Интегрисан систем административне контроле (IACS)
- Регистар пољопривредних газдинстава (РПГ)
- Регистар клијената (РК)
- Систем за идентификацију и регистрацију пољопривредних парцела (LPIS)
- Евидентирање захтјева за подршку
- Регистар за означавање и кретање животиња (РЖ)
- Мрежа рачуноводствених података на фарми (FADN)
- Пољопривредни тржишни информациони сервис (ПТИС)
- Службена статистика / Попис пољопривреде
- Фито регистар

- GIS оквир за подручје истраживања на бази узорка, и
- остали регистри који прикупљају пољопривредне податке или су извор референтних података

У протеклом периоду од почетка 2016. године, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је спровело неколико активности у намјери да ријеша питања која су у застоју али и да одржи достигнути степен развоја Пољопривредног информационог система. Успостављањем механизма координације створени су услови за бољу координацију надлежних институција чиме би се требао убрзати процес успостављања и развоја Пољопривредног информационог система у БиХ. С тим у вези успостављен је у новом сазиву Одбор за координацију информација у пољопривреди који је надлежан за координацију на успостављању и развоју Пољопривредног информационог система. На првом састанку Одбора усвојен је Пословник о раду и План рада. Кључна улога Одбора је успостављање и развој интегрисаног информационог система у пољопривреди који укључује неопходне компоненте, методологију, усклађивање прописа са стандардима, временски оквир и процесна питања размјене података. У том смислу Одбор је Планом рада предвидио доношење и усвајање документа „Смјернице развоја Пољопривредног информационог система БиХ“.

Како би се установили даљи кораци на успостављању LPIS-а уз техничку помоћ TAIEХ одржана је једна радионица у вези дефинисања минималних заједничких елемената LPIS-а, а иницирано је и формирање Радне групе за LPIS као и наставак даље техничке подршке ЕУ. Још је једном потврђено да је овакав вид подршке ефикасан и потребан, посебно у времену непосредно прије успостављања информационог система и одређивање је да се и даље користи овај вид помоћи. Посебно важно питање везано за успостављање овог система је дефинисање набавки сателитских снимака који су потребни у одређеним временским периодима али не само за потребе пољопривреде него и у другим секторима који користе ове снимке.

Министарство спољне трговине и економских односа БиХ дуги низ година прикупља податке о робној размјени БиХ са другим земљама од Агенције за статистику БиХ, и те податке обрађује за своје потребе и на подручју пољопривреде. Како генерални механизам редовне размјене података није установљен, Министарство је иницирало прикупљање података од релевантних институција и на тај начин долази до статистичких података релевантних за провођење анализа у разним сегментима пољопривредне производње, али и за унакрсне контроле постојећих података како би њихова тачност била доказана. У том смислу тражени су и прикупљани подаци од Управе за индиректно опорезивање БиХ, Уреда за ветеринарство БиХ, Управе БиХ за заштиту здравља биља, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, Министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства ФБиХ као и Одјељења за пољопривреду Брчко Дистрикта. Једино из Федералног министарства пољопривреде подаци редовно долазе електронски и аутоматизовано, док све остале институције податке достављају на захтјев. Досадашња искуства и анализе су показале да се размјена података мора установити као стална и која мора бити стандардизована и аутоматизована коришћењем информатичке инфраструктуре. Једино овакав приступ може довести до пуне валидности података јер се они унакрсно контролишу. Ово је још један сегмент активности која ће бити предмет рада Одбора за КИП.

Министарство спољне трговине и економских односа БиХ наставља координацију активности на успостављању пољопривредног информационог система, развоја и унапрјеђења и очекује да ће се евидентни застоји моћи отклонити сада након успостављања механизма координације и рјешавања спорних питања која се односе на размјену података на различитим нивоима. Ипак, овдје треба поменути активности које нису у надлежности Министарства а које значајно утичу на квалитет информација из којих се изводе стратешке анализе, а ради се о попису у пољопривреди који није спроведен дуги низ година. Задњим пописом становништва 2013. прикупљени су

основни подаци везано за пољопривреду који представљају добру подлогу за провођење пољопривредног пописа. Значај провођења овог пописа је немјерљив посебно за стратешко планирање и израду анализа.

Незаобилазан аспект за провођење ових активности су људски и финансијски ресурси за успостављање и функционалну оперативност информационих система у пољопривреди. Министарство је у свом раду користило поменуте ресурсе кроз пројекте финансиране и подржане од Свјетске банке и Европске Комисије. У циљу јачања институционалних капацитета, Министарство је основало Одсјек за пољопривредни информациони систем и анализу политика у Сектору пољопривреде, али потреба за стручним особљем тиме није задовољена, посебно ако узмемо у обзир активности које нису ни започеле а обавезне су у процесу европских интеграција.

У даљем наставку активности неопходна је пуна подршка свих укључених страна на афирмацији досадашњих активности и наставак посла на успостављању пољопривредног информационог система у БиХ кроз активно подстицање надлежних институција на сарадњу, посебно у рјешавању питања међусобне размјене података електронским путем као и усклађеност пољопривредног информационог система са захтјевима ЕУ.

Успостављање оперативне структуре за коришћење предприступних фондова ЕУ

Поред усвајања стратешког документа за рурални развој, технички предуслов за коришћење IPARD средстава је успостављање IPARD оперативне структуре за БиХ. IPARD имплементацијска структура укључује два засебна тијела и то: Управљачко тијело и систем IPARD плаћања. И једно и друго тијело морају имати своје, у складу са правилима ЕУ, прописане и јасне надлежности, од припреме IPARD програма до мониторинга и евалуације коришћења IPARD средстава. У суштини, ради се о успостави посебног институционалног апарата задуженог за имплементирање IPARD средстава. Процес изградње IPARD структуре подразумеива реформу постојећих управа (или дијелова управа) у IPARD оперативну структуру. Искуства земаља које су прошле тај процес показују да се најчешће ради о реформи институција надлежних за пољопривреду у оквиру којег се у почетку организује Оперативна структура. Обзиром на специфичности организације Босне и Херцеговине, успостава IPARD оперативне структуре не тече као у другим земљама које су прошле ову фазу. Разлог је свакако Уставом додијељене надлежности у области пољопривреде, укључујући и систем исплате новчаних подршки, које су на ентитетском, кантоналном и нивоу Брчко Дистрикта БиХ, док су са друге стране, захтјеви ЕУ када је IPARD структура у питању јасни, и тражи се успостављање једног система плаћања. Узимајући у обзир да је доношењем Одлуке о систему координације процеса европских интеграција у БиХ овим је постигнута сагласност да се покрену активности које се тичу израде Стратешког плана руралног развоја за БиХ, очекује се да ће и активности на успостављању имплементацијске структуре такође бити покренуте. Додатно, мора се имати у виду да се важност IPARD-а не огледа само у финансијским средствима помоћи подршке пољопривредницима, него да важност представља и усвајање европских процедура и правила уговарања, одобравања и кориштења финансијских средстава, као и њихова потпуна контрола.

С тим у вези Министарство спољне трговине и економских односа БиХ разматра могућност коришћења финансијске подршке Европске уније за пољопривреду и рурални развој кроз „IPARD like“ пројект или неки други сличан грант систем који би занемарио тренутне проблеме стварањем по захтјевима ЕУ сличне, оквирне структуре IPARD, која ће функционисати заједно са постојећим структурама плаћања и управљања на свим нивоима власти (БиХ, ентитети, Брчко Дистрикт). Главни резултати овог пројекта би се односили на успостављање механизма и развоја капацитета као неопходног транзицијског корака ка средствима IPA II фонда, као и јачање капацитета у пољопривредном програмирању и provedби од стране надлежних институција кроз имплементацију мјера руралног развоја које су у складу са ЕУ праксама. Функцију плаћања би евентуално могло преузети, у зависности од постигнутог договора, или посебно тијело при Делегацији ЕУ у БиХ или друга по функцији слична организација или тијело (нпр. GIZ у случају да

се реализује најављена техничка подршка Савезне Републике Њемачке након прихватања додатног Протокола уз ССП).

Свеукупни развојни циљ је постизање одрживог, конкурентног и динамичног пољопривредног и прехранбеног сектора који се постепено усклађује са *acquis communautaire*, институционалним и регулаторним захтјевима и стандардима.

У вези са свим наведеним, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ води консултације са Делегацијом Европске уније у БиХ и другим надлежним институцијама и заинтересованим странама користећи се стеченим искуствима земаља у региону и препорукама Европске комисије.

Јачање административних капацитета и структура за координацију у оквиру сектора пољопривреде и руралног развоја, укључујући и мјере подршке

Ова активност је везана за јачање административних капацитета у процесу прилагођавања пољопривредног сектора и у које би биле укључене постојеће структуре ангажоване на реализацији домаћих мјера подршке, као и новоуспостављене, а прије свега оне које су везане за управљачко тијело. Усљед непостизања договора око изгледа модела имплементацијске структуре, ово питање се до даљњег не може разматрати у контексту јачања капацитета, како координацијских, тако и имплементацијских.

Израда Стратешког плана руралног развоја БиХ

Према члану 12, основа за реализовање политике руралног развоја у Босни и Херцеговини се одређује Стратешким планом руралног развоја БиХ којим се дефинишу циљеви руралног развоја, утврђују програми, мјере и друге активности за постизање ових циљева, успостављају механизми мониторинга и евалуације, те оквирно уврштавају потребна финансијска средства и процедуре за њихово коришћење. Према поменутом члану Закона министар спољне трговине и економских односа је донио Одлуку о приступању изради Стратешког плана руралног развоја БиХ којом се прописује израда предметног вишегодишњег планског документа. У циљу обезбјеђења формалног механизма сарадње и координираног дјеловања свих институција у оквиру БиХ, које имају надлежности у области руралног развоја, и сарадње са другим органима управе, те другим владиним и невладиним организацијама, министар спољне трговине и економских односа је донио Одлуку о формирању *Interresorne* комисије за израду Нацрта Стратешког плана руралног развоја БиХ.

Цјелокупан процес израде Стратешког плана руралног развоја је подразумијевао низ припремних активности и израду пратећих докумената укључујући и „Акциони план за израду нацрта Стратешког плана руралног развоја БиХ“ и „План комуникација у процесу израде нацрта Стратешког плана руралног развоја БиХ“ као и попуњавање свих радних тијела из којих се састојала *Интерресорна* комисија. Обавеза Министарства у овом процесу је осигурати да се све одлуке у вези са планирањем, на свим нивоима власти, доносе у договору, координацији и сарадњи, те уз активно учешће представника свих одговорних институција и заинтересованих страна, које су укључене у рурални развој, а у складу са добрим праксама ЕУ. Када је ријеч о политици руралног развоја на нивоу ентитета, основа за спровођење политике руралног развоја су Закон о пољопривреди Републике Српске и Закон о пољопривреди Федерације БиХ. Циљеви руралне политике Министарства пољопривреде Републике Српске и Федералног министарства пољопривреде су дефинисани и стратешким документима, и то: Стратешким планом руралног развоја Републике Српске, као и Средњорочном стратегијом развоја пољопривредног сектора Федерације БиХ. Што се тиче Дистрикта Брчко, циљеви руралне политике, осим што су дефинисани Законом о пољопривреди БиХ, дефинисани су и Стратегијом развоја пољопривреде, исхране и руралног развоја Брчко Дистрикта БиХ која се, иако није званично усвојена од стране Владе Брчко Дистрикта БиХ, имплементира и примјењује у реализацији радних задатака Одјељења за пољопривреду Брчко Дистрикта БиХ. Брчко Дистрикт БиХ је уз подршку *FAO*

започео припрему Стратегију руралног развоја, и у исто вријеме ће бити један од учесника у изради Стратешког плана руралног развоја БиХ која ће се директно примјењивати у Брчко Дистрикту.

Након поновног покретања активности на изради Стратешког плана у првој половини 2016. године, Влада Републике Српске односно Министарство пољопривреде је доставило допис, Обавјештење о наставку активности на изради нацрта Стратешког плана руралног развоја у коме се наводи да је Влада РС разматрала Информацију о активностима везаним за израду Стратешког плана руралног развоја и донијела сљедећи закључак којим је сагласна са израдом оквирног Стратешког плана руралног развоја БиХ, и то искључиво за потребе дефинисања IPARD програма, при чему предметни документ, у структуралном и садржинском смислу мора бити конципиран на модулрном принципу, који подразумијева јасно приказане елементе планирања на нивоу ентитета и нижих нивоа, као и усаглашена оквирна стратешка одређења за рурални развој у БиХ, и да се активности на изради Нацрта стратешког плана руралног развоја БиХ могу наставити тек након постизања политичког договора око изгледа функционалног механизма координације у БиХ који ће омогућити координисан приступ ЕУ интеграцијским процесима институција у БиХ на различитим нивоима власти.

Поново је Министарство спољне трговине и економских односа БиХ одмах након усвајања Механизма координације покренуло активности на изради документа и иницирало реорганизацију Interresorne комисије за израду Нацрта Стратешког плана руралног развоја БиХ. Иницијатива је почетком октобра разматрана на састанку Централног тима Interresorne комисије. У име институција које представљају, сви присутни су дали пуну подршку и сагласност да се покрену активности на изради нацрта Стратешког плана руралног развоја БиХ. Узимајући у обзир да су у међувремену донијети стратешки документи који се тичу руралног развоја на ентитетским нивоима, (у Брчко Дистрикту FAO ради на изради стратешког документа), заједничко је мишљење да је потребно искористити те постојеће документе, те из њих исцрпити све податке неопходне за израду Стратешког плана руралног развоја БиХ а у складу са захтјевима ЕУ, и у складу са постојећим надлежностима институција. С тим у вези, усаглашен је приједлог за ревизију структуре Interresorne комисије за израду Нацрта Стратешког плана руралног развоја БиХ који подразумијева оснивање Централног тима и Радне групе за израду Нацрта документа од стране Министарства спољне трговине и економских односа БиХ, те формирање Интерних и Тематских радних група на нивоима ентитета и БД. Међутим, након првих разговора, из Министарства пољопривреде Републике Српске је почетком новембра 2016. године достављен допис којим се обавјештава да су, према закључцима Владе Републике Српске и мишљењу Министарства за економске односе и регионалну сарадњу Републике Српске који се односе на систем координације и израду Стратешког плана руралног развоја БиХ, овлаштени да приступе оперативном раду на изради стратешких докумената тек након успостављања радних тијела дефинисаних системом координације у процесу европских интеграција.

Након тога су вођене активности и консултације везано за обезбјеђења техничке подршке али и првенствено и на достизање усаглашеног става свих надлежних институција о форми, садржају и начину комуникације у процесу израде овог стратешког документа што мора бити у потпуности усклађено са Законом о пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ („Службени гласник БиХ“, број 50/08) али и са Одлуком о систему координације процеса европских интеграција у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 72/16).

У дијелу који се односи на **ПОЛИТИКЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА** спроводиле су се активности у вези:

Ревизија постојећег Стратешког плана и Оперативног програма за хармонизацију пољопривреде, исхране и руралног развоја у складу са новим оквиром Заједничке политике у Европској унији

Стратешки план БиХ за хармонизацију пољопривреде, исхране и руралног развоја 2008-2011. и Оперативни програм БиХ за хармонизацију пољопривреде, прехране и руралног развоја 2008 - 2011. припремљен је уз техничку подршку Европске комисије. Стратешки план пружа оквир за постепену хармонизацију политика, програма, институција, закона, проведбених прописа, система и служби у БиХ са условима који су по овим елементима на снази у ЕУ. Овим се осигурава платформа и оквир за имплементацију ЕУ захтјева за прихватање фондова ЕУ намијењених пољопривреди и руралном развоју. Оперативни програм представља детаљни акциони план за имплементацију Стратешког плана. Усвајањем Стратешког плана и Оперативног програма створена је и основа за реализацију циљева и мјера Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, али бројне активности које су требале бити имплементирани нису или су само дјеломично реализоване. Имајући у виду нови оквир политике дјеловања у ентитетима који је унапријеђен усвајањем Средњорочне стратегије развоја пољопривредног сектора у ФБиХ за период 2015 – 2019. и Стратешког плана развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске за период 2016 – 2020, у циљу сагледавања стања и одређивања приоритета у наставку реформи и прилагођавања пољопривредног сектора у БиХ са заједничком пољопривредном политиком ЕУ, у наредном периоду треба редизајнирати приоритете и припремити план активности Стратешког плана и Оперативног програма хармонизације пољопривреде, исхране и руралног развоја. Осим тога, посебна пажња у овом раду такође треба бити усмјерена и на циљеве Заједничке пољопривредне политике за период 2014-2020. година, Стратегију Европе 2020, Country Strategy paper, и нови инструмент IPA за период 2014-2020. Од проведених активности по овом питању, израђене су и усвојене анализе имплементације Стратешког плана БиХ за хармонизацију пољопривреде, исхране и руралног развоја 2008-2011. и анализа реализације Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ.

Постепена хармонизација мјера подршке у пољопривреди

Одговорност и обавеза за хармонизацију система плаћања прописана је чланом 13 закона. Министарство је одговорно за обезбјеђење координације у процесу хармонизације система плаћања које обављају надлежни органи ентитета и Дистрикта Брчко БиХ у сврху подршке мјерама политике у сектору пољопривреде, исхране и руралног развоја.

Како би се започео процес постепеног прилагођавања и хармонизације мјера подршке сектору пољопривреде и руралног развоја, како унутар БиХ тако и са сличним мјерама које се примјењују у Европској Унији уз техничку подршку ЕУ, Министарство је почетком 2008. године израдило документ „Приједлог оквира за постепено усклађивање мјера подршке у пољопривреди и руралном развоју БиХ (2008-2010)“. Овим су створене основе за предузимање прописаних обавеза Министарства у циљу обезбјеђења транспарентности, досљедности и координације система плаћања и усклађивања постојећих система плаћања, пракси и процедура у ентитетима и Дистрикту Брчко БиХ. У складу са чланом 10 Закона, Савјет министара БиХ је 2012. године донио Одлуку о успостављању Канцеларије за хармонизацију система плаћања у пољопривреди и руралном развоју која је преузела обавезе по овим активностима. Канцеларија за хармонизацију је постала оперативна и наставила хармонизацију мјера подршке пољопривреди и мјера руралног развоја. Кроз техничку помоћ ЕС у оквиру IPA пројекта „Јачање капацитета за програмирање руралног развоја у БиХ“, у контексту хармонизације мјера постигнут је договор о хармонизацији три мјере руралног развоја у БиХ, и то инвестирање у пољопривредну механизацију, инвестирање у прерађивачке капацитете и развој агротуризма. У циљу постизања сагласности око приједлога мјера за постепену хармонизацију подршке за БиХ сектор пољопривреде и руралног развоја, представници Канцеларије за хармонизацију система плаћања су са представницима ентитетских министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду Дистрикта Брчко реализовали више заједничких активности али које још увијек нису довеле до краја хармонизацију мјера подршке. Програми рада и политике институција

надлежних за пољопривреду нису наставиле са преузимањем договореног у смислу примјене конкретних рјешења у моделу примјене подстицаја, него су усаглашени ставови примијењени само до нивоа измјене назива поменутих мјера. Хармонизација мјера директне подршке са онима у ЕУ као и актуелне постојеће пољопривредне политике у БиХ са Заједничком пољопривредном политиком, нису реализоване.

Активности на успостављању и осигурању транспарентности и координације система плаћања и подршке мјерама политике и постепеног прилагођавања система плаћања са Европским су започете и интензивно вођене, али нису у потпуности реализоване. По питању развоја модела система плаћања у БиХ, и поред значајних напора Министарства и надлежних институција ентитета и БД, бројни одржани састанци нису резултирали приједлогом адекватног модела. Иако ставови по питању IPARD оперативне структуре нису у потпуности усаглашени, све надлежне институције се слажу да је неопходно што хитније постизање договора по овим питањима, те да га треба разматрати у оквиру свих активности на испуњењу услова за приступање ЕУ. На техничком нивоу размјењују се информације и искуства по свим отвореним питањима и сагласни су у оцјени да би се постизањем договора по питању механизма координације, као и успостављањем радних тијела која се подразумијевају овом одлуком, тек могло доћи до конкретних договора укључујући и највећи политички ниво а тиме и до одговарајућих позитивних помака. Не прејудуцирајући будући систем који треба да осликава како уставно уређење тако и да задовољи услове које поставља ЕУ, јасно је да и ово питање не може бити ријешено без учешћа високог политичког нивоа одлучивања.

Подстицаји усвајању стандарда квалитета и јачање конкурентности произвођача

Пољопривреда у БиХ у цјелини нема јасну конкурентну основу осим у три подсектора и то: мљекарском, воћарском и повртарском. Главнина пољопривредне производње је усмјерена на примарне, сировинске производе ниске вриједности (нпр. кукуруз и кромпир). У пољопривредној дјелатности доминирају мала газдинства (око 2,5 ха) са уситњеним земљишним посједом (6-8 парцела), која највећим дијелом производе за властите потребе и имају дјеломично вишкове за продају, што узрокује ниску продуктивност, мале количине производа, непотврђен квалитет, ниске приходе и недовољну конзистентност тржишне производње. Код произвођача и прерађивача и даље постоји недостатак познавања и разумијевања стандарда квалитета, али и ограничен приступ и коришћење иновацијских и/или модерних технологија у пољопривредној и прерађивачкој пракси. Актуелна пољопривредна политика и спроведени програми, генерално нису успјели да у задњих неколико година значајније утичу на повећање производности, продуктивности, подизање ниво прихода и додатна запослења. Промјене и велика варирања начина пружања новчаних подршки током неколико последњих година су довеле до веће комплексности, те различитости политика и мјера, са slabим резултатима, малим или никаквим утицајем на секторску производњу или конкурентност. Мјере добрим дијелом имају ограничену везу са циљевима политике одређених прописима и стратешким документима ентитета и Дистрикта.

По извјештају Европске комисије, у последње три године у БиХ је постигнут мали или ограничени напредак у области пољопривреде и руралног развоја у процесу европских интеграција у дијелу усклађивања законодавства, успостављања структура и јачање конкурентности. Додатно, губитком техничке помоћи Европске уније из IPA средстава у претходном програмском периоду, онемогућено је прилагођавање сектора пољопривреде условима окружења и изградња структура које су предуслов за повлачење средстава из IPARD програма а што је оставило последице на пољопривредне произвођаче који ионако у поређењу са произвођачима у ЕУ нису конкурентни нити остварују подршку какву они имају. И у предстојећем периоду усклађивање пољопривредних политика у БиХ са Заједничком пољопривредном политиком ЕУ, представља и даље ће представљати велики изазов, имајући у виду структуру пољопривредне производње, начин спровођења мјера пољопривредне политике и ниво издвајања за пољопривреду и рурални развој. У циљу превазилажења застоја и убрзања процеса европских интеграција, у условима отвореног тржишта за пољопривредне и прерађене пољопривредне производе,

потребно је и превасходно креирати ефикасније политике, успоставити институционалне структуре, успоставити информациони систем, реструктурирати и модернизовати пољопривредни сектор и агробизнис.

Побољшање услова спољнотрговинског пословања и заштите домаће производње у области примарне пољопривреде и прехранбене производње

Имајући у виду да Босна и Херцеговина има константан негативан биланс спољнотрговинске размјене пољопривредних производа, како са земљама Европске уније тако и са неким земљама СЕФТА 2006 Споразума, питање предузимања мјера за побољшање услова спољнотрговинског пословања и заштите домаће производње у области пољопривреде и прехранбене индустрије је постављено као једно од приоритета рада надлежних институција. У циљу смањења негативног биланса и побољшања услова за пословање у пољопривредном сектору, Министарство спољне трговине и економских односа је покренуло одржавање низа активности са надлежним институцијама на којима су дефинисане мјере које треба предузети у циљу побољшања услова спољнотрговинског пословања. Активности су усмјерене на тражењу начина за рјешавање евидентираних проблема контрола на граничним прелазима приликом увоза пољопривредних и прехранбених производа, прије свега у циљу унапређења рада царинских и инспекцијских органа, а затим побољшање услова за извоза пољопривредних производа, посебно млијека и млијечних производа.

У претходне двије године током интензивног рада представника свих укључених и надлежних институција свих нивоа власти у Босни и Херцеговини, припремљени су приједлози за реализацију различитих мјера које су у поставци распоређене у три повезане цјелине и то:

- Прву цјелину обухватају мјере које се тичу контроле при увозу пољопривредних производа и које за циљ имају заштиту домаће производње од прекомјерног и нелојалног увоза а све у складу са потписаним међународним споразумима.
- Другу цјелину представљају мјере којим се осигурава могућност или пак побољшавају услови када је извоз пољопривредних производа у питању.
- Трећу, ништа мање значајну цјелину представљају мјере које се тичу креирања адекватних програма аграрне политике које би допринијеле унапријеђењу домаће производње и повећању конкурентности домаћих производа.

Министарство спољне трговине и економских односа је у оквиру својих надлежности и током 2016. године наставило рад и реализацију активности на унапређењу мјера спољнотрговинске политике и заштите домаће производње у области пољопривреде и прехранбене индустрије. Прије свега, у трговини са Европском унијом је и у 2016. години задржан постојећи ниво царинске и количинске заштите домаћих пољопривредних и прерађених пољопривредних производа који је саставни дио Споразума о стабилизацији и придруживању између Босне и Херцеговине са једне стране, и Европске комисије у име 27 земаља чланица са друге стране, потписан 2008. године. Сходно одредбама члана 22. (3) Привременог споразума, обавеза страна уговорница је да приступе консултацијама у случају приступања треће државе Европској унији при чему се узимају о обзир обострани интереси, како интереси Европске уније, тако и интереси Босне и Херцеговине.

У складу са тим, Босна и Херцеговина је испоштовала ову одредбу и благовремено предузела све потребне радње за покретање преговора о закључивању Протокола уз Привремени споразум да би се узело у обзир приступање Републике Хрватске Европској унији. Почетак преговора о додатном Протоколу је започео захтјевом и очекивањима Европске уније да би исти требао бити окончан адаптацијом ССП на основу традиционалне трговине, односно да БХ страна прихвати приједлог да Европска унија настави трговину са Босном и Херцеговином са истом количином роба које је Република Хрватска претходних година пласирала на босанскохерцеговачко тржиште, под потпуно истим условима како је то било и док је ова нова ЕУ чланица била у СЕФТА Споразуму слободне трговине. Овај приједлог за БиХ није био прихватљив са образложењем и изношењем аргумената да би се тиме угрозила домаћа

пољопривредна производња, а посебно њен најосјетљивији дио, производња млијека и меса. Делегација БиХ за преговоре је образложила и задржала став да примјена методологије традиционалне трговине није правно обавезујућа за БиХ, а да је Босна и Херцеговина све остале обавезе из Споразума реализовала у складу са преузетим обавезама и роковима. Према постојећем споразуму између БиХ и ЕУ, царине на најосјетљивије пољопривредне производе треба да остану све док БиХ не постане чланица ЕУ или док се не постигне другачији споразум. Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је у вођењу преговора о Протоколу о проширењу (Додатни протокол) са Европском унијом задржало ниво постојеће заштите за све групе базних пољопривредних производа и прерађених пољопривредних производа у трговини са Европском унијом.

Међутим, у циљу стварања претпоставки за подношење кредитбилног захтјева за чланство Босне и Херцеговине у Европској унији, а на основу одређењу Босне и Херцеговине за остваривање даљег приближавања и институционализације односа са Европском унијом, Предсједништво БиХ је усвојило закључак да је неопходно ревидирати Основу за вођење преговора ради закључивање Протокола уз Привремени споразум о трговини. Делегација Босне и Херцеговине за преговоре је добила задатак да изнађе прихватљиво рјешење, засновано на уважавању узајамних интереса и које ће садржавати фазно прилагођавање и компензацијске мјере, како би се осигурали стратешки интереси домаће производње и створиле претпоставке за одрживи развој пољопривреде у Босни и Херцеговини и јачање способности домаћих произвођача да се носе са конкурентским притисцима и тржишним законитостима унутар Европске уније. Овим су преговори са ЕУ настављени, измијењен је преговарачки тим БиХ, ревидирана је основа за преговоре и одржано више преговарачких састанака. Ревидирана основа за преговоре је подразумијевала постепено прилагођавање, односно фазно давање уступака додатне либерализације домаћег тржишта за најосјетљивије производе, и то прије свега за млијеко и производе од млијека, месо и месне прерађевине. Преговарачки тим је привео преговоре крају половином године, али текст додатног протокола није парафиран све док званичници Европске уније, али и представници неких од чланица нису дали гаранције за подршку сектору пољопривреде Босне и Херцеговине, а организације пољопривредника и све политичке структуре у Босни и Херцеговини јасно исказале сагласност за прихватање испреговараних услова Додатног протокола уз ССП. Након тога, шеф Делегације БиХ за преговоре који је истовремено био овлаштен да парафира усаглашени текст Протокола, парафирао је исти у јуну 2016. заједно са шефом Делегације Европске уније у Сарајеву. Прије коначног потписивања Протокола, сагласност на текст Протокола су дали Савјет министара БиХ и Предсједништво БиХ, а предсједавајући Савјета министара г. Денис Звиздић је са премијером Словачке Републике Робертом Фицом и европским комесаром за политику сусједства и проширење Јоханесом Хакном 15.децембра 2016. у Бриселу потписао је Протокол уз Споразум о стабилизацији и придруживању, како би се узело у обзир приступање нове земље чланице Европској унији, у овом случају Републике Хрватске.

Ипак, реална су очекивања да ће адаптација ССП-а прихватањем традиционалног модела трговине имати негативне импликације на пољопривредни сектор, односно угрозити достигнути ниво производње и прераде те узроковати директне губитке прихода, првенствено пољопривредним произвођачима а потом и прерађивачима млијека, меса. У циљу компензације губитака и одржања постојећег нивоа домаће пољопривреде у Босни и Херцеговини, а након тога и наставак њеног даљег развоја и јачања способности домаћих произвођача да се носе са новим конкурентским притисцима и тржишним законитостима која су одавно присутна на тржишту Европске уније, потребно је креирати адекватне политике подршке пољопривредницима и политике за развој сеоских подручја а за чију су реализацију неопходна додатна финансијска средства.

Пошто могућност коришћења увозних бесцаринских квота није била регулисана подзаконским актима, а посебно начин и процедуре, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је у координацији и сарадњи са надлежним институцијама израдило Одлуку о управљању тарифним квотама за пољопривредне производе коју је усвојио Савјет министара БиХ. Наиме, иако је основна функција постојећих увозних квота била могућност регулисања одређених тржишних поремећаја, а такође да се омогући довољно сировине домаћим прерађивачима, ова мјера је имала и неповољне последице на домаћу пољопривредну производњу. Овом Одлуком се регулишу услови под којим привредни субјекти из Босне и Херцеговине могу користити одређене бесцаринске квоте, слично ономе како се то ради у земљама окружења. Прецизно је дефинисан начин и процедура, а такође оформљена Комисија за одобравање коришћења бесцаринских тарифних квота, у чијем су саставу поред једног представника Министарства спољне трговине и економских односа БиХ и представници из ентитетских министарстава пољопривреде и Министарства финансија и трезора - Управе за индиректно опорезивање. Поред стандардних услова, посебна пажња је посвећена критеријима да потенцијални корисник увозних бесцаринских квота нема доспјелих, а неизмерених обавеза по основу индиректних пореза, као и обавеза према пореским приходима ентитета. Усвајање Одлуке о начину и условима за коришћење бесцаринских тарифних квота, те успостављање и састав комисије за одобравање бесцаринског увоза је допринијело како на стварању једнаких услова за све субјекте у пословању са храном у прехранбеној индустрији Босне и Херцеговине, тако и на развоју домаће пољопривредне производње тржишним увезивањем са прехранбеном индустријом. Значајно је истаћи и да је ова мјера у исто вријеме имала и функцију заштите домаће производње. Овако уређен начин коришћења бесцаринских квота ће бити провођен и наредне, 2017. године.

У циљу смањења трошкова и олакшања пословања и предузећима који извозе, Одлуком Савјета министара смањене су таксе за ветеринарски сертификат који се наплаћује извозницима пољопривредних производа приликом припреме пошиљке за извоз. Наиме, приликом припреме извоза, БХ извозници су били обавезни да од више надлежних органа у Босни и Херцеговини прибаве низ докумената за чије издавање или поступање су обавезни платити одређене накнаде. Средства наплаћена на овакав начин представљају приход ентитетских буџета, или буџета БиХ, а ова додатна давања извозна предузећа редовно уврсте у цијену свога производа, што их додатно чини мање конкурентним. Одлуком Савјета министара о смањењу надокнаде за издавање ветеринарског сертификата, трошкови извозника су нижи, а домаћи производи конкурентнији, чиме се олакшава и појевтињује пласман наших роба на иностраном тржишту.

Након што су испуњени сви услови и добијена дозвола за извоз кромпира на европско тржиште, чиме су стечени услови да се сви пољопривредни производи биљног поријекла могу без ограничења извозити у Европску унију, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ и Управа БиХ за заштиту здравља биља у сарадњи са надлежним органима ентитета и Брчко Дистрикта БиХ, настављају да проводе редовне годишње Програме посебног надзора (системске контроле) над карантинским штетним организмима на кромпиру на цијелој територији Босне и Херцеговине, као основу за задржавање достигнутог статуса контроле болести кромпира којим се осигурава извоза на европско тржиште. Одлука Комисије (ЕУ) којом се проглашава да у БиХ нема прстенасте трулежи кромпира потврђена објављивањем Проведбене Одлуке Комисије⁵ о признавању Босне и Херцеговине као земље без присуства организма *Clavibactermichiganensis ssp. Sepedonicus*, је и даље на снази, а извоз кромпира на ЕУ тржиште и даље се несметано одвија.

Након што је у 2015. години добијена дозвола за извоз млијека и млијечних производа на тржиште Европске уније, а у циљу потврђивања достигнутог статуса у извозу млијека,

---

⁵ (ЕУ) 2015/1199 од 17.07.2015. године

Министарство спољне трговине и економских односа се, у сарадњи са свим надлежним институцијама у Босни и Херцеговини, припремило за долазак редовне мисије Канцеларије за храну ветеринарство (FVO) која је реализована у периоду од 14 – 25. марта 2016. године. Контролна посјета инспекције је организована у циљу процјене реализације раније одобреног Акционог плана, укључујући и преглед припремљених прописа о храни и ветеринарству у систему службених контрола и њихову усклађеност са истим у Европској унији. Након двије седмице рада и детаљног прегледа, увидом у успостављеност система сигурности хране у Босни и Херцеговини, на завршном састанку инспектори Канцеларије за ветеринарство су саопштили да су налази Мисије задовољавајући и да су надлежни органи у Босни и Херцеговини у потпуности одговорили захтјевима и препорукама Европске комисије, чиме су и додатни, нови објекти стављени на листу извозника на тржиште Европске уније. Овим је остварена могућност извоза млијека у земље Европске уније и приступ тржишту од 500 милиона потрошача, а домаћи произвођачи стављени у равноправан положај са пољопривредним произвођачима и прерађивачима из земаља у окружењу у смислу приступа тржишту земаља Европске уније. У исто вријеме, и друга тржишта попут турског и руског, постају веома значајна јер се стављањем Босне и Херцеговине на листу земаља којима је одобрен извоз млијека, омогућава и транспорт копненим путем преко територије Европске уније који је био главна препрека за значајнији наступ домаћих мљекара и извоз у Републику Турску и Руску Федерацију. Пошто је овим успостављен функционалан контролни системи производње и прераде млијека, као основе којом надлежни органи у Босни и Херцеговини дају гаранцију да производи намијењени за извоз на европско тржиште у потпуности испуњавају услове са становишта безбједности, односно траженом нивоу заштите здравља ЕУ потрошача, Министарство спољне трговине и економских односа је у сарадњи са надлежним ентитетским и кантоналним тијелима интензивирало активности на стварању услова за извоз и других производа анималног поријекла, у првом реду других млијечних производа, меса, перади и јаја.

У Републици Српској је у оквиру Програма побољшања пословног окружења и јачања конкурентности, пројектом у областима регулаторне реформе, пољопривреде и политике промоције инвестиција у Републици Српској израђен Програм повећања конкурентности и привлачења улагања у ланце вриједности млијека и млијечних производа, воћа, поврћа и прерађевина у Републици Српској. Израда програмског документа се заснива на Споразуму о сарадњи између Владе Републике Српске и Међународне финансијске корпорације (IFC), чланице Групаације Свјетске банке. IFC је Министарству пружио техничку помоћ у прикупљању података, анализи, консултацијама с другим институцијама, упознавању најбоље праксе, обукама службеника за презентацију производних ресурса и могућности за улагања, итд. Током 2016. године је, у оквиру наставка пројекта, у виду 2 радионице организована обука службеника за презентацију производних ресурса и могућности за улагања. Циљ обука је припрема теренске посјете и презентације инвестиционих потенцијала приватним компанијама у одабраним државама, за које су анализе података о трговини и тржиштима показале да имају интерес за улагање у Републици Српској/БиХ.

Реализација активности у области пољопривредне политике у Републици Српској

Активности су везане за припрему текста Закона о измјенама и допунама Закона о пољопривредном земљишту. Донесен је Нацрт закона о храни – усвојен на 14. сједници Народне скупштине одржаној 13.10.2016. године и упућен на Јавне расправе у трајању од 60 дана од дана одржавања сједнице, Уредба о допуни Уредбе о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и Регистар корисника подстицајних средстава („Службени гласник Републике Српске“ број 57/16).

На основу Закона о сточарству („Службени гласник Републике Српске“ број: 44/15) донесено је 6 подзаконских аката, и то:

- Правилник о начину вођења матичних књига и узгојних регистара („Службени гласник Републике Српске“ број 03/16),
- Рјешење о утврђивању листе раса, сојева, хибрида и крижанаца домаћих животиња које се узгајају у Републици Српској („Службени гласник Републике Српске“ број 40/16),
- Правилник о начину вођења евиденције о осјемењавању и природном припусту („Службени гласник Републике Српске“ број 45/16),
- Правилник о садржају и начину вођења регистра узгајивача квалитетно-приплодних животиња („Службени гласник Републике Српске“ број 46/16),
- Правилник о лиценцирању приплодњака („Службени Гласник Републике Српске“ број 58/16),
- Програм узгоја говеда у Републици Српској за период 2016 – 2021. година („Службени гласник Републике Српске“ број 72/16).

На основу Закона о пчеларству („Службени гласник Републике Српске“ број 52/10) донесен је један подзаконски акт Правилник о квалитету пчелињих производа (Службени гласник РС број 14/16),

Обнова регистрације и разврставање пољопривредних газдинстава је континуиран процес који је настављен током 2016. године. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС је активно учествовало у изради Нацрта Закона о измјенама и допунама закона о доприносима, којим је смањена основица доприноса за некомерцијална породична пољопривредна газдинства и правичније су дефинисане стопе доприноса за носиоце газдинстава који су истовремено обавезно осигурани по основу личног примања (запослени и пензионери). Број регистрованих газдинстава је током 2016. године имао константан раст при чему је на дан 07.12.2016. године износио 34.965 и већи је за 16,5% у поређењу са бројем из претходне године. У јулу 2016. године усвојена је Уредба о допуни Уредбе о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и Регистар корисника подстицајних средстава. Рок за извршавање обавезе редовног годишњег ажурирања података, у складу са Уредбом, било је технички немогуће испоштовати за спровођење овог процеса с обзиром на број пољопривредних газдинстава који треба да је изврше и то у периоду извођења најинтензивнијих агротехничких радова, те је био неопходан дужи рок од предвиђеног да би се избјегло стављање у пасиван статус великог броја пољопривредних газдинстава.

У децембру је потписан нови Уговор о вођењу Регистра пољопривредних газдинстава и Регистра корисника подстицајних средстава у Републици Српској, чиме је износ мјесечне накнаде смањен на 57.500,00 КМ.

У дијелу обавеза на **ИСПУЊАВАЊА УСЛОВА ЗА ИЗВОЗ ХРАНЕ** спровођене су активности у вези:

Препорука Инспекције за храну и ветеринарство (FVO) из ревидираног акционог плана за извоз меса перади и конзумних јаја у ЕУ које су БХ власти припремиле

Испуњавање услова и добијање дозволе за извоз на тржиште Европске уније од великог је значаја за пољопривреду уопште и живинарску производњу, јер би се повећала потреба за проширењем капацитета, директне инвестиције у сектор перадарства а тиме и запошљавање. Овај сектор се треба додатно унаприједити у развијању халал производње која би имала посебне извозне могућности у неким арапским и азијским земљама које имају сталну и значајну потражњу за прерадарским производима.

Активности на испуњавању услова за извоз живинског меса и конзумних јаја спроводе сви укључени надлежни органи, уз укључивањем у одређене сегменте и страних експерата. Циљ ових активности је да се изврше провјере на терену уз обилазак и преглед објеката заинтересованих за извоз и примарне производње (на нивоу фарми) са којих потиче сировина, чиме би се извршила додатна едукација, како субјеката у свим фазама производње и прераде,

тако и особља надлежних органа који проводе службене контроле. Све препоруке су реализоване, а односиле су се на усвајање одређених прописа из домена хигијене хране и микробиологије, унапређења система самоконтроле и слиједивости, те увођења акредитованих метода. Прописи који су донесени у сврху реализације акционог плана су усвојени од стране Савјета министара Босне и Херцеговине на приједлог Канцеларије за ветеринарство Босне и Херцеговине и Агенције за сигурност хране Босне и Херцеговине, а све у сарадњи са надлежним органима ентитета и Брчко Дистрикта БиХ. Ови прописи утврђују обавезе и одговорност субјеката у пословању у свим фазама, али и обавезе свих надлежних органа, те се ови прописи проводе од стране свих укључених страна.

Претходно је од стране Европске комисије одобрен план праћења резидуа за месо перади и конзумна јаја, што је био један од предуслова за припрему извоза живинског меса и јаја. У даљњој фази радило се на имплементацији донесених прописа у циљу верификације да су мјере према препорукама FVO проведене и документирани, како од стране субјеката у пословању тако и од стране особља које проводи службене контроле. Такође, упоредо су настављене и активности у реализацији програма контроле салмонеле.

У току су активности за провјеру испуњености акционог плана припремљеног према препорукама аудит мисије Канцеларије за храну и ветеринарство Европске уније (FVO) одржане у 2012. години. Препоруке су биле у одређеној мјери адресиране на субјекте у пословању, а дио препорука на укључене надлежне органе. Приступ инспектора FVO је да се приликом аудит (ревизијске) мисије процјени цијели систем, односно да ли субјекти у пословању са храном испуњавају своје легислативне обавезе, односно да ли су од стране надлежних органа проведене мјере како би се увјерили да субјекти испуњавају своје обавезе. Ове активности се спроводе како од стране свих укључених надлежних органа, под координацијом Канцеларије за ветеринарство Босне и Херцеговине, тако и укључивањем у одређене сегменте страних експерата. Циљ ових активности је да се изврше провјере на терену уз обиласке и преглед објеката заинтересованих за извоз и примарне производње (на нивоу фарми) са којих потиче сировина, а на овај начин и извршила додатна едукација, како субјеката у свим фазама производње и прераде, тако и особља надлежних органа који спроводе службене контроле. Према надлежним службама Европске уније (Дирекција за здравље и потрошаче – DG Sante) је упућен захтјев да се Босна и Херцеговина уврсти на листу посјета Директората за здравље и храну, ревизије и анализе (бивши FVO) почетком 2017 године.

У сарадњи са пројектом FARMA II, ангажован је експерт из Европске уније и у периоду од 26.09. – 7.10.2016 године извршен обилазак објеката заинтересованих за извоз у Европску унију, како би се извршила њихова евалуација, односно евалуација напретка у периоду након проведене мисије. У оквиру ове мисије извршен је преглед укупно 13 објеката (клаонице перади, објекти за прераду меса и пакирнице). Припремљен је извјештај за сваки од објеката и дистрибуиран објектима и надлежним органима. Извјештај садржи опис утврђених резултата (структурални захтјеви и вођење документације) у објектима и утврђених недостатка, као и оцјена поступака службене контроле. Наведена евалуација ће такође послужити у смислу селекција објеката који ће бити предмет посјете Директорату за здравље и храну, ревизије и анализе, након што Босна и Херцеговина буде уврштена на листу посјета.

Као дио припрема за ревизијску мисију, припремљен је већи број Упутстава, смјерница, водича и контролних (чек) листа провјере намијењених особљу које проводи службене контроле у објектима, као и дијелом за субјекте у пословању са храном.

Крајем новембра 2016 године је одржана обука за особље које проводи службене контроле на којој су презентовани наведени документи и практично приказани поступци провођења контрола. У сарадњи са истим пројектом, одржавана је обука на тему “Имплементација националног програма за контролу *Salmonella*”. Такође, крајем новембра и почетком децембра 2016 године рађено је на провођењу поступка одобравања објеката од стране Уреда за ветеринарство БиХ у сарадњи са надлежним органима ентитета у овом сектору (за које се сматра

да би били предметом посјете Европске уније) у складу са Правилником о начину одобравања објеката који се баве узгојем живих животиња, производњом, прерадом, обрадом и складиштењем производа животињског поријекла за извоз на тржиште Европске уније⁶. Процјена је да би се провођењем наведених активности спровеле све потребне предрадње за припрему предстојеће ревизијске мисије FVO-а.

Као и претходне аудит мисије FVO, и наредна коју Директорат за здравље и храну, ревизије и анализе треба спровести у Босни и Херцеговини прије добијања дозволе за извоз а у циљу провјере испуњености услова, имаће свој програм који укључује разговоре са надлежним органима, обиласке одређеног броја фарми (примарна производња) и објеката за производњу и прераду и увид у опремљеност и спремност лабораторија. На тај начин се стиче слика у функционисање система, а не само појединачних објеката. Уколико би резултати мисије били позитивни, БиХ би била уврштена на листу одобрених земаља за извоз ове групе производа, а листа објеката одобрених за извоз у ЕУ би била формирана од стране надлежних органа у Босни и Херцеговини и сви објекти који се одобравају били би претходно искомуницирани тијелу Европске комисије. Дакле, након одобрења листа објеката функционише на принципу гаранција. Треба имати у виду да уврштавање Босне и Херцеговине у програма посјета зависи од расположивости ресурса Директората за здравље и храну, ревизије и анализе као и њихових планова. Вријеме позива надлежних институција из БиХ за провођење мисије зависи од верификације испуњености услова, а чим се на терену увјери да су испуњени сви услови бити ће упућен позив.

Реализација активности дефинисане у Мапи пута с циљем стварања услова за извоз производа биљног и животињског поријекла

Након утврђене потребе за ревизијом документа, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ у наставку активности на реализацији „Мапе пута са циљем стварања услова за извоз производа животињског и биљног поријекла“, отпочело је са радом на редизајну документа уз техничку подршку USAID/Sida FARMA II пројекта. Одржано је низ састанака са свим релевантним институцијама као и радионица „Мапа пута на испуњавању захтјева безбједности и квалитета пољопривредно прехрамбених производа у складу са одређењем и активностима БиХ за приступ у WTO и кандидатски статус за ЕУ“, крајем јуна 2016. године у Теслићу, гдје је донесен закључак да ће Министарство спољне трговине и економских односа БиХ свим релевантним институцијама у мрежи хране доставити на мишљење документ „Мапа пута на испуњавању захтјева безбједности и квалитета пољопривредно прехрамбених производа у складу са одређењем и активностима БиХ за приступ у WTO и кандидатски статус за ЕУ“. Предложени текст документа је упућен свим релевантним институцијама на мишљење, након чега ће достављена мишљења бити разматрана и уврштена у редизајнирани документ. У складу са пристиглим коментарима и њиховом оправданости ће се извршити кориговање текста документа и након коначног усаглашавања бити упућена у даљу процедуру усвајања.

Израда прописа и мјера за увођење тржишних стандарда квалитета у складу са европским стандардима OECD-а (тржишни стандарди за воће и поврће, житарице, месо и млијеко), односно са стандардима организације заједничког тржишта ЕУ

У Босни и Херцеговини још увијек није преузета ЕУ легислатива која регулише тржишне стандарде за воће и поврће. Самим тим инспекцијски органи немају правни основ за контролу воћа и поврћа у складу са тржишним стандардима, нити на граници, нити у унутрашњости у складу са дефинисаним стандардима у ЕУ. Свјесни тог проблема и већ дужи период надлежне институције раде на превазилажењу истог. Домаћи произвођачи који су извозно оријентисани прилагођавају своју производњу захтјевима тржишта на које извозе у складу са захтјевима у

⁶ („Службени гласник БиХ“ број 102/12)

погледу тржишних стандарда и њихови производи предмет су контроле фитосанитарне инспекције на границама земаља у које извозе. Роба која улази на тржиште Босне и Херцеговине из овога сегмента је без контроле у погледу тржишних стандарда и то ствара слику робе упитног квалитета. Такође то засигурно утиче и на конкурентност домаће производње с обзиром да се због непостојања контроле на тржишту може наћи воће и поврће ван класе и пласирати као роба у класи. Имајући увиду последице претходно наведених проблема, у Министарству спољне трговине и економских односа БиХ је, у складу са надлежностима, у претходном периоду преузето низ корака како би се превазишла тренутна ситуација. Једна од обавеза која је произашла из Акционог плана Савјета министара Босне и Херцеговине за ублажавање последица приступања Републике Хрватске Европској унији⁷ представља и израду Правилника о тржишним стандардима за воће и поврће. Усвајањем Правилника о тржишним стандардима за воће и поврће мора се обезбједити и испуњавање обавеза и правила међународног права, односно обавеза које је БиХ преузела потписивањем међународних уговора и споразума у области трговине (СЕФТА, ССП, ЕФТА и др.). У циљу извршавања преузете обавезе, представници Министарства спољне трговине и економских односа БиХ, ентитетских министарстава пољопривреде и Брчко Дистрикта БиХ договорили су заједничку сарадњу при изради текста наведеног Правилника. Такође је договорено да ће, у складу са надлежностима у области пољопривреде, хармонизовани текст бити упућен ентитетским надлежним органима и БД на усвајање. С тим у вези организовано је низ састанака и радионица на којима се радило на изради хармонизованог текста Правилника, као и јавна расправа на којој је представљена прва радна верзија документа. Коментари добијени на јавној расправи, као и коментари добијени накнадно, уграђени су у текст Нацрта правилника.

Након што је усаглашен текст Преднацрта правилника исти је у складу са договором прослијеђен ентитетским министарствима пољопривреде на усвајање. Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је у више наврата ентитетским надлежним министарствима сугерисало потребу усвајања Правилника у складу са договором, међутим Правилник још увијек није усвојен ни у једном од ентитета.

Јачање ланца управљања и система службене контроле хране и хране за животиње који је усклађен са европским стандардима и централне базе података

Имплементирати јасан и ефикасан систем контроле и гарантовати сигурност хране није могуће без потпуног и успостављеног законског оквира у складу са одредбама ЕУ. Стога је полазна тачка усаглашавање БХ. законодавства са законодавством ЕУ и дефинисање јасних надлежности и ланца управљања законским одредбама. Међутим, само усклађивање није довољно да се осигура примјена правних захтјева на терену. Дакле, свако од надлежних тијела треба успоставити систем који гарантује одговарајуће контроле примјене и спроведбе закона у земљи након усаглашавања (Службене контроле).

Службене контроле по Европским стандардима требају осигурати ревизије хигијене хране за производе животињског поријекла у складу с Уредбом (ЕС) 854/2004 како би верификовали:

- Информације о прехранбеном ланцу;
- Дизајн и одржавање просторија и опреме;
- Пред-оперативну и пост-оперативну хигијену;
- Хигијену особља;
- Контролу штеточина;
- Квалитету воде;
- Контролу температуре;
- Унос хране – излаз хране (документација).

---

⁷ Усвојен на сједници Савјета министара одржаној 07.03.2012. године

Такође, обавезне су и ревизије HACCP-а за производе животињског поријекла у складу с Уредбом (ЕЦ) 854/2004 како би верификовали:

- Трајну и исправну примјену поступака;
- Усклађеност с микробиолошким критеријима;
- Усклађеност у односу на остатке, контаминацију, забрањене твари
- Одсутност физичких ризика.

Инспекцијска контрола се проводи над свим субјектима у прехранбеном сектору и сектору хране за животиње у складу с Уредбом (ЕЦ) 882/2004. Уредба омогућава надлежним тијелима да предузму кораке ако утврде неусклађености и осигурава да субјект у прехранбеном сектору исправи недостатке.

Према дефиницијама из Уредбе 882/04 о службеним контролама, а која је пренесена у домаће законодавство у виду Правилника о службеним контролама, које се проводе ради верификације поступања у складу са законским прописима о храни и храни за животиње, здрављу и добробити животиња, „надлежно тијело“ представља тијело државе чланице надлежно за организацију службених контрола или било које друго тијело којем је додијељена надлежност. Да би се задовољили ти захтјеви, потребно је, у случају да је неколико надлежних тијела укључено у службене контроле као што је случај у Босни и Херцеговини, имати интегрисан систем између компоненти (хоризонтална координација) како би се осигурала ефикасност службених контрола и сигурност потрошача.

Службене контроле хране које се проводе у складу са плановима контроле, припремају се на основу исцрпних и поузданих података. Стога је основни услов за ефикасну службену контролу успостављање система управљања подацима на свакој тачки контролног ланца, почевши са централним нивоом и завршивши на локалном нивоу. Одговорности у пољу сигурности хране су подијељене између и Министарства спољне трговине и економских односа са својим Управним организацијама (Канцеларија за ветеринарство и Управа за заштиту здравља биља, Агенције за сигурност хране) те надлежних органа ентитета, Брчко Дистрикта, кантона и општина на локалном нивоу. Тренутно није у потпуности ефективан ланац заповиједања и координације између надлежних тијела, укључених у активности службене контроле, на БХ, ентитетском, кантоналном и локалном нивоу. Као што је већ напоменуто раније, ЕУ законодавство не ограничава број надлежних тијела укључених у сектор сигурности хране, али захтијева да су сва, укључена, надлежна тијела правилно координисана и да заједно раде без преклапања активности. Управо тај недостатак је неопходно усагласити и јасно дефинисати законским рјешењима израдом поменутих закона и дефинисањем јасних надлежности у систему сигурности хране.

Организација и спровођење обука за субјекте у пословању са храном по стандардима ЕУ о контроли квалитета

Обука у свим сегментима ланца безбиједности хране и у свим институцијама у мрежи хране је важна за побољшање стручности у производњи и контроли хране. Посебно је битно проводити ту кључну активност за потребе надлежног тијела задуженог за контроле, али и самоконтрола код субјеката у пословању храном који морају бити потпуно свјесни својих одговорности. ЕУ је у потпуности посвећена овим питањима те их је укључила у Уредбу 852/2004 у дијелу обавеза произвођача и Уредби 882/2004 обавеза надлежних тијела. Ове Уредбе у Босни и Херцеговини су пренесене у домаће законодавство као „Хигијенски пакет“

Обука представља кључни елемент који осигурава да је сво особље (субјекти у пословању храном и надлежна тијела) које потврђује пласирање сигурне хране на тржиште свјесно своје улоге, одговорности и задатака које требају реализовати. Ово значи да је обука неопходна за надлежно тијело које је одговорно за службену контролу, а службени контролори надлежног тијела морају знати шта да раде, када и како раде. Ово се, такође, односи на субјекат у пословању храном, који је искључиво одговоран за сигурност готовог производа који се пласира на тржиште. Мрежа акредитованих лабораторија је такође одговорна и обавезно укључена у

службене контроле тестирања узорака, и требају осигурати одговарајућу обуку свог особља као што је прописано у Уредби 882/2003.

На основу ових чињеница, видљиво је да постоји потреба за осигурањем обуке на различитим нивоима у ланцу сигурности хране (централни, регионални и локални) за инспекцијска тијела. Програм обуке треба имплементирати у Босни и Херцеговине, у сврху континуираног образовања запослених као што је наведено у Уредби 882/2004. Члан 6 наводи да би надлежна тијела требала осигурати да сво особље које обавља службене контроле добије, у контексту свог подручја компетенције, одговарајућу обуку која ће им омогућити да компетентно преузму дужности и спроведу службене контроле на исправан начин. Ова обука требала би покривати дата подручја на одговарајући начин. Уредбе садрже листу питања којима се у раду треба посветити: различите технике контроле, законодавство, опасности, ризик и систем службене сертификације.

Министарство спољне трговине и економских односа, заједно са управним организацијама, Канцеларијом за ветеринарство, Управом за заштиту здравља биља, Агенцијом за сигурност хране као и са ентитетским, кантоналним и институцијама БД надлежним за службене контроле у области хране, а уз помоћ различитих међународних организација и инструмента помоћи ЕУ, организује и у континуитету реализује различите обуке како за тијела која врше контролу тако и са субјектима у пословању са храном. Увид у стање на терену показује да те обуке треба додатно интензивирати, али и да недостаје општи приступ планирања обука за све који су у ланцу система безбједности хране.

У наставку је дат преглед обука које су надлежне институције спровеле у 2016. години:

Агенција за безбједност хране је у сарадњи са TAIEХ инструментом организовала и спровела следеће експертске мисије и радионице у Босни и Херцеговини:

- Службене контроле и мониторинг програми за воду за пиће и природну минералну воду
- Израда Плана управљања кризом за храну и храну за животиње са оперативним хитним мјерама,
- Обавезе субјеката у пословању с храном у информисању потрошача за свјеже, расхлађено и смрзнуто месо,
- Лабораторијске анализе пестицида и контаминаната у храни и процјена,
- Службене контроле и мониторинг програми за воду за пиће и природну минералну воду,
- Обавезе субјеката у пословању с храном у информирању потрошача за свјеже, расхлађено и смрзнуто месо.

Агенција за безбједност хране Босне и Херцеговине је и у 2016. године наставила веома успјешну сарадњу са Генералним Директоратом за здравље и сигурност хране Европске комисије, која се заснивала на учешћу представника Босне и Херцеговине на бројним радионицама у области сигурности хране путем програма "Better Training for Safer Food" (BTSF) Представници из Босне и Херцеговине су узели учешће на следећим обукама одржаним у организацији BTSF:

- ЕУ легислатива у храни за животиње,
- Контрола контаминаната у храни и храни за животиње,
- Закон о храни за животиње,
- правила хигијене ЕУ и аудита HACCP-а,
- контрола контаминаната у храни и храни за животиње,
- тренинг о адитивима, ензимима и аромама,
- контроле контаминаната у храни и храни за животиње,
- ЕУ прописи о хигијени хране за животиње и ревизија HACCP система,
- контроле контаминаната у храни и храни за животиње, и
- HACCP принципи и технике аудита.

Канцеларија за ветеринарство Босне и Херцеговине је организовала обуке превасходно намијењене за особље које проводи службене контроле (ветеринарске инспекторе) у смислу ветеринарско-здравствених захтјева за извоз производа животињског поријекла. Обуке су организоване дијелом самостално, дијелом користећи инструмент ЕУ – TAIEХ и у сарадњи са USAID/Sida пројектом FARMA. Једним дијелом су организоване и обуке намијењене субјектима у пословању са храном и то у сврху коришћења TRACES система електронске најаве пошиљки намијењених извозу. У 2016 години ова обука је организована 3 пута са учешћем надлежних ветеринарских инспектора и особља објеката из сектора мљекарства који су уврштени на листу одобрених објеката за извоз на европско тржиште.

Техничком подршком пројекта FARMA спроведена је обука и за надлежне ветеринарске инспекторе из сектора перадарства, када су представљени и захтјеви за субјекте у пословању са храном у 13 објеката.

У оквиру TAIEХ инструмената техничке помоћи Европске комисије, организоване су 3 радионице на тему:

- Услови за извоз меса перади и јаја у ЕУ, уз учешће особља надлежних ветеринарских органа,
- Хигијена хране за животиње, контроли медицинисане хране за животиње и адитива за храну за животиње уз учешће особља надлежних ветеринарских органа и субјеката у пословању са храном за животиње, и
- Здравствени захтјеви за дивљач уз учешће особља надлежних ветеринарских органа и представника ловачких удружења.

Управа за заштиту здравља биља је у оквиру програма Twining пројекта IPA 2012 EU-FITO реализовала више радионица и тренинга за особље из надлежних институција из фитосанитарне области:

- Процедуре при увозу, извозу и оцјена институција у погледу испуњености услова за увоз штетних организама за обављање научних истраживачких дјелатности,
- Фитосанитарна контрола у БиХ,
- Процедуре за рад фитосанитарних инспектора и Приручник за фитосанитарне инспекторе,
- Биљни пасоши,
- Израда смјерница за OECD сертификацију,
- Припрема мониторинг плана за БиХ
- EPPO Panel за карантинске штетне организме у шумарству

Неопходно је напоменути да и ентитетски надлежни органи врше обуке како инспектора тако и субјеката у пословању са храном, а у оквиру својих надлежности и области дјеловања.

Убрзати активности у области рибарства на усклађивању домаћег законодавства којим се уређује ова област и уложити додатне напоре у провођењу *acquisa* за област аквакултуре

Област рибарства према ЕУ и *acquis*-у је много шири аспект и укључује већим дијелом област морског рибарства и поморства, а који је због величине морске обале и усмјерења активности на туризам у Босни и Херцеговини није било примарно питање. Рибарство је у Босни и Херцеговини није као у осталим земљама Медитерана фокус поморског рибарства, него је највећим усмјерено на узгојно слатководно рибарство – аквакултуру. Потписивање и ступањем на снагу одредби Споразума о стабилизацији и придруживању, Босна и Херцеговина има обавезу да припреми и оспособи институције и структуре за преузимање и имплементацију ЕУ *acquisa* у области рибарства. Стога су предузете активности да се у шири круг надлежних институција за пољопривреду и рибарство у наредном периоду укључе и друге релевантне и надлежне институције, као што су: Министарство сигурности и Гранична полиција (сигурносни аспект), Министарство комуникација и транспорта (примјена UNCLOS Конвенције),

Министарство цивилних послова (примјена ILO Конвенција о раду на UNCLOS), Агенција за статистику БиХ са ентитетским заводима, ВТК/СТК БиХ – Групација произвођача рибе и рибљих прерађевина, Федерални инспекторат (за поморски дио који припада ФБиХ, нпр. капетаније: поморске, ријечне и језерске), кантони (Кантон Херцеговачко - Неретвански), Комисија за очување националних споменика (истраживања културног наслеђа), NGO – Академска заједница, произвођачи, удружења и др., и општина Неум као једина локална заједница која је лоцирана на морској обали.

Потребно је да све набројане институције буду укључене у припрему релевантног документа за морско рибарство и поморство чију координацију у процесу европских интеграција уз осигурање међународне техничке помоћи и у сарадњи са свим укљученим и надлежним институцијама може реализовати Министарство спољне трговине и економских односа. За БиХ је важно да се укључи и развије властите научно-истраживачке капацитете како би учествовали равноправно у истраживањима медитеранских земаља и иницијатива каква је нпр. Јадранско-јонска иницијатива (EUSAIR) у области рибарства и поморства („Blue economy“).

С тим у вези, Министарство спољне трговине и економских односа је на основу задужења Савјета министара БиХ наставило са активностима и сарадњом у оквиру FAO Опште комисије за рибарство Медитерана (FAO GFCM)⁸, која одржава редовне годишње сједнице и спроводи активности преко Секретаријата, који има сједиште у Риму, Италија, а у периоду између сједница реализује програмске активности путем својих одбора и то:

- Савјетодавног научног одбора (*Scientific Advisory Committee - SAC*) Одбора за аквакултуру (*Committee on Aquaculture – CAQ*)
  - Одбора за усклађеност (*Compliance Committee - CoC*),
  - Одбора за администрацију и финансије (*Committee of Administration and Finance-CAF*)
- Општа комисија за рибарство Медитерана, између осталог, има одговорности за одржавање прегледа стања живих ресурса Медитерана, укључујући и њихову количину и ниво њихове експлоатације, као и стање рибарства које се заснива на њима, формулација и препоручивање одговарајућих мјера за очување и рационално управљање живим ресурсима. Такође, ово тијело сачињава прегледа економских и социјалних аспеката индустрије рибарства и приједлог препорука у циљу њеног развоја, прикупља информације, ради на активностима у вези истраживања и развоја, укључујући и заједничке пројекте у области рибарства и заштите живих ресурса те промоција програма за аквакултуру и побољшање приобалног рибарства. Босни и Херцеговини је на 40. сједници Комисије која је одржана у мају 2016. године на Малти, додијељен статус неуговорне чланице у овом тијелу. Општа комисија за рибарство Медитерана има подршку заједничких пројеката на суб-регионалном и регионалном нивоу који унапређују научну сарадњу и изградњу капацитета у земљама корисницама, све у складу са приоритетима и стратешким циљевима. Један од тих пројеката је *AdriaMed* у који су Институције из Босне и Херцеговине (представници универзитета, министарстава) одавно укључене. Овај пројекат пружа подршку земљама учесницима при формулирању и реализацији стратегија управљања рибарством, путем заједничких истраживања и мултидисциплинарних анализа.

Како је већ наглашено, и обзиром да досадашње анализе у области аквакултуре које показују посједовање значајног и у великој мјери неискориштеног потенцијала у Босни и Херцеговини, сарадња са Комисијом (GFCM) може помоћи прије свега у развоју и хармонизацији домаћег законодавства са захтјевима FAO Опште комисије за рибарство Медитерана (GFCM), који су у цијелости конзистентни са законодавством Европске уније. Комисија ће служити Босни и Херцеговини и као платформа за заједничко дјеловање са осталим приобалним земљама

Јадранског мора приликом планирања и управљања мањим и ријетким врстама рибе, инвазивним врстама, одређивању зона за аквакултуру и рекреативно рибарење, као и изградњи капацитета кроз програме за опште рибарство и јачање научне и техничке сарадње.

Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је у складу са својим надлежностима и активностима на међународном плану остварило услове за остварење међународне подршке у области преузимања законодавства у области рибарства и аквакултуре у складу са захтјевима Европске уније. У том смислу ентитетска и кантонална министарства те Влада Брчко дистрикта су званичним дописима обавијештени о овим могућностима те се у наредном периоду очекује да доставе своје потребе у смислу добијања техничке асистенције те наставка реализације закључка Дома народа Парламентарне скупштине БиХ са 22. сједнице одржане 31.08.2016. године. До сада је Федерално министарство пољопривреде доставило захтјев и потребу за техничком асистенцијом у изради Студије стања у морском рибарству те исказали потребу за припрему Закона о морском рибарству и студије стања биљног и животињског свијета у Неумском заливу.

Отклањање препрека по основу уведене привремене забране извоза воћа и поврћа на тржиште Руске Федерације

Надлежне институције Босне и Херцеговине су почетком августа 2016. године, путем званичне интернет странице Федералне службе за ветеринарску и фитосанитарну контролу „Россељхознадзор“, сазнале да је уведена привремена забрана на увоз свјежег воћа и поврћа у Руску Федерацију поријеклом из Босне и Херцеговине, а као разлог је наведено одсуство информација о фитосанитарном систему Босне и Херцеговине. Министарство спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине је одмах, по предузимању једностране привремене забране извоза свјежег воћа и поврћа у Руску Федерацију, ургентно подузело све неопходне активности у циљу поновног успостављања неометаног извоза воћа и поврћа из Босне и Херцеговине. Надлежним институцијама Руске Федерације је упућен захтјев да делегација Федералне службе за ветеринарску и фитосанитарну контролу дође ради упознавања са системом фитосанитарног надзора у Босни и Херцеговини. Такође, констатовано је и то да је овим једностраним, а претходно ничим најављеним потезом, нарушена традиционално добра и успјешна сарадња двије земље и заустављен тренд раста обима трговине која је између осталог заснована и на одлуци Босне и Херцеговине да не подржи увођење санкција Европске уније према Руској Федерацији. У Москву је на позив управе Федералне службе Руске Федерације на састанак одмах отпутовала и делегација из Управе Босне и Херцеговине за заштиту здравља биља и том приликом је договорено да ће представници Федералне службе за ветеринарску и фитосанитарну контролу одмах посјетити Босну и Херцеговину. Циљ посјете је да се учесници делегације упознају са фитосанитарним системом у Босни и Херцеговини, капацитетима и могућностима домаће производње, и посјетити мјеста производње и складиштења воћа и поврћа.

Прије самог доласка делегације Федералне службе Руске Федерације, одржан је састанак представника свих надлежних органа и институција за фитосанитарна питања у Босни и Херцеговини и том приликом договорени сви детаљи организације посјете. По доласку представника делегације Руске Федерације, у Управи БиХ за заштиту здравља биља је на заједничком састанку обављен разговор након чега су у пратњи представника надлежних институција кренули у обилазак произвођача и извозника воћа и поврћа у Федерацији БиХ, инспекторатима ентитета, фитосанитарним лабораторијама и Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске. Послије успјешно проведене посјете, крајем августа 2016. године из Федералне службе Руске Федерације је запримљен допис и у прилогу достављен налаз делегације за фитосанитарну контролу.

Министарство спољне трговине и економских односа је, у сарадњи са надлежним институцијама ентитета и Брчко Дистрикта, одмах по пријему извјештаја хитно приступило реализацији препорука и налаза након чега је упућено писмо Федералној служби Руске Федерације у којем је детаљно наведено шта је све у надлежним институцијама у Босни и Херцеговини урађено на

реализацију препорука. Убрзо је, половином септембра, из Федералне службе Руске Федерације стигао приједлог да двије стране потпишу Протокол за осигурање фитосанитарних захтјева између Министарства спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине и Федералне службе за ветеринарски и фитосанитарни надзор Руске Федерације којим се ближе дефинише одговорности приликом међусобних испорука производа високог фитосанитарног ризика, и том приликом доставили приједлог текста Протокола.

Министарство спољне трговине и економских односа је 06.10.2016. године у сарадњи са надлежним институцијама ентитета и Брчко Дистрикта хитно приступило прикупљању мишљења надлежних институција на приједложени текста Протокола, а Савјет министара Босне и Херцеговине је усвојио Закључак којим је Министарство спољне трговине и економских односа задужено да достави Приједлог Протокола достави Предсједништву Босне и Херцеговине на одобрење уз приједлог да се за потписника Протокола одреди министар спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине. Предсједништву Босне и Херцеговине је на 29. сједници одржаној 03.10. донијело Одлуку којом одобрава закључивање Протокола Протокол за осигурање фитосанитарних захтјева између Министарства спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине и Федералне службе за ветеринарски и фитосанитарни надзор Руске Федерације приликом међусобних испорука производа високог фитосанитарног ризика, и овластило министра спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине да потпише Протокол.

Министар спољне трговине и економских односа БиХ је 06.10.2016. године путем Министарства иностраних послова БиХ упутио допис и у прилогу прослиједио потписан Протокол у Федералну службу Руске Федерације. Директор Федералне службе Руске Федерације је 20.10.2016. године потписао Протокол, чиме је укинута привремена обустава увоза воћа и поврћа из БиХ уведена 02.08.2016. године.

7. СПРОВОЂЕЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ СПОРАЗУМА У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ

7.1. Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП)

Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) између Босне и Херцеговине и Европске уније ступио је на снагу 1. јуна 2015. године и тиме замијенио Привремени споразум (ПС) који је био на снази од 2008. године. Потписивањем и ступањем на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању, БиХ између осталог има правну обавезу усклађивања домаћег законодавства са ЕУ правном стечевином (*Acquis communautaire*)

Привремени споразум је највећим дијелом регулисао питања трговине и промета између БиХ и ЕУ. Од дана ступања на снагу Привременог споразума (1. јули 2008. године), 2016. година је осма година имплементације Привременог споразума на чијој досљедној примјени радиле надлежне институције у БиХ.

Када је ријеч о спољнотрговинској размјени пољопривредним производима између ЕУ и БиХ, и током 2016. године иста се се одвијала у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању на начин да је задржан постојећи ниво царинске и количинске заштите домаћих пољопривредних и прерађених пољопривредних производа што је и видљиво из Царинске тарифе за 2016. годину.

Једна од кључних активности на којој се интензивно радило током 2016. године је закључивање Додатног Протокола уз Споразум о стабилизацији и придруживање како би се узело у обзир приступање Републике Хрватске Европској унији. С тим у вези, формиран је Преговарачки тим БиХ те припремљена и Основа за вођење преговора. Преговарачки тимови Европске уније и Босне и Херцеговине су у првој половини 2016. године одржали неколико рунди преговора, након чега је Европска комисија обавијестила БХ страну да прихвата захтјев Босне и Херцеговине за фазно прилагођавање за увоз пољопривредних производа у виду квота у наредне три године,

затим повећање квоте за извоз шећера, вина те рибе и рибљих прерађевина из БиХ у Европску унију. Додатно, са даном примјене потписаног Протокола Европска унија ће аутоматски поново увести трговинске повластице за извоз из Босне и Херцеговине на тржиште Европске уније за одређене пољопривредне производе, као што су воће и поврће (тзв. „аутономне трговинске мјере“ - АТМ). Овако испреговараним одредбама се настојало изнаћи прихватљиво рјешење, засновано на уважавању узајамних интереса и који садржавају фазно прилагођавање, како би се осигурали стратешки интереси домаће производње и створиле претпоставке за одрживи развој пољопривреде у Босни и Херцеговини и јачање способности домаћих произвођача да се носе са конкурентским притисцима и тржишним законитостима унутар Европске унији.

Текст Додатног протокола парафиран је 18. јула 2016. године у Сарајеву. Протоколом се предвиђа техничко прилагођавање трговинског дијела одредби ССП-а везано за извоз из БиХ на тржиште ЕУ и извоз ЕУ у БиХ, узимајући у обзир приступање Хрватске Европској унији у јулу 2013. године. Протокол је и потписан у Бриселу 15. децембра 2016. године чиме је и завршен један од три кључна услова како би се осигурао наставак и интензивирање процеса европских интеграција у БиХ.

Надлежне институције у БиХ су у редовној процедури припремиле и објавиле Царинску тарифу за 2017. годину чији су саставни дио Царинске квоте отворене Протоколом уз Споразум о стабилизацији и придруживању. Примјена царинских квота почиње 1. фебруара 2017. године, а Царинска тарифа за 2017. годину обухвата номенклатуру роба која је у складу са Хармонизованим системом и са Комбинованом номенклатуром коју користи Европска унија, ознаке за посебне захтјеве државе и додатне шифарске ознаке, царинске стопе које се примјењу на робу обухваћену номенклатуром, преференцијалне царинске стопе у складу са међународним споразумима које је БиХ закључила са одређеним земљама или групама земаља и тарифне квоте.

Царинске квоте на пољопривредне производе који се увозе из Европске уније у Босну и Херцеговину од 1. фебруара 2017. године су распоређене на сљедећи начин:

- Млијекo и млијечни производи укупна квота 27.640 тона од чега кроз фазно прилагођавање се примјењује квота од 24.615 тона на увоз млијека и јогурта у трогодишњем временском периоду, а за преостале производе на бази млијека и прерађевина дефинисана је квота од 3.025 тона.
- Фазно прилагођавање је прописано и за увоз кобасица такође у трогодишњем временском периоду и то у укупној количини од 3.385 тона.
- Преостали пољопривредно-прехрамбени производи који су предмет тарифних концесија и количине које су дате да се увозе по нултој стопи царине из ЕУ у БиХ су:
  - Живе животиње (говеда, свиње, перад) 6.105 тона;
  - Месо и месне прерађевине (месо перади/пилетина, и прерађевине од меса свиња, говеда и перади) 6.400 тона;
  - Свјежег поврћа (кромпир, купус, мрква) 1.645 тона и 620 тона на прерађевине од поврћа,
  - Свјежег воћа (кајсије, брескве, вишње, и стоно грожђе) 525 тона
  - Шећера 3.525 тона,
  - Производе на бази житарица (кекс, вафли и бисквит) 1.300 тона,
  - Цигарете 3.200 тона и
  - Алкохолна пића 85 тона.

На исте претходно наведене производе који се увозе у количини већој од прописане квоте плаћа се MFN царина.

Осим претходно наведених квота за увоз из ЕУ у БиХ повећана је квота за увоз вина са 8.000 хектолитара на 19.530 хектолитара с тим што ће се она примјењивати фазно, односно у 2017. години ће се увести количина од 13.765 хектолитара, а у 2018. години 6.765. Од јануара 2019. године увоз вина у БиХ износиће 19.530 хектолитара.

Повећане су квоте за извоз вина из БиХ у ЕУ са 16.000 хектолитара на 40.600 хектолитара (почетак примјене је од јануара 2017).

Повећане су и квоте за извоз рибе из БиХ и то:

- пастрмке, постојећа квота је са 60 тона повећана на 500 тона и примјењиваће се од јануара 2017. године. За количине пастрмке које ће се извозити преко прописане квоте у ЕУ плаћа се царина и то у висини од 70% MFN царине.
- Шарана, постојећа квота са 60 тона је повећана на 140 тона и примјењује се од 01.01.2017. године с тим што је царина за количине преко прописане квоте у висини 70% MFN царине.

Што се тиче морске рибе, одобрена је квота за извоз ораде и бранцина у количини од 60 (30 тона орада и 30 тона бранцин) по нултој стопи царине, а количине које би се извозиле преко прописане квоте плаћа се царина у висини од 30% MFN.

Такође, одобрене су квоте и за извоз конзервиране сардине у количини од 50 тона по стопи царине од 6%, а за извоз количина преко прописане квоте плаћа се пуна царина у висини пуне MFN царине. Када је ријеч о извозу прерађених инђуна дозвољена је квота у количини од 70 тона и за њу се плаћа царина у висини од 12,5%, а за извоз количина преко прописане квоте царина је пуна MFN царина.

Постојећа квота за шећер је са 12.000 тона повећана на 13.210 тона и почетак примјене ступа на снагу 01.01.2017. године.

7.2. CEFTA (Central European Free Trade Agreement)

Црна Гора је у јануару 2016. године од Молдавије преузела предсједавање CEFTA 2006 Споразумом. Због посебног значаја 2016. године као десетогодишњице потписивања CEFTA 2006 Споразума, уложени су посебни напори у смислу јачања ефективности CEFTA Споразума и подршке дијалогу између јавног и приватног партнерства у спровођењу Споразума. Током свог предсједавања, Црна Гора је акценат ставила на закључење преговора о CEFTA Додатном протоколу 5 о трговинским олакшицама, наставак преговора о додатној либерализацији трговине услугама у CEFTA региону, интензивирање сарадње са приватним сектором и повећање транспарентности у спровођењу Споразума. Током године је одржано 45 састанака CEFTA радних тијела.

Трговинске олакшице – CEFTA Додатни протокол 5

Препознајући значај Споразума о трговинским олакшицама, а слиједом закључака са Самита премијера Западног Балкана у Бечу 2015. године, започели су преговори за закључење CEFTA Додатног протокола 5. С тим у вези, одржане су двије рунде преговора с тим што је прва одржана у јануару када су CEFTA Стране усагласиле текст Додатног протокола, као и Акциони план за његово спровођење, а у мају, CEFTA Стране су прихватиле текст Додатног протокола 5 и његов технички анекс за електронску размјену информација на регионалном нивоу. Протоколом се обезбјеђује олакшање транзита и трговине кроз регионално повезивање свих граничних служби у јединствени информациони систем. На тај начин се смањује трајање транзита и трошкови трговине, што доводи до јачања конкурентности националних економија у Региону. Усвајање Протокола 5 се очекује почетком 2017. године за вријеме предсједавања Републике Србије.

Имајући у виду претходно наведено Савјет министара БиХ је на сједници одржаној 20.06.2016. године обавио расправу о Акционом плану за Западни Балкан о олакшавању трговине и транспорта, који је предложила Свјетска банка, те је задужило министарства БиХ да за обавезе из Програма реформи садржане у Акционом плану а које се односе на БиХ, сачине планове активности са прецизним реформским задацима и роковима за њихову реализацију. У циљу започињања активности по закључку Савјета министара БиХ, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је именовало главног преговарача о СЕФТА Додатном протоколу 5, покренуло активности, а на основу договора у оквиру преговора о Додатном протоколу, да се потпише Меморандум о сарадњи између институција надлежних за граничне контроле и процедуре у циљу олакшавања трговине повећања ефикасности граничних процедура, како је наведено у Акционом плану који је усвојио Савјет министара БиХ.

У том смислу, у Управи за индиректно опорезивање БиХ је потписан Меморандум о међусобној сарадњи између Управе и осталих агенција у Босни и Херцеговини у циљу убрзања царинског поступка и протока роба, уз начин да роба која улази у Босну и Херцеговину буде потпуно сигурна и под контролом. Меморандум је потписан с Агенцијом за лијекове и медицинска средства БиХ, Уредом за ветеринарство БиХ, Агенцијом за надзор над тржиштем БиХ, Агенцијом за сигурност хране БиХ, Управом Босне и Херцеговине за заштиту здравља биља, Федералном управом за инспекцијске послове и Инспекторатом Брчко Дистрикта БиХ.

Овим се има за циљ убрзање и поједностављење инспекцијске и царинске процедуре, смањивање формалности, успостављање и унапређење размјене података и докумената између потписница меморандума, али и да се путем Управе за индиректно опорезивање БиХ оствари координација и успостави прекогранична размјена података између БиХ и земаља потписница СЕФТА Споразума. Текст меморандума припремљен је уз помоћ EU SEED Пројекта. Потписивањем Меморандума остварује се јача сарадња, међусобна размјена информација и искустава, рационализирају ресурси СЕФТА страна те, уз примјену добрих пракси, прати безбједност и промет роба које су предмет надзора, ефикаснијег вршења надзора и контроле роба које се увозе/извозе у/из царинског подручја Босне и Херцеговине, а све у функцији стављања на тржиште са прописима усаглашених роба.

Такође, на овај начин се, уз активно учешће свих субјеката те уз њихову непосредну сарадњу и редовну координацију може успјешно остваривати реализација одредби Споразума о стабилизацији и придруживању Босне и Херцеговине са Европском унијом и други међународни споразуми чији је потписник Босна и Херцеговина.

СЕФТА министарски састанци (СЕФТА Заједнички комитет)

Током 2016. године, одржан је десети редовни СЕФТА министарски састанак (СЕФТА Заједнички комитет) као и два ванредна Заједничка комитета. Први ванредни састанак СЕФТА Заједничког комитета је одржан у јуну у Херцег Новом с циљем на рјешавање трговинских спорова и представљање Извјештаја Молдавије, као предсједавајуће Селекционим комитетом за избор директора СЕФТА Секретаријата. Други ванредни састанак је одржан 20. октобра у Бриселу са фокусом на процедуре које је неопходно спровести при избору директора СЕФТА Секретаријата.

Десети редовни састанак СЕФТА Заједничког комитета је одржан у децембру 2016. године у Подгорици. Закључци са Самита Западног Балкана, одржаног у Паризу 4. јула 2016. године су поновљени у Закључцима који су усвојени на састанку ванредног заједничког комитета. Кључни изазов пред СЕФТА потписницама је спровођење СЕФТА Додатних протокола за трговинске олакшице и трговину услугама. Исказано је задовољство у вези са успјешном реализацијом програма промовисања СЕФТА 2006 Споразума, спроведеног поводом обиљежавања 10. годишњице од потписивања Споразума. Такође, током предсједавања акценат је стављен на јачање дијалога и партнерства са приватним сектором.

CEFTA недеља 2016 (CEFTA Week)

Министарство економије је, у сарадњи са Привредном комором и Асоцијацијом њемачких привредних комора – DIHK, организовало CEFTA недјељу (*CEFTA Week*), најважнији годишњи CEFTA догађај, 7. децембра 2016. године, у Подгорици. Учесници догађаја су били представници влада, пословних и академских заједница и представници међународних организација из свих CEFTA земаља. Током овог догађаја дискутовано је о праћењу спровођења CEFTA 2006 Споразума од стране CEFTA потписница, праћење спровођења CEFTA 2006 Споразума од стране приватног сектора, те додјеле CEFTA награда за најбољи академски рад поводом десет година од потписивања CEFTA Споразума

Главни закључци са CEFTA недјеље су:

- Јачање координације између министарстава ће допринијети ефикаснијем спровођењу CEFTA 2006 Споразума на нивоу држава чланица;
- Даља регионална сарадња и трговинска интеграција кроз усвајање CEFTA додатних протокола ће довести до напретка економија у државама CEFTA потписница;
- Рјешавање спорова је централни стуб мултилатералног трговинског система и без механизма заснованог на правилима и средствима за рјешавање спорова, трговински систем би био мање ефикасан и предвидљив;
- Ефикасно и ефективно укључивање пословног окружења у процес доношења одлука на политичком нивоу резултираће стварањем трговинске политике која ће бити више оријентисана на потребе и захтјеве приватног сектора. Стога, сарадњу са приватним сектором треба додатно ојачати у креирању трговинске политике, спровођењу и праћењу спровођења CEFTA 2006 Споразума;
- Корист коју имају мала и средња предузећа у Југоисточној Европи од CEFTA 2006 Споразума се одражава у повећању могућности за стицање прихода и запошљавање у Региону.

8. СПОЉНОТРГОВИНСКА РАЗМЈЕНА ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА

Укупна робна размјена пољопривредним производима у 2016. години износила је 3,9 милијарди КМ и у поређењу са претходном годином је већа за 5%, односно за 14% у односу на робну размјену из 2014. године која је износила 3,4 милијарде КМ. Вриједност увоза пољопривредних производа у 2016. години је достигла скоро 3 милијарде КМ и биљежи повећање од 2% у поређењу са вриједности увоза из претходне године, односно за 7% у поређењу са вриједности увоза из 2014. године.

Табела 20. Робна размјена БиХ пољопривредним производима* у периоду 2014-2016. година (Мил. КМ)

Година	Извоз	Увоз	Дефицит	Покривеност
2016.	934	2.950	-2.016	32%
2015.	818	2.891	-2.073	28%
2014.	649	2.752	-2.103	24%

* Пољопривредни производи су разврстани у складу са Комбинованом номенклатуром (гл. СТ 1-24)

Извоз пољопривредних производа у 2016. години достигао је вриједност од 934 милиона КМ и већи је за 14% у поређењу са вриједности извоза и претходне године. Такође је битно истаћи да је остварена вриједност извоза у 2016. години је, у поређењу са 2014. годином, већа за 285 милиона КМ или чак за 45%.

Негативни салдо у трговини пољопривредним производима у 2016. години је износио 2 милијарде КМ што је за 2,8% мање у поређењу са оствареним дефицитом из претходне године.

Покривеност увоза извозом пољопривредним производима у 2016. години износила је 32% и побољшана је 4% у односу на претходну годину када је износила 28%.

Спољнотрговинска размјена најзначајнијих пољопривредно-прехранбених производа

Пољопривредни производи који имају највећи удио и вриједност у укупном увозу пољопривредних производа у 2016.години су:

- Пића, алкохоли и сирће, са учешћем од 12%,
- Месо и јестиви кланични производи од 9%,
- Житарице 8%,
- Разни прехранбени производи од 8%,
- Биљна и животињска маст, и восак и слично, са учешћем од 7%,
- Остаци и отпаци од прехранбене индустрије, припремљена животињска храна од 6%,
- Производи на бази житарица, брашна, млијека и слично са учешћем од 6%,
- Јестиво воће, коре агрума, диња и лубеница са учешћем од 6%,

Наведени производи чине око 76% укупног увоза пољопривредних производа што изражено у новчаној вриједности износи 2,3 милијарде КМ.

Пољопривредни производи који имају највећи удио и вриједност у укупном извозу пољопривредних производа у 2016.години су:

- Биљна и животињска маст и восак, и слично са учешћем од 15%,
- Јестиво воће, коре агрума, диња и лубеница са учешћем од 12%,
- Млијеко и други млијечни производи, јаја перади, птичија јаја и мед са учешћем од 8%,
- Шећери и производи од шећера са учешћем од 7,3%,
- Месо и јестиви кланични производи са учешћем од 7%,
- Производи на бази житарица, млијека и слично са учешћем од 7%,
- Прерађевине од меса, љускаваца, мекушаца или других водених бескичмењака са учешћем од 6%,
- Пића, алкохоли и сирће са учешћем од 5,6%,
- Житарице са учешћем од 5,6%,
- Јестиво поврће са учешћем од 4%.

Наведени производи чине око 77% укупног извоза пољопривредних производа што изражено у новчаној вриједности износи 721 милион КМ.

Табела 21. Увоз и извоз пољопривредних производа за период 2014-2016. година, Мил.КМ

Глава СТ	2014		2015		2016	
	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз
01	65	5	106	4	61	5
02	228	20	257	100	258	67
03	20	19	23	21	27	28
04	143	70	133	64	137	71
05	2	0	2	0	4	0
06	16	4	17	5	16	5
07	75	29	78	31	77	40
08	137	64	155	103	165	109
09	97	9	108	12	109	11
10	252	37	247	34	249	52
11	49	8	49	10	53	40
12	81	9	100	7	93	8

13	2	0	3	0	3	0
14	0	0	0	0	0	0
15	151	93	167	119	207	143
16	96	48	89	49	94	54
17	138	35	130	43	170	68
18	139	23	145	26	153	31
19	176	59	174	65	181	65
20	65	18	71	15	70	18
21	220	22	227	18	231	20
22	324	43	335	44	322	52
23	194	20	192	25	183	21
24	82	16	84	23	85	27
Укупно (1-24)	2.752	649	2.891	818	2.950	934
Удио (1-24)	16,99	7,43%	18,24	9,09	18,27	9,91
Укупно	16.199	8.681	15.852	8.987	16.139	9.417

Извор: Агенција за статистику БиХ

Пољопривредни производи код којих је забиљежено значајније повећање увоза у 2016. години су: производи животињског поријекла и то за 53%, шећери за 30%, масти и уља животињског поријекла за 23%, рибе за 19% и шелак, гуме, смоле и остали биљни сокови за 17%.

Када је ријеч о пољопривредним производима код којих се биљежи значајан раст извоза у 2016. години то су: производи млинске индустрије чија је вриједност извоза већа за 286%, шећер за 58%, житарице за 51%, производи животињског поријекла за 51%, рибе за 32% и живе животиње за 32%.

8.1. Географска структура у спољнотрговинској размјени пољопривредно-прехранбених производа

Посматрајући робну размјену пољопривредним производима према географској структури за 2016. годину евидентно је да нешто више од половине, или 52% укупног увоза пољопривредних производа долази из Европске уније и око 30% увоза из земаља СЕФТА-е. Увоз са осталих тржишта чинио је око 18% укупног увоза пољопривредних производа у БиХ у 2016. години.

Табела 22. Упоредни преглед БиХ размјене пољопривредним производима по регионима (Мил. КМ)

Региони	2014.		2015.		2016.	
	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз
ЕУ	1.549	246	1.587	246	1.547	265
СЕФТА	790	266	855	283	904	306
ЕФТА	6	7	4	8	5	11
УоСТ*	61	114	58	229	60	295
Остатак свијета	347	17	386	51	434	57
Укупно	2.752	649	2.891	818	2.950	934

Извор: Агенција за статистику БиХ

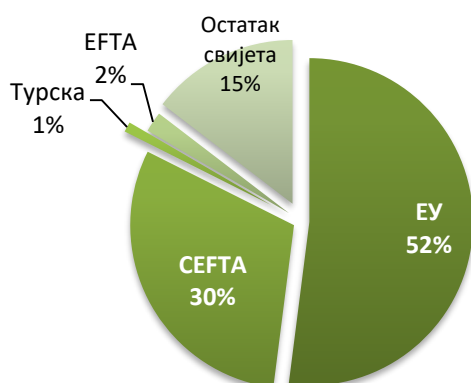
* Земље Уговора о слободној трговини (Турска)

** Пољопривредни производи су разврстани у складу са WTO класификацијом

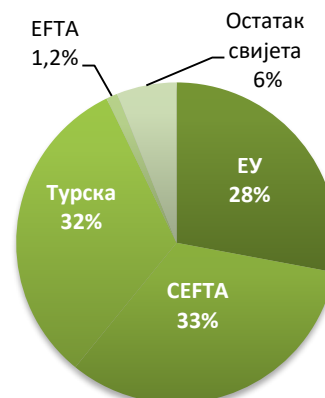
Када је ријеч о извозу пољопривредних производа око 33% укупног извоза пољопривредних производа је било усмјерено ка СЕФТА-а тржишту, око 32% ка тржишту Турске, на тржиште ЕУ 28%, док је на остала тржишта пласирано 7% укупног извоза.

Графикон 81. Географска структура увоза пољопривредних производа у 2016. години

Графикон 82. Географска структура извоза пољопривредних производа у 2016. години

8.2. Робна размјена између Европске уније и БиХ

Увоз пољопривредних производа из Европске уније у БиХ у 2016. години износио је 1,6 милијарди КМ и мањи је за 40 милиона КМ или 2,5% у односу на претходну годину. Укупна вриједност извоза пољопривредних производа из БиХ у Европску унију износила је 265 милиона КМ и већа је за 19 милиона КМ или 8% у поређењу са вриједности извоза из претходне године. Када је ријеч о државама Европске уније из којих се највише увозе пољопривредни производи у БиХ, то су Хрватска (29%), Њемачка (11%), Мађарска (11%), Италија (10%), и Пољска (9%). Такође, и када је ријеч о извозу пољопривредних производа из БиХ у земље ЕУ, иста је структура земаља и у које се извози, с тим што је удио у укупном извозу ка ЕУ нешто другачије. Наиме, око 37% укупног извоза пољопривредних производа у ЕУ пласира се у Хрватску, у Њемачку 14%, Италију око 13%, Словенију 8% и Аустрију око 6%. Дефицит у размјени пољопривредних производа између БиХ и Европске уније у 2016. години износио је 1,3 милијарде КМ и мањи је за 4,4% у односу на претходну годину. Покривеност увоза извозом у робној размјени пољопривредним производима између ЕУ и БиХ за 2016. годину износи 17%.

8.2.1. Размјена пољопривредним производима Босне и Херцеговине са Републиком Хрватском

Посматрајући спољнотрговинску размјену пољопривредним производима између Републике Хрватске и БиХ у четворогодишњем периоду и извоз и увоз варирају, с тим што је највећа вриједност увоза као и извоза забиљежена 2013. године. Извоз пољопривредних производа у Републику Хрватску је након уласка у ЕУ у 2014. години био мањи за 70 милиона КМ односно за 41% у односу на остварени извоз у 2013, док је у исто вријеме увоз пољопривредних производа био мањи за 84 милиона КМ или за 16%. Спољнотрговински дефицит је износио 358 милиона КМ и мањи је за 4% у односу на дефицит у спољнотрговинској размјени из 2013. године.

Пољопривредни производи који су имали највећи утицај на пад укупног извоза у Хрватску су млијеко и млијечни производи, месо и јестиви клаонични производи, и прерађевине од меса, док су на страни увоза на пад утицали житарице, дуван и прерађевине дувана, пића и алкохол и др.

Табела 23. Робна размјена Босне и Херцеговине са Хрватском пољопривредним производима (Мил.КМ)

Опис	2013.	2014.	2015.	2016.	Раст/пад 2014/2013. (%)	Раст/пад 2015/2014. (%)	Раст/Пад 2016/2015. (%)
Увоз	545	461	464	449	-15,5%	0,65%	-3,24
Извоз	172	102	92	99	-41%	-9,80%	8%
Дефицит	-373	-358	-372	-350	-4%	-3,64%	6%
Покривеност	31,54	22,25%	19,83%	22,13%	-9,3%	-2,42%	2,33

Извор: Агенција за статистику БиХ

Пољопривредни производи су разврстани у складу са СН класификацијом(1-24)

Извоз пољопривредних производа на хрватско тржиште је и у 2015. години био мањи за око 10% у поређењу са оствареном вриједности извоза из 2014, док је увоз био нешто већи и то око 0,7% што се одразило и на раст дефицита од 4%. Међутим, у 2016. години се ствари мијењају и увоз из Хрватске забиљежи пад од 3% док извоз биљежи повећање од 8%, а што је утицало и на смањење трговинског дефицита од 6%.

Пољопривредни производи који су највише извожени из БиХ у Хрватску у 2016. години су: хљеб и разни пекарски производи (ТБ 1905) у вриједности од 21 милиона КМ; воде, укључујући минералне и газирание воде са додатим шећером (ТБ 2202) у вриједности од 16 милиона КМ и шећер од шећерне трске или шећерне репе (ТБ 1701) у вриједности од 6,7 милиона КМ. Пољопривредни производи који су највише увожени из Хрватске у 2016. години су: пиво добивено од слада (ТБ 2203) у вриједности од 56,3 милиона КМ; чоколада и остали прехранбени производи који садрже какао (ТБ 1806) у вриједности од 30,5 милиона КМ; препарати који се користе за прехрану животиња (ТБ 2309) у вриједности од 28 милиона КМ; воде минералне и газирание воде са додатим шећером (ТБ 2202) у вриједности од око 28 милиона КМ; те прехранбени производи који нису споменути нити укључени на другом мјесту (ТБ 2106) у вриједности од 22,54 милиона КМ.

8.3. Размјена пољопривредним производима Босне и Херцеговине и СЕФТА

Због близине тржишта и традиционалне повезаности, регион земаља Југоисточне Европе (СЕФТА) представља веома важно тржиште за пољопривредне производе из БиХ. Укупна вриједност извоза на ово тржиште у 2016. години износила је 306 милиона КМ и већа је за 8% у поређењу са вриједности извоза из претходне године, док је укупна вриједност увоза у истом периоду износила 904 милиона КМ и већа је за 6%. У спољнотрговинској размјени са СЕФТА-ом биљежи се дефицит који је износио 597 милиона КМ и већи је за 4,4 % у поређењу са дефицитом из претходне године. Посматрајући чланице СЕФТА-е у које се извозе пољопривредни производи из БиХ евидентно је да да се највише (око 45% укупног извоза у СЕФТА-у) извозило у Србију. Значајнији извоз пољопривредних производа је остварен у Македонију (19%), Црну Гору (19), и Косово* (15%). Што се тиче увоза најзначајније мјесто у увозу пољопривредних производа у БиХ заузима Србија са чак 91% удјела, затим Македонија са удјелом од 6%, и Црна Гора са удјелом од 2%. У размјени пољопривредним производима са СЕФТА-а земљама, покривеност увоза извозом у 2016. години је износила 34%.

8.3.1. Робна размјена са Републиком Србијом

Укупан увоз пољопривредних производа из Републике Србије у БиХ у 2016. години износио је 820 милиона КМ и већи је за 44 милиона КМ или за 5,7% у односу на претходну годину када је увоз износио 776 милиона КМ. Увоз пољопривредних производа из Србије у БиХ у посматраном периоду од четири последње године биљежи константан раст. Наиме, увоз је са 647 милиона КМ колико је износио 2013. године у 2016. години достигао вриједност од 820 милиона КМ.

Табела 24. Робна размјена Босне и Херцеговине са Србијом пољопривредним производима (Мил.КМ)

Опис	2013.	2014.	2015.	2016.	Раст/Пад 2014/2013. (%)	Раст/Пад 2015/2014 . (%)	Раст/Пад 2016/2015. (%)
Увоз	647	711	776	820	9,89	9,14%	5,7
Извоз	109	125	127	138	14,68	1,60%	8,7
Дефицит	-538	-586	-649	-682	8,92	10,75%	5,0
Покривеност	16,84%	17,58%	16,36%	16,86	0,74%	-1,22%	0,5

Извор: Агенција за статистику БиХ

Пољопривредни производи су разврстани у складу са СН класификацијом(1-24)

Пољопривредни производи који су највише увожени из Србије у 2016. години су: уље од сјемена сунцокрета, шафранике или памука (ТБ 1512) у вриједности од 93 милиона КМ; кукуруз (ТБ 1005) у вриједности од 92,07 милиона КМ; хљеб, пецива, колачи, кекс и остали пекарски производи (ТБ 1905) у вриједности од 59,8 милиона КМ; пшеница и суражица (ТБ 1001) у вриједности од 47 милиона КМ и пиво добијено од слада (ТБ 2203) у вриједности од 45,8 милиона КМ.

Извоз пољопривредних производа у 2016. години је достигао вриједност од 138 милиона КМ и већи је за 11 милиона КМ односно за 8,7% у поређењу са извозом из претходне године. Извоз у посматраном периоду од последње четири године биљежи континуиран раст, са 109 милиона КМ колико је износио 2013. године на 138 милиона КМ у 2016 што је за 29 милиона КМ или 27% више.

Пољопривредни производи који су највише извожени у Србију, у 2016. години су: воће и орашасте плодови (ТБ 0811) у вриједности од 25 милиона КМ; чоколада и остали прехранбени производи који садрже какао (ТБ 1806) у вриједности од 16 милиона КМ; остали припремљени или конзервирани производи од меса (ТБ 1602) у вриједности од 11 милиона КМ; хљеб и остала пецива (ТБ 1905) у вриједности од 9,7 милиона КМ; те млијеко и павлака, неконцентрисани и без додатог шећера (ТБ 0401) у вриједности од 9,13 милиона КМ.

Дефицит биљежи константан раст у посматраном периоду од четири последње године упркос томе што је и извоз биљежио стални раст. Дефицит је са 538 милиона КМ, колико је износио 2013. године, достигао 682 милиона КМ у 2016 што је за чак 144 милиона КМ више.

Покривеност увоза извозом у робној размјени пољопривредним производима БиХ и Србије у 2016. години је износила скромних 16,86%.

8.4. Размјена пољопривредних производа Босне и Херцеговине и ЕФТА

Извоз пољопривредних производа у земље ЕФТА-е у 2016. години је износио 11 милиона КМ и већи је за 38% у поређењу са оствареним извозом из претходне године. Као што је и видљиво из података у табели, извоз пољопривредних производа у ЕФТА-у биљежи континуиран раст са 6,11 милиона колико је износио 2013. године на скоро 11 милиона КМ у 2016. години.

Пољопривредни производи који су највише извожени у ЕФТА-у у 2016. години су: воће и орашасте плодови (ТБ 0811) у вриједности од 4 милиона КМ; осушено поврће (0712) у

вриједности од 3,2 милиона КМ; воде укључујући минералне и газиране воде (ТБ 2202) у вриједности од 953 хиљаде КМ, екстракт од слада, прехранбени производи од брашна (ТБ 1901) у вриједности од 557 хиљада КМ и кромпир свјежи или расхлађени (ТБ 0701) у вриједности од 474 хиљаде КМ.

Табела 25. Робна размјена Босне и Херцеговине са Србијом пољопривредним производима (Мил.КМ)

Опис	2013.	2014.	2015.	2016.
Увоз	4,20	6,20	3,96	4,81
Извоз	6,11	6,59	7,74	10,70
Суфицит	1,89	0,39	3,78	5,89
Покривеност у %	146	106	194	229

Извор: Агенција за статистику БиХ

Пољопривредни производи су разврстани у складу са CN класификацијом(1-24)

Увоз пољопривредних производа из ЕФТА-е у БиХ варира по годинама. Наиме, увоз је са 4,2 милиона КМ колико је износио 2013. године повећан за 2 милиона КМ или 48% у 2014, а већ у наредној години је смањен за 36%. У 2016. години је остварен увоз у вриједности од 4,81 милион КМ и у поређењу с увозом из претходне године биљежи раст од око 22%.

Пољопривредни производи који су се највише увозили из ЕФТА-е у БиХ у 2016. години су: умаци и препарати за умаке (ТБ 2103) у вриједности од милион КМ, рибе сушене и сољене (ТБ0305) у вриједности од 904 хиљаде КМ, рибе свјеже или расхлађене (ТБ 0302) у вриједности од 629 хиљаде КМ, прехранбени производи (2106) у вриједности од 402 хиљаде КМ.

БиХ у размјени пољопривредним производима са ЕФТА-ом остварује суфицит који је варирао у посматраном периоду што је узроковано варирањем вриједности увоза и растом извоза. Највећи суфицит од око 6 милиона КМ у размјени размјени пољопривредним производима између БиХ и ЕФТА-е је остварен 2016. године и већи је за 56% у поређењу са вриједности суфицита из претходне године.

Оно што је карактеристично за размјену пољопривредним производима између БиХ и ЕФТА-е је висок проценат покривености увоза извозом који је у 2016. години износио чак 229%.

8.5. Размјена пољопривредним производима БиХ и Турске

Турска је у 2016. години постала једно од најзначајнијих тржишта за пласман пољопривредних производа из БиХ обзиром да је извоз достигао вриједност од 295 милиона КМ и већи је за 66 милиона КМ или за 29% у поређењу са прошлом годином. Вриједност увоза пољопривредних производа из Турске у БиХ износио је 60 милиона КМ и биљежи блажи раст од 2,6% у односу на претходну годину. Остварени суфицит у робној размјени са Турском у 2016. години износио је 236 милиона КМ и већи је за 38%. Покривеност увоза извозом са Турском износила је огромних 495%.

Табела 26. Робна размјена пољопривредним производима БиХ са Турском

Опис	2013.	2014.	2015.	2016.
Извоз	48,21	114,37	229,18	295,17
Увоз	60,22	60,66	58,17	59,67
Дефицит/Суфицит	-12,01	53,70	171,01	235,50
Покривеност (%)	80,06	188,52	393,99	495,00

Извор: Агенција за статистику БиХ

* Пољопривредни производи су разврстани у складу са CN класификацијом

Пољопривредни производи који су највише извожени у Турску у 2016. години су: уље од сјемена сунцокрета, шафранике или памука, хемијски немодификовани (ТБ 1512) у вриједности од 121,72 милиона КМ; говеђе месо, свјеже или расхлађено (ТБ 0201) у вриједности од 49,65 милиона КМ; пшеница и суражица (ТБ 1001) у вриједности од 32,10 милиона КМ; брашно од пшенице или суражице (ТБ 1101) у вриједности од 31,14 милиона КМ; остали шећери, лактоза, малтоза, глукоза и фруктоза (ТБ 1702) у вриједности од 16,77 милиона КМ.

Пољопривредни производи који су највише увожени из Турске у 2016. години су: агруми, свјежи или сухи (ТБ 0805) у вриједности од 8,95 милиона КМ; хљеб, пецива, колачи, кекс и остали пекарски производи (ТБ 1905) у вриједности од 6,08 милиона КМ; производи од шећера без какаоа (ТБ 1704) у вриједности од 5,07 милиона КМ; парадајз, свјеж или расхлађен (ТБ 0702) у вриједности од 4,74 милиона КМ; те чоколада и остали прехранбени производи који садрже какао (ТБ 1806) у вриједности од 4,60 милиона КМ.

9. БЕЗБИЈЕДНОСТ ХРАНЕ

Институционални и административни капацитети у Босни и Херцеговини надлежни за област сигурности хране су: Министарство спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине, Агенција за сигурност хране Босне и Херцеговине, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, Републичка управа за инспекцијске послове РС, Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства, Федерална управа за инспекцијске послове, Одјељење за пољопривреду, водопривреду и шумарство Брчко Дистрикта БиХ и Инспекторат Брчко Дистрикта БиХ.

У области сигурности хране током 2016. године реализоване су активности везане за процјену ризика, система брзог узбуњивања за храну и храну за животиње, праћење обољења проузрокованих храном, прикупљања извјештаја о кретању заразних обољења животиња, спровођење плана присуства пестицида у храни, прикупљање и обрада лабораторијских података, издавање одобрења за стављање хране и хране за животиње на тржиште БиХ, признавање природних минералних, природних изворских и столних вода, имплементацију прописа који регулишу област сигурности хране.

Потврда наставка извоза млијека и млијечних производа на тржиште ЕУ након одобравања претходне године, један је од најзначајнијих резултата остварених и области сигурности хране за 2016. годину.

Хармонизација БХ законодавства о храни с *Aquis communautaire* – Израда проведбених прописа о храни

У сврху увођења савременог интегрисаног система сигурности хране у Босни и Херцеговини, а након потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању са Европском унијом, Агенција за сигурност хране БиХ је у сарадњи са надлежним органима, приступила усклађивању правних прописа о храни са правним насљеђем Европске уније, а све у циљу заштите здравља потрошача и стављања произвођача у равноправан положај са произвођачима из Европске уније и земаља окружења.

Прописи које је у 2016. години у сарадњи са надлежним институцијама ентитета и Брчко Дистрикта израдила Агенција за сигурност хране, које је усвојио Савјет министара БиХ и који су објављени у Службеном гласнику БиХ:

- Правилник о стављању ван снаге Правилника о освјежавајућим безалкохолним пићима и сличним производима („Службени гласник БиХ“, број 67/16);
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о нежељеним супстанцама у храни за животиње („Службени гласник БиХ“, број 70/16);
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о тржишним стандардима за маслиново уље („Службени гласник БиХ“, број 79/16);
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о микробиолошким критеријима за храну („Службени гласник БиХ“, број 79/16);
- Одлука о измјени Одлуке о именовању чланова Савјета за генетички модификоване организме („Службени гласник БиХ“, број 49/16);
- Одлука о именовању чланова Управног одбора Агенције за сигурност хране Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, број 6/16);
- Одлука о измјенама Одлуке о именовању чланова Управног одбора Агенције за сигурност хране Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, број 44/16);
- Одлука о једнократној накнади за рад Комисије за признавање природних минералних и природних изворских вода у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 72/16);
- Одлука о висини накнаде за поступак регистрације ознаке оригиналности и ознаке географског поријекла хране („Службени гласник БиХ“, број 86/16);
- Одлука о увођењу посебних услова којима се уређује увоз неке хране и хране за животиње из одређених земаља због ризика од контаминираниости афлатоксинима („Службени гласник БиХ“, број 90/16);
- Одлука о оснивању Комисије за признавање природних минералних и природних изворских вода у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 93/16).

Током 2016.године стављене су ван снаге двије раније донесене Наредбе Агенције, и то:

- Наредба о стављању ван снаге Наредбе о повлачењу са тржишта Босне и Херцеговине, привременој забрани увоза у Босну и Херцеговину и провоза кроз Босну и Херцеговину сјемена пискавице одређених врста сјемена махунарки поријеклом из Египта („Службени гласник БиХ“, број 89/16) и
- Наредба о стављању ван снаге Наредбе о привременој забрани увоза у Босну и Херцеговину, провоза преко територије Босне и Херцеговине, повлачењу са тржишта Босне и Херцеговине, дијететских производа који садрже сибутрамин („Службени гласник БиХ“, број 89/16).

На основу усвојеног Програма рада Агенције за 2016. годину коју је усвојио Савјет министара БиХ, Агенција је у сарадњи са надлежним органима припремила шест прописа о храни:

- Правилник о методама узорковања и аналитичким методама за службену контролу количина диоксина, диоксинима сличних РСВ-а и РСВ-а који нису слични диоксину у одређеној храни;
- Правилник о пластичним материјалима и предметима који долазе у додир са храном;
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о методама узорковања и анализа за службену контролу количине микотоксина у храни;
- Правилник о утврђивању метода за узорковање и критерија учинковитости за методе анализе за службену контролу нивоа ерука киселине у храни;
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о максималним нивоима остатака пестицида, у и на храни за животиње, биљног и животињског поријекла;
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о здравственој исправности воде за пиће.

Наведени документи су, на основу одредби члана 60. Закона о храни, достављени на разматрање члановима Управног одбора Агенције, након чега ће бити упућени у процедуру доношења на Савјету министара Босне и Херцеговине.

У Републици Српској у области безбједности хране је усвојено пет (5) правилника и то:

- Правилник о допунама правилника о уситњеном месу, полупроизводима и производима од меса („Службени гласник Републике Српске“, број 15/16),
- Правилник о измјенама правилника о декларисању хране („Службени гласник Републике Српске“, број 59/16),
- Правилник о минималним техничко-технолошким условима за производњу јаких алкохолних пића („Службени гласник Републике Српске“, број 71/16),
- Правилник о декларисању, описивању и представљању јаких алкохолних пића („Службени гласник Републике Српске“, број 71/16),
- Правилник о садржају и начину вођења Регистра произвођача јаких алкохолних пића, садржају произвођачке спецификације, обиљежавању посуда и начину вођења подрумске евиденције – налази се у фази објаве,

Такође, израђени су али нису усвојени: Нацрт правилника о заштити географских ознака јаких алкохолних пића, Нацрт правилника о начину паковања и означавања вина и других производа од грозђа и вина, Нацрт правилника о воћним винима и Нацрт правилника о минимално техничко-технолошким условима у погледу стручног кадра, објеката, просторија, опреме и уређаја за производњу вина.

Кад је у питању област заштите прехранбених производа ознакама оригиналности, географског поријекла и традиционалног угледа хране, битно је напоменути да је иста била предмет препорука Европске комисије и техничких закључака са 1. састанка Пододбора за пољопривреду и рибарство између Европске уније и Босне и Херцеговине који је одржан у Бриселу 29.06.2016.године, са препоруком да се прописи у Босни и Херцеговини који уређују предметну област требају ускладити са Уредбом ЕУ 1151/2012, као и да област заштите географских ознака у БиХ треба ускладити са нормативима Закона о вину, који такође треба бити усклађен са *acquis*-ем ЕУ. Додатно, Савјет министара БиХ је на 68. сједници одржаној 18.08.2016.године усвојио Информацију о начину рјешавања области заштите прехранбених производа ознакама оригиналности, географског поријекла и традиционалног угледа хране у БиХ, а све у циљу осигурања функционалности система. На основу наведене Информације, између осталог, задужена је Агенција да, по хитној процедури, припреми и достави Савјету министара БиХ на разматрање измјене и допуне Правилника о ознакама оригиналности и ознакама географског поријекла хране и Правилника о ознакама традиционалног угледа хране, ради потпуног усклађивања истих са Уредбом 1151/2012/ЕУ о системима квалитета за пољопривредне и прехранбене производе. У складу са наведеним Агенција је започела активности на изради Правилника о системима квалитета за пољопривредне и прехранбене производе који је усклађен са Уредбом 1151/2012, а такође је, уз техничку подршку TAIEХ-а, одржана и експертска мисија на тему „Заштита ознаке географског поријекла, заштита ознаке оригиналности и традиционалног угледа хране“.

Област генетички модификованих организама

У складу са одредбама Закона о генетички модификованим организмима⁹ и одредби Правилника о измјенама и допунама Правилника о условима и поступку издавања одобрења за стављање генетички модификоване хране и хране за животиње први пут на тржиште Босне и

---

⁹ („Службени гласник БиХ“, број 23/09)

Херцеговине и захтјевима који се односе на њихову сљедивост и означавање¹⁰, Агенција је сходно мишљењима Савјета за генетички модификоване организме, у извјештајном периоду донијела 14 рјешења о одобрењу за стављање на тржиште Босне и Херцеговине генетски модификоване хране за животиње која садржи генетски модификован организам одобрен у складу са с важећим прописима ЕУ. Одржано је 12 сједница Савјета за генетски модификоване организме на којима је донесено девет мишљења по захтјевима субјеката у пословању са храном за животиње за издавање рјешења за стављање на тржиште генетички модифициране хране за животиње. Такође, у извјештајном периоду Савјет за генетски модификоване организме је донио 10 стручних мишљења, препорука и осталих аката.

Комисија за признавање природних минералних и природних изворских вода у Босни и Херцеговини

Савјет министара Босне и Херцеговине је на 81.сједници одржаној дана 16.11.2016.године усвојио Одлуку о оснивању Комисије за признавање природних минералних и природних изворских вода у Босни и Херцеговини¹¹. У извјештајном периоду Комисија за признавање природних минералних и природних изворских вода је рјешавала 28 предмета за признавање природних минералних и природних изворских и стоних вода, и окончала 24 предмета, док су 4 предмета у поступку рјешавања. Агенција је донијела 14 рјешења за природне изворске, осам за природне минералне и два рјешења за столне воде у Босни и Херцеговини. Листа признатих природних минералних и природних изворских вода у Босни и Херцеговини и Попис стоних вода у Босни и Херцеговини¹² објављени су у Службеном гласнику БиХ и на интернет страници Агенције за сигурност хране www.fsa.gov.ba.

Обављање научних и стручно-техничких послова из подручја сигурности хране базираних на процјени ризика – Израда научних мишљења

У извјештајном периоду Агенција је подузела припремне радње у циљу формирања Научних савјета и Научних одбора. У циљу реализације овог пројекта повећан је број активности у односу на планиране у оквиру пројекта Обављање стручно-техничких послова.

Обављање стручно-техничких послова

У циљу реализације овог пројекта, Агенција је у извјештајном периоду припремила иницијалне процјене ризика по предметима: Афлатоксин В1 у производу „Шафрам“ туцана паприка, лота број 005515, и пластичним врећицама од 50 гр и стакленкама од 30 гр. Рок употребе: 30.10.2017.године; Глифосст у њемачким пивама; Комади пластике у производима чоколадица произвођача „Марс 2 поријеклом из Холандије; *Schneekoppe* ланено уље classic, 250 мл. рокови употребе: 12.05.2016. и 06.08.2016.године; Кадмиј у очишћеним колутитићима лигње; Арсен у риби; Житне пахуљице и житарице с додатком културе „*Bifidobacterium lactis*“ произвођача Nestle Espana С.А. 39650; Ослић без главе-хоки због повећане количине испаривог базног азота; Присуство засићених минералних уља (МОАН) у храни; Утицај на потрошаче везано за продају меда сумљивог поријекла и квалитета; диметоат и узорку 01-136-01-2-71 и 01-140-01-2-74; Болест квргаве коже; Глифосат; Миграција мангана из цједиљке из Кине поријеклом из Њемачке; *Salmonella*; Јувитана дјечије кашице сок и *Salmonella* у производима од меса.

Успостављање система службених контрола базираних на процјени ризика-Пројект RASFF и INFOSAN

Агенција је запримила укупно 13 ЕУ RASFF обавјештења о ризицима поријеклом из хране. Извршена је евалуација обавјештења, припремање и достављање обавјештења надлежним органима у националном систему, запримање повратних информација, те сачињавање повратних информација за упућивање надлежној служби ЕС путем ЕУ RASFF. Агенција редовно доставља извјештаје Европској комисији о предузетим мјерама од стране надлежних органа у

¹⁰ („Службени гласник БиХ“, број 62/15)

¹¹ („Службени гласник БиХ“, број 93/16)

¹² („Службени гласник БиХ“, број 74/16)

Босни и Херцеговини. Овај извјештај, путем RASFF WINDOW, SANTE RASFF EC се чини доступним и свим чланицама RASFF мреже. У вези WHO/FAO INFOSAN мреже, треба истаћи да од стране INFOSAN контакт тачке за хитне случајеве за Босну и Херцеговину, у 2016. години, нису запримане хитна обавијештења и нити информативне ноте у вези са ризицима повезаним са храном, а које захтијевају поступање надлежних органа у Босни и Херцеговини.

Израда и спровођење мониторинг плана

Агенција је у сарадњи са надлежним инспекцијским органима у Босни И Херцеговини у 20 градова и општина (Бањалука, Бијељина, Брчко, Бихаћ, Чапљина, Добој, Источно Сарајево, Лакташи, Љубушки, Мостар, Приједор, Сарајево, Тешањ, Томиславград, Тузла, Завидовићи, Требиње, Ливно, Градишка и Горажде) провела Програм праћења (мониторинг) остатака пестицида у и на производима биљног поријекла у 2016. години за које су осигурана финансијска средства у буџету Агенције. Узорковање се одвијало кроз двије фазе и то: у периоду од 01.-10.06.2016. године и 11.-15.07.2016. године (прва фаза узорковања са двије подфазе), те 19-28.09.2016. године (друга фаза узорковања). У оквиру Програма праћења (мониторинга) остатака пестицида за производе биљног поријекла у 2016.години извршено је узорковање 139 узорака од којих је 5 узорака садржавало остатке пестицида у концентрацији изнад прописане МРЛ вриједности (у дозвољеним границама). У 21 узорку идентификована је једна активна материја док је код 25 узорака идентификовано више од једне активне материје. Кад је у питању поријекло узорака 68 (48,93%) анализираних узорака је поријеклом из Босне и Херцеговине, док је 71 (51,07%) анализирани узорак из увоза. Остаци пестицида су били присутни у бресквама, нектаринама, јагодама, парадајзу, зеленој салати, наранџи, јабуци, краставцима, мандаринама и купусу. Остаци нису нађени нити у једном узорку пшеничног брашна и дјечијој храни (воћна каша). Остаци пестицида изнад прописане MRL вриједности су пронађени у два узорка нектарине, два узорка наранџе и једном узорку јабуке. У обзир треба и узети да MRL не представља сигурносну границу изнад које је храна опасна по здравље потрошача јер су вриједности MRL постављене вишеструко ниже од стварних концентрација пестицида опасних по здравље потрошача (сигурносни фактори износе најчешће 1:100), те да је процјеном ризика утврђено да је мало вјероватно да дуготрајна и краткотрајна изложеност утврђеним концентрацијама пестицида представља ризик за јавно здравље. На основу резултата које је показао овај мониторинг, у 2016. години ризик од изложености потрошача остацима пестицида путем испитиваних производа, може се сматрати ниским, а с обзиром на утврђени постотак неусклађености од 3,59%.

Агенција је и у 2016. години наставила успјешну сарадњу са лабораторијама за контролу хране у Босни и Херцеговини из области ветеринарства, јавног здравства, пољопривреде, као и са лабораторијама у саставу факултета, од којих прикупља резултате лабораторијских анализа хране, те на основу истих, у сарадњи са надлежним органима ентитета и БД БиХ, врши процјену ризика поријеклом из хране и даје препоруке у циљу заштите здравља потрошача. Податке о резултатима лабораторијских анализа за период од 01.01.-31.12.2016. године достављале су слиједеће лабораторије: ЈУ ветеринарски завод Херцеговачко-неретванског кантона, Ветеринарски завод Зеничко-добојског кантона, ЈУ Ветеринарски завод Тузланског кантона, ЈУ Ветеринарски завод Унско-санског кантона, КЈП Кантонална ветеринарска станица д.о.о. Сарајево, Федерални агромедитерански завод, Пољопривредни институт Републике Српске, Федерални завод за пољопривреду, Завод за јавно здравство Кантона Сарајево, Кантонални завод Зеничко-добојског кантона, Завод за јавно здравство Унско-санског кантона, Завод за јавно здравство Тузланског кантона, Завод за јавно здравство Херцеговачко-неретванског кантона, Одјел за здравство и остале услуге Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, систем Qualita`с д.о.о., Еуро Инспект д.о.о., Институт за воде д.о.о., Ветеринарски завод „Теолаб“, Херкон д.о.о. и Ветеринарски факултет Универзитета у Сарајеву.

На основу података о лабораторијским анализама хране, које је Агенција прикупила и обрадила у 2016. години, у БиХ је узето 74.645 узорака хране, при чему је урађено 116.890 анализа хране. Од тог броја неодговарајућих је било 4.123 или 5,52%. На основу података о лабораторијским анализама воде, које је Агенција прикупила и обрадила у 2016. години, у Босни и Херцеговини је узето 16.412 узорака воде, а од тога броја неодговарајућих је било 3.389 или 20,65% узорака.

- **Микробиолошке анализе:** укупно је урађено 50.520 узорака хране, од чега 528 (1,05%) није одговарало.
- **Физичко-хемијске анализе:** укупно је узето 7.713 узорака од чега је 206 или 2,67% неодговарајућих узорака.
- **Физичко-хемијске анализе воде:** укупно је узето 5.218 узорака од чега је 1.070 или 20,51% неодговарајућих узорака.
- **Микробиолошке анализе воде:** укупно је урађено 11.194 узорка од чега је 2.319 или 20,72% неодговарајућих узорака.
- **Лабораторијске анализе на присуство ГМО у храни и храни за животиње (храна/храна за животиње, сјеме и садни материјал),** узето је укупно 58 узорака хране и није било позитивних налаза на присуство генетички модификованих организама.

У сарадњи са институцијама јавног здравства, настављене су активности на праћењу, прикупљању и анализи података о појави и кретању обољења која се преносе путем хране. На основу прикупљених и обрађених података у 2016. години на подручју Босне и Херцеговине регистровано је укупно 613 случајева обољевања гдје је храна потврђена као узрок/пут преноса. Регистроване су и три епидемије *toxiinfectio/intohcatio alimentaris* са 42 обољела, од којих је једна особа хоспитализована. Такође су идентификовани појединачни случајеви обољења од *Salmonellosis*, гдје је обољело 211 особа.

Успостављање механизма управљања кризним ситуацијама - Израда плана хитних мјера за храну и храну за животиње

Агенција је носилац активности код израде Плана управљања кризом за храну и храну за животиње са оперативним хитним мјерама, на основу тачке 49. Акционог плана за реализацију приоритета из Извјештаја за Босну и Херцеговину. Агенција је у 2016. години, у сарадњи са надлежним органима, укљученим у рад Радне групе за израду нацрта Плана уз коришћење TAIEХ инструмента техничке помоћи, припремила нацрт Плана за управљање кризом за храну и храну за животиње са оперативним хитним мјерама. План је тренутно у процедури прибављања коментара и мишљења надлежних органа.

Међународна сарадња – сарадња са Европским ауторитетом за храну (EFSA)

Уз претходну сагласност Савјета министара Босне и Херцеговине, Агенција је 29. септембра 2016. године поднијела пријаву за јавни позив EFSA-е за подршку националним истраживањима прехранбених навика сходно EU MENU методологији. EFSA је позитивно оцијенила пријаву и са Агенцијом, као водећом институцијом овог истраживања, потписала Уговор о провођењу наведеног истраживања уз финансијску подршку у износу од 100.000 еура. Подаци о прехранбеним навикама становништва и конзумацији хране су веома значајни за процјену изложености потрошача ризицима поријеклом из хране, омогућавају прецизнију процјену изложености и помажу управитељима ризика при доношењу одлука о сигурности хране. Истраживање ће се проводити у периоду од 2017-2022. године. Осим Агенције, као водеће институције, у истраживањима ће учествоваће: Завод за јавно здравство Федерација БиХ, Завод за јавно здравство РС, Агрономски и прехранбено-технолошки факултет Свеучилишта у Мостару, Биотехнички факултет Универзитета у Бихаћу, Пољопривредно-прехранбени факултет Универзитета у Сарајеву, Технолошки факултет у Зворнику, Технолошки факултет Универзитета у Бања Луци и Технолошки факултет Универзитета у Тузли.

10. ВЕТЕРИНАРСТВО

Надлежна тијела за ветеринарство у БиХ су: Савјет министара БиХ, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ Канцеларија за ветеринарство БиХ (у даљем тексту: Канцеларија), Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства ФБиХ (сектор за ветеринарство), Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС (ресор за ветеринарство), Одјељење за пољопривреду, шумарство и водопривреду Брчко Дистрикта БиХ (Пододјељење за ветеринарство), Управа за инспекцијске послове ФБиХ и кантоналне управе за инспекцијске послове, Републичка управа за инспекцијске послове РС и Општинска одјељења за инспекцијске послове, као и Инспекторат БД БиХ, Министарство привреде Кантона Сарајево, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Тузланског кантона, Министарство за привреду Босанско-Подрињског кантона, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Херцеговачко-Неретванског кантона, Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Херцегбосанског кантона, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Зеничко-Добојског кантона, Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Унско санског кантона, Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Посавског кантона, Министарство привреде Западнохерцеговачког кантона, Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Средњебосанског кантона

У међународном промету ветеринарску контролу проводи одјељење Граничне ветеринарске инспекције Канцеларије за ветеринарство, а у унутрашњем промету контрола је организована на нивоу надлежних инспекцијских тијела ентитета, кантона, Владе Брчко Дистрикта БиХ и општина.

Прописи у области ветеринарства који су усвојени и објављени у Службеном гласнику БиХ у 2016. години су:

- Правилник о допуни Правилника о означавању и контроли кретања животиња у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 02/16),
- Правилник о provedбеним мјерама за одређене производе на које се примјењују прописи о храни („Службени гласник БиХ“, број 03/16),
- Одлука о хигијени хране за животиње („Службени гласник БиХ“, број 06/16),
- Правилник о измјенама Правилника о методама узорковања и аналитичким методама за provedбу службених контрола хране за животиње („Службени гласник БиХ“, број 28/16),
- Одлука о стављању ван снаге Одлуке о забрани увоза одређених пошилики ради спречавања уноса у Босну и Херцеговину везикуларне болести свиња („Службени гласник БиХ“, број 52/16),
- Правилник о измјени Правилника о означавању и контроли кретања животиња у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 66/16),
- Правилник о идентификацији и вођењу евиденције паса, мачака и питомих вретница у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 96/16),
- Наредба о мјерама контроле заразних и паразитарних болести животиња и њиховом провођењу у 2016. години („Службени гласник БиХ“, број 04/16),
- Правилник о измјенама Правилника о начину вођења јединствене листе одобрених објеката који рукују производима животињског поријекла намијењених исхрани људи („Службени гласник БиХ“, број 16/16),
- Одлука о усвајању Програма контроле салмонелозе код одраслих расплодних јата врсте *Gallus gallus* у Босни и Херцеговини за 2016. годину („Службени гласник БиХ“, број 17/16),
- Одлука о усвајању Програма контроле салмонелозе у јатима конзумних носилица врсте *Gallus gallus* у Босни и Херцеговини за 2016. годину („Службени гласник БиХ“, број 17/16),

- Одлука о усвајању Програма контроле салмонелозе код бројлера врсте *Gallus gallus* у Босни и Херцеговини за 2016. годину („Службени гласник БиХ“, број 17/16),
- Упутство о ветеринарско-здравственим условима које морају испуњавати пошиљке хране за кућне љубимце поријеклом из Сједињених Америчких Држава приликом увоза у Босну и Херцеговину („Службени гласник БиХ“, број 17/16),
- Одлука о усвајању Плана службених контрола млијека и производа од млијека за извоз у Европску унију за 2016. годину („Службени гласник БиХ“, број 19/16),
- Правилник о начину и ознакама за додјелљивање броја одобреном објекту за потребе вођења јединствене листе свих одобрених и регистрованих објеката у којима се рукује храном за животиње („Службени гласник БиХ“, број 26/16),
- Одлука о провођењу плана праћења и контроле резидуа за 2016. годину („Службени гласник БиХ“, број 40/16),
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о максимално дозвољеним количинама фармаколошки активних супстанци у производима животињског поријекла („Службени гласник БиХ“, број 45/16) и
- Правилник о измјени Правилника о увјетима које морају задовољавати фарме и увјетима за заштиту животиња на фармама („Службени гласник БиХ“, број 74/16).

Активности које су спровођене у области ветеринарства у 2016. години везане су за израду прописа, здравље и добробит животиња, праћење резидуа ветеринарских лијекова, означавање и контролу кретања животиња, FVO инспекције и међународну сарадњу.

Здравље и добробит животиња - У складу са одредбама члана 10. Закона о ветеринарству у БиХ¹³ Канцеларија наређује и организује провођење свих контролних програма у циљу искорјењивања болести које се обавезно морају пријављивати. У дијелу који се односи на контролу здравља животиња Канцеларија је донијела Наредбу о мјерама контроле заразних и паразитарних болести животиња и њиховом провођењу¹⁴ у 2016. години. Наредба о мјерама контроле заразних и паразитарних болести животиња и њиховом провођењу у 2016. години је годишњи план мјера контроле заразних болести животиња, којим се дефинира минимум мјера које је потребно спровести са припадајућим упутама и додатним одлукама. У дијелу који се односи на контролу здравља животиња настављене су активности кроз IPA пројект „Подршка контроли и ерадикацији одређених заразних болести у Босни и Херцеговини“, у оквиру којег је спровођена орална вакцинација лисица против бјеснила и вакцинација малих преживара против бруцелозе уз истовремено спровођење поствакциналног мониторинга за обје болести. У оквиру пројекта израђен је и приједлог Вишегодишњег програма контроле и ерадикације бруцелозе код малих преживара за период 2017–2021. године, као и приједлог Вишегодишњег плана сузбијања и искорјењивања бјеснила за период 2017 –2022. године. Такође, настављено је провођење мониторинга инфлуенце птица и вирусне болести риба, што су континуиране активности које се проводе на нивоу цијеле државе, као и мониторинг бруцелозе говеда. Надаље, с обзиром на појаву болести квргаве коже у региону у току 2016. године проведен је низ превентивних активности на спрјечавању уношења ове болести на подручје БиХ укључујући припрему информативних материјала, контролу кретања, те стално праћење ситуације у региону. Након појаве болести плавог језика у августу 2016. године формиран је Заједнички центар за контролу болести који је био задужен за праћење стања и координацију мјера за сузбијање болести.

Активности које су по питању здравствене заштите животиња спроведене у Републици Српској везане су за доношење Наредбе о спровођењу мјера заштите животиња од заразних и паразитских болести у Републици Српској у 2016. години, којом се дефинишу модели провођења мјера здравствене заштите животиња и тиме постиже максимални ефекат у сузбијању болести

¹³ („Службени гласник БиХ“, број 34/02)

¹⁴ („Службени гласник БиХ“, број 4/16)

животиња. Такође, током 2016. године потврђене су заразне болести животиња, те предузете мјере на њиховом сузбијању, и то: Америчка трулеж пчелињег легла, Бруцелоза говеда, Бруцелоза оваца и коза, Бруцелоза свиња, Паратуберкулоза, Ензоотска леукоза говеда, Инфективна анемија копитара, Трихинелоза код домаћих свиња, Трихинелоза код дивљих свиња, Q-грозница говеда и Болест плавог језика. У оквиру активности на сузбијању појаве болести квргаве коже говеда и болести плавог језика код преживара, Ресор за ветеринарство је спровео сљедеће активности: забрана промета животиња у пограничном промету од стране ветеринарске инспекције и полиције, појачана контрола кретања говеда и спрјечавање уноса говеда непознатог здравственог статуса у стадо/шталу, извршено узроковање и узорци прослијеђени референтној лабораторији, а затим и Европској референтној лабораторији у Терано на типизацију вируса, прослијеђена обавјештења свим јединицама локалне самоуправе и Министарству унутрашњих послова Републике Српске да у складу са својим надлежностима предузму активности за припрему сузбијања ове болести и појачају полицијске контроле промета говеда, припремљена су упутства о болестима за докторе ветеринарске медицине и за власнике животиња, информативни леци, План управљања кризним ситуацијама у случају појаве болести квргаве коже и болести плавог језика са утврђеним мјерама, носиоцима активности и надзором. У континуитету се спроводе вакцинација малих преживара против бруцелозе, вакцинација свиња против класичне куге свиња, мјере сузбијања и искорјењивања инфективне анемије копитара, имунизација животиња-вакцинација против антракса у дијеловима Републике који су одређени као „антраксни Дистрикти“.

План праћења резидуа ветеринарских лијекова - Једна од основних годишњих активности Канцеларије је припрема и провођење годишњег Плана праћења и контроле резидуа ветеринарских лијекова и контаминаната код живих животиња и производа животињског поријекла. С тим у вези донесена је годишња Одлука о провођењу плана праћења и контроле резидуа¹⁵ за 2016. годину чији је саставни дио Упута за провођење плана праћења резидуа. Проведена је јавна набавка лабораторијских услуга за анализу резидуа ветеринарских лијекова и контаминаната у склопу које су одабране лабораторије које су вршиле испитивања службених узорака у склопу плана. Проведена је и набавка материјала за провођење узорковања у склопу плана који је подијељен ветеринарским инспекторима. Усљед процедуре јавне набавке лабораторијских услуга План праћења и контроле резидуа за 2016. годину је проведен у периоду од августа 2016. године до краја марта 2017. године те је реализација износила 91% (планирани број анализа је био 2.262, а укупно су извршене 2.062 анализе). Од укупног броја извршених анализа утврђена су 33 неусклађена резултата односно 2% неусклађености с тим да је утврђен различит постотак неусклађених резултата у односу на појаву резидуа појединих твари код одређених производа животињског поријекла.

У складу с Одлуком о праћењу резидуа одређених твари у живим животињама и у производима животињског поријекла¹⁶ у свим случајевима гдје су утврђени неусклађени резултати проведена је истрага и предузете су мјере од стране надлежних инспекцијских органа ентитета и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине с циљем откривања и отклањања узрока заостајања резидуа у производима животињског поријекла и осигурања заштите здравља потрошача. Такође, у складу с наведеном Одлуком и обавезом извјештавања релевантних свјетских организација и других заинтересованих страна о резултатима праћења и контроле резидуа, Генералном Директорату за здравље и потрошаче Европске комисије (DG SANTE) достављени су подаци и документи који се односе на резултате спроведеног Плана праћења резидуа за 2016. годину као и припремљени план за 2017. годину. Везано за спровођење Плана праћења и контроле резидуа сваке године се спроводи информисање и едукација ветеринарских инспектора који су задужени за спровођење узорковања на терену (федерални, кантонални, републички и општински ветеринарски

¹⁵ („Службени гласник БиХ“, број 40/16).

¹⁶ („Службени гласник БиХ“, бр. 1/04, 40/09 и 44/11)

инспектори), посебно по питању начина узимања, паковања, чувања узорака и спровођења истраге у случају неусклађених резултата.

Означаване и контрола кретања животиња - У активностима Агенције за означавање животиња потребно је истаћи да је набављена потребна количина ушних маркица као и одговарајућа количина образаца потребних за означавање говеда. Настављено је континуирано штампање ушних маркица за говеда које су према исказаним потребама ентитетских надлежних органа достављене ветеринарским организацијама као крајњим корисницима. У 2016. години одштампано је 106.554 ушних маркица за означавање говеда (82.865 редовних ушних маркица и 23.689 замјенских ушних маркица), 93.313 сточних пасоша и 5.131 сертификата о имањима. Успјешно је настављена контрола мониторинга на бруцелозу код говеда, обрађено је 102.412 узорака крви говеда на бруцелозу. Континуирано се пружа техничка подршка регионалним канцеларијама за унос података, тако да није било прекида у комуникацији и уносу података у информациони систем Агенције за означавање животиња. У циљу унапрјеђења система идентификације и контроле кретања животиња у БиХ извршене су одговарајуће измјене легислативе у вези означавања животиња, и то: Правилник о допуни Правилника о означавању и контроли кретања животиња у Босни и Херцеговини¹⁷, Правилник о измјени Правилника о означавању и контроли кретања животиња у Босни и Херцеговини¹⁸ и Правилник о идентификацији и вођењу евиденције паса, мачака и питомих вретица у Босни и Херцеговини¹⁹. Агенција је успјешно обучила 390 ветеринара и ветеринарских инспектора о приступу извјештајима из базе података Агенције за означавање животиња и за 280 ветеринара и ветеринарских инспектора је омогућен приступ истим. Такође успјешно је завршена обука граничних ветеринарских инспектора и омогућен рад у апликацији за увоз/извоз говеда.

Издавање рјешења и сертификата за увоз и извоз - У 2016. години Канцеларија је издала 1.224 рјешења о непостојању ветеринарско-здравствених сметњи за увоз од тога: 365 рјешења за увоз живих животиња, 732 рјешења за увоз сировина и производа животињског поријекла, и 127 за увоз лијекова.

У 2016. години Канцеларија је издала 13.864 ветеринарско-здравствених сертификата за извоз живих животиња и производа животињског поријекла.

Праћење ревизијских мисија Дирекције за здравље и сигурност хране и будуће ревизијске посјете (перад, конзумна јаја и др.)

ИНСПЕКЦИЈА ЗА ПЕРАД - У претходном периоду Канцеларија је у сарадњи са надлежним органима ентитета радила на реализацији препорука FVO мисије за перад. С тим у вези Канцеларија је 23. септембра 2016. године упутила према Директорату за здравље и храну, ревизије и анализе Европске комисије (бивши FVO - Уред за храну и ветеринарство ЕУ) званичан допис у којем се тражи долазак инспектора у поновљену (follow up) мисију за месо перади, производе од меса перади и конзумна јаја. На основу овог захтјева БиХ је уврштена у план посјета ове инспекције у 2017. години, али тачан датум се још увијек не зна..

Тренутно, мјешовита комисија састављена од представника Канцеларије и надлежних ентитетских министарстава пољопривреде ради на припреми објеката на долазак инспекције. До сада је извршен обилазак 5 објеката (2 кланице перади, два објекта за прераду меса перади и један центар за паковање конзумних јаја), при чему су утврђене одређене неусклађености, те је објектима наложено да их отклоне у што краћем року.

¹⁷ („Службени гласник БиХ“, број 02/16),

¹⁸ („Службени гласник БиХ“, број 66/16)

¹⁹ („Службени гласник БиХ“, број 96/16 од 29.12.2016. године)

ИНСПЕКЦИЈА ЗА МЛИЈЕКО - Поновљена (друга по реду) ревизија у Босни и Херцеговини извршена је у периоду 14. - 25. марта 2016. године у склопу планираног програма ревизија за 2016. годину Дирекције за здравље и храну, ревизије и анализе ЕК. Циљ ревизије био је оцјена функционисања система службених контрола у производњи и сертификацији млијечних производа намијењених за исхрану људи, а који се извозе у ЕУ. Додатно, ревизија је имала за циљ и оцјену предузетих активности у циљу рјешавања препорука које су надлежни органи у БиХ добили након прве ревизије обављене у 2014. години, односно процјену испуњености мјера из акционог плана надлежних органа у Босни и Херцеговини према шест препорука ревизијске мисије FVO из 2014. године. У том временском интервалу ревизорски тим је укупно прегледао 4 мљекаре (3 на подручју Федерације БиХ и 1 на подручју Републике Српске), 4 фарме музних говеда (3 на подручју Федерације БиХ и 1 на подручју Републике Српске), те једне лабораторије која обавља лабораторијска испитивања млијека.

Међународна сарадња и техничка помоћ - У складу са закључцима чланова билатералних међудржавних делегација земаља партнера и настојањем за унапређењем међудржавне сарадње надлежних институција инициране су процедуре у складу са законским оквиром за покретање и реализацију преговора за уговорно/споразумно закључивање међународне сарадње за домену ветеринарства са слиједећим земљама: Народна Република Кина, Исламска Република Иран и Хашемитска Краљевина Јордан. Континуирана сарадња са: Директоратом за здравље и храну, ревизије и анализе Европске комисије, Свјетском организацијом за епидемиологију - ОИЕ Парис, Европском комисијом за сузбијање и контролу слинавке и шапа УН / FAO / EUFMD и Делегацијом ЕУ у БиХ.

Када је ријећ о техничкој помоћи Европске уније, иста се огледа у имплементацији IPA 2012 пројекта, који има двије компоненте. Прва се односи на здравље животиња, односно смањење ризика за здравље људи и животиња, околиш, као и повећање економског потенцијала БиХ, а обухвата оралну вакцинацију лисица против бјеснила и вакцинацију малих преживара против бруцелозе. Друга компонента се односи на правилну имплементацију прописа из области нуспроизвода животињског поријекла у Босни и Херцеговини и подразумева израду Стратегије управљања нуспроизводима животињског поријекла уз израду студије изводљивости за третман/одлагање отпада животињског поријекла. У организацији TAIEХ-а одржана је радионица о хигијени хране за животиње, контроли лијекова и адитива у храни за животиње 18.-19. мај 2016. године.

Учешће у BTSF тренинзима представника Канцеларије на тему:

- Имплементација TRACES-а за увоз хране и сточне хране – Талин, Естонија
- Нуспроизводи животињског поријекла (органска ђубрива) – Антверпен, Белгија и
- Имплементација аудит система – Севиља, Шпанија.

11. ЗАШТИТА ЗДРАВЉА БИЉА

Управа БиХ за заштиту здравља биља (у даљем тексту поглавља: Управа) је одговорно тијело за заштиту биља у БиХ за сарадњу и размјену информација са међународним званичним тијелима и обавјештавање међународних тијела. У складу са Законом о заштити здравља биља²⁰ Управа врши управне послове и са њима повезане техничке послове. Овлаштења и задаци Управе прописани су чланом 76. наведеног закона. Осим заштите здравља биља, Управа је у складу са материјалним прописима, надлежна за област сјемена и садног материјала као и заштита нових сорти, фитофармацеутских средстава (ФФС), минералних ђубрива и генетски модификованих

²⁰ („Службени гласник БиХ“, број 23/03)

организама у дјелу који се односи на репродукциони материјал биљног поријекла и средстава за заштиту биља.

Основни задаци Управе су да координира припрему и припрема прописе из своје надлежности, доноси подзаконске акте када је за то овлаштена законом, успоставља и води регистре из своје надлежности, остварује сарадњу и координацију са надлежним органима БиХ, ентитета и Брчко Дистрикта БиХ, успоставља и остварује сарадњу са међународним институцијама и организацијама (FAO, IPPC, EPPO, UPOV, ЕС и сл.), представља БиХ у међународним институцијама и организацијама из своје надлежности, прати међународне прописе из фитосанитарне области и усклађује прописе БиХ из фитосанитарне области са одговарајућим прописима ЕУ. Превасходни задатак Управе је спријечавање уношења и ширења штетних организама у БиХ и њихово сузбијање у складу са Међународном конвенцијом о заштити биља (IPPC). Област заштите здравља биља у БиХ уређена је Законом о заштити здравља биља БиХ којим се регулише здравље биља, одређују мјере и обавезе ради спрјечавања појаве, уношења и ширења штетних организама на биљке, биљне производе и друге регулисане објекте, њихово искорјењивање, биолошка заштита биља, прикупљање и размјена података, те системи информисања.

Главни циљ успостављања функционалног фитосанитарног система је да се осигура јасан ланац контроле и брза размјена информација о појави и распрострањености неког штетног организма биља. Надлежни органи за фитосанитарну област у БиХ утврђени су законима из ове области на су: Савјет министара БиХ, Министарство спољне трговине и економских односа – Управа БиХ за заштиту здравља биља, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, Републичка управа за инспекцијске послове и градска/општинска одјељења за инспекцијске послове у Републици Српској, Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства, Федерална управа за инспекцијске послове, кантоналне пољопривредне инспекције у Федерацији БиХ, те Одјељење за пољопривреду, шумарство и водопривреду Владе Брчко Дистрикта БиХ и Инспекторат Брчко Дистрикта БиХ. Поред наведених надлежних органа, одређене послове обављају и стручне институције као што су заводи, институти и факултети.

Управа и надлежни органи у ентитетима и Брчко Дистрикту БиХ требају стално кадровско јачање да би могли испунити све следеће обавезе које се намећу усклађивањем законодавства БиХ са законодавством ЕУ, а посебно кадровски ојачати са фитосанитарним инспекторима у унутрашњем надзору. Без унутрашње фитосанитарне инспекције, у пуном капацитету, немогуће је успоставити ефикасан фитосанитарни систем у БиХ.

Недостатак или неадекватна организованост прогнозно – извјештајне и савјетодавне службе у БиХ јесте озбиљан недостатак који је значајан, како за друге области пољопривреде, тако и за фитосанитарну област а посебно за здравље биља.

Приближавање законодавства Босне и Херцеговине законодавству Европске уније

Управа је у протеклој години, поред доношења прописа, активности усмјерила на имплементацију закона и подзаконских аката из фитосанитарне области. Поред овог, акценат је дат и активностима у оквиру Twinning Пројекта IPA 2012, TAIEХ и других пројеката.

Управа је у току 2016. године припремила сет прописа који су објављени и у службеном гласнику БиХ и то:

- Правилник о саставу, начину именовања, дјелокруга и начину рада Стручног савјета за здравље биља („Службени гласник БиХ“, број 29/16);
- Програм посебног надзора (системске контроле) карантенских штетних организама на кромпиру у БиХ за 2016. годину („Службени гласник БиХ“, број 19/16);

- Извјештај о провођењу програма посебног надзора (системске контроле) карантинских штетних организама на кромпиру у Босни и Херцеговини за 2015. годину;
- Правилник о размјени информација и нотификацији о задржавању пошиљка биља, биљних производа и регулисаних објеката или штетних организама у изолованом стању који се уносе у Босну и Херцеговину („Службени гласник БиХ“, број 55/16);
- Правилник о измјенама и допуни Правилника о форми и садржају фитосанитарног сертификата за извоз и фитосанитарног сертификата за реекспорт („Службени гласник БиХ“, број 68/16).
- Правилник о разврставању, паковању, обиљежавању и опремању фитофармацеутских средстава упутством за употребу („Службени гласник БиХ“, број 10/16);
- Извјештај о провођењу Ротердамске конвенције
- Правилник о јединственим принципима за оцјењивање фитофармацеутских средстава („Службени гласник БиХ“, број 10/16);
- Правилник о потребној документацији за оцјену активних материја (Службени гласник БиХ“, број 11/16);
- Правилник о потребној документацији за оцјену фитофармацеутских средстава у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 12/16);
- Програм обуке одговорних лица за промет фитофармацеутских средстава у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 47/16);
- Списак активних материја дозвољених за употребу у фитофармацеутским средствима у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 06/16, 63/16 и 86/16);
- Одлука о давању овлашћења Федералном агромедитеранском заводу, Мостар за обављање анализа у сврху службеног испитивања квалитета минералних ђубрива („Службени гласник БиХ“, број 10/16);
- Правилник о упису у регистар добављача пољопривредног биља („Службени гласник БиХ“, бр. 54/16)
- Правилник о измјенама и допунама правилника о стављању у промет сјемена жита у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 54/16);

Такође, припремљени су и достављени на мишљење Министарству спољне трговине и економских односа БиХ Правилник о условима у погледу стручне просторне и техничке оспособљености лабораторија и Правилник у погледу стручне просторне и техничке оспособљености Органа за потврђивање.

У области фитосанитарне области у Републици Српској донесен је сет правилника (20) који се односе на области средстава за заштиту биља, као и програми и правилници који се односе на заштиту здравља биља и то:

- Правилник о критеријумима за давање овлашћења испитним и референтним фитосанитарним лабораторијама у области дијагностике штетних организама и заштите здравља биља („Службени гласник Републике Српске“ број 10/16).
- Правилник о мјерама за откривање, спречавање ширења и сузбијање штетног организма *Hulella fastidiosa* („Службени гласник Републике Српске“ број 72/16).
- Програм посебног надзора карантинских штетних организама на кромпиру у Републици Српској у 2016. години („Службени гласник Републике Српске“ број 14/16).
- Програм посебног надзора над присуством карантинских штетних организама у регистрованим расадницима у Републици Српској у 2016. години („Службени гласник Републике Српске“ број 69/16).
- Програм посебног надзора над присуством TSWV (енгл. *Tomato spotted wilt virus*) на подручју Републике Српске у 2016. години („Службени гласник Републике Српске“ број 69/16).

- Програм посебног надзора над присуством карантински штетног организма *Erwinia amulovora* (Burrill) Winslow et. al. - проузроковача бактериозне пламењаче јабучастих воћака на подручју Републике Српске у 2016. години („Службени гласник Републике Српске“ број 100/16).
- Програм посебног надзора над присуством карантински штетног организма *Candidatus Phutoplasma puri* (Pear decline, PD) на подручју Републике Српске у 2016. („Службени гласник Републике Српске“ број 101/16).
- Програм посебног надзора над присуством карантински штетног организма *Hulella fastidiosa* et al. - проузроковача Пирсове болести на подручју Републике Српске у 2016. („Службени гласник Републике Српске“ број 101/16).
- Програма посебног надзора над присуством *Monilinia fructicola* – проузроковача америчке смеђе трулежи плодова јабучастих и коштичавих воћака на подручју Републике Српске у 2016. години-у процедури објаве.
- Програма посебног надзора над присуством *Phutopthora feagarie* var. *rubi* на подручју Републике Српске у 2016. години-у процедури објаве.
- Програм обуке стручних лица за рад у пољопривредој апотеци („Службени гласник Републике Српске“ број 15/16).
- Правилник о технолошким поступцима прераде у органској производњи („Службени гласник Републике Српске“ број 39/16).
- Правилник о условима које морају да испуњавају правна лица која се баве производњом средстава за заштиту биља („Службени гласник Републике Српске“ број 39/16).
- Правилник о измјенама и допунама Правилника о обрасцу и садржају захтјева за упис, садржају Регистра дистрибутера и увозника и Регистра пружалаца услуга („Службени гласник Републике Српске“ број 39/16).
- Правилник о начину и условима коришћења средстава за суфинансирање Пољопривредног института Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ број 64/16).
- Правилник о садржини и обрасцу захтјева за регистрацију средстава за заштиту биља („Службени гласник Републике Српске“ број 72/16).
- Правилник о садржини, обрасцу и начину вођења евиденције у органској производњи („Службени гласник Републике Српске“ број 77/16).
- Правилник о условима за рад контролних организација и начину вршења контроле у поступку органске производње („Службени гласник Републике Српске“ број 77/16).
- Правилник о условима и начину вршења прегледа и узорковања пошилике средстава за заштиту биља и активне супстанце, односно основне супстанце („Службени гласник Републике Српске“ број 79/16).
- Правилник о условима које морају да испуњавају овлашћене лабораторије за испитивање средстава за заштиту биља („Службени гласник Републике Српске“ број 101/16).

Иако је Управа надлежна институција за регистрацију фитофармацеутских средстава на цијелој територији БиХ, још увијек не врши регистрацију због наслијеђене комплексности ситуације и међуинституционалног односа са ентитетским министарствима пољопривреду која се односи на надлежност за регистрацију. Управа има донесене све прописе који регулишу процедуру регистрације средстава за заштиту биља, али да би олакшала регистрацију фитофармацеутских средстава а истовремено да та регистрација буде у складу са ЕУ захтјевима Управа је, у складу са Препорукама и оперативним закључцима Првог Пододбора за пољопривреду и рибарство у оквиру ССП-а између ЕУ и БиХ припремила Правилник о признавању регистрације фитофармацеутских средстава који је у форми нацрта и регулише процедуре за признавање регистрација средстава за заштиту биља. Управа је у складу са Законом о сјемени и садном материјалу пољопривредних биљака припремила и упутила на мишљење надлежним органима

ентитета и Брчко Дистрикта БиХ Правилник о узорковању и испитивању квалитета сјемена пољопривредног биља у БиХ, Правилник о упису сорти у Сортну листу БиХ, и Правилник о признавању сорти пољопривредног биља у БиХ. Ови правилници су до сада добили позитивно мишљење Федералног министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства и Владе Брчко Дистрикта БиХ.

Када је ријеч о активностима које су спровођене у области анализу ризика најзначајније су

- Анализирање података, достављених од стране инспектората ентитета и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине. Због нелогичности достављених података појединих надлежних институција и потребе за детектовањем узрока за појаву истих, достава података је извршена са знатним закашњењем, те прављење мјесечних Извјештаја о раду фитосанитарних инспекција ентитетских Инспектората на граничним прелазима у Босни и Херцеговини није могло бити завршено у току 2016. године и израда Извјештаја у току.
- Мјесечно информисање фитосанитарних инспектора кроз информације и нова сазнања из фитосанитарне области.
- Учешће у раду заједничког Центра за анализу ризика, везано за сигурност границе.

Током 2016.године достављене су двије нотификације, због неусклађености биља које су извезене из Босне и Херцеговине:

- 26.04.2016.године, NPPO Литваније, на садном материјалу *Prunus Domestica*, који је из Босне и Херцеговине извожен у Казахстан, утврдио је присуство *Plum pox virus pox*.
- 27.04.2016.године, на ГП Градишка – Стара Градишка (Хрватска), одбијен је увоз робе и пошиљка је враћена због неусклађености дрвеног материјала за паковање са ISPM 15. У нотификацији је наведено да палете на којима се налазила роба нису биле стандардно означене.

Имплементација пројекта

У 2016.години наставило се са имплементацијом twinning пројекта IPA 2012 „Даље јачање капацитета у фитосанитарном сектору из области средстава за заштиту биља, здравља биља, сјемена и садног материјала, укључујући фитосанитарне лабораторије и фитосанитарну инспекцију“. Поред одржаних радионица, семинара, предавања и др. активности су спровођене и кроз 62 обављене обуке административног особља ентитетских министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду Брчко Дистрикта БиХ, обуке фитосанитарних инспектора (теоретске и практичне на пољу и граничним прелазима) и обуке лабораторијског особља (теоретске и практичне у лабораторијама а које су се односиле на лабораторијске методе и на систем контроле неопходан код акредитације). У оквиру Пројекта у сарадњи са ЕУ и домаћим експертима израђени су:

- Приручник за фитосанитарне инспекторе,
- Смјернице за преглед и узимање узорака за лабораторијска испитивања (ради посебног надзора штетних организама за: *Anoplophora glabripennis*, *Anoplophora chinensis*, *Erwinia amulovora*, *Bursaphelenchus hulohilus*, *Gibberella circinata*, *Plum pox virus*, *Huella fastidiosa*, *Flavescence Doree*, *Candidatus Phutoplasma vitis i Candidatusphutoplasma solani*),
- Процедуре узорковања за квалитет фитофармацеутских средстава и минералних ђубрива и остатака фитофармацеутских средстава,
- Смјернице за сертификацију сјемена житарица према OECD шеми,
- Девет Смјерница за интегралну заштиту и то за: брескву, јабуку, краставац, кромпир, Солонацеае, винову лозу, вишњу, шљиву, као и генералне смјернице.

Поред горе наведеног урађене су брошуре за: *Hullella fastidiosa*, *Druocosmus kuriphilus*, брошура о биљном пасошу и брошура о заштити нових сорти – прилика за оплемењиваче и узгајиваче у БиХ.

И у 2016. години је настављена имплементација Пројекта са Чешком развојном агенцијом под називом „Институционално јачање у сертификавању и контроли садног материјала“. С обзиром на значајну производњу садног материјала у БиХ и то углавном стандардног садног материјала, овај Пројект је замишљен на начин да допринесе подизању нивоа производње садног материјала и започињања производње сертификованог садног материјала. Врло је битно нагласити да би се производња обављала у складу са ЕУ стандардима и била би еквивалентна са производњом у ЕУ. Кроз овај пројект одржано је 10 обука теоретских и практичних и то за фитосанитарне инспекторе, особље у институцијама које раде контролу производње садног материјала али и обука произвођача, тј. стручних лица у расадницима. За успјешну имплементацију овог врло значајног Пројекта ограничавајући фактор је застој у доношењу подзаконских аката у области садног материјала и непостојање сагласности око успостављања система за потврђивање као и уписа сорти у Сортну листу БиХ.

Уз помоћ Пројекта FARMA (USAID и Sweden) урађена је брошура Специфични карантенски штетни организми за Руску Федерацију. Брошура је урађена као помоћ фитосанитарним инспекторима при раду. Ова брошура је такође и једна од обавеза коју је преузела БиХ након посјете инспекције Руске Федерације. У вези са горе наведеним Управа је била главни корисник и управљала је свим проведеним активностима у пројектима. Осим Управе, други корисници пројекта су били: Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Републике Српске, Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Федерације БиХ, Одјељење за пољопривреду, водопривреду и шумарство Брчко Дистрикта БиХ, Републичка управа за инспекцијске послове Републике Српске, Федерална управа за инспекцијске послове, Инспекторат Брчко Дистрикта БиХ, Пољопривредни институт Републике Српске, Бања Лука, Федерални завод за пољопривреду, Сарајево и Федерални агромедитерански завод, Мостар.

Остале активности Управе

Остварена је значајна сарадња и координација на међународном плану у оквиру активности везаних за Међународну конвенцију за заштиту биља IPPC, (Internacional Plant Protection Convention) и Европску и медитеранску организацију заштите биља EPPO (European and Mediterranean Plant Protection Organization) као и са CPVO (Community Plant Variety Office), а настављена је и добра сарадња и координација са фитосанитарним службама држава у регији. Управа је, у складу са чланом 4. Став (2) Одлуке о именовању државног тијела за координацију имплементације Ротердамске конвенције о поступку претходне обавијести о сагласности за промет неких опасних хемикалија и пестицида у међународној трговини²¹, у сарадњи са надлежним органима ентитета и Брчко Дистрикта БиХ, израдила извјештај о провођењу Ротердамске конвенције који је упућен Савјету министара Босне и Херцеговине на разматрање. Извјештај је усвојен на 62. сједници одржаној 29.06.2016. године Савјет министара БиХ.

У току 2016. године, Управа је запримила укупно 30 обавјештења о извозу из земаља Европске уније или Србије. Управа је у складу са одредбама Конвенције, благовремено доставља потврду о пријему обавјештења о извозу и редовно прослеђује примљена обавјештења о извозу надлежним органима ентитета и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.

У складу са чланом 10. Став (1) Ротердамске конвенције²² којим је прописано да ће свака земља потписница Ротердамске конвенције имплементирати одговарајуће законске или административне мјере како би се благовремено обезбиједиле одлуке о увозу хемикалија наведених у Анексу III Конвенције. С циљем испуњења ове обавезе Федерално министарство здравства донијело је Одлуку о забрањеним хемикалијама са Анекса III Ротердамске конвенције којом су се стекли услови за подношење уговора за предметне хемикалије.

²¹ („Службени гласник БиХ“, број 15/10)

²² („Службени гласник БиХ – Међународни уговори“, број 14/06)

Уз сагласност оба ентитета и Брчко Дистрикта БиХ, Управа је Секретеријату Ротердамске конвенције поднијела одговоре за 14 индустријских хемикалија Анекса III Ротердамске конвенције и тиме је испуњена још једна обавеза од многих које прописује текст ове Конвенције. Управа је извршила све наведене активности у циљу приступања Босне и Херцеговине Међународној конвенцији о заштити нових сорти биљака (UPOV), а Министарство спољне трговине и економских односа БиХ је провело законом прописану процедуру. На 30. сједници, одржаној 03.11.2016. године Предсједништво Босне и Херцеговине је донијело Одлуку о приступању Босне и Херцеговине UPOV Конвенцији и доставило Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине у циљу давања сагласности за ратификацију UPOV конвенције.

Управе је кроз рад у подкомисијама, активно учествовала у имплементацији Споразума о међусобној сарадњи између институција укључених у процес интегрисаног управљања границом БиХ. Представник Управе у заједничком Центру за анализу ризика је учествовао у раду приликом израде стратешке и других анализа ризика везаних за безбједност државне границе у БиХ. Представници Управе активно су укључени у израду нове Стратегије интегрисаног управљања границом као и Акционог плана провођења Стратегије.

Када је ријеч о процесу испитивања и уписа сорти пољопривредног биља у сортну листу БиХ већ дуже вријеме тај процес је у застоју, јер Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске још није доставило мишљење на Пословник о раду Заједничке комисије за сорте пољопривредног биља, без чека није започео рад Заједничке комисије за сорте пољопривредног биља, а тиме ни признавање и упис сорти на Сортну листу БиХ. Управа, као надлежни орган за ову област у БиХ, донијела је све provedбене прописе како би се процес уписа сорти пољопривредног биља у Сортну листу БиХ могао одвијати у складу са Законом о сјемени и садном материјалу пољопривредних биљака БиХ²³.

Изузимајући програм посебног надзора карантинских штетних организама на кромпиру у БиХ, који се проводи у континуитету, у БиХ још увијек није постигнута сагласност нити је донесен вишегодишњи контролни план углавном из разлога наведених у претходном ставу. Ово потенцијално може бити врло опасно због тога што нема могућности да се организовано долази до података са терена о појави и статусу појединих штетних организама који могу проузроковати велике материјалне штете. Из примјера у вези увоза сорти које нису на Сортној листи БиХ, истичемо као посебан проблем што инспекторати ентитета и Брчко Дистрикта БиХ не примјењују или селективно примјењују прописе које је донијела Управа или Савјет министара БиХ посебно оне који су везани за увоз и извоз. Ове појаве се морају превазићи, а у циљу рјешавања овог питања Управа у сарадњи са Министарством спољне трговине и економских односа и надлежним органима ентитета и БД БиХ припрема предлог одговарајућих рјешења прихватљива и примјенљива у БиХ са циљем да пољопривредни произвођачи имају приступ новом сортименту а тиме и повећање тржишне конкурентности.

Протокол за осигурање фитосанитарних захтјева између Министарства спољне трговине и економских односа БиХ и Федералне службе за ветеринарски и фитосанитарни надзор (Руска Федерација)

Једна од најзначајнијих активности Управе су предузете активности везане за Извјештај Федералне службе за ветеринарски и фитосанитарни надзор Руске Федерације, (у даљем тексту: Росселхознадзора) о резултатима посјете делегације Росселхознадзора Босни и Херцеговини у периоду од 18 –19. августа 2016. године. С тим у вези, дана 20.10.2016. године, потписан је Протокол за осигурање фитосанитарних захтјева између Министарства спољне трговине и

---

²³ („Службени гласник БиХ“, број : 03/05).

економских односа Босне и Херцеговине и Федералне службе за ветеринарски и фитосанитарни надзор (Руска Федерација) приликом међусобних испорука производа високог фитосанитарног ризика. Између осталог Протоколом је регулисано да ће босанскохерцеговачка страна вршити добровољну регистрацију произвођача (фармера) и извозника производа високог фитосанитарног ризика у Руску Федерацију и слати спискове руској страни. У вези са наведеним у току је регистарација, а до краја 2016. године је регистровано 19 извозника производа високог фитосанитарног ризика у Руску Федерацију. Подаци о регистрованим извозницима су доступни на интернет страници Управе. (www.uzzb.gov.ba). С циљем превазилажења неправилности и злоупотреба успостављен је и систем са Росселхознадзором путем којег се свака пошиљка воћа и поврћа и Босне и Херцеговине најављује Руској Федерацији. Управа путем службених емаил адреса Росселхознадзор-а, верификује сваки фитосанитарни сертификат издат од стране фитосанитарних инспектора, инспектората ентитета и Инспекторат/Владе Брчко Дистрикта БиХ. Такође је између Управе и Росселхознадзора успостављен и систем додатне провјере фитосанитарног сертификата путем којег је Управи додијељен приступ серверу са јединственим кодом за сваки фитосанитарни сертификат за који се тражи додатна провјера. У вези са напријед наведеном проблематиком, Управа је морала приступити доношењу по хитној процедури измјена и допуне Правилника о форми и садржају фитосанитарног сертификата и фитосанитарног сертификата за реекспорт. Разлог за хитно доношење измјена и допуне наведеног Правилника је Извјештај Росселхознадзора. Извјештајем је констатовано да Босна и Херцеговина нема на једном мјесту сакупљену базу података издатих фитосанитарних сертификата као и њихових електронских копија, што самим тим отежава провјеру у смислу питања поријекла производа који се извозе за Руску Федерацију, као и да мора постојати једна адреса у Босни и Херцеговини када се говори о провјерама издатих сертификата. Најважнија одредба овог Правилника је да је успостављен правни основ да ће Управа успоставити и водити обједињену базу података о издатим сертификатима као и подацима који они садрже, а који ће бити електронски достављани од стране надлежних инспектората. Тренутно се извоз у Руску Федерацију одвија несметано.

Активности у погледу организације семинара, радионица и тренинга

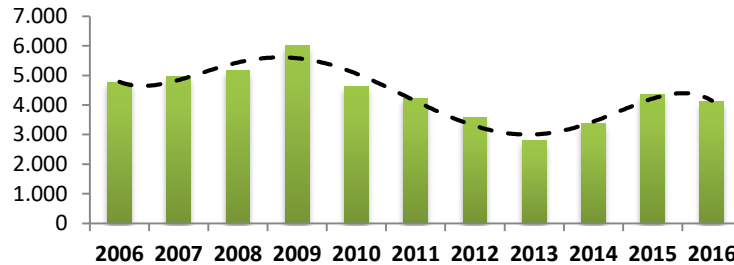
У циљу обезбјеђивања имплементације прописа, Управа у континуитету обезбјеђује велики број обука за фитосанитарне инспекторе, лабораторијско особље и особље у администрацији као и организацију великог броја састанака са свим надлежним органима и институције ентитета и Брчко Дистрикта БиХ које чине фитосанитарни систем у БиХ. У 2016. години одржане су 62 радионице, семинара предавања и др. у организацији Управе на којим је учествовало 674 учесника, од чега је око 80% учесника било из надлежних органа и институција ентитета и Брчко Дистрикта БиХ (службеници ентитетских министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду Брчко Дистрикта БиХ, службеници инспектората ентитета и Брчко Дистрикта БиХ, особље ентитетских лабораторија, пољопривредни произвођачи и др.). Представници Управе су присуствовали на 33 радионице, семинара, предавања и др. у организацији других институција. У оквиру BTSF (Better Traininf for Safer Food) тренинга у организацији Европске комисије, Управа је омогућила да истима присуствује 18 учесника из надлежних органа и институција ентитета и Брчко Дистрикта БиХ.

12. РИБАРСТВО

Слатководно рибарство има посебан економски значај у БиХ с обзиром на капацитете за експлоатацију и саму производњу рибе. Капацитети за производњу свих врста рибе у Босни и Херцеговини се процјењују на око 13.000 тона. Величина објеката у експлоатацији рибе у Босни и Херцеговини за узгој пастрмке износе 140.800 м², рибњака за узгој шарана 2.190 ха, и за узгој рибе у кавезима око 77.810 м³.

Производња конзумне рибе у БиХ пратећи посматрани период од десет година у просјеку износи око 4.357 тона, а од тога око 80% производње чини производња пастрмке, око 14% производња шарана и 6% остале врсте рибе.

Графикон 83. Производња конзумне рибе у БиХ 2006-2016. година (тона)

Рибарство се у Федерацији БиХ заснива искључиво на аквакултури у оквиру које је најразвијенија салмоникултура, односно узгој пастрмке. Просјек производње рибе износи око 1.400 тона и углавном се ради о производњи пастрмке. Производња пастрмке је организована у два правца: узгој конзумне пастрмке и узгој млађи аутохтоних салмонида за порибљавање отворених вода. У Федерацији БиХ се у око 95% производње чини производња калифорнијске пастрмке, а остатак (5%) поточна пастрмка и поточна златовчица. Најзначајнији произвођачи конзумне пастрмке у ФБиХ су тзв. пуносистемски рибњаџи, са заокруженим процесом производње од икре до конзумне рибе: *Norfish Blagaj* – Мостар (капацитет 600 т), РИЗ Крајина Мартин Брод – Бихаћ (550 т), Риба Неретва – Коњиц (300 т), Салмон – Љубушки (300 т), Лакс – Мостар (200 т), Бугојно – Бугојно (100 т) и Крупић – Прозор/Рама (100 т). У ФБиХ постоји и велики број малих, тзв. "породичних рибњаџа" капацитета 20 до 30 т конзумне пастрмке годишње. Они су класична рибља товилишта, намијењена искључиво за производњу конзумне пастрмке. Већина малих рибњаџа капацитета до 10 тона није регистрована. БиХ има 24 километра морске обале и 1.400 ха морске површине смјештене у Федерацији БиХ. Иако је ово мали простор за узгој морских производа (рибе и шкољке), он је још увијек недовољно искоришћен.

На подручју Неумског залива постоје двије фарме које се баве узгојем морске рибе и шкољки које према процјенама експерата у просјеку годишње произведе 400-500 тона ораде, тона лубина, дагњи и каменица.

Просјек производње конзумне рибе у Републици Српској износи око 3.000 тона. Када је ријеч о производњи пастрмке у Републици Српској током посљедњих десет година се кретала у распону од 1.155 до 1.965 тоне, и шарана од 240 до 2.785 тона. За производњу шарана је битно истаћи да је производња од 2009. године са 2.786 тона биљежила константан пад до 2014 у којој је остварена производња износила само 238 тона. Република Српска има четири велика шаранска рибњаџа: Санчани код Приједора (1.360 ха), Прњавор (700 ха), Бардача код Српца (650) и Брод (600 ха). Пастрмских рибњаџа има више, али је њихова појединачна и укупна површина знатно мања у односу на шаранске рибњаџе. Поред ове двије врсте рибњаџа у експанзији је и кавезни узгој рибе у језерима и већим ријекама. Експлатациона површина шаранских рибњаџа се смањује и са 3 хиљаде ха дошла је на 2 хиљаде ха. Производња шарана и других ципринидних врста рибе се смањује, а на другој страни производња пастрмке се повећава и површински, и количински. Главни проблеми са којима се произвођачи рибе сусрећу су високе водопривредне накнаде, зависност од увоза рибље хране (нарочито за пастрмку) и недостатак матичних јаја.

13. ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА/ДОНАТОРСКА ПОМОЋ

БиХ је у 2016. години направила значајан искорак када је ријеч о процесу Европских интеграција имајући у виду да је предат захтјев за чланство у ЕУ, извршена адаптација ССП-а, остварен напредак у испуњавању политичких и економских критерија за чланство и усклађивање домаћег законодавства са *acquisom*, и усаглашен механизам координације.

Након и формалног ступања на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању са Европском унијом, 29. јуна 2016. године одржан је први састанак Пододбора за пољопривреду и рибарство између Европске комисије и Босне и Херцеговине. На састанку су разматране активности на усклађивању прописа и развоју институционалних капацитета у области пољопривреде и руралног развоја, рибарства, фитосанитарне политике, сигурности хране и ветеринарства. Констатовано је да у области пољопривредне политике и политике руралног развоја надлежне институције нису оствариле очекивани напредак када је ријеч о кључним приоритетима. Наиме, иако су реализоване бројне активности ипак није израђен Нацрт стратешког плана руралног развоја БиХ, нити је ревидирани план за хармонизацију пољопривреде, хране и руралног развоја, нису усвојени прописи о вину и органској производњи. Када је ријеч о легислативи из области безбједности хране, иако су израђени и усклађени текстови Нацрта Закона о храни, Нацрт Закона о ветеринарству у Босни и Херцеговини и Нацрт Закона о измјенама Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју БиХ, услед недостављања мишљења појединих надлежних институција, исти још нису упућени у парламентарну процедуру разматрања и усвајања. Такође, није постигнут договор о успостављању IPARD имплементацијске структуре и законског оквира за спровођење пољопривредног пописа.

Европска комисија указала је да Босна и Херцеговина треба уложити додатне напоре како би даље ојачала институционалне капацитете, координацију и правни оквир у контексту *acquis*-а Европске уније у овим областима. Европска комисија је надлежним институцијама дала препоруке за хитно усвајање закона о храни, ветеринарству и пољопривреди у циљу успостављања функционалног система службених контрола и овлаштења усклађеним са европским законодавством у овој области.

Према Извјештају о напретку за БиХ за 2016. годину у области пољопривреде и руралног развоја припреме у ЕУ интеграцијама су у раној фази, док је постигнут одређени напредак у области сигурности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике. У наредној години, Босна и Херцеговина треба посебно да:

- изради и усвоји цијелодржавни стратешки план за рурални развој и договори успостављање националне структуре за добијање претприступне помоћи у сектору пољопривреде кроз Инструмент за претприступну помоћ за рурални развој;
- додатно усклади системе службених ветеринарских и фитосанитарних контрола са европским стандардима;
- додатно надогради административне капацитете, нарочито инспекцијске службе и лабораторије.

Савјет за опште послове Европске уније је 20. септембра 2016. прихватило захтјев Босне и Херцеговине за чланство у Европској унији и задужило Европску комисију да припреми мишљење о захтјеву. У ту сврху Европска комисија је Босни и Херцеговини 9. децембра 2016. године уручила Упитник као почетни корак којим ће Европска комисија на основу припремљених и достављених одговора из Босне и Херцеговине процјењивати спремност земље за испуњавање критеријума за чланство у ЕУ. Упитник садржи 3.242 питања груписана у политичке и економске критеријуме, те 33 поглавља правне стечевине ЕУ.

Питања на које институције са свих нивоа власти у БиХ надлежних за пољопривреду, рурални развој, сигурност хране, ветеринарство, фитосанитарну заштиту и рибарство требају одговорити, подијељена су у поглавља и то:

- Поглавље 11- Пољопривреда и рурални развој које садржи 38 питања с тим што се у оквиру сваког појединачног питања захтјева одговор на много већи број подпитања,
- Поглавље 12- Сигурност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика, 44 питања у оквиру свако има значајан број подпитања,
- Поглавље 13 – Рибарство, 72 питања у оквиру којих се траже одговор и на велики број подпитања.

13.1. Планирање и координација међународне помоћи у сектору пољопривреде, прехране и руралног развоја

Координационе састанке донатора у сектору пољопривреде организује и њима предсједава Министарство спољне трговине и економских односа БиХ. У циљу реализације мјере 1.8. Првог приоритетног подручја Оперативног програма Босне и Херцеговине за пољопривреду, прехрану и рурални развој у БиХ, формирана је Радна група за планирање и координацију међународне помоћи у сектору пољопривреде, прехране и руралног развоја. Радна група се руководи препорукама из годишњег Извјештаја о напретку Босне и Херцеговине којег припрема Европска комисија (ЕК), кључним принципима из Париске декларације о дјелотворној помоћи²⁴ коју је Босна и Херцеговина потврдила 2010. године, стратешким документима Босне и Херцеговине и принципима широког секторског приступа који се примјењује код програмирању у оквиру ЕК Инструмента за претприступну помоћ (IPA II).

Радну групу чине представници ентитетских министарстава пољопривреде и Одјељења за пољопривреду, шумарство и водопривреду Владе Брчко Дистрикта БиХ, Министарства финансија и трезора БиХ, Агенције за сигурност хране БиХ, Управе БиХ за заштиту здравља биља, Канцеларије за ветеринарство БиХ, Канцеларије за хармонизацију и координацију система плаћања, Дирекције за европске интеграције и Агенције за унапређење страних инвестиција БиХ, те представници задружних савеза Босне и Херцеговине, Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине, као невладине организације. Радна група има задатак да систематски прати програмирање и реализацију помоћи, прикупља запажања о свим релевантним партнерима, ажурира базе података о међународној помоћи и планира одржавање донаторских састанака. Представници институција имају значајну улогу у програмирању и имплементацији пројеката и програма међународне помоћи. Кроз активно учествовање у раду управних одбора пројеката имају и управљачку улогу. У 2016. години Радна група је одржала два састанка. Састанак информисања донатора у сектору пољопривреде, прехране и руралног развоја, девети по реду, одржан је 19. маја 2016. године.

Један од критерија Секторског приступа у оквиру IPA II управо захтјева постојања секторске структуре за координацију донатора и израде годишњег Извјештаја о донаторској помоћи за сектор.

Извјештај о међународној помоћи за сектор пољопривреде, прехране и руралног развоја у БиХ за 2015. годину је размотрио и усвојио Савјет министара БиХ на својој 56. сједници одржаној 18.05.2016. године, истовремено је Министарство задужено да, у сарадњи с Дирекцијом за европске интеграције, припреми обједињен, компактан материјал резултата рада обје институције у овој области, и који је као такав усвојен на 87. сједници одржаној 29.12.2016. године. У току је процедура разматрања редовног 8. по реду Извјештаја о

---

²⁴ (1) Власништво, (2) Уклапање, (3) Усклађивање, (4) Управљање усмјерено ка резултатима, (5) Међусобна одговорност

међународној помоћи за сектор пољопривреде, прехране и руралног развоја у БиХ за 2016. годину, који је припремљен и достављен на разматрање Савјету министара БиХ.

Активни донатори у сектору пољопривреде, прехране и руралног развоја у Босни и Херцеговини у 2016 су Европска унија, Јапан, Холандија, Шведска, Чешка, Њемачка, Италија, Пољска, Сједињене Америчке Државе, Швајцарска и специјализоване организације при Уједињеним народима: UNDP и FAO. Многе државе чланице ЕУ пружају циљану – билатералну помоћ одабраним секторима. Међународне финансијске институције као што су IFAD и Свјетска банка (са чланицама) - дају кредите за развој пољопривреде Босне и Херцеговине.

14. МЈЕРЕ И ПРИОРИТЕТИ У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ, ИСХРАНЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА 2017.ГОДИНУ

Мјере и приоритети у области пољопривреде, исхране, и руралног развоја за 2017. годину усмјерени су на активности које су неопходне за напредак Босне и Херцеговине у европским интеграцијама и спровођењу реформи, усвајање и имплементацију стратешких докумената, усклађивање регулативе са Европском унијом, унапређење пољопривредних политика и политике руралног развоја, побољшање и усклађивање политике подстицаја и имплементација хармонизованих прописа, међународна сарадња.

Планирани циљеви надлежних институција за пољопривреду у Босни и Херцеговини имају исте или врло сличне основе. Испуњавање приоритетних услова и провођење неопходних реформи представља даје основу за напредак Босне и Херцеговине у приближавању Европској унији. Због тога су и приоритети рада институција на свим нивоима власти у Босни и Херцеговини, који су надлежни за пољопривреду, исхрану, шумарство и рурални развој, у наредном периоду усмјерени на бржи и ефикаснији развој и интегрисање пољопривреде у европско и свјетско тржиште. Реформски процеси су усмјерени на: правно усклађивање, односно преузимање и имплементацију прописа са правном стечевином Европске уније, изградњу и јачање институционалних капацитета, израду и усвајање стратешких докумената, достизање потребног нивоа стандарда квалитета и сигурности хране за несметану трговину пољопривредним робама и извоз свих роба животињског поријекла на тржиште Европске уније, испуњавање услова за коришћење предприсупних фондова ЕУ за пољопривреду и рурални развој, пољопривредну политику и политику руралног развоја.

У области **ЗАКОНОДАВСТВА** као једног од приоритетних подручја за провођење реформи у сектору пољопривреде, прехране и руралног развоја, планирано је усвајање:

- Закона о измјени Закона о храни Босне и Херцеговине;
- Закона о ветеринарству Босне и Херцеговине;
- Закона о измјенама Закона о пољопривреди, исхрани и руралном развоју Босне и Херцеговине;
- развој регулативног оквира за развој и јачање органске производње у Босни и Херцеговини;
- законодавство у области вина и виноградарства;
- регулаторног оквира за контролу увоза хране која није животињског поријекла;
- Плана усклађивања, преузимања и усвајања правне тековине Европске уније у области пољопривреде и руралног развоја, ветеринарства, безбједности хране и заштите здравља биља,
- имплементација и реализирање обавеза Споразума и стабилизацији и придруживању.

Поред ових, за 2017. годину планираних, активности потребно је радити на постизању договора са свим нивоима власти око успостављања законодавног оквира за провођење пољопривредног пописа.

У дијелу обавеза које се вежу за **ИЗГРАДЊУ И ЈАЧАЊЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ КАПАЦИТЕТА** у сектору пољопривреде, прехране, руралног развоја, потребно је:

- унаприједити пољопривредну статистику кроз развој Пољопривредног информационог система, тако што ће се:
  - убрзати процес хармонизације Регистра пољопривредних газдинстава и Регистра клијената;
  - наставити активности на успостављању система земљишних регистра (LIPS-a),
  - наставити активности на успостављању и развоју Мреже рачуноводствених података пољопривредних газдинстава,
  - започети активности на успостављању Пољопривредно-тржишног информационог система
- институционално и административно ојачати капацитете система службене контроле хране и хране за животиње,
- ојачати институционалне и административне капацитете, посебно капацитете фитосанитарних инспектора за службене контроле унутрашњег тржишта,
- унаприједити интегрисано управљање контроле биљних болести и штетних организама кроз провођење обука о захтјевима и стандардима за коришћење средстава за заштиту биља,
- ојачати способности за аналитику спроведених политика, стратегија, програма и мјера,
- интензивирати активности на успостављању система мониторинга и евалуације у сектору пољопривреде, прехране и руралног развоја,
- интензивирати напоре у изналагање модела за IPARD оперативне системе у складу са ЕУ захтјевима и уставним надлежностима у БиХ,
- израдити и усвојити:
  - Нацрт Стратешког плана руралног развоја Босне и Херцеговине;
  - Смјернице за успостављање и развој Пољопривредног информационог система са циљем обједињавања података за унапређење креирања аграрних политика и политика развоја руралних подручја и израде ефективних аналитика;
  - Стратешки оквир за управљање животињским нуспроизводима усклађен са *acquis-ом*

У дијелу који се односи на **ПОЛИТИКЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА** потребно је:

- Ревидирати постојећи Стратешки план и Оперативни програм за хармонизацију пољопривреде, исхране и руралног развоја у складу са новим оквиром Заједничке политике у Европској унији,
- Постепено хармонизовати мјере помоћи у пољопривреди,
- Ускладити мјере руралног развоја у оквиру постојећег програма субвенција у ентитетима и Брчко Дистрикту БиХ и развити мјере руралног развоја у складу са ЕУ мјерама,
- Подстицати усвајање стандарда квалитета и јачање конкурентности произвођача кроз усклађивање мјера подршке на нивоу земље било да су то субвенције за произвођаче или грантови за инвестиције,
- Побољшати ефикасност коришћења и ниво заштите расположивих пољопривредних ресурса,
- Иницирати потписивање и реализацију билатералних споразума за унапређење сарадње и трговине, а посебно споразума који се односе на унапређење и проширење међусобне сарадње у оквиру процеса приступања Европској унији у дијелу усклађивања законодавства са правном тековином ЕУ и коришћење фондова Европске уније за пољопривреду и рурални развој,
- Побољшање услова спољно-трговинског пословања и заштите домаће производње у области примарне пољопривреде и прехранбене производње,
- Изградити капацитете за суочавање са природним катастрофама у циљу повећавања нивоа спремности за спрјечавање и заштиту од ванредних ситуација које могу утицати на пољопривредни сектор (поплаве, суша и др.).

У циљу **ИСПУЊАВАЊА УСЛОВА ЗА ИЗВОЗ ХРАНЕ** нужно је:

- Реализовати препоруке Агенције за храну и ветеринарство ЕУ (FVO) с циљем добивања одобрења за извоз пилећег меса тржиште ЕУ;
- Реализовати у потпуности све активности дефинисане у Мапи пута за извоз производа животињског и биљног поријекла,
- Израдити и усвојити прописе и мјере за увођење тржишних стандарда квалитета у складу са европским и OECD стандардима (тржишни стандарди за воће и поврће, житарице, месо, млијеко, и др.) односно са стандардима организације заједничког тржишта ЕУ,
- Ојачати ланац управљања и систем службене контроле хране и хране за животиње, који је усклађен са европским стандардима, централну базу података,
- Организовати и спровести низ обука за субјекте у пословању са храном по стандардима ЕУ о контроли квалитете,
- Додатно ускладити системе службених ветеринарских и фитосанитарних контрола са европским стандардима,
- У области рибарства убрзати активности на усклађивању домаћег законодавства које уређује ову област и уложити додатне напоре у спровођењу *acquisa* за област аквакултуре.